

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

IX. évfolyam
1999/1.

A TARTALOMBÓL

Horvát

Magyarország a NATO tagja
A balkáni válság és kilátásai
A haderőreform folytatása
Határozat: az új alapelvekről
A hadügy, a hadviselés új kérdései
Katonai doktrínákról
A harc támogatásáról
A MiG-29-esek korszerűsítése
Az összhaderőnemi képzésről
A határőrizeti rendszer fejlesztése
A készülő katasztrófatörvényhez
A HVK által javasolt kutatási témák
A társasági élet fontosabb eseményei

A tanulmányok szerzői

Botz László vezérőrnagy,
a Katonai Felderítő Hivatal
főigazgatója

Dr. Daróczy István
a BM Jogi Főosztály
vezetőhelyettese

Horváth Gábor őrnagy

Kiss Lajos hőr. alezredes,
doktorandusz

Dr. Kőszegvári Tibor nyá. vezérőrnagy,
a hadtudomány doktora

Martinusz Zoltán
HM Védelempolitikai Főosztály
vezetője

Nick Ferenc alezredes,
HVK Tudományszervező Osztály
vezetőhelyettese

Dr. Pekó József nyá. ezredes,
egyetemi docens

Dr. Peták György nyá. mk. ezredes,
a hadtudomány kandidátusa

Dr. Turcsányi Károly mk. ezredes,
a hadtudomány kandidátusa

Dr. Vasvári Ferenc nyá. mk. ezredes,
egyetemi adjunktus

Dr. Vasvári Vilmos nyá. ezredes,
a hadtudomány doktora

Végh Ferenc vezérezredes,
a Magyar Honvédség parancsnoka,
vezérkari főnök

Társasági élet rovatot összeállította:

Iván Dezső, Mátyás Mihály és
Pekó József közreműködésével
Zimits Rezső

A Magyar Hadtudományi Társaság folyóirata

Felelős kiadó:
SZABÓ JÓZSEF,
a társaság elnöke

A folyóirat
szerkesztőbizottsága

Elnök:
NAGY LÁSZLÓ,
a társaság alelnöke

Elnökhelyettes:
HORVÁTH ISTVÁN
főszerkesztő

Tagjai:
Ács Tibor,
Barna Géza,
Béres Endre,
Bertalan György,
Fülöp Imre,
Gáspár Tibor,
Turák János,
Opál Sándor,
Pataky Iván,
Pekó József,
Várhegyi István,
Zimits Rezső.

Szerkesztőbizottság és kiadó:
1581 Budapest,
Hungária krt. 9–11.
Tel.: 260-07-40/1359 mellék

Levélcím:
1581 Budapest, Pf. 15.

A folyóiratot
gondozta és tördelte:
BAUSZ Kft.

Nyomtatta:
MSZH NYOMDA

ISSN 1215—4121

HADTUDOMÁNY

A MAGYAR HADTUDOMÁNYI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

IX. évfolyam

1. szám

1999. március

Tartalomjegyzék

Martinusz Zoltán	Felelősség és lehetőség	3
------------------	-------------------------------	---

BIZTONSÁGPOLITIKA

	A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei	13
Botz László	A balkáni válság és kilátásai	18

HADTUDOMÁNY – HADÜGY

Végh Ferenc	A haderőreform folytatásának koncepciója az ezredforduló után	25
Kőszegvári Tibor	Hadviselés a 21. században	41
Pekó József	A katonai doktrína-korszerűsítés elvi háttéréről	55
Vasvári Vilmos	A fegyveres erők tevékenységének támogatása	67
Peták György	A MiG-29 repülőgépek korszerűsítése	73

VEZETÉS – KIKÉPZÉS

Horváth Gábor	A tisztek összhaderőnemi képzéséről	80
Turcsányi Károly- Vasvári Ferenc	A biztonságstudományról és szerepéről a korszerű menedzserszemlélet kialakításában	93

RENDVÉDELEM

Kiss Lajos	Az amszterdami szerződés hatása a magyar határőrizeti rendszer fejlesztésére	101
------------	---	-----

FÓRUM

Nick Ferenc	„Iránytű” a tudományos kutatásban	111
Daróczy István	Gondolatok a készülő katasztrófatörvényhez	115

TÁRSASÁGI ÉLET

Az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottságának évvégő ülése	122
Az elnökség üléseiről	123
A szakosztályok 1998. évi munkájáról és 1999. évi terveiről	125
Az 1998. évi pályázatok értékelése	131
A Magyar Hadtudományi Társaság pályázati felhívása az 1999. évre	132

*A folyóiratunkban megjelenő cikkeket szakmailag nem bíraltatjuk,
azok tartalmáért a szerző felel!*

Martinusz Zoltán

Felelősség és lehetőség

Alig másfél éve annak, hogy 1997 őszén előbb a védelmi tervezési kérdőívben (DPQ), majd a csatlakozási tárgyalások során Magyarország képviselői az alábbi szövegű nyilatkozatot tették a NATO-nak: „Magyarország biztonságát tartósan a NATO teljes jogú tagjaként kívánja garantálni. Az ország integráns része kíván lenni a Szövetség politikai és katonai struktúrájának. Magyarország teljes mértékben osztja a Washingtoni Szerződésben rögzített értékeket és alapelveket, kiáll a béke és az igazságosság elvei mellett, támogatja a demokrácia, a pluralizmus, az emberi szabadságjogok, a jogállamiság és a szabad piacgazdaság elveit és gyakorlatát. A NATO konzultációs és döntéshozatali rendszerében való részvételt Magyarország olyan eszköznek tekinti, amellyel hozzá tud járulni az euroatlanti térség biztonságának és stabilitásának erősítéséhez. A NATO tagjaként Magyarország felelős és konstruktív módon vesz részt a konszenzus építés folyamatában a Szövetséget érintő valamennyi kérdésben.”

Mindannyian, akiknek szerencsénk volt részt venni a különböző dokumentumok megfogalmazásában, tudtuk, hogy történelmi jelentőségű szavak ezek. Mégis, maga a csatlakozás, illetve a tagság, mint állapot, még 1997-ben, a csatlakozási tárgyalások kellős közepén is a távoli ködbe vesző illúziónak tűnt.

Ez év március 12-én a magyar külügyminiszter cseh és lengyel kollégájával egyetemben letétbe helyezte a NATO-csatlakozás ratifikációs dokumentumait, és ezzel az illúzióból nagyon is kézzelfogható valóság lett. Sokszor, sokan mondták az elmúlt tíz év egyes eseményeire, hogy történelmi fordulópontot jelentettek gyakran okkal, néha kissé túlozva. A NATO-csatlakozás záróaktusának helye nem kétséges e sorban, valódi történelmi fordulópontot jelent Magyarország 20. századi történelmében. E fordulópont kapcsán érdemes áttekinteni Magyarországot és első sorban a Magyar Honvédség felkészülését, felkészültségét és a NATO-csatlakozásból adódó legfontosabb feladatait.

1. A biztonságpolitikai környezet átalakulása

A Honvédelmi Minisztériumra, illetve a honvédelem egész intézményrendszerére egyaránt igaz, hogy feladatrendszerét olyan biztonságpolitikai környezetben kell teljesítenie, amelynek legfőbb jellemzője az elmúlt tíz év során a szinte állandó változás volt. A közép- és a kelet-európai országokban lezajlott politikai rendszervál-

tozások nyomában eltűnt a hidegháborús évtizedekben kialakult, kétoldalú politikai és katonai szembenálláson alapuló intézményrendszer, megszűntek továbbá e szembenállás ideológiai alapjai is. Ugyanakkor a magas katonai kockázatot jelentő, de viszonylag stabil helyzetet a politikai, a gazdasági és a társadalmi átalakulás által felszínre hozott régi és újkeletű feszültségek táplálta instabilitás váltotta föl, melyben az Európa egészére kiterjedő katonai konfliktus esélye gyakorlatilag elhanyagolható ugyan, de a regionális válsággócok az egész euroatlanti térség számára kockázati tényezőt jelentenek.

Az elmúlt tíz év során ugyancsak gyökeres változásokon ment át Európa keleti felének nemzetközi szerkezete. A német egység megvalósulása és a Szovjetunió fölbomlása alapjaiban rengette meg a korábban kialakult stratégiai helyzetet. Magyarországnak szempontjából a fenti változások mellett a közvetlen biztonságpolitikai környezetet döntő mértékben befolyásoló tényezőként jelent meg Csehszlovákia – békés – kettéválása és a volt Jugoszlávia – közel sem békés – atomjaira hullása. Tíz évvel ezelőtt Magyarország a régió egyik legkisebb államaként öt szomszédos országgal alakította külkapcsolatait, míg mára hét szomszédunk közül öt államisége még nincs tízéves, és Magyarország a régió egyik közepes méretű államának számít. A biztonságpolitikai környezetet érintő változások között meg kell említeni, hogy a politikai rendszerváltások nyomán nem egy helyen újjáéledő agresszív nacionalizmus egyik szenvedő alanya a határokon túl élő magyar kisebbség volt.

A biztonságpolitikai környezet változásának elemzése nem szakítható el az európai és euroatlanti integráció folyamatától. A NATO történelmileg rendkívül rövid idő alatt reagált az Európában végbement politikai változásokra, és az 1991-ben elfogadott stratégiai koncepció, majd a Békepartnerség programjának 1994-es meghirdetése után 1997 nyarán döntést hozott a szervezet kibővítéséről. 1998-ban megindultak az Európai Unió bővítését célzó csatlakozási tárgyalások is, melyek során Magyarország a tagságra legesélyesebb jelöltek között szerepel. Mindezek alapján elmondható, hogy a rendszerváltást követően stratégiai célként megfogalmazott európai és euroatlanti integráció mára a gyakorlati megvalósítás fázisába fordult.

A biztonságpolitikai környezet gyökeres átalakulása jelentős mértékben csökkentette a katonai tényező szerepét a biztonság alkotóelemei között. Az államok közötti hagyományos háború kirobbanásának veszélye belátható időtávon belül minimálisra csökkent. Ugyanakkor az euroatlanti régió periferiáján az elmúlt évek során lezajlott katonai konfliktusok és a továbbra is kockázatot jelentő válsággócok egyértelművé teszik, hogy a háborús tevékenységre való felkészülést Magyarország belátható időn belül még nem mellőzheti, és a Magyar Honvédség elsődleges feladata továbbra is ez marad. A NATO jelentette szövetségi keretek ezt az alapfeladatot nem módosítják, éppen ellenkezőleg, a Washingtoni Szerződés 5. cikkelye értelmében vállalt kötelezettségek tükrében erősítik.

Ugyanakkor a megváltozott biztonságpolitikai helyzetben számos új kockázati tényező fogalmazódik meg, amelyek kezelésében a Magyar Honvédség is szerepet kaphat. Jelentősen megnövekedett az alacsony intenzitású, a háborús küszöböt meg nem haladó konfliktusok kockázata. A délszláv háborúban nem egy példa volt arra, hogy Magyarország területét közvetlenül is érintette egy szomszédos ország területén zajló katonai konfliktus átsodródása. Megnövekedett azon nem katonai jelle-

gű kockázatok súlya – pl. tömeges migráció, tömegpusztító fegyverek és hordozó eszközeik proliferációja, nemzetközi bűnözés is –, amelyek elsődleges megjelenési formájukban nem katonai jellegű válaszokat igényelnek, következményeik azonban az ország katonai biztonságára is hatással lehetnek.

Általánosságban elmondható, hogy a megváltozott biztonságpolitikai körülmények között *a legnagyobb kockázatot az instabilitás jelenti*. A globalizáció jelenségével párosítva mindez azt eredményezi, hogy korábban számunkra távolinak és érdektelennek tűnő nemzetközi feszültséghelyzetek is közvetlen hatást gyakorolhatnak Magyarországra. Az euroatlanti integráció folyamatának egyik ezzel kapcsolatos velejárója, hogy a fejlett nyugati értékközösség tagjaként immár Magyarországnak is részt kell vállalnia mindazon konfliktusok kezelésében, amit e közösség a demokratikus vívmányok, a szabad gazdaság és az emberi jogok alapértékeinek védelmében felvállal.

A biztonságpolitikai környezet radikális változásának természetesen *nemcsak politikai, hanem egyéb okai is meghatározhatók*, melyek közül e helyütt a *technológia fejlődését* mindenképpen ki kell emelnünk. Az információs világháló létrejöttével és az *informatikai alkalmazások* egyre szélesebb körű elterjedésével a világ gyakorlatilag már évekkel ezelőtt a 21. századba lépett. Biztonságpolitikai és védelmi szempontból mindez egyrészt az informatikai alkalmazások katonai célú felhasználásának minden korábbit meghaladó mértékű elterjedését jelenti, amely gyakorlatilag forradalmi nagyságú minőségi ugrást jelenthet a katonai erők képességeiben és alkalmazási módjában. Az informatikai rendszerek széles körű alkalmazása egyidejűleg új, a korábbi eszközökkel nem kezelhető sebezhetőséget is jelent a fejlett országok számára. Végezetül meg kell említeni a hétköznapi értelemben vett *információ-hozzáférési lehetőségek* robbanásszerű növekedését is, amely azzal jár együtt, hogy a biztonsági és katonai jellegű eseményekről gyakorlatilag azok megtörténtével egy időben értesülhet a széles közvélemény, és állásfoglalásával döntő mértékben befolyásolhatja a politikai szféra tevékenységét (ld. szomáliai békefenntartó misszió).

Ami a *megváltozott biztonságpolitikai környezetből származó feladatokat* illeti, katonai szempontból elsősorban a rugalmas, többcélú alkalmazhatósági képesség erősítésével lehet a gyorsan változó biztonsági kihívásokra adandó válasz alapjait megteremtteni. Ebben a vonatkozásban alapvető fontosságú a gyors reagálási képesség és a mozgékonyság erősítése. Az instabilitás, mint fő ellenség, bizonyos eszközökkel katonai téren is kezelhető, így elsősorban a regionális együttműködés elmélyítésével és a katonai együttműködési területek bővítésével. Ezzel egyidejűleg a fegyveres erőknek a korábbinál fokozottabb mértékű szerepvállalásra kell készülniük a nemzetközi békefenntartó, békétámogató és humanitárius missziókban is.

Az információs forradalom nyomában megjelenő feladatok közül elsősorban az információfeldolgozási és -továbbítási képesség erőteljes növelése, valamint az informatikai hadviselés elleni védekezés módjainak erősítése fogalmazható meg közvetlen feladatként. Meg kell ugyanakkor állapítani, hogy az információs forradalom biztonsági aspektusai kezelésének tekintetében Magyarország és a Magyar Honvédség sajnos még messze a minőségi szakadék innenső oldalán áll.

2. Hol is tartunk?

A biztonságpolitikai környezet változásának gyorsasága és mélysége, továbbá a magyarországi politikai rendszerváltozás egész társadalmat átfogó jellege tükrében egyáltalán nem lehet meglepő, hogy *a honvédelem filozófiájának és struktúrájának egésze sok tekintetben elmaradt* e változások mögött. Magyarországon a honvédelem jogi, intézményi és politikai hátterét 1998-ig megalapozó döntések jobbára a rendszerváltást és a Varsói Szerződésből való kilépést közvetlenül követő években születtek. Ennek megfelelően alapfilozófiájuk kifelé elsősorban egy nem kívánt szövetségi rendszerből való szabadulást, illetve hasonló visszatértenek megakadályozását, míg befelé a fegyveres erők jogállásának tisztázását, az egyenruhás állampolgár jogainak maximális érvényesítését és a választott politikai szervezetek irányítási jogköreinek mélyítését, ugyanakkor a napi politika beavatkozási lehetőségeinek szűkítését célozta. Mára elmondható, hogy a rendszerváltás végrehajtásának időszakában mindenképpen helytálló korlátozások, illetve előírások egy része 1998 végére elavult, nem felelt meg a megváltozott biztonságpolitikai kihívásoknak, és az euroatlanti integráció keretei között megvalósuló védelem filozófiájának sem, és nem egy helyen konkrét gátat emelt a NATO-tagságból fakadó kötelezettségek teljesítése elé.

A NATO-tagságból fakadó követelményekhez és a megváltozott biztonságpolitikai körülményekhez való igazodás érdekében gyakorlatilag a honvédelemmel foglalkozó *valamennyi lényeges jogszabályt és normatív kötelezettséget meghatározó határozatot újra kell gondolni*. Ezek között természetesen kiemelt helyen szerepel az alkotmány, a honvédelmi törvény, a fegyveres erők kötelékében szolgálatot teljesítők jogállását szabályozó törvények, valamint a biztonságpolitikai és a honvédelmi alapelvekről elfogadott országgyűlési határozatok, melyeket a jogharmonizáció ún. „első köre” 1998 decemberében már megcélzott. De nem lehet megelégedezni pl. a közbeszerzést szabályozó jogszabályokról, továbbá legalább kéttucatnyi más törvényről (adó-, vám-, ütleivel-, ÁFA stb.) sem.

A NATO-csatlakozással együtt járó, talán legfontosabb változás mégsem a jogszabályokban tükröződik legmarkánsabban, hanem abban a filozófiában, hogy a NATO tagjai védelmüket – természetesen az egyes országok katonai képességeinek megtartása mellett – nem elsősorban nemzeti, hanem kollektív keretek között kívánják megalósítani. Maga a NATO bővítéséről 1995-ben kiadott tanulmány is az egyik legfontosabb célként jelöli meg a védelmi filozófiák „renacionalizációjának” elkerülését.

Magyarország a csatlakozási tárgyalásokon minden tekintetben elfogadta a NATO kollektív védelmi filozófiájából adódó következményeket, ugyanakkor reálisan értékelve jelen pillanatban még mind a törvényi háttér, *mind a katonai stratégia és a doktrínák vonatkozásában bőven akad tennivaló*, amíg nyugodt lelkiismerettel kijelenthetjük, hogy sikerült teljes mértékben és következetesen véghez is vinni az ezzel szükségszerűen együtt járó változásokat. A Washingtoni Szerződéshez való csatlakozással együtt járó jogharmonizációs folyamat és a nemzeti biztonsági, illetve katonai stratégiák kidolgozása, továbbá a doktrínák átdolgozását célzó munka a NATO-csatlakozás időpontjára már gyökeres változásokat eredményeztek, azon-

ban a kollektív védelem filozófiájának valódi meghonosodása minden bizonnyal hosszabb átmeneti időszakot ölel majd fel.

A pontos helyzetértékelés érdekében világosan rögzíteni kell, hogy Magyarország első körben való meghívása elsősorban nem katonai, hanem politikai és stratégiai megfontolások eredménye volt. A meghívással a NATO a magyar politikai, gazdasági és társadalmi átalakulás sikereit, továbbá a *potenciális európai válsággóciók megközelítése szempontjából felértékelődött stratégiai helyzetét* ismerte el. Ugyanakkor nem szabad figyelmen kívül hagyni egyrészt a magyar haderő-átalakítási törekvések és a Békapartnerségben vállalt magyar katonai szerep sikerét, másrészt azt a tényt, hogy a meghívási folyamat döntő lökését éppen az IFOR/SFOR misszió végrehajtásához nyújtott érdemi magyar támogatás jelentette.

A honvédelmi tárca és azon belül a Magyar Honvédség az 1994–98 közötti időszakban *kiemelt feladatként kezelte a Békapartnerségben való aktív részvételt és a NATO-tagságra való felkészülést*. A tárca 1995 óta elkülönítetten tervezte az integrációs feladatok végrehajtását biztosító költségvetési fedezetet és annak reálértékét folyamatosan szinten tartotta. Ugyanakkor az általános forráshiány miatt a felkészülésben elsősorban az „intellektuális” jellegű feladatok és a NATO közös rendezvényein való részvétel kapott prioritást, így az interoperabilitás megteremtéséhez elengedhetetlenül szükséges technikai fejlesztések jelentős részére nem kerülhetett sor.

Az elmúlt évek folyamatai a NATO-csatlakozásra való felkészülés szempontjából alapvetően pozitívan értékelhetők. A nemzetközi visszajelzések alapján Magyarország helyesen állapította meg a csatlakozási folyamat prioritásait. A Magyar Honvédség átalakítása során kialakultak azok a csomópontok, amelyek köré a továbbiakban a NATO-tag Magyarország honvédelme felépíthető. Kritikaként fogalmazható meg ugyanakkor, hogy a folyamatok gyakran az indokoltnál lassabban, sok bizonytalankodással mentek végbe, továbbá a koncepciók szintjén megfogalmazott igények és prioritások gyakorlati megvalósítása egyes területeken elmaradt.

3. A meghívó még nem végbizonyítvány!

A NATO-tagsággal kapcsolatban mindenképpen külön kell választanunk a felvétel és a tagság követelményrendszerét. Mint ismert, a NATO bővítése elsősorban politikai döntés, ennek megfelelően a felvétel kritériumrendszerében is elsősorban politikai jellegű tételek szerepeltek. A NATO bővítési tanulmánya *a felvétel legfontosabb feltételeiként* a politikai demokráciát, a piacgazdaságot, az emberi jogok tiszteletben tartását, a rendezett szomszédsági viszonyokat, a haderő civil kontrollját és minimális együttműködési képesség meglétét, továbbá a NATO-nak a csatlakozás időpontjában érvényes politikai, stratégiai és jogi „acquis”, valamint konszenzusos döntéshozatali elvének és gyakorlatának elfogadását határozta meg. A madridi csúcstalálkozó döntése alapján Magyarország e feltételeknek nyilvánvalóan megfelelt, amit a meghívást követő csatlakozási tárgyalások is megerősítettek.

Maguk a csatlakozási tárgyalások azonban csak igen nagy vonalakban rögzítették *a tagság követelményrendszerét*, amely a felvétel követelményrendszerénél lényegesen több védelmi-katonai elemet tartalmaz. Elvi szinten rögzítették, hogy a NATO tagjainak képesnek kell lenniük az 5. cikkelyben vállalt biztonsági garanciák

katonai erővel való alátámasztására, azaz adott esetben a szövetséges(ek)e)t ért agresszióval szembeni katonai segítségnyújtásra. Ugyancsak képesnek kell lenniük a szövetség béketeremtő és békefenntartó jellegű katonai akcióiban való részvétellel. Mindezen katonai képességek megteremtéséhez elengedhetetlen az interoperabilitás megteremtése, amely kiterjed a humán, a doktrinális és bizonyos területeken a technikai vonatkozásokra is (pl. légvédelem, C4I). A tagoknak képesnek kell lenniük a NATO stratégiai koncepciójában foglaltak teljes körű teljesítésére.

Magyarország a csatlakozási tárgyalások során vállalta, hogy a fenti feltételeknek eleget tesz és az ehhez szükséges lépéseket gazdasági és katonai lehetőségeinek függvényében megteszi. Magyarország egyidejűleg jelezte, hogy részt kíván venni a NATO közös védelmi tervezési rendszerében és csatlakozni kíván a NATO integrált katonai struktúrájához is, ami további feladatokat jelent. A reális helyzetértékelés ugyanakkor mindenképpen megkívánja annak egyértelmű kimondását, hogy mindezen feladatok végrehajtására a csatlakozási tárgyalások időpontjában a Magyar Honvédség még csak korlátozottan, helyenként minimális mértékben, egyes területeken pedig egyáltalán nem volt képes. A NATO-csatlakozás időpontjáig zajló intenzív felkészítési folyamat e hiányosságok jelentős részénél előrelépést jelentett ugyan, de a NATO-tagországok átlagos interoperabilitási szintjének elérését reális célként csak hosszabb távon – a spanyol tapasztalatok szerint 10–12 év alatt – lehet megfogalmazni.

4. Hogyan tovább?

A honvédelmi tárca és a Magyar Honvédség sajátos helyzetben van. Az ország a rendszerváltás óta gyakorlatilag egyöntetűen támogatja az európai és euroatlanti integrációt, azt a folyamatot, melynek során Magyarország intézményesen is elfoglalja természetes helyét Európában. Mind a társadalom, mind a politikai szféra hajlamos azonban arra, hogy erről a folyamatról és ennek eredményeiről jövő időben beszéljen, holott ez a jövő idő a honvédelem területén immár nagyon is kézzelfogható jelen idővé vált. Ha úgy tetszik, március 13-tól szerződéses kötelezettségünk szerint katonai eszközökkel, akár emberek életével kell alátámasztanunk azt a kijelentést, hogy hazánk biztonságát és védelmét szövetségeseink biztonságával és védelmével kötik össze.

A honvédelem számára mindez elsősorban felelősséget, kötelességet és feladatokat jelent. A NATO-tagság első időszaka kulcsfontosságú több tekintetben is. Magyarország most hosszú időre határozza meg saját helyét és szerepét a szövetségen belül. A három meghívott teljesítménye döntő hatással lesz a NATO további bővítésére is. Magyarországnak elemi érdeke egy mielőbbi második kör. De azt is látni kell, hogy az ország teljesítményének következményei és hatásai túlmutatnak a NATO keretein. A NATO asztala körül helyet foglaló szövetségeseink döntő része tagja az Európai Uniónak is. Magyarországnak csak egy szavahihetősége, csak egy hitelképessége van. Ahogy ezzel élünk a NATO-ban, az döntő befolyással lesz uniós csatlakozási szándékaink sikerére.

Milyen követelményeket támaszt a NATO-tagság a Magyar Honvédséggel szemben? A NATO-nak modern, a kor kihívásainak megfelelő, szakmailag magas színvonalon álló, erős társadalmi támogatottsággal rendelkező, hatékony haderőre van szükség.

sége. Ezek az elvárások pontosan megegyeznek azokkal az elvárásokkal, amelyeket a magyar társadalom támaszt a honvédséggel szemben.

Szó esett már arról hogy a NATO-tagság bizonyos értelemben *filozófiai változást* követel. A honvédelemmel kapcsolatos kizárólag nemzeti keretek közötti gondolkodást egy kollektív, nemzetközi megközelítésen alapuló szemléletnek kell felváltania. Ennek a szemléletnek azonban nemcsak a honvédelmi tárcánál, hanem az egész politikai szférában, sőt, a társadalom egészében létjogosultságot kell nyernie.

A NATO-tagság katonai értelemben is *új képességek kialakítását* követeli. Maga a NATO rendkívül gyorsan változik, idomul az új típusú kihívásokhoz. A hidegháború éveiben, a monolitikus szovjet katonai fenyegetés árnyékában statikus területvédelemre berendezkedett szervezet legfontosabb fejlesztési irányait mára a rugalmasság, a mobilitás, a telepíthetőség, a fenntarthatóság, a többnemzetiségű egységek alkalmazásának és ellátásának képessége jelentik. Bosznia és Koszovó a legjobb példák arra, hogy belátható időn belül milyen típusú katonai tevékenységnek legnagyobb a valószínűsége.

Ezek a képességek *komoly kihívást jelentenek* a NATO átlagos katonai szintjén levő országoknak, de különösen nagyot az attól bizony még sok tekintetben elmaradó Magyar Honvédségnek. Az új típusú kihívások számunkra már nagyon is kézzelfoghatóan jelentkeztek, hiszen magyar katonák teljesítenek szolgálatot Boszniában, Cipruson és a Sínai-félszigeten is. A képességek fejlődésének kívánatos irányát világosan kijelöli a NATO-nak a meghívott országokról kiadott értékelése, amely Magyarország esetében a hadrafoghatóság erősítését, telepíthető vezetési-irányítási rendszerek beszerzését, a kiképzés színvonalának és intenzitásának növelését, a nemzeti területen kívüli alkalmazás és ellátás képességének erősítését jelöli meg legfontosabb és legsürgetőbb feladatként. A lemaradás behozatalának leghatékonyabb eszköze a NATO-val közösen kialakított haderő-fejlesztési célok következetes és alapos végrehajtása lehet. *Március elsejére a NATO-tagság minimális katonai követelményei megvalósultak.* Ezek azonban csak a minimumot jelentik, nem többet. A NATO átlagának elérése még hosszú időt, sok munkát és nem utolsósorban jelentős költségeket felemésztő folyamat lesz. Senki nem gondolhatja azonban komolyan, hogy Magyarország katonai téren hosszú távon csak biztonságfogyasztó maradhat.

A válságkezelő képesség erősítése nem jelenti egyfajta békefenntartó hadsereg kialakítását. A Magyar Honvédség legfontosabb feladata továbbra is az ország védelme és a szövetség kollektív védelméhez való hozzájárulás marad. Az új képességek kialakítása semmiképpen nem jelenti, nem jelentheti a háborús hadviselésre való képesség feladását.

Ahhoz, hogy a Magyar Honvédség mindezen kihívásoknak meg tudjon felelni, további változásokra van szükség. Az évekkel ezelőtt megkezdett haderő-átalakítást mélyreható, bizonyos értelemben *radikális haderőreformmá* kell fejleszteni. Át kell alakítani azokat az örökölt humánstruktúrákat, amelyek a fejlődés egyik legfontosabb gátját jelentik. Világosan megrajzolt feladatokat kell a haderő elé állítani, melynek eszköze első lépésben a régóta hiányzó középtávú terv lehet. Ahhoz azonban, hogy a Magyar Honvédség valóban teljesíteni tudja a kor elvárásait, átfogó haderőreform végrehajtására lenne szükség. Ezt a haderőreformot sokan a jelenlegi haderő átalakítás „kiteljesedéseként” képzelik el. Megítélésem szerint egy átfogó

haderőreform nem fog automatikusan kinőni a jelenlegi folyamatokból, éppen ellenkezőleg: csak egyértelmű politikai akarat és koncepció megléte esetén valósítható meg. Az átfogó haderőreform a korábbiaktól eltérően nem elsősorban mennyiségi változásokat jelentene, bár keretei között mindenképpen szükséges újragondolni azt a kijelentést is, hogy a haderő nagysága további érdemi változtatást nem igényel. A haderőreformnak a működési filozófia újraértékelése mellett ki kell terjednie azokra a kulcsfontosságú fejlesztési irányokra – rugalmasság, mobilitás, telepíthetőség, fenntarthatóság, túlélési képesség, interoperabilitás –, amelyek a NATO katonai gondolkodásának középpontjában állnak. Ugyancsak meg kell vizsgálnia, hogy NATO-tagságunk egyik fontos elemeként melyek azok a komparatív előnyt jelentő területek, ahol szövetségi érdekből a magyar érdekeket némileg meghaladó képességeket kellene fenntartanunk vagy fejlesztenünk (pl. műszaki alakulatok).

5. Mit jelent a NATO-tagság a magyar katona számára?

Sokan, sok helyütt megfogalmazták már, hogy a NATO-tagság milyen következményekkel jár a magyar honvédelem, a Magyar Honvédség számára. Keveset beszélünk azonban egyes számban, tehát hangsúlyozottan a hivatásos, szerződéses vagy éppen sorkatonákat érintő következményekről.

A NATO-tagság első napján közvetlen munkájukban igen kevesen fognak drámai változásokat megélni. Talán csak a légtérellenőrzéssel és légvédelemmel foglalkozó katonák mondhatják majd el magukról az első naptól kezdve, hogy a NATO éles rendszereinek működése részben közvetlenül az ő szakértelmükön és teljesítményükön áll vagy bukik. Valamennyi katona elmondhatja azonban magáról, hogy a NATO-tagsággal elvárások és lehetőségek tárháza nyílik meg fokozatosan előtte. Mint az általában lenni szokott, természetesen az elvárások jelennek meg a sorban elsőként, de a lehetőségek sem elhanyagolhatók.

Mindenekelőtt hangsúlyozni kell, hogy az egyéni felelősség óriási. Magyarország és a Magyar Honvédség most alakítja ki a NATO-n belüli „imidzsét”, most jelöli ki saját maga számára hosszú távon is a szövetségen belül elfoglalt helyét. Egy ország megítélése az esetek jelentős részében az egyéni teljesítményeken keresztül történik. Ha úgy tetszik, a NATO-val kapcsolatba kerülő katonák egyben egy kicsit diplomaták is.

Az egyéni felelősség jelentős szerepet játszik a haderő belső életének, működési filozófiájának átalakításában is. Nem csak intézményi szinten hordoz tartalmat az a kijelentés, hogy a NATO-tagsággal a kizárólagos nemzeti keretek helyett immár kollektív keretek között kell biztonságunkról és honvédelmünkéről gondolkodnunk. Szorító kényszer, hogy az eddigieknél sokkal szélesebb körben nyerjen teret a feladatorientált gondolkodás. A felelősségvállalás, a kezdeményezőkészség, a döntéshozatali képesség és hajlandóság a korszerű katona legfontosabb jellemzői közé tartoznak. Egyszer és mindenkorra véget kell vetni annak a gondolkodásmódnak és mentalitásnak, amelyben a vezetők teljesíthetetlen feladatokat szabnak, az alárendeltek azokat nem hajtják végre, ámde fölfelé a végrehajtást jelentik, és a vezetők ezt – a valóságot pontosan ismerve – megnyugodva tudomásul veszik. Nemcsak a NATO, de a magyar társadalom jogos igénye is, hogy ezt az ördögi kört megtörjük végre, és ez megint csak az egyének, katonák, vezetők és vezetettek felelősségét húzza alá.

A NATO-csatlakozás kapcsán elengedhetetlen, hogy szót ejtsünk az *idegen nyelv-tudásról*, elsősorban az angolnyelv-tudásról. Sokszor megfogalmazódott az a vád, hogy az angolnyelv-tudás helyenként a szakmai felkészültség elé vagy annak helyébe lépett. Néhány évvel ezelőtt egyes esetekben ez a vád talán nem is volt alaptalan, mára viszont az angol nyelvet tudók száma már elérte azt a szintet, hogy ilyen probléma ne merülhessen föl. Egy dolgot azonban világosan kell látni és tudomásul kell venni. A NATO katonai struktúrája angolul működik. Az angolnyelv-tudás nem luxus, hanem hétköznapi munkaeszköz. Ha úgy tetszik, bármilyen csillogó katonai tudással sem érvényesülhet valaki a szövetségen belül, ha nincs a zsebében az útlevélként szolgáló nyelvvizsga-bizonyítvány. A honvédség jelentős előrelépést mutatott fel az elmúlt években, de az angolul tudók száma összességében még mindig kevés. Angolul nem a honvédség fog megtanulni. Angolul csak az egyén, a katona tud megtanulni. Ismét az *egyéni felelősségről van szó!*

Külön kell megemlíteni a *tiszthelyettesi kar* kérdését, hiszen ez az a terület, ahol elmaradásunk talán a legnagyobb. A NATO-csatlakozás a tiszthelyettesekkel szemben sok esetben a tisztekétől alig elmaradó elvárásokat támaszt. Míg a tiszti kar felkészültsége a csatlakozás napján már megüti az elvárt minimális szintet, a tiszthelyettesi karról ez nem állítható. Holott világosan kell látni, hogy a NATO nemcsak a magyar tisztikarra, hanem a tiszthelyettesekre is jelentős feladatokat ró.

A NATO-tagsággal Magyarországon is megvalósul, hogy a nemzetközi szolgálat a katonai karrier szerves és természetes részévé válik. Akiknek volt már szerencséjük néhány hónapot külföldön tölteni, saját bőrükön is megtapasztalhatták, hogy gondolkodásmódjukra, szemléletükre, szakmai és emberi hátterükre milyen hatást gyakorolt a más közegben eltöltött idő. Hiszem, hogy a Magyar Honvédség felmérhetetlenül sokat profitál majd a külföldön szolgálatot teljesítő tisztek és tiszthelyettesek tapasztalataiból.

6. Konklúzió

Az új típusú kihívások *új képességeket is igényelnek* a magyar haderőtől, csakúgy mint a többi NATO-tagország haderejétől. A mobilitás, a rugalmasság, a telepíthetőség, a fenntarthatóság vagy éppen az interoperabilitás lesznek azok a kulcsszavak, amelyek köré a haderő-fejlesztési elképzelések épülnek a jövő NATO-jában. A boszniai misszióval – legalábbis ebben az értelemben – szerencsénk volt, hiszen a telepítési és alkalmazási terület földrajzi közelsége sok esetben lehetőséget nyújtott egyébként meglévő korlátaink áthidalására. De nem indulhatunk ki abból, hogy a következő alkalommal is száz kilométernyire kell települnünk a magyar államhatártól.

Az új képességek kialakításához és a NATO színvonalához történő felzárkózáshoz a *haderő-fejlesztési célok következetes végrehajtása* jelenti a legjobb utat. Ezen feladatok végrehajtása nemcsak a honvédség kollektív felelőssége, hanem a saját szakterületén minden egyes katonának az egyik legfontosabb feladata. Mindenkinek meg kell értenie: a NATO-t magunk választottuk, a NATO-tagsággal együtt járó kötelezettségeket nem megúszni, hanem felelős módon vállalni és teljesíteni akarjuk.

Kiemelten szereppel bír a *doktrínaátalakítási folyamat felgyorsítása*. Magyarország a NATO teljes jogú tagja: elvileg akár ma harcba hívhatnak bennünket a kollektív

védelmi kötelezettség keretében. Költői kérdés lenne azt kérdezni, hogy a doktrínák terén minden szinten készen állunk-e erre a feladatra.

A NATO bővítése és a NATO-tagság a Magyar Honvédségre más jellegű feladatot is ró. Magyarország a régió stabilitásában kulcsszerepet játszik. *Magyarország egyik legfontosabb küldetése lesz, hogy a NATO képviselte stabilitást egy feszültségekkel terhelt, instabilitással fenyegetett térségbe kisugározza.* A Magyar Honvédségnek ezernyi lehetősége van arra, hogy ezt a célt saját tevékenységével támogassa. Ebben a formában a nemzetközi együttműködés, a partnerség gyakorlatilag önálló funkcióvá válik.

Végezetül mindenkinek szeretném figyelmébe ajánlani, hogy a NATO értékelése szerint Magyarország március 1-jére teljesítette a tagság minimális katonai követelményeit. Sok ember igen komoly erőfeszítésének és munkájának eredménye ez a megállapítás, amiért mindenkit köszönet és elismerés illet. Ez a helyzet azonban nem a végcél, még csak nem is a célegyenes. A minimális követelmények teljesítése valóban csak a minimumot jelenti. Rendkívül sok feladat áll még előttünk, amíg minden tekintetben elmondhatjuk majd magunkról, hogy legalább a NATO átlagának szintjét elértük.

Az Országgyűlésben tavaly decemberben elfogadott biztonság- és védelempolitikai alapelvek szerint „...a Magyar Köztársaság a honvédelmet az állampolgárok közös felelősségvállalásán alapuló nemzeti ügynek tekinti.” A határozat szerint a honvédelem rendszere Magyarországon egyebek között az ország és a szövetség védelmi igényeit tudatosan elfogadó polgárok önbecsülésére és felelősségére, valamint a magyar társadalom legszélesebb rétegeinek támogatására épül.

A rendszerváltást követően – helyesen! – drasztikusan csökkent a védelmi kiadások részaránya a nemzeti össztermékben. Mára azonban a haderő felélte szinte valamennyi tartalékát, alulfinanszírozottá vált, technikai eszközeinek döntő többsége nemcsak a kor szintjéhez képest elavult, de vészesen közeledik ahhoz az állapothoz, amikor már műszaki értelemben is használhatatlan lesz. A hadtudományban is forradalmi változásokat jelentő informatikai korszak közepén a nemzet hadserege gyakran még a 60-as 70-es évek technikáját kénytelen rendszerben tartani és alkalmazni. Leendő szövetségeseink 1998-ban nemzeti össztermékük 2,1%-át fordították védelemre, Magyarország 1,5%-ot, amiből a honvédelmi tárca költségvetése 1,3%-ot tett ki. Szövetségeseink évi átlagban 80 ezer dollárnak megfelelő összeget költenek egy katonára, Magyarország 17 ezret. Nemcsak a szövetségen belüli egyenlő teherviselés elvét sértjük meg – bár ez is éppen elég aggodalomra ad okot –, hanem elsősorban saját magunkat csapjuk be, ha azt hisszük, hogy hosszú távon alulfinanszírozott haderővel megnyugtatóan garantálni lehet az ország biztonságát.

A NATO-csatlakozással Magyarország a biztonság övezetéhez csatlakozott. A NATO-népszavazáson megnyilvánuló elsöprő társadalmi támogatottság azt mutatta, hogy a polgárok igenis megértették ennek a lépésnek a fontosságát. Megértették azt, hogy a „Nyugat”-hoz tartozás jogok és kötelezettségek egységét, egyben megnövelt felelősséget is jelent. *A Magyar Honvédség, és tágabb értelemben a honvédelem egésze, nem megúszni akarja a NATO-csatlakozás következményeit, hanem felelős módon hozzá kíván járulni a biztonság övezetének erősítéséhez, kiterjesztéséhez.* Mindez azonban nem lehetséges a társadalom és a politika megértése, a terheket tudatosan vállaló támogatása nélkül.

A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei

Az Országgyűlés 1998. december 28-i ülésnapján a 94/1998. (XII. 29.) OGY határozatával elfogadta a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveit. A határozat a Magyar Köztársaságnak az Észak-atlanti Szerződéshez történő csatlakozásáról és a szerződés szövegének kihirdetéséről szóló törvény 2. §-a hatálybalépésének napján lép hatályba. Ezzel egyidejűleg hatályát veszti a Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának alapelveiről szóló 11/1993. (III. 12.) és a Magyar Köztársaság honvédelmének alapelveiről szóló 27/1993. (IV. 23.) OGY határozat. Olvasóink tájékoztatása érdekében az új biztonság- és védelempolitikai alapelvekről szóló határozatot teljes terjedelmében közöljük.

Az utóbbi évek során Magyarország külső biztonsági helyzetében meghatározó jelentőségű változás következett be, döntően az euroatlanti integráció terén elért eredmények következtében. A NATO-tagság elérésével, valamint az Európai Unióhoz történő csatlakozási folyamat gyakorlati előrehaladásával az ország intézményesen is az euroatlanti térség demokratikus, fejlett és stabil országai közösségének tagjává vált. Mindezek szükségessé teszik a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai alapelveinek újrafogalmazását.

1. A Magyar Köztársaság a biztonságot átfogó módon értelmezi, amely a hagyományos politikai és katonai tényezőkön túl magába foglalja a széles értelemben vett biztonság egyéb – gazdasági és pénzügyi, emberi jogi és kisebbségi, információs és technológiai, környezeti, valamint nemzetközi jogi –

dimenzióit is. A globális kihívások, a nemzetközi politikai-gazdasági kölcsönös függőség, a technológiai fejlődés világában az euroatlanti térség biztonsága oszthatatlan.

2. A kétpólusú nemzetközi rendszer időszakához képest minimálisra csökkent egy világméretű fegyveres konfliktus veszélye, ugyanakkor lényegesen megnőtt és összetettebbé vált a kockázatok és veszélyforrások köre. Magyarország biztonságára elsősorban az euroatlanti régió biztonságának alakulása és a térségében végbemenő politikai-társadalmi-gazdasági folyamatok gyakorolnak hatást, de az ország nem függetlenítheti magát a globális veszélyforrásoktól sem. Szövetségi rendszerhez való kapcsolódása ezek kezelésében további felelősséget és egyúttal megnövelt lehetőségeket teremt.

Növekvő kockázatot jelentenek az eltérő társadalmi fejlődésből fakadó, or-

szágok és csoportok közötti, átmeneti vagy tartós ellentétek, a gazdasági, pénzügyi és társadalmi válságok, az etnikai és vallási feszültségek, a terrorizmus, a szervezett bűnözés, az illegális kábítószer- és fegyverkereskedelem, a demográfiai feszültségek, a tömeges migráció és a nagyfokú környezeti ártalmak. Fokozódó kihívást és veszélyt jelent a tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek elterjedése, valamint az információs rendszerek elleni támadások lehetősége. Emellett az államok közötti feszültségek, illetve államokon belüli fegyveres konfliktusok ma, is jelen vannak Európában. Régióinkban sajátos veszélyforrásként jelentkezik az átalakulásból fakadó instabilitás és kiszámíthatatlanság, a demokratizálódási folyamatok törékenysége.

Biztonsági környezetünk sajátossága, hogy az új típusú és a hagyományos kihívások gyakran egyidejűleg és egymást erősítve jelennek meg.

3. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikájának fő célja, hogy

- szavatolja az ország függetlenségét, szuverén államiságát és területi ép-ségét;

- megfelelő körülményeket teremtsen az Alkotmányban lefektetett elvek érvényre jutásához, elősegítse a jogállamiság érvényesülését, a demokratikus intézmények és a piacgazdaság zavartalan működését, hozzájáruljon az ország belső stabilitásához;

- előmozdítsa a Magyar Köztársaságban az állampolgári, az emberi, valamint a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok teljes érvényesülését;

- megfelelő feltételeket biztosítson a Magyar Köztársaság területén élő élet-, vagyon- és szociális biztonságának érvényesüléséhez, a nemzeti vagyon megőrzéséhez;

- hozzájáruljon az Észak-atlanti

Szerződésben foglaltak megvalósulásához, szövetségesei biztonságához;

- elősegítse a nemzetközi béke fennmaradását, az euroatlanti térség, Európa és szűkebb régiója biztonságának, stabilitásának erősítését;

- hozzájáruljon a Magyar Köztársaság nemzetközi gazdasági, politikai, kulturális és egyéb kapcsolatainak, együttműködése feltételeinek biztosításához.

4. A fenti célokat a Magyar Köztársaság az Alkotmánnyal összhangban, a nemzetközi jog normáinak, különösen az Egyesült Nemzetek Szervezete Alapokmányában, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Európa Tanács dokumentumaiban és az Észak-atlanti Szerződésben megfogalmazott alapelveknek és kötelezettségvállalásoknak megfelelően, továbbá más vonatkozó nemzetközi dokumentumokban, a regionális és kétoldalú szerződésekben vállalt kötelezettségeit tiszteletben tartva kívánja elérni.

5. A Magyar Köztársaság egyetlen államot sem tekint ellenségének, a nemzetközi politika valamennyi szereplőjét, akik a nemzetközi jog alapelveit betartják, partnereként kezeli. A vitás kérdéseket a nemzetközi joggal összhangban, az európai gyakorlatot figyelembe véve kívánja rendezni.

6. A Magyar Köztársaság biztonságát két alapvető pillérre építi: egyfelől nemzeti önerejére, másfelől az euroatlanti integrációra és a nemzetközi együttműködésre.

7. A Magyar Köztársaság biztonságát, polgárai boldogulását tartósan az euroatlanti országok demokratikus közösségének tagjaként kívánja megvalósítani.

A Magyar Köztársaság a biztonságát leghatékonyabban a kollektív védelem elvére épülő Észak-atlanti Szerződés Szervezetének (a továbbiakban:

Szövetség) tagjaként tarthatja fenn. Magyarország a Szövetség politikai és katonai struktúrájának integráns részeként vállalja a közös védelemből rá háruló feladatokat. A Szövetség konzultációs és döntéshozatali rendszerében való konstruktív részvételt Magyarország olyan eszköznek tekinti, amellyel hozzá tud járulni az euroatlanti térség biztonságának és stabilitásának erősítéséhez, valamint nemzeti érdekeinek hatékony érvényesítéséhez. Hazánk a transzatlanti együttműködést hosszú távon is az európai biztonság alapvető fontosságú tényezőjének tekinti. A Szövetségen belüli együttműködés keretei között támogatja az európai biztonsági és védelmi identitás fejlesztését, amely Magyarország integrációs politikájának fontos elemét képezi.

Az európai integráció – és az ennek legfontosabb keretét szolgáló Európai Unió – története során megteremtette tagállamai biztonságának gazdasági és politikai alapjait. Az Európai Unióval folyamatban lévő tárgyalások alapján reális célkitűzés, hogy a Magyar Köztársaság, nemzeti érdekei szem előtt tartásával, néhány éven belül az Európai Unió teljes jogú tagjává váljon, és részt vegyen az Unió közös kül- és biztonságpolitikájának alakításában és végrehajtásában.

Euroatlanti stratégiája részeként a Magyar Köztársaság teljes jogú tagságra törekszik a Nyugat-európai Unióban is, amelyben a regionális kihívások kezelésének fontos jövőbeli eszközét látja.

8. A Magyar Köztársaság továbbra is aktív szerepet vállal az Egyesült Nemzetek Szervezete, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, az Európa Tanács, a Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezete, valamint a nemzetközi fegyverzet-ellenőrzési és non-proliférációs rendszerek tevé-

kenységében. E szervezetek és együttműködési formák a magyar biztonságpolitikai célok érvényesítésének fontos keretét szolgálják a normaalkotás, a biztonság- és bizalomépítés, a konfliktusmegelőzés és -kezelés, valamint a vállalt nemzetközi kötelezettségek végrehajtásának folyamatos figyelemmel kísérése terén. A Magyar Köztársaság biztonságának szavatolásában fontos szerepet tulajdonít a nemzetközi együttműködés regionális és szubregionális, valamint hagyományos kétoldalú formáinak is.

9. A nemzetközi együttműködés csak hatékony nemzeti szerepvállalás mellett lehet eredményes, így az ország biztonságának szavatolásában továbbra is meghatározó szerep hárul a nemzeti önerőre. A Magyar Köztársaság biztonságának szavatolásában alapvető fontosságú az állampolgárok aktív részvétele, támogatása és áldozatkészsége.

A magyar biztonságpolitikának és intézményrendszerének úgy kell működnie, hogy képes legyen időben felismerni, folyamatosan és megbízhatóan értékelni az ország biztonságát veszélyeztető tényezőket, ennek alapján időben meghozni a veszélyhelyzetek megelőzéséhez, illetve elhárításához szükséges döntéseket, és végrehajtani az ezekből fakadó intézkedéseket.

10. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai céljait elsősorban a külpolitika, a gazdaságpolitika és a védelempolitika útján érvényesíti.

11. A magyar külpolitika az euroatlanti integráció mellett a szomszédsági politikát és a határon túli magyar közösségek boldogulását állítja figyelem középpontjába.

Magyarország a kelet-közép-európai régió stabil pontja, és kezdeményező szerepet játszik a térségbeli stabilitás kiterjesztésében; térségünk valamennyi

országával a jószomszédi kapcsolatok ápolására, a regionális és szubregionális együttműködés fejlesztésére törekszik. A szomszédos államokhoz fűződő kiegyensúlyozott, jószomszédi viszony szempontjából alapvető fontosságúnak tartja a térség országai közötti gazdasági, kulturális és emberi jogi – ezen belül kisebbségi – együttműködés erősítését.

A Magyar Köztársaság kapcsolatait a régió más országaival az euroatlanti értékek, a nemzetközi jog normái és a kölcsönös érdekek alapján kívánja építeni. Érdekelt abban, hogy szomszédai a tagsági kritériumok teljesítése révén maguk is mielőbb az euroatlanti szervezetek tagjaivá váljanak. Erre irányuló törekvéseiket, euroatlanti elkötelezettségük fenntartását és erősítését Magyarország aktívan támogatja.

A Magyar Köztársaság megkülönböztetett figyelmet fordít a határain túl élő magyarság helyzetére, érdekeiknek a nemzetközi jog normáival összhangban álló érvényesülésére. Ugyanígy alapvetőnek tartja a Magyarország területén élő nemzeti kisebbségek jogainak maradéktalan megvalósulását. A biztonságot erősítő tényezőnek tekinti a nemzeti kisebbségek jogainak érvényesítését, amellyel ellentétesek az intoleráns és agresszív nacionalizmus, a nemzeti kisebbségek asszimilálására és a lakosság etnikai összetételének mesterséges megváltoztatására irányuló törekvések.

Az emberi jogok, ezen belül a nemzeti és etnikai kisebbségek helyzete nem tekinthető egyetlen állam kizárólagos belügyének sem. Magyarország a nemzeti kisebbségek kérdését az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet és az Európa Tanács normái, valamint az európai gyakorlat alapján látja szükségesnek rendezni, azt a jószom-

szédi kapcsolatok és az euroatlanti integráció szerves részének tekinti.

12. A Magyar Köztársaság biztonságpolitikai célkitűzéseit csak stabil és fejlett piacgazdaságra építve valósíthatja meg. A nemzetgazdaságnak képesnek kell lennie arra, hogy a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikai célkitűzései eléréséhez szükséges gazdasági alapokat biztosítsa.

A Magyar Köztársaság olyan gazdaságpolitikát kíván folytatni, amely az egyensúly, a stabilitás és az európai integráció követelményeit is figyelembe vevő, fenntartható, társadalom- és környezetbarát, folyamatosan javuló versenyképességen és munkahelyteremtéssel alapuló gazdasági növekedést tűz ki célul, és ennek révén – a gazdasági-társadalmi kohézió és szolidaritás érvényesülése mellett – tartósan biztosítja az ország polgárainak jólétét, az életszínvonal és életminőség folyamatos emelését.

A gazdaság védelmi felkészítése állami feladat, amely megvalósításánál fontos szempont a piac működésébe történő lehető legkisebb mértékű beavatkozás.

13. A Magyar Köztársaságnak biztonságpolitikája eszközként továbbra is szüksége van a megbízható védelmet jelentő és a Szövetség közös biztonságához is hozzájáruló fegyveres erőre és annak hatékony alkalmazását szolgáló koncepcióra. A Magyar Köztársaság honvédelmi politikája a szövetség, az együttműködés, a visszatartás és a védelem egységén és egymásra épülésén alapul.

A Magyar Köztársaság a honvédelmet az állampolgárok közös felelősségvállalásán alapuló nemzeti ügynek tekinti. A honvédelem rendszere az Észak-atlanti Szerződésből fakadó jogok és kötelezettségek egységére, az ország és a Szövetség védelmi igényeit tu-

datosan elfogadó polgárok önbecsülésére és felelősségére, a fegyveres erők és a védelem anyagi szükségleteit kielégíteni képes gazdaságra, a védelemre felkészült államszervezetre, a védelem katonai feladatait ellátni képes fegyveres erőkre, a fegyveres erők demokratikus és polgári irányítására és ellenőrzésére, a lakosság és az anyagi javak megóvását szolgáló polgári védelemre; valamint a magyar társadalom legszélesebb rétegeinek támogatására épül.

14. Magyarország azonosul a Szövetség kollektív biztonságának és védelmének elveivel. Fegyveres támadás elhárítására irányuló képességét az Észak-atlanti Szerződésben megfogalmazott alapelveknek megfelelően tartja fenn és fejleszti. Fegyveres erejének fő feladata Magyarország szuverenitásának és területi épségének védelme és – az Észak-atlanti Szerződés alapján – hozzájárulás a Szövetség kollektív védelméhez. További feladata, hogy hozzájáruljon más, közösen vállalt szövetségi küldetésekhez; részt vegyen a nemzetközi szervezetek égisze alatt zajló nemzetközi béketámogató és humanitárius akciókban, valamint a súlyos ipari, civilizációs, illetve természeti katasztrófák elhárításában. Mindezekben irányadó a Szövetség Stratégiai Konceptiója, amelynek kidolgozásában és továbbfejlesztésében Magyarország tevékeny részt vállal.

A Magyar Köztársaság tudatában van annak, hogy az euroatlanti régióban jelentkező biztonsági kihívások megválaszolója érdekében továbbra is szükséges a Szövetség hiteles védelmi képességének fenntartása, amely a Szövetség tagállamai által képviselt védelmi képességek teljes körén és e védelmi képességnek a Szövetség területén való megfelelő elosztásán alapul. Magyarországnak vállalt kötelezettségeinek megfele-

lően, a közös védelem érdekében készen áll a szükséges katonai erő rendelkezésre bocsátására, és lehetőségeinek megfelelően hozzájárul a Szövetség egyéb misszióihoz.

15. A Magyar Köztársaság fegyveres erőinek szervezeti és hadrendi struktúráját, létszámát, belső állományarányait, fegyverzetét és felszerelését a várható reális veszélytényezőknek, az ország védelmi szükségleteinek, a Szövetségben vállalt kötelezettségeknek, valamint az anyagi, pénzügyi erőforrásoknak megfelelően – a Szövetséggel egyeztetve – alakítja ki. Biztosítja a meghatározott feladatok, illetve a fegyveres erők és a működésükre, fejlesztésükre szolgáló erőforrások közötti összhangot.

16. Az új típusú kihívások, kockázatok és veszélyek sajátossága, hogy komplex módon jelentkeznek, és hatásaik az államhatárokon átnyúlnak. Az ellenük való hatékony fellépés szoros nemzetközi együttműködést tesz szükségessé a kül-, a gazdaság- és a védelempolitika területén kívül is. Ennek érdekében a Magyar Köztársaság mind kétoldalú, mind többoldalú keretekben aktívan részt vesz a kihívások és kockázatok megelőzésére és kezelésére irányuló nemzetközi erőfeszítésekben, különös tekintettel az igazságügyi, a belügyi, a vám- és pénzügyi, a környezet- és katasztrófavédelmi, valamint más érintett szervek tevékenységére.

17. A Magyar Köztársaság Országgyűlése gondoskodik az e dokumentumból adódó feladatok teljesítéséhez szükséges feltételek biztosításáról. A Magyar Köztársaság Kormánya felelős a nemzeti biztonsági stratégia és a nemzeti katonai stratégia kidolgozásáért, azok szükség szerinti felülvizsgálatáért, valamint a belőlük fakadó feladatok végrehajtásáért.

Botz László

A balkáni válság és kilátásai

A 20. század utolsó évtizedét bevezető történelmi változás, a kétpólusú világrend megszűnése alapvetően átformálta a világ s ezen belül elsősorban Európa biztonsági helyzetét. Minimálisra csökkent a világméretű háborúk fenyegetése, ugyanakkor új kihívások, globális és regionális veszélyek, válságok alakultak/alakulhatnak ki, amelyek közvetve és közvetlenül befolyásolhatják a régió biztonságát, hatást gyakorolhatnak a térség országaiban végbemenő társadalmi, gazdasági, politikai folyamatokra. Az új helyzetre való reagálásként a világ országaiban nem azonos időpontban és nem azonos formákban megindult a meglévő biztonság- és védelempolitikai alapelvek, nemzeti biztonsági és katonai stratégiák átdolgozása, a helyzethez igazítása. A méreteikben jelentősen eltérő országok (pl. az USA vagy a Magyar Köztársaság) is közel azonos elvek alapján közelítik meg a nemzeti érdekeket, illetve az azokat érintő stratégiai környezet(ek) kihívásait, minden dokumentumban hangsúlyosan jelentkezik a „regionális veszélyek” és az „országhatárokon átnyúló veszélyek” témaköre. A Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelvei c. dokumentum kimondja: „...minimálisra csökkent egy világméretű fegyveres konfliktus veszélye, ugyanakkor lényegesen megnőtt és összetettebbé vált a kockázatok és veszélyforrások köre. Magyarország biztonságára elsősorban az euroatlanti régió biztonságának alakulása és a térségben végbemenő politikai-társadalmi-gazdasági folyamatok gyakorolnak hatást...” A dokumentum megfogalmazása szerint „...az államok közötti, illetve az államokon belüli fegyveres konfliktusok ma is jelen vannak Európában. Régióinkban sajátos kockázatként jelentkezik az átalakulásból fakadó instabilitás és kiszámíthatatlanság, a demokratizálódási folyamatok törekénysége.” Az alábbi cikk szerzője e gondolatok jegyében megvizsgálja a Magyar Köztársaság közvetlen környezetében kialakult válságcsoporthoz.

Az 1980-as évek végén kezdődő, majd Jugoszlávia széthullását eredményező folyamat napjainkra olyan komplex válságot okozott a térségben, amelyet egyre gyakrabban *balkáni válságnak* nevezünk.

1. A balkáni válság kialakulása és jellemzői

Az első világháborút követően jelentős változás állt be a Balkánon. Megváltoztak a határok, így az azonos nemzethez tartozók közé is országhatárok ékelődtek. Az ezt követő politikai változások, a létrejött gazdasági különbségek nem csökkentették a nemzetiségek közötti ellentéteket, sőt az önállósodásra törekvés felerősítette azokat.

A balkáni válság kialakulásában meghatározó szerepe volt a térség nemzetiségei között már évszázadok óta meglévő és az utóbbi időben csak felerősödött ellentéteknek. A gyökerek közösek és a nemzetiségi ellentétekből erednek. A hasonló ellen-

tétek korábban is „természetes” módon, háborúk során oldódtak meg rövidebb-hosszabb időre. Az utóbbi fél évszázad békéje, a határok sérthetatlensége felett örököző nemzetközi közösség azonban a fegyveres megoldás megkezdését igyekezett megakadályozni, de csak késleltetni tudta azt. A Csehszlovákiában és a Szovjetunióban elkezdődött felbomlási folyamatok azonban Jugoszláviában is kiváltották a nemzetállamok létrehozása iránti igényt. Ezzel párhuzamosan Albániában is felerősödött Nagy-Albánia eszméje, miközben kiderült, hogy az ország lakosságát felkészületlenül érte a nyitás a külföld felé.

A balkáni válság alapvetően három, egymástól jól megkülönböztethető, de egymással kölcsönhatásban levő válságból áll. E válságok az alábbiak:

- a jelenlegi Jugoszlávia belső válsága, különös tekintettel Koszovó kérdésére;
- a volt Jugoszlávia legsokszínűbb utódállama, Bosznia-Hercegovina válsága;
- Albánia általános politikai, gazdasági és belbiztonsági válsága.

A balkáni válság e három fő eleme mellett azonban nem szabad megfeledkeznünk két másik jugoszláv utódállamnak a térség biztonságára kifejtett hatásáról sem. Bár Macedónia viszonylag könnyen vált önálló állammá, gyenge gazdasága, szomszédaival meglévő nemzetiségi és más jellegű problémái, valamint földrajzi helyzete miatt továbbra is potenciális veszélyforrás. Kisebb mértékben ugyan, de befolyásolja a térség biztonsági megítélését Horvátország bel- és külpolitikai helyzetének alakulása is, különös tekintettel arra, hogy jelentős befolyása van a boszniai folyamatokra, illetve érdekelt a rendezésben.

a.) A jugoszláv válság

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) hibás politikai irányvonala válságok egész sorozatát okozta. Jelenleg a JSZK olyan politikai, gazdasági, pénzügyi, strukturális, humanitárius és erkölcsi válsággal küzd, amelyek instabillá tették az országot és ezáltal a teljes balkáni régió biztonságát.

Milosevics teljesen elvesztette befolyását Montenegró, a kisebbik tagköztársaság politikai vezetése fölött, ami szövetségi szinten az eddigi korlátlan hatalom megszűnéséhez vezetett. Míg Montenegró igyekszik nyugatorientált politikát folytatni, s megindult a demokratizálódás útján, Szerbia egyre inkább elszigetelődik.

A szerbiai állami berendezkedés átalakulóban van. A Milosevics-rezsim egy puha autoritárius rendszerből egy keményebb, dél-amerikai típusú autoritárius rendszer felé halad. (A többpártrendszer csak kirakat, valójában nem működik, az egyetemen folyik a tisztogatás, az új médiatörvény ellentétes a nemzetközi normákkal stb.) A jelenlegi állami berendezkedést az alábbiak jellemzik:

- legitimációs és ideológiai alap nélküli rendszer, Milosevics célja a hatalom megtartása;
- a rendszer a szolgálatában állóktól csak lojalitást követel, ez határozza meg az előmeneteleket, a professzionalizmust nem ismeri el, sőt megsemmisíti;
- dinasztikus tendenciák figyelhetők meg a hatalom gyakorlásában (pl. Milosevics felesége, Míra Markovics pártjának beemelése a hatalomba);
- az állami intézményeken kívüli módszerek és csoportok felhasználása a kormányzásban;

- a kormányzó Szerb Szocialista Párt (SPS) monolitikus képződmény, amelyben nincsenek frakciók, platformok vagy bármilyen alapon szerveződő csoportok.

Az SPS-t a párt- és államfőtől remélt személyes jutalom, illetve a félelem működteti. Nincs második vagy harmadik számú vezető, Milosevics elnök akarata az egyetlen és döntő. Azok a szocialista politikusok, akik megpróbáltak vele szembeszállni, kikerültek a pártból és a politikai életből. Ez az oka, hogy a párton belül nem tud kialakulni reformszárny, amely végül belülről változtathatná meg a hatalmi struktúrát. Mára világossá vált, hogy a jelenlegi rendszert parlamentáris úton nem lehet megdönteni, mivel minden lényeges hatalom Milosevics kezében koncentrálódik. A rezsim fennmaradásához hozzájárul a szerb társadalomban eluralkodó nagyfokú alulcivilizáltság is, amelyet a manipulációt lehetővé tévő katasztrofális médiahelyzet csak tovább fokoz.

A jugoszláv vezetésnek súlyos, elhúzódó jellegű, nemzetiségi alapon kialakult konfliktussal kell szembenéznie Koszovóban. A tartomány lakosságának több mint 90%-át kitevő albánok körében az elmúlt években elszenvedett elnyomás fegyveres konfliktusba torkollott, amelyet a Jugoszláv Hadsereg csapataival megerősített szerb belügyi erők sokszor a lakosságot is sújtó kegyetlenséggel vertek le.

A kitartó diplomáciai közvetítés eredményeként 1998. október 27-én Milosevics és Holbrooke között létrejött egy olyan megállapodás, amely megteremtette a formai kereteket és elősegítheti a politikai rendezést. Milosevics az utolsó pillanatban – eleget téve az ENSZ BT 1199. számú határozatának – elkerülte a NATO-csapást, a remélt rendezés mégsem következett be, jöllehet a NATO továbbra is fenntartja a katonai fenyegetést, a légicsapás végrehajtásának valószínűsége jelenleg rendkívül csekély.

A NATO esetleges katonai beavatkozása nemcsak Milosevics, de az Észak-atlanti Szövetség számára is jelentős kockázatot hordoz. A NATO – feltételeinek nem teljesítése esetére – elkötelezte magát egy olyan katonai akció mellett, amelynek nem volt meg a széles körű nemzetközi támogatottsága, és amelynek hatékonyságában maga a szervezet sem lehetett teljesen biztos. Az október 27-i döntéssel azonban a szövetség presztízsveszteség nélkül – a szerb csapatkivonásokra vonatkozó követelések teljesítésének kikényszerítésével – elkerülte a legkedvezőtlenebb helyzet kialakulását.

A NATO légi felderítő és az EBESZ földi ellenőrző missziójának telepítése csökkentette a harcok kiújulásának esélyeit, s alapokat nyújthat a szerb-albán tárgyalások megkezdéséhez. A szerb és a koszovói albán fél álláspontjai azonban még mindig távol esnek egymástól.

A Holbrooke–Milosevics megállapodást a szerb vezetés „győzelemként” állítja be, mert nem tett lényegi engedményt a koszovói albánoknak, miközben sikerült elkerülnie a katonai összecsapást a NATO-val. Milosevics az amerikai rendezési javaslatokat megfelelő alapnak tekinti a tárgyalások megkezdéséhez, amelynek szerb részről nincs akadálya.

A koszovói albánok csalódtak a Holbrooke–Milosevics megállapodásban és a legutóbbi NATO-döntésben. A koszovói albán politikai erők és az UÇK – mindezekelőtt a tartomány jövőbeni státusára vonatkozó határozott elképzelés hiánya miatt – elfogadhatatlannak tartja az amerikai rendezési javaslatokat. A koszovói albán

nok továbbra is megosztottak, nem körvonalazódik az a politikai erő, amely hitelesen képviselhetné érdekeiket. E megosztottság mellett a várt szerb–albán tárgyalásokat hátráltathatja az is, hogy az amerikai javaslat nem teszi lehetővé a koszovói albánok eredeti céljának – a független Koszovó létrehozásának – megvalósítását.

A megállapodásban foglaltak végrehajtása esetén Milosevics időt nyer a számára nagyon fontos gazdasági problémák kezelésére, ugyanakkor a nemzetközi közösség – az EBESZ koszovói jelenlétével – jelentős részt és felelősséget vállal magára a koszovói albánság problémájának megoldásában.

Az amerikai rendezési javaslat nem tartalmaz olyan elemeket, amelyek a válság tartós rendezését garantálnák, jelenleg csak a probléma rövid távú kezelését biztosítják.

A NATO-fenyegetés ürügyén Milosevics megpróbálja erősíteni belpolitikai pozícióit a nacionalizmus felkorbácsolásával, a nemzeti egység szükségességének jelszavával. Leszámol az ellenzéki sajtóval és eltávolítja bírálóit a felelős posztokról. Perisics vezérkari főnök leváltásával, majd azt követően a haderő vezetésében végrehajtott személycserékkel a jugoszláv elnök feltétlen elkötelezettjei kerültek felelős beosztásokba.

Jugoszlávia gyakorlatilag teljesítette az ENSZ-határozatot, amely előírta a katonai erők kivonását Koszovóból, illetve visszavonásukat a laktanyákba, ugyanakkor a speciális rendőri erők a megengedettnél nagyobb létszámban vannak jelen a térségben.

Az UÇK az általa egyoldalúan meghirdetett tűzszünetet csak annyira tartja be, hogy nem indít átfogó támadásokat, egyes csoportjai azonban egyre gyakrabban és fokozódó intenzitással provokálják a szerb erőket, valamint általános az a tendencia, hogy az UÇK fegyveresei azonnal megszállják és ellenőrzik a szerb erők által kiürített területeket.

A jövőt illetően: elhúzódó politikai rendezésre, emellett változó intenzitású fegyveres konfliktusra, s ennek következtében hosszan tartó nemzetközi katonai jelenlétre kell számítani a térségben. Várható, hogy a szemben álló felek a térségben tartózkodó nemzetközi katonai kontingensek elleni provokatív célú fegyveres akcióktól sem riadnak vissza, ezzel is kierőszakolva a másik félre mérendő nemzetközi csapást.

b.) A boszniai válság

A boszniai válság rendezési folyamatában az 1995-ben létrejött daytoni megállapodás fordulópontot jelentett.

Jelenleg Boszniában a válság általános helyzetét a korábban szemben álló felek közötti fegyveres harc megszűnése, a válságrendezés békés eszközökkel történő megvalósításának lassú folyamata jellemzi.

Katonai és polgári részre osztva a daytoni megállapodás céljait úgy lehet értékelni, hogy a nemzetközi közösség katonai téren ért el nagyobb sikereket. Katonai aspektusból a legnagyobb eredménynek az tekinthető, hogy a térségben béke van, a felek haderejét a nemzetközi erők ellenőrzik és sikeresen lezajlott a fegyverkorlátozási megállapodások végrehajtása. Ugyanakkor a korábban hadban álló felek továbbra sem békéltek meg egymással, és egyik sem zárta ki véglegesen a katonai megoldás lehetőségét. Ezért a béke megőrzése jelenleg csak a nemzetközi erők jelenlétével biztosítható, esetleges távozásuk a térségből egy újabb háború kezdetét jelentené.

A hosszú távú béke egyik alapfeltétele a felek közötti katonai erőegyensúly megteremtése. Ennek megvalósításaként értékelhető a föderációs hadsereg létrehozása, fel-fegyverzése és kiképzése. A föderációs hadsereg „közös” jellegének erősítése érdekében azonban meg kell szüntetni a horvátok és bosnyákok között fennálló bizalmatlanságot, mert ez a hadsereg csak így válhat a stabilitást erősítő tényezővé. Felvetődik a kérdés, vajon nem lett volna-e célszerűbb, ha a katonai erőegyensúlyt a katonai erő alacsonyabb szintjén hozzák létre, mert akkor a felek részéről kisebb lenne a kísértés egy esetleges katonai megoldás iránt.

A daytoni megállapodás polgári céljainak végrehajtása a vártnál lassabban halad, bár 1997 második felétől minden téren bizonyos pozitív előrelépés figyelhető meg. Ennek ellenére fordulópont még nem következett be. A három – bosnyák, horvát, szerb – etnikum közötti rendkívül mély politikai, ideológiai és vallási ellentét, valamint az egymás iránti bizalmatlanság akadályozza a működőképes, közös állami intézményrendszer kialakítását. Továbbra is megoldatlan probléma Brčko és Mostar kérdése.

A boszniai felek alapvető céljait vizsgálva megállapítható, hogy *a bosnyákok szeretnék megteremteti az egységes Boszniát, de bosnyák dominanciával.* Ez a másik két fél szempontjából elfogadhatatlan. A bosnyák politikusok egy része nem hiszi, hogy az ismert előzmények után sikerül megőrizni Bosznia egységét, ezért nem zárja ki egy független bosnyák állam kialakításának lehetőségét sem. A boszniai Szerb Köztársaság a kezdetektől fogva szembehelyezkedett a daytoni szerződéssel, megtartotta viszonylagos függetlenségét, megakadályozva ezzel a szerződés végrehajtását. A szerbek fő célja az önállóság megőrzése, hosszabb távon pedig a Jugoszláviához való csatlakozás.

A boszniai horvátok jelenleg nem hangoztatják kiválási törekvésüket, mert jelenlegi státusuk (szavazati jog Horvátországban, horvát útlevelel, korlátlan belépés Horvátországba, a horvát pénz használata) szerint inkább Horvátország, mintsem Bosznia-Hercegovina Köztársaság állampolgárainak érzik magukat. Ezen privilégiumok elvesztése esetén azonban elszakadási törekvésük felerősödésével kell számolni. Világosan látszik az is, hogy a föderáción belül nem hajlandóak elvállalni az alárendelt szerepet, főleg nem a bosnyákokkal szemben. A közvéleménykutatások is azt mutatják, hogy a Horvátországhoz való csatlakozást látnák a végső megoldásnak.

Jelenleg sem Jugoszlávia, sem Horvátország vezetése nincs abban a politikai helyzetben, hogy szembehelyezkedve a nemzetközi közösséggel, nyíltan támogathatná a boszniai kisebbségek elszakadási törekvéseit. Jugoszláviának most gazdaságilag sem kívánatos a boszniai Szerb Köztársaság gazdasági problémáinak felvállalása. Tudjman a föderáció életben tartásával próbálja a Nyugat jóindulatát megtartani. A feltételek kedvező alakulása esetén azonban feltételezhetően sem Zágráb, sem Belgrád nem ellenezné Bosznia felosztását.

A daytoni megállapodás végrehajtása során felmerült nehézségek arra vezethetők vissza, hogy a megállapodás céljai nem esnek egybe a felek érdekeivel. Az IFOR, majd az SFOR szerepe az UNPROFOR horvátországi szerepéhez hasonlítható, amely kezdetben pozitív volt – abbamaradtak a harcok és lehetővé vált a politikai rendezés –, később azonban a rendezést akadályozta. Ezért a nemzetközi erők jelenléte a helyzet befagyasztását, a „természetes” megoldás halogatását okozza. Felmerül a kérdés: vajon

egy Dayton–2 megállapodás, esetleg Bosznia-Hercegovina felosztása jelenthetné-e a válság lehetséges megoldását.

c.) Az albániai válság

Albániában a kormányátalakítást követően érezhetően csökkent ugyan a feszültség, az országban azonban továbbra is politikai megosztottság uralkodik. Sem a lakosság, sem a politikai vezetők nem rendelkeznek az alapvető politikai kultúrával, a politikai összecsapások többségét a becstelenség jellemzi.

Egyre inkább Berisha válik az albán belpolitikai helyzet megoldásának kerékkötőjévé. Pártja – a Demokrata Párt (DPA) – bojkottálja a parlamenti munkát, s a kormány valamennyi intézkedésével nyíltan szembeszegül, akadályozva ezzel a konszolidációt. A Demokrata Párt folyamatosan radikalizálódik, s egyre inkább a militáns szárny kerül előtérbe. Ennek ellenére Berisha személyének nincs alternatívája, amely hosszú távon kizárja az európai módon politizáló, konstruktív ellenzék megjelenését Albániában.

A nehéz társadalmi és politikai válságból való kilábalásra az ország lehetőségei csekélyek. A lerombolt politikai és államigazgatási rendszer teljes átszervezést kíván. Albánia Európa legszegényebb országa, a gazdaság külső segítség nélkül nem állítható talpra, ami az országot teljesen függővé teszi a külföldi tőkétől. A hatalomért folytatott harc – összekapcsolódva a szervezett bűnözéssel és a lakosság egyre növekvő elkeseredettségével – továbbra is a szociális feszültség állandó forrását képezi, amely újabb konfliktus kirobbanásához vezethet. Albánia helyzetét tovább súlyosbítja az a tény, hogy közvetlenül határos Koszovóval, s közvetlenül érdekelt a koszovói albánság függetlenségi törekvéseiben.

Nem zárható ki, hogy a fejlett iszlám országok (Törökország, Irán, Egyiptom, stb.) kihasználják a helyzetet, hogy növeljék gazdasági, pénzügyi és politikai jelenlétüket Albániában. A térségre kiható legjelentősebb veszélyforrás azonban az egész országot behálózó szervezett bűnözés, illetve a lakosságnál lévő óriási fegyvermennyiség. Ez felerősíti a nemzetközi ember-, kábítószer- és fegyverkereskedelmet (Koszovó, Jugoszlávia, Macedónia, Bulgária), s kihat az egész Balkán biztonságára.

2.) A balkáni válság kilátásai

Amennyiben a nemzetközi közösség továbbra is kitart azon álláspontja mellett, hogy a jelenlegi határok sérthetetlenek, akkor figyelembe kell vennie azt is, hogy a meglévő nemzetiségi ellentéteket kívülről, politikai vagy gazdasági nyomással nem lehet megszüntetni. A fogcsikorgatva, nyomásra kierőszakolt „barátkozás” nem hozhat tartós eredményt. A szembenállást azonban a nemzetközi közösség jelentősen enyhíthetné, ha a felek számára viszonylag gyorsan és azonos szintű magas életszínvonalat biztosítana. Ez a megoldás azonban inkább csak elméleti lehetőség, vagyis a gyakorlatban maradna a folyamatos politikai, gazdasági és katonai nyomásgyakorlás. A jelenlegi helyzetben ez tűnik a legvalószínűbb folytatásnak. A béke – vagy inkább tűzszünet – biztosításához azonban a térségben jelentős külföldi katonai jelenlét szükséges, amelynek várható időtartamát jelenleg nehéz meghatározni.

Előfordulhat az is, hogy a nemzetközi közösség végül mégis elképzelhetőnek tartja a határok megváltoztatását. Ezt elérheti úgy, hogy kivonul a térségből és passzívan szemléli, miszerint a felek maguk, az erő jogán megoldják az ellentéteket. *Ez a változat azonban nem valószínű, mert a várhatóan kialakuló fegyveres konfliktus túlságosan nagyméretű lenne és a térség számára túl sok kockázatot hordozna.* A másik változatban a nemzetközi közösség aktívan vesz részt a határok megváltoztatásában (javaslatokat dolgoz ki és/vagy közvetít a felek között). Ez utóbbi esetben azonban célszerű a balkáni válságot egységes eszként kezelni és nem külön-külön megoldást keresni annak elemeire.

A balkáni válság csak részben egy-egy ország válsága, valójában a problémák igen összefüggőek. Helyesebb úgy értelmezni a helyzetet, hogy kívülről segítve, az *alapkérdések világos ismeretében kell megoldást keresni a szerbek, a horvátok, a bosnyákok és az albánok között évszázadok óta létező ellentétek megszüntetésére,* illetve minél jobban ki kell elégíteni jogosnak elfogadható igényeiket. A felek megfelelő hozzáállásával és a nemzetközi közösség kompenzációs lehetőségeinek alkalmazásával talán találhatók olyan kompromisszumos megoldások, amelyek a távolabbi jövőben stabilabb Balkánt eredményezhetnek és csökkenthetik, majd felszámolhatják azt a potenciális fenyegetést, amelyet a térség instabilitása, illetve az ebből eredhető fegyveres konfliktusok képezhetnek országunk déli határán.

A komplex megoldás keretében kulcskérdés lehet Bosznia-Hercegovina felosztása, ami Horvátország és Jugoszlávia esetében területi gyarapodást eredményezhetne. Jugoszlávia (Szerbia) ezzel párhuzamosan könnyebben elfogadhatná a koszovói válság olyan megoldását, amely a tartomány részére az eddigieknél is nagyobb önállóságot biztosítana. A maradék egy „önálló” bosnyák államként életképtelen lenne és újabb feszültséggócot jelentene, de Horvátországgal konföderációt alkotva már elfogadható lenne a nemzetközi közösség számára is.

A nemzetközi közösségen belül egyre többen vallják, hogy a Balkánon a béke tartósan csak nemzetállamok létrejöttével képzelhető el, amelyeken belül a kisebbségek EU-normák szerinti autonómiával rendelkeznek. A jelenlegi európai államhatárok átrajzolása kétségkívül kedvezőtlen irányzat lehet, amennyiben azonban a tartós béke és gazdasági fejlődés a politika és a diplomácia eszközeivel biztosítható Európa ezen részében, akkor nem biztos, hogy ezt a megközelítést tabuként, eretnek gondolatként kellene kezelni.

Végh Ferenc

A haderőreform folytatásának koncepciója az ezredforduló után*

A Magyar Honvédség 150 éves fennállásának talán legfontosabb átalakításán megy keresztül. Ennek okai a kétpólusú világ felbomlásában, a magyarországi rendszerváltozásban, a piaci orientáció megteremtésében, a katonai technológiák és ennek nyomán a hadviselés elveinek változásaiban, a haderő feladatainak módosulásában, valamint a NATO–EU-integráció követelményeiben keresendők.

Az átalakítás az elmúlt években már radikális változásokat idézett elő, amelyek azonban még nem fejeződtek be. Számos további lépésre van szükség annak érdekében, hogy az ország hatékony védelemmel rendelkezzen. A védelmi képességekkel egyidejűleg meg kell teremtenünk a békétámogató tevékenységekben (a válságkezelő, a béketeremtő, a békefenntartó, az ellenőrző, a kutató-mentő, a humanitárius és az egyéb műveletekben – vagyis a fegyveres konfliktusok megelőzésében) való részvételünk feltételeit. Elérkeztünk a haderőreformnak abba a szakaszába, amikor a Magyar Honvédség *eltávolodik a „veszélyorientáltságra” (ellenségorientáltságra) épülő tömeghadsereg jellegtől és filozófiától, s áttér a „képességorientált” katonai erő kialakítására és megszilárdítására.* Ez lényegében és komplexitásában különbözik a korábbi időszakok átalakítási törekvéseitől. Ennek és a NATO-ba történő meghívásunknak köszönhetően *a honvédség az ezredfordulót a minőségi fejlesztés megkezdésének állapotában éri el,* és további fejlődésében is ez a folyamat lesz a meghatározó.

A 90-es évek első felében történt haderő-átalakítás nem eredményezett átfogó változásokat, így nem tekinthető valódi haderőreformnak. Az átalakítás általában csökkentéssel párosult, nem járt lényeges szervezeti változásokkal és nem kapott megfelelő költségvetési támogatást. Nem változtak alapvetően a vezetés, az alkalmazás elvei, nem került sor az állomány teljes körű átképzésére sem. Ennek legfőbb oka az volt, hogy *az átalakítás során nem a katonai követelményekből indultak ki, hanem alapvetően pénzügyi megfontolásokat vettek figyelembe.* Úgy tervezték, hogy a szervezeti és létszámcsökkentés következtében felszabaduló forrásokat a honvédség technikai korszerűsítésére fordítják. Erre azonban nem volt lehetőség, sőt az átalakítások so-

* Részlet a szerzőnek A Magyar Honvédség feladatai és struktúrája az ezredforduló után, a biztonság alakulásának függvényében c., a PhD tudományos fokozat elnyerése céljából készült értekezéséből.

rán jelentkező többletköltségeket és a napi működés feltételeit is – az állandó alulfinanszírozottság miatt – csak drasztikus korlátozásokkal lehetett biztosítani. A korlátozások viszont – amelyek az éppen soron lévő (törvényszerűen bekövetkező) krízis menedzselését célozták – hosszú távon tovább súlyosbították a honvédség helyzetét, generálták az újabb válságot, és újabb súlyos korlátozásokat tettek szükségessé.

A reform tehát valójában nem tudott kibontakozni, mivel nem érvényesülhetek annak főbb jellemzői. Ennek a folyamatnak az *elemzéséből*, a hazánk integrációs törekvéseiből eredő feladatok *tanulmányozásából*, az ország gazdasági helyzete alakulásából és nem utolsósorban az átalakítási folyamat résztvevőjeként megélt *tapasztalataim összegzéséből* arra a következtetésre jutottam, hogy *elemi kötelességünk a honvédség hosszú távú fejlesztésére vonatkozó új elgondolás kialakítása*. Egy olyan elgondolásé, amely nem egyszerűen figyelembe veszi törekvéseinket és lehetőségeinket, hanem azok között a realitásokra épülő egyensúlyt teremt. Lényegében ez a felismerés váltotta ki bennem egy új, átfogó fejlesztési koncepció kidolgozásának szükségességét.

Az új koncepció megalkotásakor fontos kiindulópontom volt, hogy hazánk védelmi rendszerét, ezen belül a haderőt úgy szükséges kialakítani, hogy az képes legyen az együttműködés, a visszatartás és a védelem három elemét együttesen megjeleníteni. Ehhez békében a lehető legkisebb méretű, de még hiteles visszatartó erőt képező honvédséget kell fenntartani, amely biztosítja az alkotmányban és a honvédelmi törvényben meghatározott feladatok végrehajtását; összhangban van a térségben meglevő reális veszélyekkel, a finanszírozási lehetőségekkel és integrálható a NATO-ba. Figyelembe vettem továbbá, hogy mind nemzeti, mind nemzetközi szinten meghatározóvá vált a rugalmasan alkalmazható, kompatibilis rendszerek kialakítása iránti konkrét igény, továbbá a NATO-tagság követelményeinek is megfelelő haderőstruktúra létrehozása. Kiemelt figyelmet fordítottam a honvédség professzionális jellegének az addigi gyakorlattól eltérő módon való erősítésére, továbbá a többcélú, több feladat végrehajtására képes alegységek szervezésére.

Az átalakítás eddigi menetének elemzése, saját tapasztalataim és nem utolsósorban az előttünk álló feladat nagysága együttesen arra is figyelmeztetett, hogy *a folyamat végigvitele feltétlenül egységes elgondolás alapján, de csak hosszabb idő alatt lehetséges*. A folyamatot ezért célszerű jól behatárolható időszakokra tagolni, s a haderőtervezés során alkalmazott középtávú tervciklusokhoz igazítani. Az egyes időszakokban – természetesen szem előtt tartva a végső célt – különböző részfeladatok kaphatnak elsőbbséget.

1. A távlati fejlesztés szakaszai és azok tartalma

A távlati fejlesztés feladatai három szakaszban valósíthatók meg:

a.) Az első szakasz – 1999–2003 között – a szervezeti konszolidáció időszaka. Ebben az időszakban meghatározó lesz a NATO-haderő-fejlesztési célok közül a már eddig vállaltak teljesítése, a NATO műszaki-technikai és eljárási szabványainak bevezetése. *A fő cél a NATO-val való együttműködési képesség anyagi és szellemi feltételeinek megteremtése.* Ezért a hangsúlyt a NATO vezetési, irányítási, illetve integrált

légvédelmi rendszeréhez történő csatlakozásra, a reagálóerők felkészítésére, az önkéntes tartalékos rendszer megalapozására, az alkalmazási tervek kimunkálására, a doktrínarendszer fejlesztésére, a jogharmonizációra, a humánreformok bevezetésére, a már megkezdett vagy tervezett csapatszintű reformok, mikroszintű átalakítások mielőbbi megvalósulására, a technikai korszerűsítés megkezdésére és folytatására, valamint a logisztikai támogatási rendszer korrekciójára szükséges helyezni. A Magyar Honvédség harcászati, kiképzési és felkészítési rendszerét a NATO-elvárásokhoz kell igazítani.

A haderő szervezeteinek belső felépítését, felkészítését és kiképzését, valamint készenléti helyzetét és alkalmazását az új doktrinális elvek, valamint a szövetség új hadműveleti koncepciója határozza meg. A légierő szervezete az új eszközök beszerzésének, a régiak kivonásának megfelelően változik. A NATO infrastrukturális alapjainak igénybevételével kerül beszerzésre három, nagy hatótávolságú légtérelenőrző radar. A csapatok belső szervezete jelentős mértékben átalakul (parancsnoki struktúra, alegységek belső összetétele) modulrendszerűvé, így a NATO-szervezetekhez jobban illeszthetővé válik. Megkezdődik a küldetésalapú vezetés kialakítása. A honvédséget egyre inkább a magas szintű motiváltság és a célorientáltság jellemzi.

Az így kialakuló haderő gyorsan alkalmazható és magas mozgékonyságú lesz, javuló páncéltörő képességgel rendelkezik és képes lesz megakadályozni az ellenség gyors térnyerését. Rendelkezésre állnak a beérkező szövetséges erők fogadására kidolgozott tervek és az azokat támogató infrastruktúra egy része.

b.) A második szakasz – 2004–2008 – között a képességalapú haderő megteremtésének, létrehozásának, a további minőségi előrelépésnek és a NATO-hoz való teljes katonai integrációnak az időszaka. Kialakulnak a képességalapú haderő létrehozásának alapvető jellemzői, amelyek magukban foglalják a küldetésalapú vezetés teljes megújítását, a haderő rugalmassága, gyorsan mozgathatósága és bevetethetősége feltételeinek javulását, a moduláris struktúra megszilárdítását, a NATO-erők fogadása infrastrukturális feltételeinek megteremtését. A személyi állomány teljes mértékben alkalmassá válik a technika és az informatika fejlődéséből adódó újdonságok befogadására.

Markánsan körvonalazódnak a tiszti és a tiszthelyettesi funkciók közötti különbségek, az új tiszthelyettesi kar jelentősen képes lesz hatni a haderő mindennapi életének minőségi működésére. Az előmeneteli rendszerben érvényesül a követelmények és a kompetenciák objektív rendszere.

Különböző, teljes körű szakmai és szociális feltételekkel rendelkező mintaszervezetek, parancsnokságok, objektumok (laktanya, repülőtér stb.) – mint tárgyasult követelmények, követendő példák – kerülnek kialakításra. Tökéletesítésre kerül az önkéntes tartalékos rendszer. Megtörténik az új típusú területvédelmi rendszer létrehozásának előkészítése. Megkezdődik a jelentősebb haditechnikai eszközcserek és modernizációk közvetlen előkészítése, végrehajtása (harcászati repülőgépek, légvédelmi tűzérési eszközök, „intelligens” lőszer, légvédelmi rakéták stb.).

A haderő szerkezetében egyensúlyba kerülnek a páncélos és gépesített elemek. Előrelépés történik a NATO-kompatibilitás elérésében, nő a készenlét és a bevethe-

tőség foka. Az átalakított törzsek és vezető szervek egyre magasabb hatásfokkal, eredményesen működnek. A tartalék erők (keretállomány) felkészítése tervszerű és hatékony lesz. A haderő fenntarthatósága megbízható, kiegyensúlyozott.

c.) A 2009–2015 közötti harmadik szakasz fő tartalma: a képességen alapuló haderő jellegének uralkodóvá tétele. A ciklus végére befejeződik a Magyar Honvédség olyan biztonságot és kiszámíthatóságot nyújtó haderővé átalakítása, amely már zömében hivatásos jellegű, kiemelkedően motivált, korszerűen felszerelt, és amelynek vezetési és irányítási rendszere széleskörűen számítógépesített, állománya a kor követelményeinek megfelelően felkészített és a NATO-alkalmazási elvek alapján működik. A korszerű, képességen alapuló haderő alkalmas lesz a korszak katonai kihívásainak megfelelni, és a későbbi időszak követelményeihez rugalmasan alkalmazkodni. Szervezetében a könnyű, sokoldalúan alkalmazható hadrendi elemek válnak meghatározóvá. Vezetési rendszere, működési rendje a lehető legnagyobb mértékben illeszkedik a NATO-ban általános (tipikus) megoldásokhoz.

A magas mozgékonyságú, manőverező, rugalmas haderő készen áll a váratlan és részeivel az autonóm alkalmazásra. A tartalék erők minősége egyre javuló. Fegyverzete, felszerelése fejlett és fenntartható struktúrával rendelkezik. Logisztikai támogatása korszerű. A harmadik szakasz végére kialakuló haderő ütőképes, fenntartása finanszírozható.

A Magyar Honvédség hosszú távú koncepciójában felvázolt célok megvalósulása kialakítja, stabilizálja és folyamatosan fejleszti a haderő minőségét. A professzionalizmus tényezőinek érvényesülése, a minőség tudatosulása a szövetséges tagállamok hadseregeinek egyenrangú partnerévé emeli a Magyar Honvédséget, és biztosítja a magyar társadalom elismertségét és megbecsülését.

2. A koncepció megvalósítása első időszakában elérendő célok és végrehajtandó feladatok

A koncepcióban jelzett haderő megteremtésének folyamatában kritikusnak, egyben kulcskérdésnek tekinthető az első időszak eredményes megvalósítása. Az 1999–2003 közötti szakaszban ugyanis még a jelenlegi haderő bázisán lehetséges egy új minőség kialakítása. Így a még meglévő struktúrák hatása, a megkövesedett szokások legyőzése külön erőfeszítést követel. Mindezen túl az sem hagyható figyelmen kívül, hogy ebben a szakaszban még meglehetősen szűk anyagi lehetőségek valószínűsíthetők.

A 2003-ig tartó középtávú időszak alapvető feladata a *haderőreform minőségi szakaszának beindítása*. Ezekben az években kötelező minden olyan lépés megtétele, amely szükséges ahhoz, hogy kialakulhasson a hosszú távon stabilnak tekinthető Magyar Honvédség. A jövő évezred elején halaszthatatlanná váló informatikai, technikai forradalmat ugyanis csak stabil viszonyok között tudjuk a hadseregben megvalósítani.

A minőségi fejlesztés megalapozásának, elkezdésének jelentőségét növeli az a tény, hogy a soron lévő időszak gyakorlatilag NATO-tagságunk első éveit jelenti,

amikor is a honvédség megkezdte a felzárkózást a szövetség haderőéhez és megteremti a szövetség kereteiben való működés alapvető feltételeit.

a.) A Magyar Honvédség 1999–2003 közötti fejlesztésének és felkészítésének fő célkitűzése: a minőségi váltást jelentő átfogó haderőreform kiszélesítésével olyan rugalmas és alkalmazkodóképes haderő létrehozása, amely képes és kész az ország katonai védelméből fakadó küldetésének teljesítésére, és alkalmas a NATO szövetségi rendszerébe történő integrálódásra, a szövetségi tagsággal járó feladatok végrehajtására.

Az ebben az időszakban megvalósításra célul kitűzött haderő főbb jellemzői:

- békenagyságrendjét, létszámát tekintve lényegében az 1998 végére kialakuló szinten marad, illetve belső állományarányaiban jelentősen módosul, háborús létszáma pedig mintegy egyharmadával csökken;
- az interoperabilitást elősegítő modernizációs fejlesztések megkezdésével alapvetően a jelenlegi fegyverzetre és felszerelésre épül;
- szervezeti belső felépítését, felkészítését és kiképzését, valamint készenléti helyzetét és alkalmazását az új doktrinális elvek, valamint a többnemzetiségű összhaderőnemi harci kötelék (CJTF) koncepció határozza meg;
- fejlődési tendenciáit tekintve összhangban van a NATO ezen időszakra vonatkozó általános haderő-fejlesztési célkitűzéseivel;
- a felső és középszintű vezető szervei és kijelölt reagálóerői eléri az interoperabilitás (az együttműködés és közös feladat-végrehajtás) legszükségesebb szintjét.

A Magyar Honvédséggel szembeni követelményeknek való megfelelést egymással kölcsönhatásban levő, kellően összehangolt, de szakterületekre is lebontott, továbbá következetesen végrehajtott és vezetett *feladatkomplexumok* teljesítése szavatolhatja. Ezeknek a feladatoknak közvetlenül vagy közvetve, de a haderőreform sikeres végrehajtását kell célozniuk.

Az egyes szakterületeken számításba vett főbb feladatok a következők:

- ❖ A nemzeti katonai stratégia kidolgozása, ennek alapján a különböző doktrínák – így az összhaderőnemi, illetve ennek bázisán a haderőnemi és funkcionális doktrínák –, valamint szabályzatok és szakutasítások kimunkálása, hatálybaléptetése.
- ❖ A honvédség nagyságrendjének alapvető megtartása, főként a háborús hadrendet illetően néhány katonai szervezet megszüntetése, a már említett újak felállítása, továbbá a mikrostrukturális belső átrendezések erőteljes folytatása, a béke- és a háborús hadrend további közelítése.
- ❖ A katonai szervezetek készenléti fenntartási és fokozási rendszerének a szövetségben alkalmazott elvekkel, követelményekkel és gyakorlattal összhangban történő átalakítása, a reagálóerők készenléti és alkalmazási mutatóinak a NATO által előírt szintre emelése, illetve valamennyi katonai szervezet ez irányú kategorizálása, a készenlét személyi, anyagi-technikai és logisztikai támogatása feltételeinek megteremtése.

- ✧ A mozgósítási rendszer új készenléti, alkalmazási és felhasználási elvekkel, követelményekkel, továbbá a haderő professzionális jellegének erősödésével harmonizáló korszerűsítése, az önkéntes tartalékos állomány kialakításával kapcsolatos előkészítő munkák elvégzése, a mozgósítás, az összekovácsolás és a kiképzés személyi és technikai feltételeinek folyamatos biztosítása, a lebiztosított tartalékos állomány át- és továbbképzésének nagyobb ütemű végzése.
- ✧ A csapatok kiképzése színvonalának emelése területén a reagálóerőknél a kiképzési mutatók (repült órák száma, begyakorlottság) NATO által elvárt szintre emelése, a fővédő erőknél a követelmények kialakítása, a feladatok begyakorlása, a többnemzetiségű szervezetek kiképzési követelményeinek kialakítása, a fizikai felkészítés szintjének és feltételeinek javítása, a koalíciós és más nemzetközi gyakorlatokon való sikeres részvétel, a szimulációs gyakorlatok fokozott igénybevétele.
- ✧ A parancsnokok és törzsek felkészítési rendjének és tartalmának összhangba hozása a doktrínaváltással, a szimulációs rendszerekre épülő felkészítési rendezvények meghonosítása a NATO-orientációs felkészítés erősítésére, a szövetségi rendszerben alkalmazott ismereteket tartalmazó oktatási programok kialakítása és bevezetése.
- ✧ A honvédség alkalmazására, felhasználására és igénybevételére vonatkozó, a jogszabályokkal és a szövetségi előírásokkal összhangban álló tervek kidolgozása, naprakészen tartása, a különböző feladatokra és alárendelésre kijelölt szervezetek kapcsolódó tevékenységének előkészítése, végrehajtásának vezetése, az ehhez szükséges hadrafoghatóság biztosítása.

b.) A honvédség vezetési rendszerében – módszerét és működési mechanizmusát tekintve – *meghatározó lesz a HM és a HVK integrációja*, illetve ennek kialakítása esetén a lehetséges elvi változatok közül az egyiknek, valamint az ehhez kapcsolódó jogszabályi és más szabályozó dokumentumoknak a hatálybalépése.

A vezetési rendszer átalakításának főbb változatai az alábbiak lehetnek:

- ✧ „A” változat: A vezérkarok tervezési, döntés-előkészítési és egyben csapatvezetési funkciót látnak el béke- és tábori viszonyok között. Ez esetben a vezérkarok nem nélkülözhetik az olyan szervezeteket, amelyek szükségesek a parancsnoksági funkciók ellátásához. Tábori viszonyok között a csökkentett létszámú, tervezési funkciót ellátó vezérkarok mellett a csapatok hadművelési vezetését *haderőnemi parancsnokságok* is végezhetik.
- ✧ „B” változat: A HM és a HVK integrációja esetén a haderőnemi vezérkarok létszáma lecsökken és klasszikus vezérkari funkciót látnak el, míg a felszabaduló létszámból egy *összhaderőnemi parancsnokság* jön létre, amely ellátja a csapatok vezetését mind a béke-, mind a háborús időszakban.

A vezetés területén mellőzhetetlen a hazai és a szövetségi elvárásokat figyelembe vevő, a működő rendszerekhez csatlakoztatható híradó rendszerek fejlesztése, a katonai informatikai rendszer kidolgozása és bevezetése feltételeinek mindenoldalú (személyi, tárgyi, jogi) biztosítása.

c.) *Fegyverzet, felszerelés, készletek, logisztikai rendszer területén* az egyik fontos feladat – mindkét haderőnemnél – az üzemidejét elhasználó, hadihasználatatlanná váló, hadifeleslegként jelentkező fegyverzeti eszközök *kivonása*, esetleges *hasznosítása* vagy *megsemmisítése*, illetve a még rendszerben maradó eszközök mennyiségének – a szervezeti változásokkal összhangban történő – *csökkentése*.

További fontos feladat a már megkezdett technikai eszközbeszerzések, rendszerbe állítások, valamint átcsoportosítások (a MISTRAL közeli hatótávolságú légvédelmi rakétakomplexumok, a BT-80A típusú harcjárművek, valamint híradó- és informatikai eszközök) végigvitele, továbbá a különböző országgyűlési és kormányhatározatokban eldöntött *fejlesztési (beszerzési) programok teljesítése*. Például a légierő légtérellenőrző, vezetési és információs rendszerei korszerűsítésének *megkezdése*, a Légtérszuverenitási Hadművelleti Központ (ASOC/CRC) telepítésének *folytatása*, NATO-követelményeknek megfelelő *továbbfejlesztése*.

A honvédség NATO-hoz illesztése érdekében *létfontosságúnak tekintem a szövetséges tervezési folyamat során általunk elvállalt és így előírt képességek megteremtésére hivatott programok kidolgozását, elfogadtatását és lehetőség szerinti indítását*. Mindezek keretében:

- a háromdimenziós radarok beszerzésére a tender kiírását, telepítésük előkészítését, majd használatuk megkezdését;
- a zömében elavult, analóg állandó és tábori híradó rendszerek lecserélését, informatikai fejlesztések, elektronikai hadviselési eszközök cseréjének megkezdését;
- a honvédség gépjárműparkjának váltását célzó program beindítását, a harcászati repülőgépek (MiG-21) pótlását célzó program megtervezését, beindításának előkészítését, a kecskeméti repülőtér technikai felújításának folytatását;
- a befogadó nemzeti támogatással, a felderítő rendszer fejlesztésével, a műszaki, vegyi- és tűzvédelmi eszközök cseréjével, valamint a hadiruházat és felszerelés fejlesztésével kapcsolatos programok kidolgozását és beindítását;
- a korszerűsítési programok végrehajtását, köztük a T-72 harckocsi, a BTR-80 harcjármű híradó eszközeinek és fegyverzetének, irányzóberendezésének korszerűsítését, továbbá a repülőeszközök modernizálását (a rádió-, a nemzeti hovatartozást azonosító rendszer – IFF), egydandárnyi mennyiségű BMP-1 korszerűsítését (a toronylöveg gépágyúra történő cseréjével);
- a honvédség anyagi és eszközkészleteinek a zavartalan békeműködéshez, a reagálóerők előírt készenlétéhez és feladatuk végrehajtásához szükséges szintre emelését a költségvetési lehetőségek szerint;
- a honvédség mozgósítási feltételeinek megteremtését, a főerők alkalmazásához a minimális készletszintek differenciált helyreállítását, illetve az új technikai eszközökhöz szükséges készletek előírt szintű felhalmozását;
- a nem kizárólag hadirendeltetésű készletek biztosítása terén a nemzetgazdaságra történő alapozást, a normatív ellátási rendszer korszerűsítését és bevezetését;
- főként a békében működő szervezeteknél a honvédség kezelésében levő ingatlanok állaga romlásának megállítását. A beszerzésre és a rendszerbe állí-

tásra kerülő haditechnikai eszközök és anyagok elhelyezéséhez, tárolásához, szervizeléséhez és üzemben tartásához az építési feltételek folyamatos tervezését és kivitelezését, a személyi (különösen a szerződéses) állomány elhelyezését, ellátását és kiképzését szolgáló létesítmények üzemeltetésének és legszükségesebb rekonstrukciójának folyamatos végzését, a Központi Honvédkórház rekonstrukciójának folytatását, kedvező esetben befejezését;

- a katonai logisztikai rendszer reformjának kiszélesítését, amelynek vezérelve a szövetségeseknél működő rendszernek való megfelelés, a nemzetgazdaság kapcsolódó rendszereihez (jogsabályi alapon) illeszkedés és a haderő működésének, készenlétének folyamatos szavatolása; a nemzeti támogatási funkció és a befogadó nemzeti támogatás béke- és háborús rendjének kialakítását, a rendszerek működésének fokozatos bevezetését; a gazdasági tervező rendszer és a NATO-igények szerinti logisztikai jelentési rendszer kialakítását, működtetését; a rakodási és szállítási képességek harmonizálását a NATO-elvárásokkal;
- a katonai szervezetek és az igényjogosultak alap- és szakellátásának folyamatos biztosítását, felkészülést a szövetségi kötelezettségekből fakadó és a koalíciós megerősítő csapatok által igényelt egészségügyi támogatásra, az egészségügyi eszközök és anyagok korszerűsítésének megkezdését.

d.) A reform szempontjából emberi vonatkozásai miatt kényes, ugyanakkor *meghatározó kérdés a honvédség békelétszámának a képességekkel, a készenléttel, a feladatokkal és a szervezeti-technikai fejlesztésekkel (átcsoportosításokkal) összefüggő belső átrendezése.* Ugyanakkor fontos – a szervezeti változtatásokkal és alkalmazási elvekkel összhangban – a hadilétszám mintegy harmadával való csökkentése. A haderő békelétszámán belül az *állományarányok* további módosítása, ezáltal a professzionális jelleg fokozása nem tűr halasztást. Ennek keretében indokolt a tiszthelyettesi és a szerződéses állomány létszámának jelentős növelése, továbbá a sorkatonai beosztások átalakítása, a reagálóerőktől történő leválasztása.

Halaszthatatlan feladatnak tekintem a *hivatásos állomány utánpótlását biztosító tiszti- és tiszthelyettesképzés katonai-szakmai oldalának erősítését*, a kibocsátott állomány konkrét beosztásba helyezésre való alkalmasságának javítását. Célszerűnek tartom a tiszthelyettes-utánpótlás alapvető bázisát képező intézetek összevonását egy központi tanintézetbe (Altiszti Akadémia). A hivatásos állomány – NATO-államokkal is harmonizáló és a jogszabályoknak megfelelő – szakmai és előmeneteli, át- és továbbképzési rendjét, a tiszti és a tiszthelyettesi karriert a modellnek és a pályaképnek megfelelően szükséges működtetni. Fontos feladatnak tekintem az egyes beosztásokhoz kapcsolódó munkaköri követelmény- és törvényi feltételrendszer biztosítását, továbbá a tartalékos tiszti és tiszthelyettesi képzés és továbbképzés korszerűsített rendjének kidolgozását és bevezetését, különös tekintettel a tanfolyamrendszerű továbbképzés széles körű alkalmazására.

A *szerződéses állomány*nál előtérbe kerül az első kiképzési, valamint át- és továbbképzési rend kidolgozása, az ehhez szükséges feltételek megteremtése, majd a működtetés megkezdése, továbbá a leszerelő szerződéses katonák (önkéntes) tarta-

lékállományba vételi rendjének kidolgozása. Elsősorban a reagálóerők, de a honvédség egészének megfelelő létszámú szerződéses állománnyal való feltöltéséhez számos feltétel kialakítása és jogszabály módosítása szükséges. Ugyancsak szükséges az alkotmány és a honvédelmet érintő szabályozók (így a honvédelmi, a hivatásosokra vonatkozó szolgálati és a hadkötelesek jogállását szabályozó törvényeknek, valamint azok végrehajtási rendelkezéseinek) módosítása. A feltételrendszert oly módon kívánatos kialakítani, hogy az vonzóvá tegye a szerződéses katonai viszony vállalását (ennek egyik meghatározó tényezője az illetmények rendezése), biztosítsa magasabb követelmények támasztását és növelje a válogatási lehetőségeket.

Elengedhetetlen a NATO-haderőkkel történő szellemi kompatibilitás elérése, az ehhez szükséges katonai-szakmai, idegennyelv-tudás megszerzése különösen a felső és középszintű vezető szerveknél, a reagálóerőknél, továbbá a békefenntartásra és más, nemzetközi feladatok végzésére kijelölt szervezeteknél.

A honvédség hadkiegészítési rendszerét és a toborzási tevékenységet a professzionális jelleg erősítésével összhangban indokolt korszerűsíteni. Sokoldalú, alapos vizsgálat szükséges a sorkatonai szolgálati idő csökkentése feltételeinek és hatékonyságának tekintetében, illetve az erre vonatkozó döntések előkészítése érdekében. *Minden további csökkentés a minőség romlásával és a költségek (ráfordítások) növekedésével jár együtt.*

Halaszthatatlannak tartom a humánerőforrás-gazdálkodás teljes körű reformját. A koncepcióval összhangban célszerű kialakítani a kor követelményeivel harmonizáló szociálpolitikai rendszert.

e.) A szárazföldi haderőnem alaprendeltetésének teljesítéséhez a legszükségesebb képességek: a reagáló-, a pusztító-, a terület-birtokbavevő és a -megtartó (ellenőrző) képesség, valamint a légierővel és a szövetséges erőkkel való együttműködési, manőverezési és túlélőképesség.

A szárazföldi csapatokat az elkövetkező tervidőszakban *úgy célszerű továbbfejleszteni*, hogy azok a mozgósítást és a katonai szervezetek összekovácsolását követően, nemzeti keretek között vagy szövetségi együttműködésben, egy összhaderőnemi kötelék alkotórészeként, a szárazföldi haditevékenységek valamennyi fajtájának aktív folytatása révén magas színvonalon legyenek képesek részt venni az ország függetlenségének, szuverenitásának, területi épségének, polgárainak és anyagi javainak megvédésében. A felajánlott erők legyenek képesek közreműködni a Washingtoni Szerződés V. cikkelye szerinti szövetségi kötelezettségeink teljesítésében. A haderőnem már a középtávú tervidőszakban *legyen képes egy összefegyvernemi és egy műszaki (fegyvernemi) zászlóaljnyi erőt működtetni az ország határain kívül* a Washingtoni Szerződés IV. cikkelye szerinti békétámogató műveletek során. Legyen képes továbbá hozzájárulni kisebb kontingensekkel ENSZ-, illetve EBESZ-missziókhoz.

A haderőnemnél már a tervidőszak végén szükségesnek tartom *áttérni a hadtest-hadosztály-dandár struktúráról a hadtest-dandár szervezeti felépítésre*. Ez egyidejűleg egyszerűsíti, ugyanakkor hatékonyabbá teszi a harcoló és a harcbiztosító katonai szervezetek vezetését is.

Az erők és az eszközök jobb koncentrációja, a reagálóképesség növelése érdekében, valamint a rendelkezésre álló várható erőforrások függvényében célszerű a háborús hadrendben néhány összefegyvernemi és fegyvernemi szervezet megszüntetése. Ugyanakkor már 1999-ben indokoltnak tartom megkezdeni a békében is működő mobil, kiemelkedő manőverezőképeségű könnyű vegyesdandár felállítását. Ennek megfelelően az „A” változatban három összefegyvernemi és egy könnyű vegyesdandár, a „B” változatban pedig négy összefegyvernemi és egy könnyű vegyesdandárnyi erő kerülne véglegesítésre.

Az „A” változatban az MH elveszíti képességét a hadtestsztintű hadművelet önálló folytatására, mivel összefegyvernemi hadászati-hadműveleti tartalék már nem áll rendelkezésre. Ebben az esetben a szárazföldi haderőnem – együttműködve a légierővel, a zászlóaljharccsoportok önálló alkalmazásával – csak céljaiban hadtestméretű, tevékenységében térben és időben korlátozott, manőverező jellegű védelmi műveletek lefolytatására lesz képes.

A „B” változatban a rendelkezésre álló erő, a légierővel szoros együttműködésben, csak korlátozott időben és területen, de – a jövő katonai kihívásait is figyelembe véve – képes hadtestsztintű hadművelet folytatására és a szövetséges csapatokkal való együttes tevékenységre. Ehhez arra van szükség, hogy tovább erősödjön a zászlóaljharccsoportok képessége az önálló tevékenységre, és nagyobb hatótávolságú csapásmérő eszközök kerüljenek rendszerbe a hadtest alárendeltségében. Ehhez azonban ebben az időszakban anyagi erőforrás nem áll rendelkezésre.

A honvédség a szárazföldi összefegyvernemi dandárszervezetek kialakítása óta kettős problémával küszködik ezen kötelekeket illetően.

Az egyik probléma az, hogy a dandárok szervezete nehézkes, hiszen állományukban még napjainkban is (három gépesített lövész- és két harcokcsi-) zászlóalj található. Emiatt a dandárok a célszerűnél nagyobb méretű (területű, kiterjedésű és tartalmú) feladatokat hajtanak végre. Ugyanakkor harcbiztosító és támogató szervezeteik nem minden területen teszik lehetővé a zászlóalj kívánt szintű megerősítését. Így a meglevő összefegyvernemi zászlóaljak száma nem arányosan növeli a dandárok képességeit.

A másik probléma megítélésem szerint abban mutatkozik meg, hogy az alapvető harcászati alegységek – a századok – ereje elégtelen az előttük álló feladatok önálló (a jelenleginél mindenképpen önállóbb) megoldására. Ennek oka a századok alkotóelemeit képező szakaszok háromraes tagozódására vezethető vissza.

Ezért a mikrostruktúra korszerűsítése területén célszerű a dandárok jelenlegi belső tagozódását két gépesített lövész- + egy harcokcsizászlóalj rendszerével felváltani, ezzel egyidejűleg a szakaszokat négy raj(harcjármű) szervezetűre alakítani. Mindkét javaslat együttesen – a haditechnikai lehetőségeket is figyelembe véve – úgy erősíti meg a csapatok alapelemeit jelentő, a katonai műveletekben nagy önállósággal működni képes zászlóaljharccsoportokat, hogy azok manőverezőképesége, tűzereje, páncéltörő és -elhárító képessége mintegy 30%-kal nő. Ez a növekedés ugyanakkor nem ellensúlyozza a gépesített lövész- és harcokcsizászlóaljak számának relatív csökkenését (35-ről 12–15-re). Az új típusú zászlóaljak összességében mintegy 16–20 jelenlegi összefegyvernemi zászlóalj képességének megfelelő erővel

rendelkeznek majd, reagálóképességük, ezen belül vezetettségük, feltöltöttségük és kiképzettségük, de különösen manőverezőkéességük lényegesen magasabb lesz, mint elődeiké.

A javasolt átalakítással kapcsolatban nem hagyható figyelmen kívül, hogy több NATO-haderőben hasonló módon kezdték meg a századszintű szervezetek kialakítását. Igaz viszont, hogy az átalakítás ott a korábban alkalmazott 15–17 harcjárműves tagozódás csökkentését, könnyebben vezethető századok kialakítását célozta.

Mindenesetre az általam javasolt dandár-, zászlóalj- és századstruktúra a NATO-hoz való könnyebb illeszkedést, a könnyebb vezethetőséget és az alegységek (zászlóalj, század, szakasz) önállóságának növekedését eredményezi.

A *reagálóerőket* a haderőnemnél *alapvetően* a hadtestparancsnokság, egy gépesített lövészdandár, egy-két gépesített lövésszászlóalj-harccsoport, a könnyű vegyesdandár részei, egy mélységi felderítőszázad, néhány harctámogató alegység, egy EHC alegység, egy műszaki zászlóalj és négy légvédelmi rakétaszakasz képezheti. E katonai szervezeteket – a NATO-normák szerint – már békében is a hadiállomány legalább 80%-áig hivatásos és szerződéses állománnyal tartom indokoltnak feltölteni. A megfelelő létszámú szerződéses állomány kialakításához szükséges a kapcsolódó feltételrendszer megteremtése, és összességében elengedhetetlen a reagálóerők vállalt kötelezettségeinknek megfelelő fejlesztése. Megoldandó feladatokat jelent továbbá e téren a többnemzetiségű dandár- és zászlóalj-parancsnokságok vezetési feltételeinek tárgyi kialakítása is.

A *fővédő erők* minősített helyzetben zömében mozgósítással felállított szervezetek. Mozdósításukhoz néhány nap, alkalmazási készenlétük eléréséhez 45 nap vagy több szükséges. Szövetségi kötelezettségeinket tekintve e kategória fejlesztése már a középtávú időszakban is kívánatos, de még nem jelent prioritást. Meg kívánom jegyezni, hogy a fővédő erők aktivizálására az országot közvetlenül fenyegető, a reagálóerők képességeit meghaladó méretű veszély elhárítása érdekében kerülhet sor.

A *területvédelmi és tartalék erők* új struktúráját a tervidőszak végére célszerű kialakítani. A minősített időszakban mozgósítás útján felállított katonai szervezetek alapvető feladata a hadászati fontos objektumok katonai védelme, működési területükön a katonai rend fenntartása, valamint a személyi veszteségpótlás biztosítása. A területvédelmi erők feltöltésük és felkészítésük után képesek lesznek katasztrófaelhárítási feladatok végrehajtására. Készenlétük eléréséhez – a katasztrófaelhárításban részt vevők kivételével – 90 nap szükséges.

Az ország területének biztosítását, védelmét erősítheti, ha a honvédséget szükség esetén az erre a célra *önkéntesség alapján szerveződő erők* is segítik. Több fejlett demokráciában sikeresen működik ilyen jellegű, a lakosság széles rétegeiből megalakuló szervezet. Vizsgálataim, tapasztalataim alapján javaslom, hogy a távlatokban *hazánkban is kerüljön létrehozásra a Honi Gárda* (HG). Ez a szervezet milicrendszerű, területvédelmet ellátó alakulatokból állna, amelyek létrejöttét a lakosságnak (tartalékos katonáknak) a haza, a szűkebb környezet védelmével összefüggő pozitív gondolkodásmódja motiválhatja. A Honi Gárda életközelsébe hozhatja a lakosság számára a haza védelmének szellemét és gyakorlatát, ébren tarthatja a lakosság védelmi elkötelezettségét. A katasztrófák okozta károk szakszerű elhárításában jártas terü-

letvédelmi (műszaki, vegyivédelmi, akadályelhárító) alegységek létrehozását az országosan jellemző katasztrófaveszélyeztetettség is indokolhatja.

A haderőnemnél a *haditechnikai fejlesztés* csomópontjait elsősorban a vezetést és az együttműködést szolgáló híradó és számítógépes eszközpark beszerzése, kifejlesztése és rendszerbe állítása, a T-72-es harckocsik és a BTR-80 harcjárművek modernizálása, valamint a gépjárműprogram haderőnemre eső részének beindítása és részleges megvalósítása képezi. A közeli hatótávolságú MISTRAL légvédelmi rakétabeszerzés második ütemének beindítását a pénzügyi kondíciók nem teszik lehetővé, ezért kezdeményezni szükséges az ezzel kapcsolatos OGY határozat módosítását.

Elgondolásom szerint a középtávú tervidőszak végére a haderőnem szükséges mennyiségben rendelkezni fog a legfontosabb fegyverzettechnikai eszközökkel. A BTR-80 és 80A harcjárművek rendszerbe állításával a magyar gyártmányú, előregedett D-944 típusú páncélozott harcjárműveket kivonjuk a használatból. A szükséges javítások, fejlesztések és pótlások megvalósulása esetén a csapatok páncéltörő, tábori tüzér- és légvédelmi eszközei még hadrafoghatóak maradnak. A szárazföldi erők tűztámogatásának gerincét – a légierő csekély támogatóképessége miatt – alapvetően a tüzérség adja. A tűztámogatás jelenlegi kapacitásának megtartása, majd további erősítése a sikeres védelmi hadművelet megvívása szempontjából alapvető fontosságú.

A harcbiztosító és a kiszolgálóerők technikai eszközei és egyéb készletei szintén javításra, fejlesztésre és pótlásra szorulnak. A békeműködés biztosítására eddig felhasznált készletek újbóli pótlására azonban e tervidőszakban erőforrások várhatóan nem állnak rendelkezésre. Az ország területét elhagyó katonai szervezetek honi területéről történő logisztikai biztosítása érdekében több, békében élő logisztikai szervezet bázisán egy logisztikai dandár erejű nemzeti támogató elemet alakítunk ki, a Szárazföldi Vezérkar alárendeltségében.

f.) A légierő képessége az 1999–2003 közötti tervidőszakban úgy fogalmazható meg, hogy a haderőnem békeidőben legyen képes a légtér folyamatos felügyeletére, a légtér-szuverenitás, a katonai légi rendészeti feladatok korlátozott, valamint a kutató-mentő feladatok teljes körű végrehajtására, a légi felségjog érvényesítésére. A veszélyeztetettség időszakában és háborús körülmények között, szövetségi együttműködésben legyen kész részt venni a légtérfelhasználás szabadságának biztosításában, a légi hadviselési erők és eszközök elleni harcban, a szárazföldi csapatok közvetlen támogatásában, légi megfigyelési és felderítési, továbbá légi szállítási feladatokban. Legyen képes továbbá a haderőnem mindenkori működéséhez és a minősített időszak feladatai megoldásához szükséges szerződéses és sorkatonai állomány kiképzésére.

A légierő a NATO szövetségi rendszerében oldja meg feladatait, melynek vezetési rendszerébe teljes mértékben integrálásra kerül, eszközei kompatibilisek lesznek a korszerű vezetési eszközökkel. A *harcászati repülő*k elkezdtek és részben már be is fejezték a szükséges korszerűsítéseket, helyreállításra kerülnek a lecsökkent légvédelmi és csapásmérési (földi támogató) képességek. Korszerű felderítő és fel-

derítési adatokat értékelő számítógépes rendszer működik. A harci és szállító helikopterek megkezdik a szükséges korszerűsítéseket, melynek eredményeként hatékonyan képesek támogatni a szárazföldi csapatok tevékenységét, biztosítani a légi mobil alegységek személyi állományának és technikájának szállításait, utanszállításait. Korszerű technikai felszerelések birtokában jelentős mértékben képesek támogatni a polgári veszélyhelyzetek elhárítását, valamint ellátni a kutató-mentő feladatokat. Szükség esetén – erőik és eszközeik lehetőségeit figyelembe véve – képesek részt venni az ENSZ égisze alatt végrehajtott humanitárius, békefenntartó és béke-teremtő feladatokban. A földi telepítésű légvédelem az új elvek szerint átszervezésre kerül. Feladatait az integrált légvédelmi rendszerben oldja meg. A légtérellenőrzés területén hadrendbe álltak az új, háromdimenziós eszközök, folyamatosan integrálásra kerül valamennyi légi célt felderítő eszköz, hozzájárulva ezzel a mind teljesebb és korrektebb légihelyzetkép kialakításához.

A légierő fenti képességeit megjelenítő szervezetei – békében és háborús körülmények között – a következők: két harcászati repülőezred 2001 végéig; 2002 elejétől egy harcászati vadászpilóta- és egy harcászati légifelderítő és kiképzőezred a tervidőszak végéig; valamint egy vegyes szállító repülő-, egy harci helikopter-, két vegyes légvédelmi rakéta-, egy radarvezetési és egy logisztikai ezred, továbbá egy kombinált légi hadműveleti központ és egy bázisrepülőtér.

A légierő zömét a reagálóerők alkotják, melyek alapelemét a repülőszázad, illetve a légvédelmi rakétaiüteg képezi. Megkülönböztetett figyelmet célszerű fordítani a szövetség számára felajánlott harcászati repülő-, harci- és szállító helikopterszázadokra, a szállítórepülőgép- és helikopterrészlegekre, a kutató-mentő helikopterekre, valamint a légvédelmi rakétaalegységekre.

A hadműveleti-harcászati igények miatt a MiG-21 repülőgépek kivonása után a jövőben is szükség lesz két harcászati repülőezredre. Pótlásuk elmaradása esetén a légvédelmi és szárazföldi erőttámogató képesség több mint felére csökken. Ezért a légierő harci képességének helyreállításához megfelelő kormányzati döntés szükséges, hogy újabb repülőgépek hadrendbe állítása legalább 2005-től lehetségesse váljon.

Az újabb harcászati repülőeszközök beszerzéséig az L-39 típusú repülőgépek átcsoportosításával a pápai harcászati repülőteret továbbra is célszerű hadrendben tartani. Az AN-26 típusú szállító repülőgépek és a MI-8 helikopterek ismételt nagyjavítással és üzemidő-hosszabbítással rendszerben tarthatók és így a légierő szállítókapacitása változatlan maradhat.

A döntések meghozatalakor számolni kell azzal is, hogy a szükséges beszerzések, fejlesztések, nagyjavítások, üzemidő-meghosszabbítások elmaradása esetén a MiG-29 és a MI-24 típusokból, a kiképző repülőgépekből, valamint a keleti szabványú FRISZ (földi repülésirányító szolgálat) technikai eszközökből csak csökkent mennyiség lesz hadrafogható. A korszerűsödő FRISZ-rendszer területén megjelennek a NATO és a Nemzetközi Kereskedelmi Légiforgalmi Szervezet (ICAO) által támasztott követelményeket és ajánlásokat kielégítő új, repülőtéri digitális lokátorok, navigációs berendezések, fénytechnikai és leszállító rendszerek, katonai célú rádiónavigációs központok.

A légvédelmi rakéatechnikai eszközök terén a közeli hatótávolságú IGLA-ütegek

egyharmaddal csökkentett javadalmazású, valamint a felújított és üzemidő-hosszabbítási eljáráson átesett kis, illetve közepes hatótávolságú NYEVA, VOLHOV, KUB és KRUG rakétakomplexumok alkalmazhatóságával lehet számolni, melynek eredményeként számottevően nem csökken a légierő földi telepítésű szervezeteinek légvédelmi képessége.

Kiépül a nemzeti és a NATO-követelményeknek megfelelő *légi hadműveleti központok* rendszere és a radarvezetési központ. Az új, három darab háromdimenziós radar beszerzése és hadrendbe állítása után jelentősen javul az ország és a szövetség légtere szuverenitásának megőrzéséhez szükséges radarlefedettség. Ez hozzájárul a jobb felderítő- és rávezetőképesség megvalósításához. A háromdimenziós radarok hadrendbe állítása további változásokat fog előidézni a radarvezetési ezred mikrostruktúrájában.

Feszítő gondok vannak a *repülőgép-vezetői állomány* kiképzése (repülési órák), a NATO által megkövetelt repülési jártasságok és képességek biztosítása, a készült-ségi szolgálat előírt színvonalú ellátása terén, valamint a reagálóerőket illetően a csapásmérő képesség személyi feltételeinek (kiképzettség) biztosítása tekintetében. A zökkenőmentes együttműködéshez elengedhetetlenül szükséges a NATO-parancsnokság alárendeltségébe kijelölt harci repülőgépek pilótái éves repülési óraszámának 100 óra/főre, a gyorsreagálású erőkhöz felajánlott helikopter-alegységek helikoptervezetői repülési óraszámának 60 óra/főre történő azonnali növelése, amely csak a jelenlegi repülőgépvezetői állomány csökkentése árán oldható meg.

g.) A központi logisztikai szervezeteket – a haderő ellátási rendszerének fenntartása mellett – a rendelkezésre álló nemzetgazdasági termelő-, javító-, szolgáltatókapacitások bevonásával összhangban kell fejleszteni. A hadászati tartalékok és az ipari gyártó-, javítókapacitások felhasználásával hozzá kell járulni az MH általános hadrafoghatósági szintje fenntartásához.

A központi logisztikai szervezetek békeállománya a honvédségi szintű ellátási és javítási feladatokat végző technikai ellátó-, elhelyezési és katonai közlekedési központokból, javítóüzemekből, logisztikai támogató dandárból, valamint a kijelölt állandó raktárból áll. Háborús hadrendje kiegészül a közlekedési dandárral, a honvédkórházakkal, a rehabilitációs központokkal, az egészségügyi anyagellátó központtal, egy egészségügyi ezreddel, valamint a szaktechnikai javítóüzemekkel. Vezetésüket az MH Logisztikai Főigazgatóság végzi (amelyet célszerű Logisztikai Támogató Parancsnoksággá alakítani).

Az *egészségügyi szolgálat* központi-intézeti tagozata – a Központi Honvédkórház rekonstrukciójának befejezéséig – az 1998-ra kialakított struktúrában és szervezeti rendben működik tovább. Az így rendelkezésre álló szellemi, technikai és infrastrukturális kapacitások igénybevétele, racionális alkalmazásával kell maximálisan megfelelnie a haderő egészével szemben támasztott minőségi követelményeknek. Központi tagozatban az ellátó központok centralizálásával, valamint a haderőfelesleget tároló szervezetek csökkentésével, átadásával a tervidőszakban tovább csökken a békehadrendi elemek száma.

Az *elhelyezési szervezetek* alapvetően az 1999-ben kialakítandó struktúrában mű-

ködni tovább. Az MH infrastruktúra- és ingatlanállományból valamennyi felesleges objektumot hasznosításra, vagy a Kincstári Vagyongazdálkodási Igazgatóság részére adunk át. A szakterület vonatkozásában megkezdődik az MH gépjárműparkja felújítását célzó gépjárműprogram végrehajtása. A tervidőszak végéig várhatóan befejeződik a felesleges, illetve a lejárt szavatosságú lőszerkészletek megsemmisítése, valamint megkezdődik a hadiszükségleti lőszerkészletek felújítása.

A NATO-tagság kezdetére alapjaiban kialakuló nemzeti befogadó támogatás rendszerét, a szövetség igényeinek megfelelően, a „Nemzeti befogadó támogatás stratégiai ütemterve” szerint célszerű továbbfejleszteni, szoros együttműködésben az érintett tárcaikkal. Ez magában foglalja a vonatkozó adatbázis kialakítását és a szövetség számára történő folyamatos továbbítását, a szükséges közlekedési csomópontok, egészségügyi, anyagellátási objektumok, műszaki raktárak és egyéb létesítmények kijelölését és biztosítását.

h.) A minisztérium hivatalai és háttérintézményei, valamint a vezérkar közvetlen alárendeltségében levő szervezetek feladata, hogy legyenek képesek az állami és a katonai felső vezetés működésének biztosítására békében és minősített időszakban egyaránt, a haderőnemi és összhaderőnemi kötelek központi adminisztratív támogatására, a veszteségpótlás érdekében a kiképzés, valamint a tanintézeti képzés folytatására, továbbá a szövetséges erők befogadó támogatásával kapcsolatos teendők és a mögöttes területen jelentkező egyéb katonai feladatok ellátására.

Ezen szervezeteknél – amelyek békeidőszakban és háborús hadrendben egyaránt hivatalokból, ellátószervezetekből, továbbá tanintézetekből állnak – elsőrendű megvalósítandó feladatoknak tartom, hogy:

- a jelenlegi szabályozók pontosításával és újabbak kidolgozásával fokozatosan teremtsük meg, illetve javítsuk a külföldön működő katonai képviselők és a tartós külszolgálatot végzők jogi, munka- és életfeltételeit;
- állítsuk fel a kor követelményei szerint szervezett és felszerelt, a honi és a szövetségi feladatokat egyaránt teljesíteni képes *Katonai Rendőrséget*. Ennek feladatrendszere magában foglalja a béke- és a minősített időszak, továbbá a nemzetközi katonai tevékenységgel kapcsolatos teendőket. Ennek érdekében szükséges a vonatkozó jogszabályok és a belső rendelkezések kidolgozása;
- a kulcsfontosságú zászlósi és tiszthelyettesi állománycsoport képzése és továbbképzése érdekében Szentendrén állítsuk fel az *Altiszti Akadémiát*, melynek kibocsátóképesége évente várhatóan mintegy 700–800 fő lehet. E létszám a beáramlás oldaláról már a tervidőszakban is hozzájárul a kívánt tiszti–tiszthelyettesi arány kialakításához, a későbbiek folyamán pedig annak további javítását, majd szinten tartását segíti.

* * *

Befejezésül – akár következtetésként is – megállapíthatjuk, hogy *a reform bonyolult és fájdalmas folyamat*. Bonyolult, mivel bonyolultak azok a viszonyok, amelyek között rövid időn belül meg kell teremtenünk a megváltozott követelményekhez leg-

inkább igazodó új struktúrát, miközben folyamatosan fenn kell tartanunk a megfelelő reagálás képességét a szükség- és a válsághelyzetekre; fájdalmas, mert a folyamat során meg kell válnunk a hivatásos állomány sok értékes tagjától, olyan emberektől, akiket barátként és kollégaként ismertünk meg és fogadtunk el. Mindazonáltal ahhoz, hogy létrejöjjön az igazán modern Magyar Honvédség, a NATO-val együttműködni képes szervezet, és következetesen teljesítsük azon feladatokat, amelyekkel megbíztak bennünket, végig kell vinnünk a reformot.

Az ezredforduló időszakának hadseregépítésében a *fő cél* a nemzeti haderő bázisára alapozva a NATO-csatlakozás feltételeinek teljes körű megteremtése és az *új minőségű haderő létrehozása*. Ennek megfelelően a haderőstruktúra korszerűsítése terén kiemelt jelentőségűek a csatlakozásból eredő konkrét szervezeti átalakítások, a szervezeti korrekciók megtétele, a reagálóerők továbbfejlesztése, a területvédelem új rendszerének és szervezetének kialakítása. A reform eredményeként a hadsereg létszáma lényegesen kisebb lesz ugyan a korábbinál, de szellemében új, felfrissült állománnyal mozgékonyabb, nagyobb reagálóképességű, jobb kiképzettségű és remélhetőleg jobb technikai felszereltségű lesz, tehát mindenképpen hitelesebb és minőségi erőt jelent a jövőben.

Kőszegvári Tibor

Hadviselés a 21. században

A jövő században várható fegyveres konfliktusok rendezéséhez szükséges katonai erők feladatait, szervezeteit és felszerelését csak akkor lehet meghatározni, ha felismerjük és elemezzük azokat a biztonságot veszélyeztető tényezőket és kihívásokat, amelyek a konfliktusokat előidézik. E törekvéstől vezérelve a szerző cikke első részében vizsgálja az ezredforduló után várhatóan kialakuló globális, regionális és helyi veszélyeket és kihívásokat, majd ezt követően bemutatja a jövő hadviselésével kapcsolatos és eddig nyilvánosságra hozott elképzeléseket; bizonyítja, hogy az új kihívások elhárítása és kivédése a korábbiaktól jelentősen eltérő hadviselési elveket, erőket és eszközöket követel. A szerző törekvése arra irányul, hogy a tanulmánnyal segítse a jövő hadviselésének részproblémáival foglalkozó hivatásos katonák, egyetemi hallgatók és a doktori képzésben részt vevők tájékozódását és felhívja a figyelmet azokra a problémákra és kérdésekre, amelyekkel a jövő században várható tevékenységek során számolni kell.

A harmadik évezred küszöbén álló emberiség jelentős, esetenként forradalminak nevezhető változások tanúja és alanya mind a politika és a gazdaság, mind a társadalmi élet más fontos területein, ideértve a biztonság egyént és társadalmat érintő problémáit is, különösen a világ különböző térségeiben dúló háborúkat és fegyveres konfliktusokat.

A korábbi évtizedekben szilárdnak és prosperálóknak tartott olyan gazdasági régiók, mint Japán és a délkelet-ázsiai „kistigrisek”, súlyos pénzügyi válságot élnek át, Nyugat-Európában tovább növekszik a munkanélküliek tömege, az Egyesült Államok és az Európai Unió vezető pénzügyi szervei által dollármilliárdokkal támogatott Oroszország nem tud kievickélni a gazdasági és belpolitikai káoszról, Kelet-Közép-Európa volt KGST-országaiban pedig hol a jobb-, hol a baloldal pártjai alakítanak kormányokat, amelyeket gyakran jobban érdekel a politikai hatalom, mint a gazdaság és a biztonság.

A gazdasági élet globális problémáit tovább súlyosbítják azok a fegyveres konfliktusok, amelyek a világ számos régiójában dúlnak és emberek millióinak életét veszélyeztetik.

Úgy tűnik, hogy a Varsói Szerződés és a Szovjetunió felbomlásával, a bipoláris katonai szembenállás megszűntével jelentősen nem javult a nemzetközi biztonsági környezet, mivel a bipoláris (és könnyen ellenőrizhető) veszélyeket felváltották a hirtelen felszínre törő, nehezen prognosztizálható és kezelhető regionális és helyi konfliktusok. Gondoljunk csak a délszláv és az északír válságra, a baltikumi, a grúziai és a csecsen-földi fegyveres összecsapásokra a helyi és az orosz erők között, valamint a felszín

alatt forrongó és bármikor kitörhető török–görög konfliktusra. Ezek mellett nem hagyhatók figyelmen kívül azok az Európán túl zajló vagy lappangó konfliktusok sem, amelyek a Közel-Kelet, Latin-Amerika és Afrika számos országát és nemzetét, nemzetiségét érintik.

A napjainkban zajló konfliktusokban különböző korszerűségi fokon álló katonai erők és eszközök vesznek részt. Az afrikai földrész államai és nemzetiségei, törzsei közötti összecsapásokban a többé-kevésbé korszerű gyalogsági fegyverek mellett még megtalálhatók a nagyon primitív harci eszközök is, ugyanakkor az Irak és Bosznia légtérében járőröző amerikai harcászati vadászpilóták a felderítő műholdaktól kapott céladatok alapján hajtják végre a csapásokat a legkorszerűbb, lézervezérlessé rakétákkal és bombákkal.

Afrikában a nigériai polgárháború, valamint Kongóban a tuszi és hutu törzsek közötti háború halálos áldozatainak száma már eddig is több százezer, ugyanakkor az Egyesült Államok fegyveres erői a „halott nélküli” háborúk megvívására készülnek.

Vagyis, napjainkban *a hadviselés elvei, módszerei, erői és eszközei nagyon széles sávban helyezkednek el* és ebből nehezen lehet arra következtetni, hogy milyen elvek, erők és eszközök szükségesek a 21. században várható konfliktusok katonákra háruló feladatainak megoldásához.

A biztonságot veszélyeztető tényezők és kihívások a 21. században

A biztonságot fenyegető veszélyek és kihívások jelentős változáson mentek át az 1989 és 1991 között lezajlott kelet-közép-európai társadalompolitikai változások következtében.

A Szovjetunió és a Varsói Szerződés széthullása megszüntette a bipoláris katonai szembenállást és vele együtt jelentősen csökkentette az atom-világháború veszélyét. A NATO állam- és kormányfők 1991 novemberében jóváhagyták a NATO új *stratégiai koncepcióját*¹, amelynek fontos részét képezi *a biztonságot fenyegető kihívások és kockázatok értékelése*. Ezt az értékelést, röviden a következőkben lehet összefoglalni:

- jelentősen csökkent Európában, különösen Közép-Európában a nagyméretű, váratlan támadás veszélye;
- a NATO biztonságát fenyegető kihívások és kockázatok eltérnek a múltban ismertektől mind természetüket, mind megjelenési formájukat illetően, amely megnehezíti előrejelzésüket és értékelésüket;
- a NATO biztonságát fenyegető kockázatok nem egy előre tervezett agresszióból erednek, hanem a kelet-közép-európai országok zömének gazdasági, társadalmi, politikai nehézségeiből, valamint etnikai és területi vitáiból, amelyek e térség instabilitását teremtik meg;
- nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a Szovjetunió (1991. december 25-től Független Államok Közössége) területén végbemenő változások előre nem láthatósága, valamint hagyományos fegyveres erőinek és nukleáris ar-

1 The Alliance's Strategic Concept, November 1991, NATO Office of Information and Press, Brüsszel.

- zenáljának nagysága, amely csak az Egyesült Államok erőihez hasonlítható, továbbra is hat az európai stabilitásra és biztonságra;
- a közel-keleti és észak-afrikai térség országaival békés és nem fenyegető kapcsolatok fenntartása szükséges, mivel ebben a térségben veszélyes törekvés tapasztalható a katonai erő növelésére és a tömegpusztító fegyverek beszerzésére – beleértve az ezeket hordozó ballisztikus rakétákat is;
 - a NATO biztonságát fenyegetik azok a globális méretű veszélyek is, amelyek a tömegpusztító fegyverek elterjedéséből, a létfontosságú nyersanyagok szállításának és kereskedelmének akadályozásából, a terrorista- és szabotázsakciókból erednek.

A NATO új stratégiai koncepciója úgy értékeli a biztonságot fenyegető kockázatokat és kihívásokat, hogy ezeket új módon kell kezelni és elhárítani. Ugyanakkor felhívja a tagállamokat arra, hogy a szövetség biztonságának fenntartása érdekében tett lépéseknél továbbra is mint a legfontosabb tényezőt kell figyelembe venni a szovjet (FÁK) katonai potenciált, különösen a nukleáris erőket.

Az 1991 novemberében végrehajtott és nyilvánosságra hozott értékeléssel nem fejeződött be az új veszélyek, kihívások és kockázatok vizsgálata. Mind a NATO-ban, mind az Amerikai Egyesült Államokban számos kutatóhelyen, törzsben és különböző tanácskozáson tovább folytatódott a korunkban lehetséges új veszélyek feltárása és elemzése.

Az Amerikai Egyesült Államok elnöke 1995-ben hozta nyilvánosságra az új nemzetbiztonsági stratégiát és az új nemzeti katonai stratégiát. Ezek a stratégiák meghatározzák az Egyesült Államok nemzeti céljait az ezredfordulóra, és azokat a feladatokat, amelyeket a gazdaság, a politika és a nemzet biztonságának garantálása érdekében katonai téren kell végrehajtani.

Az új amerikai nemzeti katonai stratégia,² amelyet a „rugalmas és szelektív erőfelhasználás” (angolul: Strategy of Flexible and Selective Engagement) megnevezéssel fogadtak el és hirdettek ki, gondos elemzést ad a nemzetközi helyzetről és azokról a veszélyekről, amelyek az Egyesült Államok globális érdekeit érinthetik, és amelyekre az amerikai fegyveres erőknek fel kell készülniük. Ezek a következők:

- 1.) a regionális instabilitás;
- 2.) a tömegpusztító fegyverek elterjedése;
- 3.) az olyan nemzetközi veszélyek, mint a kábítószer-kereskedelem és a terrorizmus;
- 4.) a demokráciát és a reformokat fenyegető veszélyek a volt szovjet köztársaságokban, Kelet-Európában, valamint más régiókban.

Az új amerikai katonai stratégia a veszélyforrásokhoz sorolja azokat az agresszív államokat is – Irakot, Iránt és Észak-Koreát –, amelyek a szomszédaikat fenyegetik katonai, politikai és gazdasági területeken, és ezáltal regionális instabilitást idéznek elő.

A nemzetközi biztonságot a 21. században fenyegető veszélyekről nyilvánított véleményt Samuel Huntington, a Harvard Egyetem professzora (aki a Katona és az Állam című, világsikert aratott könyv szerzője) egy 1995 decemberében Párizsban tartott nemzetközi konferencián. Véleménye szerint a 21. század első negyedében a következő nemzetközi konfliktusok várhatók:

2 National Military Strategy of the United States of America, 1995, CJCS, Washington, D. C.

- 1.) nagyméretű konfliktusok, amelyek a különböző civilizációk (kultúrák) között keletkeznek (robbannak ki);
- 2.) a muzulmán népek demográfiai dinamizmusából, az iszlám előretöréséből eredő heves konfliktusok;
- 3.) a legpusztítóbb konfliktusok pedig azok lesznek amelyek Kína és egyes ázsiai országok gazdasági dinamizmusából erednek.

A várható konfliktusokkal kapcsolatban Huntington azt is kifejtette, hogy „...noha az iszlám előretörése és Kína hatalmának növekedése nagy kihívást jelent a Nyugat és a nemzetközi rend számára, a kihívások időben korlátozottak lesznek és a 21. század első negyedének végére jelentősen csökkennek..”³

A nemzetközi biztonságot veszélyeztető tényezők és kihívások 21. század elején várható alakulásának áttekintése arra mutat, hogy *sem a nagyhatalmak, sem a szakértők nem számolnak egy európai „nagyháború” kirobbanásával.* Még globális mértékben is csak regionális konfliktusok (Irak, Irán, Korea stb.) keletkezését feltételezik, amelyek nem fenyegetik a NATO-tagállamok és Európa nemzeteinek létét.

A legfőbb veszélyként a regionális és a gazdasági instabilitást, a demokrácia elleni fellépéseket, egyes régiók demográfiai problémáit, valamint a tömegpusztító fegyverek elterjedését nevezik meg. A nemzeti katonai stratégiákban egyre nagyobb figyelmet fordítanak az olyan új típusú veszélyekre, mint a kábítószer-kereskedelem és a nemzetközi terrorizmus.

Nagy érdeklődést váltott ki S. Huntingtonnak azon véleménye, amely szerint *nagy konfliktusok robbanhatnak ki a különböző kultúrák között.*

A 21. század elején a biztonságot fenyegető veszélyek és kihívások elhárítása és kivédése a korábbiaktól várhatóan jelentősen eltérő hadviselési elveket, erőket és eszközöket követel. A tanulmány további részeiben ezeket próbálom felvázolni.

A veszélyek elhárításával kapcsolatos hadviselési elképzelések

A hidegháború korszakának lezáródását, a bipoláris katonai szembenállás megszűntét és az atom-világháború veszélyének jelentős csökkenését követően mind Keleten, mind Nyugaton megkezdődött és napjainkban is folytatódik a fegyveres erők átalakítása, melynek alapvető célja a kisebb és lehetőleg olcsóbb, de a kor és a közeljövő új kihívásainak jobban megfelelő katonai erő létrehozása. Az 1990 novemberében Párizsban megkötött CFE-szerződés előírásainak végrehajtása olyan folyamatot indított el, amely elsősorban a fegyveres erők harci technikájának (harcokosok, páncélozott harcjárművek, tüzérségi eszközök, harci repülőgépek és fegyveres harci helikopterek) mennyiségi csökkentését írta elő, majd a Helsinkiben 1992 nyarán aláírt kiegészítő megállapodással a fegyveres erők létszámát is jelentősen korlátozták.

Igaz, hogy ezek a csökkentések és korlátozások csak a NATO- és a volt VSZ-tagállamokra vonatkoztak, de hatásuk messze túlnőtt ezeken és ma – néhány agresszív terveket szövögető közel-keleti és afrikai államon kívül – világszerte törekvés tapasztalható a fegyveres erők radikális átalakítására és csökkentésére.

3 S. Huntington: A Nyugat és a civilizációk konfrontációja (előadás); Párizs, 1995. december 19.

Vizsgáljuk meg röviden, hogy az egyes haderőnemek vonatkozásában mi jellemzi ezeket a törekvéseket!

A szárazföldi haderő átalakítása az új feladatokra

A világháború és az európai nagyháború veszélyének radikális csökkenése gyakorolta a legnagyobb hatást a szárazföldi haderőkre. Ez a hatás elsősorban a szárazföldi csapatok létszámának és fegyverzetének jelentős csökkenésében, majd a feladatok és ebből eredően a szervezetek és az alkalmazási elvek (eljárások) megváltozásában jelentkezett.

A létszámot illetően példaként elegendőnek tűnik az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország szárazföldi erői létszámának összevetése az 1987. évi és az 1997. évi Military Balance⁴ adatai alapján:

	1987-ben	1997-ben
USA	775 000 fő	495 000 fő
OROSZORSZÁG (SZU)	2 000 000 fő	420 000 fő

A létszámok radikális csökkenésével párhuzamosan folyt és folyik napjainkban is a szárazföldi haderők feladatainak, struktúrájának, alkalmazási elveinek és felszerelésének átalakítása a jövő század követelményei szerint.

Nemzetbiztonsági és katonai szakértők felhívták a figyelmet arra, hogy a fegyveres erők reformja során nem lehet figyelmen kívül hagyni azokat az új veszélyeket és kihívásokat, amelyek egyre fokozódó gyakorisággal és pusztító hatással jelennek meg a nemzetközi szintén.

A szakértők ezek közé sorolták a terrorizmust, a nemzetközi bűnözést, a fegyver- és kábítószer-kereskedelmet, a stratégiai nyersanyagforrások és szállítási útvonalak kihasználásának akadályozását, továbbá az etnikai, vallási és gazdasági ellentéteket, területi vitákat, amelyek egyes régiókban fegyveres konfliktusokhoz vezethetnek, valamint néhány agresszív politikát folytató államvezetésnek azon törekvéseit, amelyek a tömegpusztító fegyverek és azok bevetéséhez szükséges hordozóeszközök (elsősorban ballisztikus rakéták) beszerzésére irányulnak.

Ezen veszélyek és kihívások mellett a szakértők nem hagyták figyelmen kívül a természeti katasztrófákat sem, amelyek hatalmas területeken jelentős számú lakosság életét is veszélyeztetik. Ezeknek a tömegeknek mentése és humanitárius segítséggel történő támogatása is a szárazföldi csapatok fontos feladatai közé tartozik. Mindezeket figyelembe véve folyik a fejlett országokban a szárazföldi haderő átalakítása.

Vizsgáljuk meg kissé részletesebben az Egyesült Államok szárazföldi haderejének átalakításával kapcsolatos terveket és elképzeléseket!

Az Egyesült Államok vezető politikai személyeinek és törvényalkotó szerveinek (elsősorban az elnöknek, a Szenátusnak és a Képviselőháznak) döntései a fegyveres erők struktúrájára, feladataira és alkalmazására vonatkozóan a nemzetbizton-

4 The Military Balance 1987/88, 1997/98, London, IISS.

sági stratégiában (National Security Strategy) jelennek meg konkrét megfogalmazásban. Ezt követően a teljes fegyveres erőre, majd az egyes haderőnemekre vonatkozóan kidolgozzák a nemzeti katonai stratégiát és a haderőnemi doktrínákat, amelyek a haderőnemek szabályzataiban kerülnek nyilvánosságra. A szárazföldi haderő doktrínáját az FM 100–5 jelzésű szabályzat tartalmazza, amelyet 8–10 évenként adnak ki a doktrína változásának függvényében.

A szárazföldi haderő doktrínájában nagy figyelmet fordítanak a világ erőviszonyainak változásaira és a közelmúltban lefolyt konfliktusok és háborúk tapasztalataira.

Így például az 1982-ben kiadott FM 100–5 szabályzatban megfogalmazott doktrinális elvek a „légi–földi ütközet”-ről⁵ (angolul: Airland Battle) a szovjet és a VSZ fegyveres erői elleni sikeres hadműveleteket kívánták megalapozni a szárazföldi haderő és a légierő szoros együttműködésében mért, nagy mélységű és nagy erejű csapásokkal. A „légi–földi ütközet” elvének kidolgozásában a NATO és a VSZ katonai erőinek összevetésén kívül felhasználták a közel-keleti háborúk tapasztalatait is.

Az 1993-ban nyilvánosságra hozott új szárazföldi doktrína az erőfelfejlesztés⁶ (angolul: Force Projection) elvére épül s a kidolgozók erősen támaszkodtak az 1989. decemberi panamai konfliktus és az 1991. évi Öböl-háború tapasztalataira, valamint arra, hogy a hidegháború véget ért, és nem kell számolni egy nagy háborúval. E doktrína alapján az előretolt védelem hadászati elgondolását, amely szerint a fegyveres erők nagyobb része a kijelölt hadművelési térségben (a háborús színtereken) állomásozott, felváltotta az előretolt jelenlét és az erőfelfejlesztés elve, melynek értelmében a zömében honi területen állomásozó fegyveres erőket (mind az aktív, mind a tartalék egységeket értve ezek alatt) készítik fel a világ bármely térségében mind a háborús hadműveletek, mind a nem háborús műveletek végrehajtására.

Az FM 100–5 szabályzat így határozza meg az erőfelfejlesztés lényegét: „....Az erőfelfejlesztés a gyors riasztási, mozgósítási és bevetési képesség a világ bármely részén folytatott hadműveletekre. Az erőfelfejlesztés szempontjából kulcsfontosságú a nemzet azon képessége, hogy egész nemzeti erejével vagy annak egy részével cselekedjen válságok idején, így biztosítva az elrettentést és a regionális stabilitást. Az erőfelfejlesztés az Amerikai Egyesült Államok nemzetbiztonsági és nemzeti katonai stratégiájának központi eleme.⁷ A szárazföldi haderő, mint az összhaderőnemi együttes része, az erőfelfejlesztéssel járul hozzá ehhez a stratégiához. Az erőfelfejlesztés az egész szárazföldi haderő, annak aktív és tartalékos, az USA területén vagy külföldön állomásozó részeire egyaránt vonatkozik, beleértve a polgári szervezetek általi támogatást is...”

A Sivatagi Vihar fedőnévvel 1991. január–februárban légi-, tengeri és szárazföldi erők részvételével végrehajtott kombinált hadműveletek sikere igazolta azt, hogy az erőfelfejlesztés doktrinális elve helyes és a közeljövőben is várhatóan ez képezi az Egyesült Államok katonai stratégiájának központi elemét.

5 A 80-as években használták a „légi–földi hadművelet” fogalmat is.

6 Elfogadható az „erő kivetítése” kifejezés is.

7 Az erőfelfejlesztés elvének doktrinális tételkénti elfogadását és részletes kidolgozását megalapozta az Egyesült Államok Kongresszusában 1986-ban elfogadott „Goldwater-Nichols törvény”.

Ezt elismerve és betartva, az amerikai katonai szakértők – a politikai vezetés és az egyesített vezérkar jóváhagyásával – *megkezdtek a jövő fegyveres erejének struktúrájával és feladataival kapcsolatos kutatásokat és kísérleteket*. A jövő, vagyis a 21. század katonai kihívásainak megfelelő szárazföldi haderőt elnevezték „FORCE XXI.”-nek, ami „21. századi erő”-nek fordítható. A haderő fejlesztésével kapcsolatos munkálatok célja az, hogy 2010-re olyan szárazföldi haderőt alakítsanak ki, amely a rendkívül gyorsan változó és előre ki nem számítható nemzetközi helyzetben is alkalmas lesz „...akarátát *rákényszeríteni* azokra, akik ellenünk harcolnak, *elrettenteni* azokat, akik érdekeink ellen kívánnak cselekedni, *megnyugtadni* szövetségeseinket az előretolt jelenléttel és a békeműveletekkel, amelyeket a világ stabilitása és az emberiség jobbléte érdekében hajtunk végre.

És végül, az amerikaiak számíthassanak a szárazföldi haderő *támogatására* ott-hon is...”⁸

A szakértők a jövő század amerikai fegyveres erejének kialakítását sajátos kihívásnak fogják fel, amelynek alapvető rendeltetése „...a lehetséges háború természetének (jellegének) megváltoztatása még azelőtt, hogy ez a háború kirobbanna...”

Ebből következtethető az, hogy a jövő század fegyveres erejét elsősorban *nem a háború megelőzésére, hanem annak elhárítására képes és alkalmas erőként kívánják kialakítani* az Amerikai Egyesült Államokban.

Az *amerikai és a NATO hadászati koncepciója alapján folyik a NATO európai főparancsnoka alá rendelt szárazföldi csapatok átalakítása a várható konfliktusok katonai feladatainak végrehajtására alkalmas haderővé.*

A NATO szárazföldi erői reformjánál is érvényesül az a stratégiai koncepcióban megfogalmazott értékelés, amely a nagyobb méretű háborúk helyett elsősorban a regionális instabilitásból eredő helyi konfliktusokkal számol Európában és az Európán kívüli közel-keleti és észak-afrikai térségben. Ezekre a regionális konfliktusokra olyan szárazföldi erők bevetését kell előkészíteni amelyek alapvetően különböznek a hidegháború éveiben felállított szervezetektől.

Megszűntek a hadseregcsoportok⁹ és a tábori hadseregek, valamint az egy nemzet erőiből álló hadtestek is. Helyettük *megkezdtek a többnemzetiségű és nagy mozgékonyságú, gyorsreagálású hadtestek és hadosztályok felállítását.*

Az új szervezetek közül kiemelt figyelmet érdemel a NATO *többnemzetiségű gyorsreagálású hadteste* (angolul: Allied Rapid Reaction Corps =ARRC). A hadtest rendeltetése: minden időben készen álljon arra, hogy megerősítse vagy növelje az agresszió által fenyegetett NATO-tagállamok védelmi képességeit az európai kontinensen. A jövőben feladatul kaphatja azt is, hogy a NATO felelősségi területén kívül vegyen részt különböző békeműveletekben, illetve az európai biztonságot fenyegető veszélyek elhárításában.

A *hadtest állományát tíz olyan hadosztály képezi, melyek zöme multinacionális dandárokból és ezredekből áll.* Az ilyen összetétel pozitívuma a NATO-feladatok iránti

8 America's Army of the 21st Century, Force XXI., p. 4–5.; Office of the Chief of Staff, Army, Fort Monroe, 1995. január 15.

9 A NATO közép-európai szárazföldi erőit a hidegháború évtizedeiben két hadseregcsoport (az Északi és Középső HDSCS) állományába osztották be.

nemzeti elkötelezettség konkrét erővel történő kinyilvánítása. Negatívuma az, hogy a teljes hadtest mozgósítása hosszú időt igényel. Erre tekintettel a NATO európai katonai vezetésének törekvése, hogy legalább négy hadosztály egyidejű bevetésének feltételeit megteremtse. A bevetés megfelelő időben történő végrehajtásának alapvető feltétele, hogy a hadtest csapatait gyorsan és rugalmasan tudják a kívánt helyszínre (régióba) szállítani. Ezért elsősorban nagyszámú szállító repülőgép rendszerbe állítását tervezik.

A gyorsreagálási hadtest parancsnoksága a németországi Rheindahlenben települt, a parancsnok egy háromcsillagos brit tábornok.

Várható, hogy az újonnan csatlakozó közép-európai országoknak, így Magyarországnak is, megfelelően felkészített katonai erővel kell hozzájárulni a NATO gyorsreagálási hadtestének további erősítéséhez.

A légierő átalakítása az új feladatokra

A NATO 1991-ben kihirdetett stratégiai koncepciója és az 1995-ben elfogadott amerikai nemzeti katonai stratégia előírásainak megfelelően folyik a NATO és az USA légierőinek átalakítása és felkészítése az évezred utáni lehetséges feladatok végrehajtására.

Az átalakítás vezérlőelve az, hogy az általános és minden NATO-haderőt érintő költségvetési korlátozások hatása mellett figyelembe kell venni az elmúlt évek konfliktusainak tapasztalatait is. Ennek során kiemelt figyelmet fordítanak az 1991. évi Öböl-háborúban, valamint a délszláv válságban szerzett tapasztalatokra.

Ezek feldolgozása és figyelembevétele kapcsán jelentette ki az amerikai légierő egyik vezető beosztású tábornoka, Charles Wald azt, hogy: „...napjainkban a légierő a konfliktus teljes spektrumában részt tud venni, a békefenntartástól az általános háborúig...”¹⁰

A légierő átalakítása az új kihívásokra érinti mindenekelőtt a szervezeti struktúrát. A korábbi hadseregnek megfelelő szervezeteket (Air Force Command), a repülő hadosztályokat és wingeket (ezredeket) olyan légi expedíciós erőkké (Air Expeditionary Forces) alakítják át, amelyek jobban megfelelnek a várható feladatokból eredő igényeknek, mivel gyorsan átcsoportosíthatók, és adminisztratív szervezetük kisebb és alkalmasabb a hadműveleti feladatok végrehajtására.

Ez az átalakítás a legelőrehaladottabb állapotban az Egyesült Államok légierójénél van. A jóváhagyott program szerint 10 légi expedíciós erőt hoznak létre 2000. január 1-jéig. Ezek az alakulatok alkalmasak lesznek arra, hogy 90 napig tartó bevetésen vegyenek részt a földgolyó bármely részén folyó egy vagy két regionális konfliktusban.

A légi expedíciós alakulat állományában a harci (csapásmérő, felderítő, vadász stb.) erők mellett a szállító és légi utántöltő repülőalegységek is megtalálhatók lesznek, amelyek az expedíciós erő gyors átcsoportosítását és folyamatos tevékenységét teszik lehetővé.

10 L. Burgess: U.S. Air Power Transforms Into Urban Warfare Tool, Defense News, 1998. július 27–augusztus 2., Washington.

Egy légi expedíciós erő állományát mintegy 175 db. repülőgép és több mint 10 000 fős személyi állomány képezi.

Az amerikai légierő vezérkarának véleménye szerint ezzel a gépmennyiséggel és személyi állománnyal az expedíciós erő egy nagyobb és egy kisebb méretű konfliktusban tud eredményesen tevékenykedni. Ilyen esetben a feladat végrehajtásához szükséges arányban osztják el a repülőgépeket és a katonákat.

Az információs hadviselés

Az 1991. évi Öböl-háború volt az első olyan fegyveres küzdelem, amelyben a fegyveres erők győzelmét alapjaiban meghatározta azon eszközök és módszerek alkalmazása, melyek egyrészt segítették a szövetséges erők ellátását gyors és pontos információval, másrészt gátolták azt, hogy az iraki erők információs rendszerei hatékonyan működjenek.

Az Öböl-háború tapasztalataira és a fejlett elektronikai ipar legújabb eredményeire támaszkodva *nagy ütemben folyik a jövő század katonai műveleteit támogató és a győzelmet biztosító információs eszközök és módszerek kifejlesztése*. Az ezzel foglalkozó szakértők úgy vélik, hogy a jövő század katonai konfliktusaiban döntő szerepe lesz az információs hadviselésnek, az információs háborúnak.

Dr. Várhegyi István c. egyetemi docens írja egyik jegyzetében „...Az információs hadviselés (IW) a fegyveres küzdelem új jelensége... Megjelenését és tartalmi kibontakozását az információs ipari termelési korszak legújabb ipari és informatikai információs forradalmainak vívmányai tették lehetővé. Az IW ma már a legfejlettebb országokban szerves részét képezi a fegyveres küzdelemnek...”¹¹

Az információs hadviselés célja az ellenséggel szembeni információs fölény kivívása, mely egyrészt lehetővé teszi a parancsnok és törzse számára, hogy minimálisra csökkentse a saját csapatok vezetésének időciklusát, másrészt maximálisan akadályozza és megnövelje az ellenség vezetési, döntéshozási időciklusát.

Az információs hadviselés fő erőfokozata az információk (elsősorban a felderítési adatok) megszerzésére, az ellenségnél gyorsabb és hatékonyabb feldolgozására, valamint felhasználására, illetve eredményesebb védelmére irányul, amely az ellenség fölötti információs fölényhez, majd ennek tartóssá válása útján információs uralomhoz s ennek segítségével a végső katonai győzelemhez vezet.

Az információs hadviselés, bár műveleteinek túlnyomó többsége a hadművelet (fegyveres küzdelem) folyamán kerül végrehajtásra, rendszerint megelőzi a hadművelet megkezdését és annak befejezése után is folytatódik. Az információs hadviselés segíti a konfliktus rendezését békés úton, illetve hozzájárul a béketárgyalások sikeréhez.

Az információs hadviselési képességek gyors fejlődését prognosztizálta a neves közgazdász, Robert J. Samuelson, aki egy tanulmányában¹² azt írta, hogy „...az ada-

11 Dr. Várhegyi István: Információs háború, információs hadviselés – vezetési hadviselés, 37–38. old., ZMNE, 1997.

12 R. J. Samuelson: „World 2000, Economics, Cornucopia or Crisis”; Newsweek, 1997. január 27. pp. 20–21.

tok továbbítási sebessége 2005-ig 45-szörösre növekszik a korszerűsített modemek, kapcsolók és kommunikációs hálók következtében...”

A „halott nélküli háború”

A 21. század kihívásaira megfelelően reagálni képes fegyveres erők fejlesztése kapcsán az utóbbi években egyre gyakrabban lehet olvasni a „halott nélküli háború” és az „ölés nélküli győzelem” koncepcióiról.¹³ Az ezeket a koncepciókat kidolgozó amerikai szakértők olyan fegyveres erőket képzelnek el a jövő század fegyveres műveleteiben, elsősorban az alacsony intenzitású konfliktusokban, amelyek képesek az ellenség erőit még a fegyveres küzdelem kibontakozása előtt arra kényszeríteni, hogy lemondjanak annak elkezdéséről. Ehhez korszerű és hatékony felderítésre, a csapatok gyors manővereire és hatékony együttműködésre, intelligens és „nem halálos” fegyverekre, valamint és mindenekelőtt eredményes információs hadviselési képességekre van szükség.

A „halott nélküli háború” megvalósítását segíti elő olyan hadviselési eszközök és módszerek alkalmazása, melyek az ellenség élőerejét és harci technikáját nem a tűz- és csapásmérő fegyverek romboló erejével, hanem harci képességének és mozgásának nagyfokú gátlásával idézik elő. Ilyen hadviselési eszközök és módszerek kidolgozása már a vietnami és az afganisztáni háborúkban megkezdődött. Ide sorolható a lélektani hadviselési, a geofizikai hadviselési, a pszichotronikai hadviselési és más hadviselési eszközök és módszerek alkalmazása (Ezekről részletesebben lehet tájékozódni a szerzőnek a Hadtudomány 1995/1. számában megjelent, A jövő fegyverei és harceljárásai című tanulmányából.)

A 21. század hadviselésének erői és eszközei

□ A jövő század konfliktusaiban eredményesen alkalmazható szárazföldi haderővel szembeni egyik legfőbb követelmény, hogy a kis alegységek (raj, szakasz), valamint az egyes katonák harci feladatainak végrehajtását kell hatékonyan támogatni. Az USA és a NATO-tagállamok szárazföldi haderői gyakorlóterein és kísérleti laboratóriumaiban most olyan eszközök és eljárások kidolgozásán munkálkodnak, amelyek nagyobb lehetőséget biztosítanak az alegységeknek és a katonáknak ahhoz, hogy nagyon rövid idő alatt megkapják a feladat végrehajtásához szükséges támogatást, amely lehet pilóta nélküli felderítő repülőgép, tábori tűzérségi tűzcsapás vagy a harcászati légierő repülőgépei által nyújtott közvetlen légi támogatás. Ennek megvalósításához az alegységeket és katonákat olyan felszereléssel látják el, amely lehetővé teszi az ellenség (a cél) gyors felderítését és leküzdését.

Az erre a feladatra tervezett felszereléseket egy most fejlesztés alatt álló rendszer keretein belül hozzák létre 2001-ig. A „helyzet készenléti rendszer” (angolul: Situation Awareness System)¹⁴ alkalmas lesz arra, hogy egy 40 000 km² nagyságú területen, mintegy 70 harcoló alegység igényeit kielégítse. Egy alegység létszáma 8–12 fő lehet

13 NATO–WEU hírlevél; 84. szám, 1998. márc. 6., ZMNE SVKI.

14 G. I. Seffers: Power on the Front-Lines, Defense News, 1998. júl. 27–aug. 2., p. 19., Washington.

és olyan kisméretű számítógéppel, híradóeszközökkel, felderítőműszerekkel és automata fegyverekkel lesz felszerelve, amelyek biztosítják a sikeres harctevékenységet.

Más programok részeként olyan harci technikákat hoznak létre, melyek rövid idő alatt jobb és olcsóbb leküzdési lehetőséget nyújtanak a szárazföldi csapatok számára. J. Eash, az USA védelmi minisztériumának helyettes államtitkára példaként említette a „Defense News”-ben megjelent cikkében,¹⁵ hogy az észak-koreai fegyveres erők rendelkezésére álló nagymennyiségű sorozatvető ellensúlyozására 2 év alatt sikeresen kifejlesztettek egy olyan eljárást és az ehhez szükséges eszközöket, amelyek segítségével pontosabb és gyorsabb csapásokat tudnak mérni az amerikai sorozatvetőkkel (MRLS-ekkel) a koreai félszigeten egy esetleges fegyveres konfliktus esetén.

□ Az USA és NATO-légierők fegyverzetének korszerűsítése is részét képezi a légierő reformjának. Egyre több olyan korszerű fegyverrendszert állítanak szolgálatba, mely biztosítja a célok gyors és hatékony leküzdését.

A nagy pontosságú (lézerirányítású, infravörös stb.) fedélzeti fegyverek térnyerését igazolja Charles Wald amerikai repülő tábornok nyilatkozata,¹⁶ mely szerint az Öböl-háború óta az amerikai légierőt majdnem teljesen új, precíziós fegyverekkel látták el. A tábornok szerint míg az Öböl-háborúban bevetett fedélzeti fegyvereknek csak 10%-a volt nagy pontosságú, addig a Boszniában felhasznált amerikai repülőgépek majdnem 100%-a volt ilyen fegyverekkel felszerelve, és a NATO-szövetséges légierők által bevetett fegyverek 60%-a volt nagy találati pontosságú eszköz.

A 21. század követelményeinek megfelelő légierő fegyverzetében várhatóan meghatározó szerepe lesz azoknak a csapásmérő eszközöknek is, amelyek távirányítással, hajózó személyzet nélkül lesznek alkalmasak harci feladatok végrehajtására.

A Pentagon felkérésére több nagy amerikai repülőgépgyártó cég (Lockheed Martin, Boeing, Northrop Grumman és mások) olyan pilóta nélküli csapásmérő repülőgépek kifejlesztésén munkálkodik, amelyek várhatóan 2010 után kerülhetnek rendszeresítésre. A fejlesztés céljaira eddig 120 millió dollárt irányoztak elő.

Az előzetes felmérések szerint a földi célok elleni csapásmérésre és az ellenség légvédelmi rendszerének lefogatására alkalmas, hangsebesség feletti, pilóta nélküli repülőgép rendszerbe állítása jelentősen csökkentené a légierő költségeit. Ez a költségcsökkenés a gép teljes élettartamára vonatkozóan 20–30%-lehet, míg a hadművelleti bevetés költségei 50–80%-kal lennének alacsonyabbak, mint a pilóta által vezetett harci repülőgépeknél.¹⁷

A tervezetet támogatók kiemelik az új csapásmérő eszköznél elérhető költségvetési megtakarítást, az élőerő (a hajózó személyzet) megóvását és az eszköz magas fokú manőverezőképességét.

A kifejlesztést ellenzők felvetik azt, miszerint eddig még nem derült ki és nem

15 Joseph Eash: ACDT Gives Joint Solution, Defense News, 1998. aug. 10–16., p. 15.

16 L. Burgess: U.S. Air Power Transforms Into Urban Warfare Tool, Defense News, 1998. júl. 27–aug. 2., Washington.

17 G. Seffers: Pentagon to test Lethal Air Strikes by Robot Planes, Defense News 1998. márc. 9–15., Washington.

is bizonyították az új eszközzel kapcsolatban azt, hogy olcsóbb a rakétánál (itt feltehetően a cirkáló rakétára gondoltak), továbbá azt, hogy hatékonyan fel tudja venni a harcot az ellenség pilótavezetéses vadászgépeivel.

□ Miközben a világ fejlettebb országaiban fokozatosan csökken a fegyveres erők létszáma és fegyverzete és a legfejlettebbek haderői már a „halott nélküli háborúra” is készülnek (ugyanakkor továbbra is ragaszkodnak a nukleáris fegyverkészletek megtartásához), a fejlődőnek nevezett (gyakran igen fejletlen gazdasági és társadalmi struktúrával rendelkező) országokban pedig óriási erőfeszítéseket tesznek a tömegpusztító fegyverek és azok hordozóinak beszerzése érdekében.

Az öt, ma már klasszikusnak nevezhető atomhatalom (USA, Oroszország, Nagy-Britannia, Franciaország és Kína) mellett egyre növekszik azon országok száma, melyek már hajtottak végre nukleáris kísérletet (mint Izrael, a Dél-afrikai Köztársaság, India és Pakisztán), illetve titokban fejlesztik saját atomfegyverüket (mint Irán, Irak, Észak-Korea, Brazília, Argentína és mások – lásd a táblázatot).

Atomfegyverek és országok 1998-ban

Megnevezés	Atomtöltet (db)	Hordozó (típus/db)	Megjegyzés
<i>Atomhatalmak</i>			
Egyesült Államok		ICBM: 755 SLBM: 480 rg. : 329	
Oroszország		ICBM: 762 SLBN: 664 rg. 79	
Nagy-Britannia		SLBM: 48 rg.: –	
Franciaország		SLBM: 64 rg. 15:	
Kínai NK.		ICBM: 17 SLBM: 12	
<i>Kísérleti robbantást hajtott végre</i>			
India	kb. 70 db	Agni és Prihvti rakéta	
Pakisztán	kb. 10 db	Haft és M 11 rakéta	
Izrael	70–125	Jerikó rakéta	Izrael hivatalosan nem ismeri el
Dél-afrikai Közt.	kb. 6 db		1990-ben szétszerelték a tölteteket
<i>Fejlesztést folytat vagy folytatott</i>			
Irán			
Irak			
Észak-Korea			
Brazília			Fejlesztés leállítva
Argentína			Fejlesztés leállítva
Líbia			

Forrás: Military Balance 1997/98.

Az atomfegyverrel rendelkező országok számának növekedése egyre nagyobb veszélyt jelent az emberiségre, és a 21. század biztonságával, a lehetséges konfliktusok kialakulásával foglalkozó szakértő számára szinte lehetetlenné teszi egy reális és elfogadható prognózis felállítását a fegyveres konfliktusokkal, továbbá az azokban várhatóan bevetésre kerülő pusztítóeszközökkel kapcsolatban.

Az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország (korábban: Szovjetunió) között folyó SALT-, majd START-tárgyalások rendeltetése a hadászati atomfegyverek és azok hordozóinak jelentős csökkentése. A cél az, hogy a 21. század elejére a robbanótöltetek mennyisége a jelenlegi 7000–10000 db-ról 3500 darabra csökkenjen szerződő feleként. Jelenleg sem az orosz törvényhozó testület, a Duma, sem az Egyesült Államok Kongresszusa nem hagyta jóvá és nem emelte kötelező törvénné a START–2 elnevezéssel az 1993. január 3-án Bush amerikai és Jelcin orosz elnök által aláírt csökkentési megállapodást. Várható, hogy a gazdasági nehézségekkel küzdő Oroszország parlamentje, további nyugati pénzügyi támogatás reményében, még az ezredforduló előtt ratifikálja a START–2 megállapodást és akkor nem lesz akadálya a további radikális nukleáris leszerelésnek, amelyet a START–3 tárgyalások keretében már megkezdtek Jelcin és Clinton elnökök utasítására az orosz és az amerikai hadászati fegyverzeti szakértők. Az elnökök az 1997. márciusi találkozón megállapodtak abban, hogy a START–2 ratifikálását követően azonnal el kell kezdeni a START–3 végrehajtását, amely szerint 2007-ig 2000–2500 darabra kell csökkenteni a hadászati nukleáris robbanótöltetek mennyiségét.

A másik három nukleáris hatalom (Nagy-Britannia, Franciaország és a Kínai Népköztársaság) várhatóan csak a START–3 megállapodás végrehajtása után csatlakozik a nukleáris leszerelés folyamatához. Ezt elsősorban saját atomfegyverkészleteik, az USA és orosz arzenálnál lényegesen kisebb mennyiségével indokolják.

A világ közvéleményét és a problémával foglalkozó szakértőket sokkal jobban aggasztják az *egyre nagyobb számban jelentkező olyan országok, amelyek már kipróbáltak nukleáris tölteteket, vagy azok kifejlesztésén munkálkodnak.*¹⁸

Az atomfegyverek 21. században betöltött szerepét és rendeltetését illetően nagyon megoszlanak a szakértői vélemények. Egyesek hajlanak arra, hogy egyre csökken ezen fegyverek jelentősége és szerepe a jövő század katonai konfliktusaiiban, mivel a pusztítás eszközei egyre pontosabbak, hatékonyabbak és egyre „humánusabbak” lesznek. Úgy vélik, hogy a jövő század konfliktusai nem teszik szükségessé a hatalmas (és fölösleges) pusztítóerővel rendelkező nukleáris fegyverek alkalmazását. E nézet legmarkánsabb képviselői már a „halott nélküli háború”-ról és az „ölés nélküli győzelem”-ről írnak és fejtik ki véleményüket.

* * *

Néhány száz nap elmúltával belépünk a 21. századba és a harmadik évezredbe. *Európa és a világ népei azt várják az új évezredtől, hogy kevesebb problémával és nagyobb biz-*

18 Nem szabad arról sem megfeledkezni, hogy miközben a nagyobb és gazdagabb hatalmak az atomfegyvereket fejlesztik és „halmozzák fel”, addig a szegényebb országok a tömegpusztító fegyverek más, a hazai bázison is olcsóbban kifejleszthető (vegyi és biológiai) eszköztárukat bővíti.

tonságban élhetik mindennapjaikat, miközben a háborúktól és konfliktusoktól terhes 20. század már csak mint egy rossz emlék él az egyszerű emberek gondolataiban.

Úgy tűnik, hogy a jövő hadviselésének kérdéseivel foglalkozó szakember csak nagy óvatossággal válaszolhat arra a kérdésre, hogy biztonságosabb lesz-e a népek élete a jövő században, mivel a biztonságot fenyegető veszélyek és kihívások nehezen prognosztizálhatók és a kivédésükre irányuló tennivalók is csak nehezen tervezhetők meg, készíthetők elő.

Az ezredforduló után alakuló nemzetközi helyzetet és a biztonságot veszélyeztető tényezőket értékelő szakértők úgy vélik, hogy *nem kell számolni egy európai „nagyháború” kirobbanásával.* Legfőbb veszélyként a regionális és gazdasági instabilitással, a demokrácia elleni fellépésekkel, egyes régiók demográfiai problémáival, a tömegpusztító fegyverek elterjedésével, a kábítószer-kereskedelemmel és a nemzetközi terrorizmussal kell számolni.

A 21. században várható veszélyek és kihívások elhárítása és kivédése a korábbiaktól jelentősen eltérő hadviselési elveket, erőket és eszközöket követel.

Arra az értékelésre támaszkodva, hogy Európában kizárható egy nagyméretű háború, ezért a fegyveres erőket elsősorban az ún. alacsony intenzitású konfliktusokra kell felkészíteni, *az európai országok zömében jelentős méretű létszám- és fegyverzetcsökkentés ment és megy végbe a fegyveres erőknél.* Az általános törekvés az, hogy *a korábbiaknál jóval kisebb, de mozgékonyabb és hatékonyabb haderőket kell létrehozni a század elejére.*

Ezeket az erőket jellemezni fogja a legkorszerűbb technika – mindenekelőtt az információs technika – széles körű alkalmazása, a gyors mozgás (a légi szállíthatóság), a gyors reagálás és a nagy tűzerő. Ugyanakkor, ha az erre irányuló kísérletek pozitív eredménnyel járnak, várható, hogy még a 21. század első felében elterjednek azok az eszközök és eljárások amelyek megteremtik a nagy személyi veszteségek elkerülésével járó katonai győzelem lehetőségét. Ennek számos feltétele van, amelyek között kiemelkedő szerepet játszik a tömegpusztító fegyverek leszerelése és további elterjedésének hatékony megakadályozása.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. The Alliance Strategic Concept, 1991. Brüsszel
2. America's Army of the 21st Century, FORCE XXI., Office of the Chief of Staff, Army, 1995. január 15.
3. National Military Strategy of the USA 1995., Chairman of the JCS, Washington D. C.
4. The Military Balance 1980-tól 1998-ig kiadott évfolyamai, London, IISS,
5. NATO Kézikönyv, SVKI, 1997
6. Kőszegvári Tibor: Hadviselés a 21. században; jegyzet, ZMNE, 1998
7. Kőszegvári Tibor: A jövő fegyverei és harc eljárásai; Hadtudomány 1995/1. sz. 37–49. old.

Pekó József

A katonai doktrína-korszerűsítés elvi háttéréről

Magyarország NATO-keretek közötti katonai védelme garantálásának és az ehhez szükséges haderő biztosításának gyakorlatában meghatározó szerep jut a nemzeti katonai stratégiának és az arra épülő katonai doktrínáknak. A katonai doktrína egyrészt részletezi és konkretizálja a katonai stratégia nézet- és követelményrendszerét a katonai gyakorlat igényeinek megfelelően, másrészt – a stratégia keretei között – doktrinális elveket és szabályokat rögzít a haderő tevékenységei által megkövetelt módon és formában. Ily módon a katonai doktrína elvei és szabályai szerinti haderő-tevékenységek, mintegy „átviszik” az állami célokat, alapelveket és követelményeket az ország katonai védelmének és a szövetségi kötelezettségek teljesítésének, a haderő erre való felkészítésének és alkalmazásának gyakorlatába. A szerző – kapcsolódva az utóbbi években az euroatlanti nézeteknek megfelelően nálunk is kialakított doktrínafogalmazáshoz – cikkében a katonai doktrínák rendszerezésére tesz kísérletet.

A katonai doktrína (rendszernek tekintve a doktrínacsalád) értelmezése és konkretizálása képezi, a doktrinális modernizáció elvi háttére biztosításának kiinduló-alapját. Mivel ma a katonai doktrínát meghatározó külső és belső feltételekben, mindenekelőtt a katonai biztonsági környezetben, a haderő helyzetében, feladataiban és alkalmazásában jelentős változások mennek végbe, szükségszerűen módosulnak a haderő tevékenységeit szabályozó doktrinális elvek és szabályok is. Ily módon megváltozik a doktrína tartalma, melynek elvi összegzését, tömör összefoglalását a gyakorlat számára csak módosított fogalmi definiálása adhatja. De ezt a korrekciót igényli az is, hogy a katonai doktrína közelmúltbeli és napjainkban használatos meghatározásai gyakran nem pontosan jelölik azt, amire vonatkoznak, így alkalmazásuk sem problémamentes.

A Kelet-Közép-Európa országaiiban – így hazánkban is – a különböző kiadványokban megtalálható közelmúltbeli katonai doktrínafogalmak, általában a mai értelemben vett állami biztonságpolitikai és katonai stratégiai nézeteket, a katonáinak nevezett doktrína fogalomkörébe vonják. Ennek megfelelően, a katonai nézeteken kívül és elsődlegesen, ide tartóznak tekintik azt a politikai nézet- és követelményrendszert is, amely meghatározza, hogy az állam milyen célok érdekében szervezi fegyveres erejét, ehhez milyen katonai erőre van szüksége, és biztonsági céljai elérése érdekében az ország védelmét hogyan kell fejleszteni és a fegyveres erőket felkészíteni. Ilyen megoldással a nem egynemű, és így nem is összetartozó, jellegükben eltérő nézetek együttese és nem egy hatékony rendszer jön létre, hiszen a katonai doktrína

fogalmába sűrítik az államnak az ország katonai biztonságát garantáló, hosszabb távra szóló biztonságpolitikai stratégiáját. Ezzel – szándékuk ellenére – azt fejezik ki, mintha az állam honvédelmi politikája a katonai doktrína része lenne.

Az állam biztonság- és honvédelmi politikája határozza meg a katonai doktrína jellegét és alapvető tartalmát éppúgy, mint a honvédelem többi területén folyó tevékenységek elveinek és követelményeinek lényegét. Ezért az államnak az ország katonai biztonságára vonatkozó stratégiai nézet- és követelményrendszerét a *katonai szakmai elvektől és szabályoktól elkülönülten célszerű rendszerbe foglalni*. A katonai doktrína hatóköre – összhangban a katonai stratégia alapidokumentumával – csak a katonai szférára terjedhet ki.

A katonai doktrína értelmezése, szerepe és rendeltetése

A katonai doktrína szerepét és hatókörét figyelembe véve, fogalmát úgy célszerű definiálni, hogy az átfogó jelleggel és összegezetten:

- vonatkozzon a fegyveres erők rendeltetésszerű tevékenységeire, vagyis azokra, amelyek az állam (államok szövetsége) biztonsági céljai elérését garantálják;
- foglalja magában a fegyveres erők újragondolt közreműködési és támogatói tevékenységét is, béke idején és rendkívüli helyzetekben;
- tegye egyértelművé a katonai tevékenységeket szabályozó nézetek hivatalos és rendszerjellegét.

Felfogásunk szerint általános értelemben a katonai doktrína: *hivatalos katonai elv- és szabályrendszer, amely vezérli a fegyveres erőket békében és rendkívüli helyzetekben, az állam (államok szövetsége) biztonsági céljait szolgáló tevékenységeiben és feltételeinek megteremtésében*.

A katonai doktrína általános definiálása lehetőséget ad viszonyainkra történő értelmezésére és lényegi kérdéseinek vizsgálatára. Ezzel összefüggésben – a doktrína-korszerűsítés elvi ajánlásaként – az alábbiakat célszerű figyelembe venni.

Elsőként azt szükséges hangsúlyozni, hogy a katonai doktrína a *katonai felső vezetés elv- és szabályrendszere, a Magyar Honvédség hadereje tevékenységeinek vezérlésére*. Ez olyan *katonai szakmai elv- és szabályrendszer*, amelynek jellegét, célját és hatókörét közvetlenül a nemzeti katonai stratégia határozza meg, szakmai tartalmát pedig a hadtudomány elfogadható ajánlásaira épülés szavatolhatja. Meghatározó elveinek – megítélésünk szerint – közvetlenül is rá kell épülnie a katonai stratégia azon alapelveire, amelyek irányt szabnak az ország katonai védelmének, meghatározzák a haderő – NATO-keretek közötti – alkalmazásának célját, eseteit és rendeltetésszerű feladatait. Ezáltal garantálhatják az állam katonai stratégiai célkitűzéseinek elérését a haderő-alkalmazás gyakorlatában. Ehhez azonban arra is szükség van, hogy a hadtudomány – nemzeti katonai stratégia kereteibe illeszthető – ajánlásai, mindekelőtt a *hadművészet elfogadott és igazolt elvei képezzék a doktrinális elveket*. Ez azzal indokolható, hogy ezen elvek és az azok „lebontását” jelentő szabályok alkalmasak az állami stratégiai célok és alapelvek, valamint a katonai szakmai követelmények „egybe forrasztására” és érvényesítésére a haderő tevékenységeiben. Jelentős hatással lesznek doktrinális nézetrendszerünkre a NATO-haderők alkalmazásának azon elvei

és szabályai is, amelyek meghatározzák a nemzeti katonai erők együttes tevékenységeit, melyekben a magyar haderőnek is feladatai lehetnek.

Külön is hangsúlyozandó a *doktrinális elvek és szabályok rendszerjellege*. A haderő tevékenységeit az állam (államok szövetsége) biztonsági céljainak és az ezeknek megfelelő katonai céloknak és műveleteknek a tartalma forrasztja egy általános katonai tevékenységi rendszerbe. Az egymásba kapcsolódó, általános rendszert alkotó tevékenységek vezérlése is csak a doktrinális elvek és szabályok egymásra épülő és összetartozó, bizonyos törvényszerűséget mutató rendezett együttesével, és nem „alapelvek vagy elméletek valamilyen gyűjteményével”, illetve irodalmi leírásokkal garantálható. A haderő-tevékenységek az általános együtvé tartozásukkal egyidejűleg, konkrét katonai céljaikban és tartalmukban is lényeges eltérést mutatnak. Ezért sikeres szabályozásuk, a nekik megfelelő, hozzájuk adekvát elveket, de még inkább szabályokat és követelményeket igényelnek. Ily módon a katonai doktrinális elv- és szabályrendszer egymásra épülő alrendszerekből alkotható meg.

A katonai doktrína fogalmának és alapvető tartalmának tisztázásakor *a másik fontos, gyakorlati jelentőségű elvi kérdés, a katonai erők azon tevékenységi körének a behatárolása*, amely a doktrína hatószférájába tartozhat. A javasolt doktrínafogalom ezt a tevékenységi kört összegzetten a fegyveres erőknek – esetünkben a Magyar Honvédség haderejének – az állam (államok szövetsége) *biztonsági céljait* szolgáló, békében és rendkívüli helyzetekben végrehajtott tevékenységeihez köti. Ezen tevékenységek mindenekelőtt a haderő alkalmazását, vagyis különböző katonai műveleteket jelentenek, de magukban foglalják azok közvetlen előfeltételeinek megteremtését, és az ország katonai biztonságának állandó szavatolását is.

Az állami biztonsági célokat szolgáló katonai tevékenységek elsődlegesen a Magyar Köztársaság katonai védelmét és közvetlen előfeltételeinek garantálását jelentik. Ide tartozó főbb békeidőszaki tevékenységeknek tekinthetők: a haderő harckészültségének, hadrafoghatóságának és meghatározott készenlétének a biztosítása; a parancsnokok, törzsek és csapatok célirányos felkészítése és kiképzése; a katonai veszélyek visszatartása, az ország területe és légtere szuverenitásának állandó katonai szavatolása; a haderő békehelyzetből védelmi helyzetre történő átállítása feltételeinek a biztosítása; az ország katonai védelmének előkészítése. Az országban kialakult *védelmi helyzetekben*, a haderő szükség szerinti – a fegyveres veszélyek jellegéhez, nagyságához és megnyilvánulási formáihoz igazodó, arányos és differenciált – alkalmazására kerül sor. Mindezen békében és védelmi helyzetekben szükséges *katonai tevékenységek és műveletek előkészítése* (tervezése, szervezése és mindenoldalú biztosítása), *végrehajtása és annak vezetése, hivatalos és alkalmazható doktrinális elv- és szabályrendszert igényel!*

A katonai doktrína – fogalmából és tartalmából adódóan – nemcsak a katonai tevékenységek és műveletek, hanem az azokat végrehajtó, nélkülözhetetlen előfeltételüket jelentő *haderő doktrínája* is. A haderő felépítésének és építésének alapelveit és állami követelményeit – szervezeti felépítését és tagozódását, méreteit és arányait, béke- és hadiállományát, képességeit és hadrafoghatóságát, felszerelését és ellátását – a nemzeti katonai stratégia határozza meg. A haderő alkalmazását biztosító katonai rendszerek kialakítása, a haderőszervezetek katonai műveletekhez szükséges biztosítása, kiegészítése és regenerálása már olyan katonai tevékenységnek te-

kinthető, amely a katonai doktrína hatókörébe tartozhat. Következésképpen a *katonai szervezés és hadkiegészítés haderő alkalmazását biztosító elvrendszere* a katonai doktrína részének tekinthető.

A katonai doktrinális korszerűsítésnek ki kell terjednie a Magyar Köztársaságot érintően a lehetséges *katonai válsághelyzet, a fegyveres konfliktus és a háború* – hadi- (katonai) tevékenységekhez szükséges mértékű – *jellemzésére, katonai tartalmuk leírására*, valamint ezekhez kapcsolódóan az úgynevezett „*idegenhadsereg-ismeretre*” is. A haderő alkalmazása azonban nemcsak a fegyveres veszélyformákhoz, katonai válsághelyzetben, konfliktusban és háborúban az ellenséghez, hanem a tevékenységek színteréhez, a *hadszíntérhez* is kötődik. A katonai műveletek lehetséges színterének értékelése és a haderő-alkalmazáshoz adekvát előkészítése az ország katonai védelme előkészítésének olyan része, amely közvetlen módon is hatással van a haderő alkalmazására.

A honvédségnek fontos *belső biztonsági célt szolgáló, rendkívüli helyzetekhez kötött közreműködési feladatai és így tevékenységei* is vannak. Az országban kialakult szűk-séghelyzet és a katasztrófhelyzet megszüntetése a rendvédelmi és a polgári védelmi szervek rendeltetésszerű feladata, de abban – szükség esetén – a honvédség is közreműködik. A honvédség közreműködési feladatait békében – a rendeltetésszerű katonai feladatra való felkészüléssel és a hadrafoghatóság biztosításával egyidejűleg – az alkotmány szerint bevezetett szükségállapot és katasztrófaállapot idején teljesíti. Védelmi helyzetekben katonai közreműködési tevékenységekre rendszerint akkor kerülhet sor, amikor a veszélyhelyzet a katonai védelmi feladatok végrehajtását is veszélyezteti. Ezek sajátos, a belső biztonságot segítő és támogató katonai tevékenységek lesznek, melyek sikere, jellegüknek megfelelő, *katonai közreműködési elvek és szabályok* alkalmazását indokolja. Mivel az ilyen sajátos katonai tevékenységekre az államnak a szükségállapotra és a katasztrófaállapotra vonatkozó – valóságban még nem létező, de szükséges – stratégiái által meghatározott módon és formában kerülhet sor, a katonai közreműködési elveket és szabályokat is majd ezen stratégiai elvekkel összhangban célszerű meghatározni, illetve pontosítani.

A katonai doktrína fogalmának mai értelmezése lehetőséget ad viszonyainkra konkretizált *szerepének és rendeltetésének* behatárolására, egyidejűleg az állam biztonsági nézetrendszerében elfoglalt *helyének* meghatározására is.

A katonai doktrína – definiálásából következően – a haderő állami (szövetségi) biztonsági célokat szolgáló tevékenységeivel és azok közvetlen katonai előfeltételei megteremtésével alkot szoros egységet. Arra hivatott, hogy elv- és szabályrendszerével irányt szabjon, megoldási javaslatokat és módszert adjon a haderő-tevékenységek közvetlen előfeltételeinek megteremtéséhez, a katonai műveletek előkészítéséhez, végrehajtásához és vezetéséhez. Vagyis választ kell adnia arra, hogy a haderő milyen módon tegyen eleget katonai védelmi kötelezettségének. A haderő tevékenységeire gyakorolt meghatározó hatásával azok sikerét biztosítja, ily módon katonai célokat és azok elérésén keresztül – közvetetten – állami érdekeket és biztonsági célokat szolgál. Ezáltal tehát a katonai doktrína – hatószférájának keretei között – az állam katonai stratégiai céljainak és alapelveinek „*lebontója*”, konkretizálója, egyszersmind az állam (államok szövetsége) biztonsági céljait szolgáló *haderő-tevékenységek katonai szakmai vezérlője* szerepét tölti be. Ebből következően *rendel-*

tetése: a katonai tevékenységek vezérlése az állami (szövetségi) biztonsági célok elérése érdekében, békében és rendkívüli helyzetekben.

A katonai doktrína szerepe és rendeltetése helyét is kijelöli az állam biztonsági nézetrendszerében. Meghatározásához mindenképp azt célszerű figyelembe venni, hogy a nemzeti katonai stratégia rögzíti az ország katonai védelmének és feladatainak, valamint az azt megvalósító haderőépítésnek és szervezésnek a céljait, alapelveit és követelményeit. A katonai doktrína pedig ezen stratégiai nézeteket konkretizálja és szakmai elv- és szabályrendszerre „transzformálja” a haderő tevékenységeihez szükséges módon és formában. Így módon a *katonai doktrína*, a *nemzeti katonai stratégia* és a *haderő-tevékenységek gyakorlata* között foglal helyet és tölti be szerepét.

A katonai doktrína kapcsolatairól

A katonai doktrína lényeges kapcsolatainak feltárása és helyes értelmezése elősegíti rendeltetésszerű tartalmának meghatározását és sikeres alkalmazását. A doktrína kapcsolatainak vizsgálata nemcsak elvi-metodológiai, hanem fontos gyakorlati jelentőségű kérdés is. A kapcsolatok helytelen értelmezése hátrányos hatással lehet a doktrínális korszerűsítésre, a doktrínacsalád felépítésének és tartalmának kialakítására, ezáltal eredményes alkalmazására.

A katonai doktrína kapcsolata a nemzetbiztonsági stratégiával alapvetően közvetlen, a katonai stratégia közvetítésével érvényesül, döntően az állami biztonsági célokhoz kapcsolódva. A Magyar Köztársaság nemzeti biztonsági stratégiája – mint biztonságpolitikai koncepció – az ország biztonságának valamennyi fontos tényezőjével számol. Az új biztonsági környezet veszélyeihez és kihívásaihoz adekvátan határozza meg a nemzeti biztonsági érdekeket és az érvényesítésükhöz szükséges célokat, alapelveket, valamint garانتálásuk módját és eszközeit. A nemzeti érdekek és célok közül is elsőrendű fontosságú lesz az ország függetlenségének és területi épségének NATO-keretek közötti garانتálása, feltétel- és eszközrendszerének a biztosítása. A biztonsági stratégiában az ország katonai biztonságának és védelmének – az alkotmány és a törvények, valamint a biztonságpolitikai alapelvek által meghatározott – általános politikai céljait és alapelveit rögzítik. Ezért alkalmazásuk konkretizálást igényel, melyre egyrészt a katonai stratégia alapidokumentumában, másrészt a konkrét biztonsági helyzetnek megfelelően az állam vezetésének honvédelmi gyakorlatában kerül sor. A kialakult válság- és konfliktushelyzetekben, a nemzeti biztonsági célok és katonai stratégiai feladatok meghatározására – NATO-elvek szerint – a *politikai stratégia szintje*, vagyis a biztonsági stratégia gyakorlata hivatott. Ezen a szinten a felső politikai vezetés a katonai tanácsadók bevonásával határozza meg az adott helyzetnek megfelelően érvényesítendő nemzeti érdeket és biztonsági célokat, valamint a célok eléréséhez szükséges erőforrásokat.

A katonai doktrína elősegítheti a nemzeti biztonsági stratégia alapidokumentuma katonai részeinek, mindenképp a katonai biztonsági céloknak a meghatározását, valamint azoknak konkretizálását a politikai stratégia szintjén, a stratégia gyakorlatában. A haderő tevékenységeit és műveleteit a meghatározott biztonsági, vagyis politikai célok elérése érdekében hajtja végre, melyek vezérlését és sikerét közvetlenül a doktrína elveinek helyes alkalmazása szavatolhatja. A *katonai doktrína* tehát

közvetett módon, a biztonsági stratégiára és a haderő tevékenységeire gyakorolt hatásával, állami biztonsági célokat szolgál.

A katonai stratégia céljai, alapelvei és követelményei, döntően az ország katonai védelmére és a haderőre, valamint azok feltételeire vonatkoznak, ezért reális szakmai tartalmuk meghatározását a katonai doktrína elveinek figyelembevétele és alkalmazása garantálhatja. Következésképpen a *katonai stratégia és a katonai doktrína között szükségszerű és közvetlen kapcsolat van*, melyben nemcsak a stratégia meghatározó hatása érvényesül, hanem a doktrína visszahatása, szabályozó szerepe is.

A katonai stratégiának a *honvédelem gyakorlatában* történő alkalmazása a katonai védelem előkészítésekor és a haderőépítés során valósul meg, békében és védelmi helyzetekben. A katonai stratégia alapidokumentumát alapul véve, és a *katonai doktrína elveit és szabályait alkalmazva* dolgozzák ki az ország fegyveres védelmének tervét, a haderőépítés és -fejlesztés terveit és más fontos hadászati és hadműveleti szintű okmányokat. A kialakult megelőző és a bekövetkezett védelmi helyzetekben, az úgynevezett *katonai stratégia szintjén* határozzák meg: a politikai biztonságstratégiai célok eléréséhez szükséges katonai stratégiai célokat és feladatokat; a katonai tevékenységeket és műveleteket; az alkalmazható haderőt és a felhasználható nemzeti erőforrásokat, valamint a haderő alkalmazásakor betartandó korlátozásokat. Ily módon végbemegy a *haderő tevékenységeinek a nemzet biztonsági céljai elérésének szolgálatába állítása*, az állami politikai és katonai célok, a haderő-tevékenységek és műveletek, valamint az ezekhez szükséges erőforrások összhangba hozása. Mindez a *katonai doktrína hadászati és hadműveleti elv- és szabályrendszerének alkalmazásával valósul meg*. A doktrína alkalmazása rámutat gyenge pontjaira is és jelzi korrekciójának szükségességét, mintegy követelményeket állítva elveinek és szabályainak továbbfejlesztéséhez.

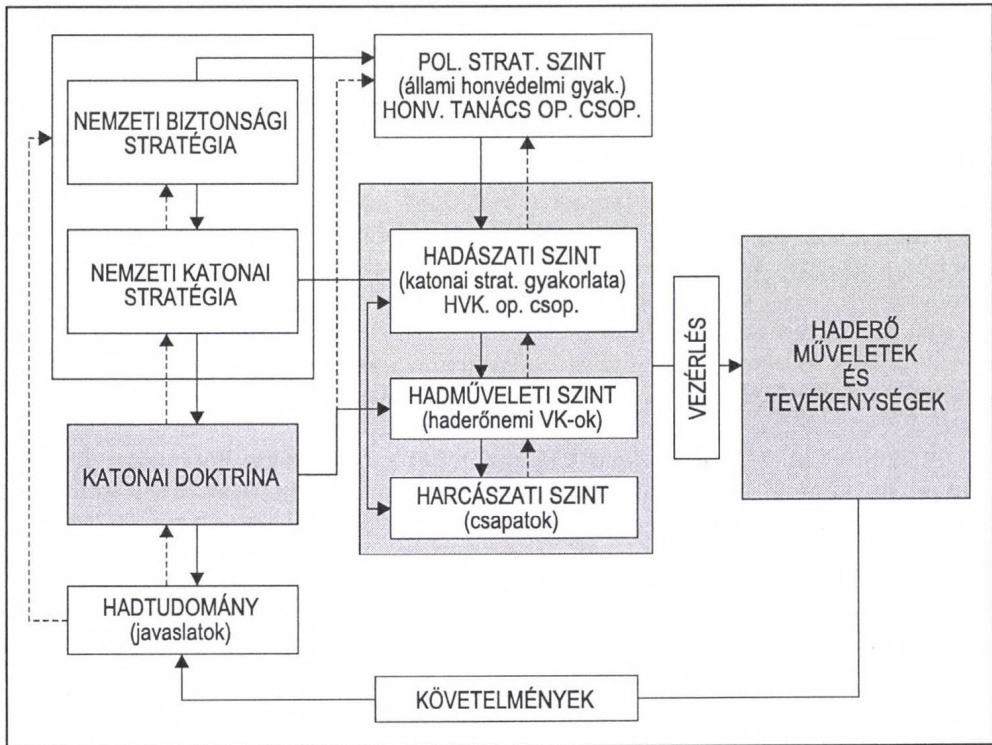
A katonai doktrína és a haderő alkalmazása közötti kapcsolat a tevékenységek *hadműveleti és harcászati szintjein* válik teljes körűvé, betöltve vezérlő szerepét és rendeltetését. Hadműveleti szinten valósul meg a katonai erőforrások elosztása és alkalmazása, a katonai műveletek részletes tervezése, szervezése és irányítása a katonai stratégiai célok elérése érdekében. Harcászati szinten a csapatokat a hadműveleti célok érdekében alkalmazzák, tervezik, szervezik és hajtják végre tevékenységüket. Mindezek a katonai alapszabályzatok és utasítások mint doktrinális szabályozók alkalmazásával valósulnak meg, a haderő-tevékenységek konkrét feltételeit és követelményeit figyelembe véve.

A katonai doktrína rendeltetés szerinti és sikeres alkalmazása a hadtudományra épülő tartalmának a függvénye. A *katonai doktrína és a hadtudomány közötti kölcsönös összefüggés* szoros kapcsolatukban nyilvánul meg. A *katonai doktrínát a hadtudomány ajánlásaira épülve hozzák létre*, így az annak következtetésein, hivatalossá tett elvein és szabályain alapul.

A katonai stratégia és a doktrína, valamint a hadtudomány mindig is az elmúlt időszak általánosított tapasztalatainak és a jövő tudományos előrelátásának összekapcsolásán épült fel. Ma a csúcstechnológiára épülő haditechnika, a tudomány széles körű hadügyi térhódítása, a hadügy szinte szünet nélküli forradalma, megnövelte a *tudományos előrelátás* súlyát és csökkentette a múlt tapasztalatainak jelentőségét. A katonai stratégia és a doktrína hosszabb távra szolón akkor töltheti be

eredményesen szerepét, ha a jövő katonai kihívásaira és kockázataira, az azoknak megfelelő haderőre és tevékenységeire összpontosít. Mindazonáltal a hadtudománynak gondosan elemeznie kell a múlt, de különösen a közelmúlt fegyveres küzdelmeit is, és hasznosítania szükséges belőle mindazt, ami a jelenben és a jövőben szükséges a stratégia és a doktrína újragondolásához, módosításához. A hadtudománynak döntően a jövőbeni katonai veszélyek és képességek anticipálására és a *fegyveres küzdelem objektív törvényeire*, mint a hadügyben történő előrelátás kiinduló alapjára szükséges építkeznie.

A katonai doktrína főbb kapcsolatai

A katonai doktrínacsaládról

Az új magyar katonai doktrínacsalád meghatározása döntő módon függ a Magyar Köztársaság államának alkotmányban és törvényben rögzített, a biztonsági és a katonai stratégiájában összegzett *katonai biztonsági céljaitól és alapelveitől*. A honvédség alkalmazásának doktrinális szabályozásakor – az állami katonai biztonsági követelményekkel összhangban – meghatározó módon szükséges figyelembe venni: Magyarország új biztonsági környezetének potenciális katonai kihívásait és kockázatait; a Magyar Honvédség hadereje – NATO-keretek közötti – alkalmazásának dokt-

rinális elv- és szabályrendszer-szükségletét; a haderő feladatait, képességeit és nemzeti sajátosságait; a hadtudomány doktrinális következtetéseit és ajánlásait.

Egy korszerű és jól alkalmazható doktrínacsatlád kialakítása néhány – a doktrína-korszerűsítés alapkérdéseire vonatkozó – *rendező jellegű elv és követelmény* figyelembevételét indokolja.

A katonai doktrína-korszerűsítés lényeges elve: *szavatolni az alapidoktrínák állami biztonság- és katonai stratégiai meghatározottságát és rendeltetésének való szakmai megfelelését*. Ez azt jelenti, hogy a doktrínamodernizáció csak akkor lehet sikeres, ha a doktrínacsatlád alappilléret jelentő doktrínák megfelelnek az állam biztonsági, közvetlenül katonai stratégiája céljainak és alapelveinek, valamint a haderőt alkalmazásában vezérlő szerepének és abból adódó rendeltetésének. Mivel az állam, a katonai nézeteit a – biztonsági stratégia által meghatározott – katonai stratégiában összegzi, annak szakmai elv- és szabályrendszerre „átalakítását” pedig a doktrína végzi el, a legfontosabb hadászati doktrínák ráépülése a katonai stratégia vonatkozó céljaira és alapelveire – nyilvánvaló és szinte parancsoló szükségszerűség. Ez a doktrinális gyakorlat számára mindenekelőtt azt jelenti, hogy *elsőként a doktrínacsatlád legfontosabb alapidoktrínáját, mint a „doktrínák doktrínáját” szükséges meghatározni*. Ennek során alapkövetelmény annak garantálása, hogy ezen „alapkódoktrína” feleljen meg a katonai stratégia azon céljainak és alapelveinek, amelyek az ország katonai biztonságára és védelmére, valamint a haderő országvédelmi alkalmazására vonatkoznak. Majd ezt követően, ezen hadászati alapidoktrínával összhangban lehet csak kialakítani a többi doktrína felépítését és tartalmát. Ehhez azonban szükség van az ország katonai védelmére és haderejére szabott, lényegét tekintve „katonai védelmi és haderőcentrikus”, „A Magyar Köztársaság nemzeti katonai stratégiája” alapidokumentumra is.

A katonai doktrínát általános jelleggel a katonai stratégia határozza meg, de konkrét tartalma a haderő-alkalmazást szabályozó rendeltetésének a függvénye. Mivel a doktrína elsődlegesen arra hivatott, hogy alkalmazása révén vezérelje a haderőt az ország katonai védelmi céljai eléréséért folytatott tevékenységeiben, a meghatározó jellegű doktrínákat is az országban kialakult védelmi helyzetek haderő-tevékenységeihez szükséges kötni. Számunkra – összhangban a várhatóan módosuló alkotmánnyal és a katonai stratégia alapidokumentumával – alapvető védelmi helyzetnek tekinthetők: a külső fegyveres veszélyek hatására kialakult katonai válsághelyzet és a fegyveres konfliktushelyzet. Ezekben a védelmi helyzetekben a magyar haderő önálló katonai védelmi műveleteire kerülhet sor, a NATO-erők szükség szerinti közreműködésével. Ily módon indokolt, hogy a doktrínacsatlád meghatározó hadászati alapidoktrínáját a magyar haderőnek a katonai válság- és konfliktushelyzetekben végrehajtott műveleteihez, mint alapvető katonai védelmi rendeltetéséhez kössük. Ezáltal garantálható a legfontosabb hadászati „alapkódoktrína”, s általa meghatározottan a doktrínacsatlád egészének állami katonai biztonsági meghatározottsága és rendeltésszerű szakmai tartalma.

A magyar katonai doktrína-korszerűsítés másik fontos elve a NATO-haderő-alkalmazási elvek adaptálása és érvényesítése viszonyainkra. A Magyar Köztársaság állama az ország katonai biztonságát és védelmét a NATO keretében, a szövetség kollektív védelmét szükség szerint igénybe véve szavatolja. Ily módon a NATO katonai mű-

veleteiben a magyar haderő részvétele és tevékenységének sikere feltételezi a NATO-ban elfogadott doktrinális elvek szükség szerinti adaptálását és haderőnk képességeinek, sajátosságainak megfelelő alkotó alkalmazását. A gyakorlat számára ez azt jelenti, hogy a NATO vagy a WEU szervezésében végrehajtott katonai műveletekben a magyar haderő részvételekor a NATO-ban elfogadott és a haderőnk számára átformált, alkalmazható elveket és szabályokat szükséges alkalmazni.

A közös és sikeres tevékenység, a közösen elfogadott alapvető elvek dominanciájának érvényesülését feltételezi. Ennek garantálása indokolja, hogy a kialakítandó új katonai doktrínacsalád rendelkezzen a magyar haderő tevékenységeit szövetséges műveletekben tárgyaló, az „alapkődoktrínával” összhangban lévő vagy annak részét képező hadászati elv- és szabályrendszerrel.

A doktrína-korszerűsítés további fontos elve, a doktrínacsalád megfelelése a hadviselés szintjei szerint szervezett haderő-alkalmazás feltételeinek. Mivel a katonai erő tevékenységeit a hadviselés hadászati, hadműveleti és harcászati szintjei szerint differenciáltan szervezik és vezetik, az egyes doktrínákat is a hadviselés szintjeihez szükséges kötni. Ennek megfelelően a doktrínacsalád hadászati, hadműveleti és harcászati doktrínákból, valamint az azokkal összhangban lévő doktrinális utasításokból állhat.

A hadászati doktrínák a Magyar Honvédség egészére, döntően a haderő műveleteire és közvetlen előfeltételeinek megteremtésére vonatkozhatnak békében és rendkívüli helyzetekben. Középpontjába a haderő, vagyis a két haderőnem – a szárazföldi erő és a légi erő – közösen előkészített és végrehajtott műveleteinek és tevékenységeinek a szabályozását szükséges állítani, a vonatkozó doktrínákat pedig hadászati alapkődoktrínáknak célszerű tekinteni. A haderő alkalmazására vonatkozó alapkődoktrínákkal összhangban, hadászati doktrínákban illetve doktrinális utasításokban célszerű meghatározni: a honvédség – alkalmazással összefüggő – szervezését és hadkiegészítését; készenléti, harckészültségi és mozgósítási rendszerét; felkészítését, kiképzését és vezetését; a haderő műveleteinek és tevékenységeinek stratégiai tervezését, szervezését és vezetését, valamint hadászati biztosítását és logisztikai támogatását. Mivel a honvédségnek szükség- és katasztrófa-helyzetekben közreműködési tevékenységei vannak, doktrinális utasításban célszerű rögzíteni annak elveit és szabályait is.

A hadműveleti doktrínákat a honvédség két haderőnemének – a szárazföldi erő és a légi erő – alkalmazásához szükséges kötni. Számunkra – a honvédség állományából, tagozódásából és képességeiből adódóan – a haderőnem szervezete, működése és alkalmazása képviselheti a hadműveleti szintet. Ily módon a haderőnemet, az állami célokért folytatott tevékenységeiben a haderőnem hadműveleti vagy hadműveleti-harcászati szabályzata, mint hadműveleti doktrína vezérelheti. Ezzel összhangban hadműveleti utasításokban célszerű meghatározni: a haderőnem harckészültségi és mozgósítási rendszerének, felkészítésének és kiképzésének, alkalmazása tervezésének és vezetésének, valamint fegyvernemei és szakcsapatai alkalmazásának elveit, szabályait és követelményeit. A harcászati doktrínák alapvető tartalmát, a haderőnem doktrinális alapkódjával összhangban, mintegy azokból eredeztetve szükséges meghatározni. Középpontjába a haderőnemi csapatok harctevékenységeinek szervezését és végrehajtását célszerű állítani. Harcászati szinten valósul meg a fegyvernemi csapatok összehangolt harctevékenysége a rendelkezésre álló katonai erő alkalmá-

zása hadműveleti célok és feladatok érdekében. Következésképpen sikerének garantálása megköveteli, hogy *harcszabályzatokban* határozzuk meg a haderőnem csapatai harcával, annak szervezésével és végrehajtásával összefüggő tevékenységek formáit, rendjét és módjait. A harcszabályzatokat a gépesített lövész- és harckocsicsapatok, valamint a repülő- és légvédelmi csapatok harcát összefegyvernemiként alapul véve célszerű megalkotni. Ezen összefegyvernemi alapszabályzatok és a haderőnem fegyverne-meire és szakcsapataira vonatkozó szakmai utasítások követelményeit érvényesítve szükséges meghatározni a harcászati szintű fegyvernemi és szakcsapat-utasításokat.

Mivel a honvédség hadászati és hadműveleti rendeltetésű csapatokkal nem rendelkezik, a két haderőnem csapatainak – NATO-keretek közötti – alkalmazásával szavatolható az ország katonai biztonsága és védelme. Ez a körülmény a magyar katonai *doktrína-korszerűsítés* számára azt jelenti, hogy annak *sikere döntő módon függ a harcszabályzatok viszonyainknak megfelelő megalkotásától és visszahatásának érvényrejuttatásától a magasabb szintű doktrínák tartalmára.*

A doktrína-korszerűsítés tisztázandó elvi kérdése annak meghatározása is, hogy *mely hivatalos katonai kiadvány tekinthető a doktrínacsalád részének.* Tisztázását indokolja, hogy nálunk egyre inkább érvényesül az a nem kívánatos gyakorlat, amely a katonai tevékenységek szinte már teljes körére alkalmazza a katonai doktrína kategóriáját. A kérdés megválaszolásához a katonai doktrína – korábban vizsgált – értelmezését és abból adódó rendeltetését célszerű alapul venni. Ebből következően doktrínának, illetve doktrinális utasításnak csak az tekinthető, amely a *haderő alkalmazását és közvetlen előfeltételeinek megteremtését hivatalos, a gyakorlatban jól alkalmazható elv- és szabályrendszerbe foglalva szabályozza.* Ennek a katonai gyakorlat által igényelt elvi követelménynek a haderő és csapatai alkalmazását meghatározó, új értelmezésű szabályzatok felelnek meg a legjobban. Így például nem tekinthetők a katonai doktrína részének a haderő építésének (reformjának és fejlesztésének) alapelvei, a vezetés általános leírása, a haderő alkalmazásához, illetve közvetlen előfeltételeihez nem kapcsolható ismertetések stb.

A doktrinális elv- és szabályrendszert úgy szükséges meghatározni, hogy az a haderőt harci és hadműveleti tevékenységeiben vezérelhesse. Ebből a célból a doktrínának, illetve a doktrinális utasításnak tekinthető okmányokat az alkalmazhatóságot meghatározó módon figyelembe véve szükséges megjeleníteni. Külön is hangsúlyozandó: a doktrinális elvek és szabályok nemcsak az adott katonai műveletre és tevékenységre vonatkozó doktrínákban rögzíthetők, hanem *doktrinális utasításokban* is. Ez utóbbiak széles körben felhasználhatók a fegyvernemi és szakcsapatok alkalmazásának szabályozására, de a csapatok harci felkészítését és kiképzését, harckészültségét és mozgósítását, a katonai műveletek és tevékenységek biztosítását, logisztikai támogatását szavatoló elvek, szabályok és követelmények meghatározására is. Ezzel a megoldással különbség tehető a haderő műveleteire és tevékenységeire vonatkozó doktrínák, valamint a haderő alkalmazásának közvetlen előfeltételeit rögzítő, kisebb jelentőségű doktrinális okmányok között.

Mindent egybevetve, a katonai doktrínát és korszerűsítését, a magyar katonai doktrínacsalád felépítését és tartalmát a meghatározó feltételekre, elvekre és követelményekre alapozottan, a hadviselés szintjeihez kapcsoltan célszerű meghatározni az alábbiak szerint:

a.) *Hadászati szinten* a Magyar Honvédségre, illetve haderejének alkalmazására és közvetlen előfeltételeinek meghatározására vonatkozó doktrínákat és doktrinális utasításokat szükséges meghatározni.

b.) *Hadművelési szinten* a szárazföldi csapatok és a légiő alkalmazására és előfeltételeire vonatkozó doktrinális elveket, szabályokat és követelményeket célszerű rendszerbe foglalni.

c.) A *harcászati doktrínákat* a haderőnem hadművelési doktrínájára szükséges építeni és meghatározni. A szárazföldi haderőnem csapatai harcának szabályozása két harcszabályzatban összefoglalható. A légiő egyes csapatainak harcát „A repülő-harcszabályzat” és „A légvédelmi harcszabályzat” vezérelheti.

A harc szervezése, végrehajtása és vezetése indokolhatja sajátos harcászati utasítások kiadását is, különösen akkor, ha a csapatok más nemzeti haderő-csoportosítás részeként és külföldön hajtanak végre harcfeleladatot.

A doktrínacsálád meghatározásakor döntő módon szükséges figyelembe venni a magyar haderő nagyságrendjéből, képességeiből és alkalmazásából adódó reális *doktrinális elv- és szabályrendszer-szükségletet*. A haderő harci állományának jelentős csökkenése, reformja révén korszerűbbé váló működtetése, haditechnikai fejlesztésének és hadiállománya növelésének – ismert – korlátai és más körülmények nem indokolják a korábbi szabályzatok mennyiségének növelését. Sőt, a kívánatos az lenne, ha számuk csökkenne, növelve ezáltal alkalmazhatóságuk hatékonyságát.

A vitatatanulmány főbb következtetései és ajánlásai

1. Magyarország NATO-keretei között szervezett katonai védelmének garantálásában fontos szerep jut a – nemzeti biztonsági stratégiával összhangban kialakított – nemzeti katonai stratégiának és az arra épülő új magyar katonai doktrínacsáládnak. A katonai doktrinális elv- és szabályrendszer alkalmazása biztosíthatja a stratégiai célok, alapelvek és követelmények érvényesülését az ország katonai védelmének gyakorlatában.

2. A magyar katonai doktrína-korszerűsítés alapkérdéseinek tisztázása, a doktrínacsálád kialakítása, majd időszakonkénti módosítása korszerű elvi háttérnek biztosítását feltételezi. Ebből a célból mindenekelőtt tisztázni szükséges a katonai doktrína korszerű fogalmát és azzal összhangban lévő, viszonyainkra konkretizált szerepét, rendeltetését és legfontosabb kapcsolatait. A katonai doktrínát *hivatalos katonai elv- és szabályrendszerként célszerű értelmezni, amely vezérli a katonai erőt békében és rendkívüli helyzetekben, az állam (államok szövetsége) biztonsági céljait szolgáló tevékenységeiben és előfeltételeinek megteremtésében*. Arra hivatott, hogy *irányt szabjon, megoldási útmutatást és módszert adjon a haderő-tevékenységek előkészítéséhez és végrehajtásához*. Az ily módon értelmezett és meghatározott katonai elvek és szabályok rendszere *állami irányt szab és katonai szakmai tartalmat kölcsönöz a haderő tevékenységeinek békében és rendkívüli helyzetekben*.

3. A doktrína-korszerűsítés alapkövetelménye: szavatolni a katonai doktrínák *katonai stratégiai meghatározottságát és rendeltetészerű tartalmát*. Ebből a célból biztosítani szükséges a hadászati alapkörítína ráépülését egyrészt a katonai stratégia céljaira és alapelveire, másrészt a hadtudomány – stratégia kereteibe illeszthető – következtetéseire. A doktrínacsálád egészét meghatározó hadászati alapkörítína-

tumot „alapkódoktrínaként” szükséges meghatározni oly módon, hogy az – a katonai stratégiának megfelelően – a *haderő katonai válság- és konfliktushelyzetekben, a Magyar Köztársaságban végrehajtott katonai védelmi műveleteire vonatkozóan* döntően.

4. A doktrína-korszerűsítés fontos követelménye a NATO-haderő alkalmazási *elvek viszonyainkra adaptálása* és érvényre juttatása. A NATO nemzeti haderőinek közösen végrehajtott katonai műveletei, a NATO-ban elfogadott és a nemzeti haderők számára adaptált elvek, de még inkább az azok lebontását jelentő szabályok és követelmények alkalmazását indokolják. Ezt követeli tőlünk is a honvédség jellege, állománya, felszereltsége és képessége. *A magyar haderő szövetségi katonai műveletekben alkalmazásának elvei és szabályai meghatározhatók a hadászati alapkódoktrínában, de külön alapokmányban is.*

5. A doktrínacsatlád felépítését és tartalmát a hadviselés szintjeinek megfelelő haderő-alkalmazáshoz célszerű kötni, így az *hadászati, hadműveleti és harcászati doktrínákból és doktrinális utasításokból állhat.* Meghatározásuk során hadászati szinten a haderő, hadműveleti szinten a haderőnem, harcászati szinten a harcoló csapatok reális „doktrínaszükségletét” célszerű figyelembe venni és kielégíteni. Ebből a célból számba kell venni a honvédség NATO-keretek között önállóan és a szövetség csapatcsoporthoz tartozásának részeként végrehajtandó – szükséges és lehetséges – műveleteit és tevékenységeit békében és rendkívüli helyzetekben.

IRODALOMJEGYZÉK

1. A Magyar Köztársaság alkotmánya és új alkotmánytervezete (AEB/2/1998)
2. A honvédelemmel kapcsolatos aktuális nézetek a Magyar Köztársaságban; Honvéd Vezérkar Hadműveleti Főcsoportfőnökség kiadványa, 1997
3. Ajánlások a Magyar Köztársaság katonai stratégiájához (az MHTT tudományos konferenciájának vitaanyaga); Hadtudomány, 1998/1. sz.
4. A nemzeti katonai stratégia és az integráció; a HM és az MHTT közös kiadványa, 1997
5. A magyar hadászat elvi alapjairól; Új Honvédségi Szemle, 1992/3. sz.
6. A védelmi doktrínák modernizációjáról; Hadtudomány, 1997/1. sz.
7. A magyar fegyveres erők és alkalmazásuk védelmi doktrinális elvi háttéréről; Új Honvédségi Szemle, 1995/12. sz.
8. A hadviselés és a doktrínák (HM szintű tudományos konferencia vitaanyaga); a HVK Védelemtervezési Főcsoportfőnökség és a HVK Tudományszervező Osztály közös kiadványa, 1998
9. Egyesített Haderőnemi Műveletek Tervezési doktrínája (USA Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottsága, Joint Pub. 5-0, 1995)
10. Brit védelmi doktrína (JWPO-01, 1997)
11. Az olasz szárazföldi erő hadműveleti koncepciója (IL CONCETTO OPERATIVO DEL' ESERCITO); Revisita Militare, 1986
12. FM 100-5, Hadműveletek (US Army Field Manuál FM 100-5, Operations) szabályzat különböző változatai
13. FM 100-20, Katonai műveletek közös (összhaderőnemi) doktrínája; USA szabályzattervezet, 1996
14. A jövő konfliktusa és a katonai doktrína (Rusi Journal, 1994/3. sz.)
15. Irányelvek az olasz hadsereg új doktrínájához; Revisita Militare, 1996/2. sz.
16. AJP1 (A) Szövetségi közös tevékenységi doktrína
17. ATP 35 (B) Szövetségi szárazföldi erő harcászati doktrínája
18. ATP 33 (B) Szövetségi harcászati repülődoktrína
19. Nem háborús jellegű katonai műveletek doktrínája (JP 3-07. sz. 00TW)

Vasvári Vilmos

A fegyveres erők tevékenységének támogatása

A Hadtudomány 1998. évi 3. számában tájékoztattuk olvasóinkat, hogy a Kiss Károly Hadtudományi Klub megvitatta a biztosítás és támogatás NATO-konform értékelésével kapcsolatos problémákat, a hasznosítható korábbi tapasztalatok figyelembevételével. A szerző, aki a rendezvényen a téma előadója és a vita vezetője volt, az alábbiakban röviden összefoglalja a fegyveres erők tevékenységét elősegítő támogatás elméleti összetevőit, általános jellemzőit.

Az első írásos feljegyzések is utalnak arra, hogy a felderítést, a színlelést, a megtévesztést, a jelek-jelzések adását-vételét, a mozgások elősegítését és akadályozását, már a korai fegyveres összecsapásokban, az időszámítás előtti első évezredben is ismerték és alkalmazták.

A Római Birodalom nagy menetei, átcsoportosításai és csatái megkövetelték a kiegészítő, megsegítő csoportok tagolását, néhány szaktevékenység elkülönítését. A légiók harcképességének fenntartása érdekében a jelzőanyagokat, szerszámokat, a hajítógépek egyes elemeit szétszították a menetelők között, de az alkalmazásukat már szakerők végezték. A légiók jellemző tevékenysége volt a hadszíntér érdekű objektumok tömeges építése béke időszakában. A római hadi-műszaki kultúra megváltozott formában a birodalom fennmaradó keleti részében fejlődött tovább. A bizánci haderőben a 6–7. században műszaki, valamint logisztikai jellegű szervezeteket hoztak létre.

A középkor jelentős időszakára, de még az újkorba átnyúlóan is jellemző a várépítés akadályövvvel; korábban a hajítógépek, majd a tüzérség alkalmazása, az ostromlók és a várvédők összetett harctevékenységevel, a felderítés kiemelt jelentősége mellett. A csaták megvívásánál az ágyúkat még a 17. század elején is szétszórtan, az ágyúmesterek és sáncmesterek szoros együttműködésével, a gyalogság közvetlen támogatására alkalmas terepen állították fel.

A 18. században megkezdődik a gyalogsági és lovasezredek harcának támogatásához a szervezetszerű tüzérség és műszaki erők kialakítása. II. (Nagy) Frigyes hadtudományi vizsgálódásai adtak alapot a harctámogatás, mint fogalom elterjedésére, tartalma továbbművelésére. Napóleon időszakában a tüzérségi és a műszaki támogatás dinamikus fejlődése volt jellemző.

A 19. század végén a hadmérnöki testület főnökének alárendelve az európai

haderőknél a vezetéstámogatást erősítő felderítő- és térképészerők mellett megjelennek – az USA polgárháborújában már az eredményességüket visszaigazoló – távírásszervezetek. Hasonlóan fejlődött a vasúti és a közúti csapatok alkalmazásának rendje, a hadászati értékű távíróvonalak tervezésével, megépítésével és fenntartásával együtt.

Az első világháborúban már a híradás fokozatos alkalmazása jellemző a haderőknél és a hadászati, valamint a harcászati elgondolásokkal összehangoltan a támogató tüzér- és műszaki csapatok összetett tevékenysége. A M. kir. Honvédségnél a tüzérségi támogatás – a gyalogsági, a lovassági és a műszaki parancsnokokkal együttműködésben – a tüzérparancsnok által szervezve került végrehajtásra. A műszaki támogatás megszervezése és végrehajtása az átfogó szemléletű hadmérnöki kari hagyományokon alapult, hiszen akkor még idetartozott a szakfelderítés, a híradás, a vegyi harc és -védelem, a ködösítő-, az aknász-, az utász-, az építő-, a romboló- és a térképész-, a fényszórós-, az álcázótevékenységek összessége. Hadászati szinten a tüzérségi és a műszaki felügyelő a hadügyminiszter alárendeltjeként gyakorolta a szakterület legfelső felügyeletét.

A 30-as években a szovjet fegyveres erőknél különválnak a támogatás részben a tüzérségi, részben a légierő által végrehajtandó feladatokra és elkülönítik a biztosítást, mint új rendszabályokat, és azokat kimunkálják a szakcsapatok részére. Az elkülönítéssel párhuzamosan bevezetik, majd a második világháború folyamán megerősödik a fegyvernemek és szakcsapatok főnöki rendszere az idetartozó hadászati, hadműveleti és harcászati feladatkomplexumokkal.

Számos nyugat-európai országban ekkor még a hadműveleti művészet művelésében (a Jomini által meghatározott magasabb taktika hiányával) a hadászati és a harcászati szint a domináns, így a M. kir. Honvédségnél is. A korábbi hagyományokra alapozottan a fegyvernemek tevékenységét a harcászati szervezeteknél a fegyvernemi parancsnokok tervezik, szervezik és irányítják.

Az MN-ben – a VSZ-tagországok haderőihez hasonlóan – a fegyvernemi főnöki rendszer kerül bevezetésre szakmai előjárói jogkörrel, így a fegyvernemi szervezeteket a közvetlen parancsnokaik vezették, de a tevékenységüket a szakmai főnökök tervezték, irányították még a harcászati kategóriába tartozó erőknél is.

A későbbi évek során – a biztosítási tevékenységek fontosságának erősítését és differenciálódásának szükségességét hangsúlyozva – az ún. szocialista hadtudomány művelői a tömegpusztító fegyverek alkalmazásának lehetőségével számolva, a mindenoldalú jelzővel (mindenoldalú biztosítással) való megerősítést tartották indokoltnak.

A NATO szervezeti keretein belül a műszaki, valamint a tüzérparancsnok együttműködésével megalapozott, majd a szakágazataival bővülő támogatás a helyi háborúk, az ENSZ-missziók, a békeműveletek hasznosítható eredményeinek, új módszereinek felhasználásával fejlődött. Továbbra is megmaradt a harcászati kategóriában a támogató szervezet parancsnokának önállósága a hozzá tartozó kérdésekben. A hadműveleti szint létjogosultságával itt a fegyvernemi főnöki beosztás igazolta realitását: például az Öböl-háborúban vagy a Balkán térségében a gyors-hadtestnél. Hadászati szinten a támogatás szakági szemlélője, felügyelője tevékenykedik szövetségi szemlélettel.

A támogatás és a fedezőbiztosítás céljáról

A hadtudományi kutatók a 18. század során jutottak arra a következtetésre, hogy *a harcban meghatározó jelentőségű a fegyvernemek egymást támogató tevékenysége*. Fontos feladatként értékelték a szárnyak, az elsáncolt csapatok és a menet biztosítását az ellenség bármilyen váratlan támadása esetén. Ennek a megkülönböztetésnek a figyelembevételével *fejlődött tovább a támogatás és ettől elkülönülten a harchoz és a harccal kapcsolatos tevékenységekhez kapcsolódóan a fedezőbiztosítás*.

A hadászati, hadműveleti és harcászati szinten megvalósuló támogatás az a folyamat (tevékenységsorozat a támogatási képességekkel rendelkező erő részéről), amely ráhatásával védi, kiegészíti, segíti, erősíti, fenntartja és megóvja a kijelölt csoportosítást.

A közismert a *fedezőbiztosítás* azon rendszabályok összessége, amelyek eredményeként az adott körlet, szállítás, objektumrendszer felderítése, meglepése megnehezíthető általában gépesített lövészerők alkalmazásával.

A NATO fogalmi rendszerében a fegyveres harcban és a békehadműveletekben egyértelműen használt és alkalmazott a küzdelem támogatása, míg a logisztika vonatkozásában a küzdelem kiszolgáló támogatása. A meglepés elleni biztosításra a biztonság megnevezése az elfogadott, tehát a harcászati biztonság a felfedés, a meglepés, a diverzió elleni védelemre kialakított állapot, amely nem támogatást tartalmaz. Hasonlóképpen nem ismerik a logisztika civil szférába kihelyezett tevékenységei, valamint a támogatás újszerű képességei miatt a korábbi biztosítások összehívását segítő „mindenoldalú” jelzővel való kiegészítést a NATO-ban.

A küzdelem támogatásának célja:

- *elősegíteni:* a vezetés szilárdságát; védettségét; a békeműveletek eredményes végrehajtását; a saját erők megóvását; az álcázás fenntartását és az ütemcsökkentést, valamint a veszteségokozást az ellenségnél;
- *feltételeket létrehozni:* békeműveleti és/vagy harctevékenységi körzet, a hadszíntér felderítéséhez, erőink tevékenységeinek megkezdéséhez, békeműveletnél a civil infrastruktúra üzemeléséhez, a civil lakosság kitelepítéséhez, ki menekítéséhez, életfeltételei szükségszerű megteremtéséhez; manőverek végrehajtásához, csoportosításaink és objektumaink képességeinek megóvásához; saját erőink (harc-) képességeinek megóvásához, a terep berendezéséhez;
- *megnehezíteni:* a békekikényszerítésnél szétválasztott erők újbóli összeütközését, a nem kívánatos mozgásokat, szállításokat; az ellenség erőinek ellenünk való alkalmazását, terepen való megkapaszkodását, vezetése helyreállítását, aktivizálását.

A támogatás – a békeműveletek időszakában – a szakfeladatokat végrehajtó erőknél a békefenntartásra, békemegalapozásra (békeépítésre), békekikényszerítésre, katasztrófa következményeinek felszámolására, humanitárius segítségnyújtásra és kitelepítésre irányuló tevékenység. A hadászati, hadműveleti és harcászati támogatást végrehajtó támogató erők – alaprendeltetésükkel összefüggésben – képesek békében a konfliktus kezelésére és a fegyveres küzdelem időszakában szakfeladatok végrehajtására. Így a békeműveletekből és a szerteágazó harctevékenységekből adódó igények alapján a támogatás korábbi tartalma bővül, a kiterjedt támogatási képesség a hasznosítható szakmai felkészítettségéből adódó sajátossággá válik.

A támogatás általános jellemzői és szintjei

A katonai műveletek (békeműveletek és háborús műveletek, vagyis a küzdelem, harc) támogatása során a sajátos képességekre alapozottan, *a támogatás a céljával összhangban* – szintenként differenciáltan a különféle időszakokban (béke, konfliktuskezelésben való részvétel, háború) – *megvalósítja*: a felderítést, a tájékoztatást, a kommunikációs rendszer működtetését, a különféle építési, helyreállítási, terepberendezési feladatokat; a következmények felszámolásában való szakmai részvételt, a megóvást, a védettséget és védelmet, a mentesítést; az objektumok helymeghatározását és az oltalmazást a célzott bombavetéssel szemben; a pusztítást, a rombolást, a bénítást, a lefogást és az álcázást.

A differenciált szakmai felkészítésre alapozott támogatási képességek értékelése alapján megállapítható, hogy a logisztikától eltérően a katonai műveletek támogatási szakfeladatait a katonai igényű felkészültség hiánya miatt – hadászati, hadműveleti, harcászati szinten – célszerűtlen a civil szférába kihelyezni. Ugyanakkor a polgári környezet segítésére, kiemelten a békeműveletek, katasztrófák, humanitárius segítségnyújtás során a támogatás különböző összetevői hatékonyan alkalmazhatóak.

A katonai műveletek támogatásának elmélete folyamatosan átalakul, bővül. Az alkalmazott új technikák és technológiák kimunkálásának eredményeként és a békeműveletekben is kiszélesedik a támogatás szektora. A hadtudomány tudományszakaként vizsgált támogatás szintenkénti jellemzői az alábbiakban összegezhetőek.

A *hadászati szintű támogatás* szükséges és elégséges tartalma szakmai vezető (felügyelő, szemlélő, főtanácsadó) irányításával, szakemberek bevonásával – a vezetés, a támogató tüzérő, a manőver, a megóvásszemléletű elemzés alkalmazásával – kerül vizsgálatra a támogató szervezetek és eszközrendszerek szinten tartása érdekében.

A nemzeti és szövetségi katonai feladatok figyelembevételével a műszaki, gazdasági lehetőségekre alapozott követelmények – haderőreform részét képező – kidolgozásával a *hadászati szintű támogatás a tervezés és a megvalósítás lényeges összetevője*, a katasztrófakezelést is erősítő tartalékképzéssel együtt annak járulékos költségtenyezője. Mindemellett nagyon fontos, hogy ezen a szinten a támogatás szakágainak belső – szakágazati – arányait az összehangolt nemzeti és szövetségi elvárásoknak megfelelően kialakítsuk.

Elméletileg a *hadászati művelet támogatása* a fegyveres küzdelem időszakában elrendelt támogatási intézkedésekre alapozott végrehajtási folyamat kiegészítő része, szükségszerűen hadászati szinten tevékenykedő szakerőkkel.

A *hadműveleti szintű támogatás* a haderőnemi vezérkarhoz tartozó támogatási szakágazatok építését, fenntartását tartalmazza a hadműveleti és békeműveleti feladatokkal összefüggésben, kiemelt figyelemmel a katonai tartalmú válság megelőzésével, a válságkezelésben való részvállalás értékelésével. Ezen a szinten a támogatás szakágait a hadászati behatárolás alapján értékelve a támogatási szakágazatok – jellemzően sajátos és az összhaderőnemi alkalmazáshoz kapcsolódó – kutatását, fejlesztését kell elősegíteni haderőnem-érdekűen. Ebből adódik, hogy békeidőszakban a fegyveres erők valószínű tevékenységeinek figyelembevételével a békeműveleti és válságkezelési vonzatú támogatás szinten tartását, fejlesztését, kuta-

tását a haderőnem támogató főnökségei végzik együttműködésben – amennyiben ez realitás – a hadműveleti szintű szervezetek fegyvernemi főnökeivel.

A *hadművelet megővésének támogatásáról* akkor beszélhetünk, amikor a csapatok összehangolt tűzcsapásait, ellencsapásaik kifejlesztését a hadműveleti feladatok eredményes végrehajtása érdekében a hadműveleti területen vagy hadműveleti irány(ok)ban – összefogottan, a szakterőkkel is manőverezve – támogatjuk. A hadművelet támogatása alkotja a hadászati támogatási cél és a harctámogató csoportosítások alkalmazása között azt a meghatározó kapcsolatot, amely a harcképesség fenntartásának, a csapatok megővésének fontos eleme.

A békeműveletek során, a multinacionális összetételt figyelembe véve, a részvevő erők tevékenységeinek támogatása a szervezetszerű támogató erőkkel kiemelt feladat, míg a támogató kontingensek a hadműveleti felépítés rendjében a számukra meghatározott szakfeladatokat hajtják végre.

A *harcászati szintű támogatás* átfogja a békefelkészítés, a békeműveletek, valamint a katonai konfliktuskezelés, a fegyveres összeütközések idekapcsolódó komplex kérdéskörét. A harcászati támogatás szinten tartásának kimunkálói, a támogatás szakterületi vizsgálódásainak, a tapasztalatok hasznosításának irányítói a harctámogatást tervező-szervező, a begyakorlásokat összefogó fegyvernemek és szakcsapatok parancsnokai.

A *harctámogatás* – a harc közvetlen támogatása – a harcászati kategóriába sorolt szervezetek fegyveres összeütközés folyamatában való kiegészítése, erősítése, segítése és megővése a küldetésalapú támogatás-vezetés megvalósításával.

A harctámogatás a harci erő dinamikájának – a vezetésnek, a tűzerőnek, amelynek része a tűztámogatás és a manővernek, valamint a megővésnek – meghatározó segítője, egyben összetevője, így kötődése, de értéke is nagyobb a harcmegővásban, mint a korábbi harcbiztosításnak, amelynek pusztítóképesége nem volt jellemző. A harctámogatás kiemelt feladata a harci erő dinamikájának erősítése, amely összehangolt rugalmasságot és a támogatási képességek egymásra tervezését követeli a parancsnoktól.

Az alkalmi harccsoportoknál, a fegyveres küzdelem megővésének időszakában és a békeműveletek során, az összefegyvernemi parancsnokok helyetteseiként a támogató erők parancsnokai tervezik és szervezik, valamint vezetik szervezeteik tevékenységét a hadműveleti szintű támogatási főnökök szakmai irányításával.

Összefoglalóan: a támogatás mint a hadtudomány tudományszaka az alábbi három szakágból, illetve azok szakágazataiból NATO-orientáltan felépített. Nevezetesen:

- a *vezetéstámogatás szakágazatai*: a katonaföldrajz, a térképészeti támogatás, a felderítés, a kommunikációs rendszer szervezése, az informatikai támogatás, a hadszíntér-előkészítés;
- a *tűztámogatás és manővertámogatás szakágazatai*: a tűzérési támogatás, a légi támogatás, az elektronikai hadviselés, a műszaki támogatás;
- a *megővéstámogatás szakágazatai*: az álcázás, a légvédelem, az ABV támogatás, a terep berendezése, a katonai környezetvédelem.

A bemutatott szakágazatok további szakterületekre bonthatóak. Az itt jelentkező különféle feladatokat a szakterületek szervezetszerű alegységei hajtják végre a nemzeti és szövetségi katonai erők haderőnemi támogatási igényeinek figyelembevételével.

A Magyar Honvédség erőinek szakirányultságú fejlesztésénél – a támogatás bemutatott céljához és megvalósulásának szintjeihez igazodóan – indokolt a tartalmi elemzés a hadijátékok, a parancsnoki és törzszvezetési gyakorlatok, a harcászati gyakorlatok keretében. A törzsgyakorlás részeként a támogatás színvonalának emelését – naprakészen tartását, egyben korszerűsítését – szolgálják a különböző szintű rendszergyakorlások a támogató szakmai szervezetek részére.

Összefoglalásként megállapítható, hogy a korábbi mindenoldalú biztosítás számos eleme (célja, rendeltetése, feladata, szervezete) felülvizsgálandó, átértékelendő, az eltérő felépítésből és rendeltetésből adódó alapvető különbségek figyelembevételével. A kifejezésbeli egyértelműség követelményén túl valószínűsíthető hadműveleti szinten a fegyvernemi főnökségek megerősödése, a harcászati kategóriában a fegyvernemi parancsnokok újszerű tevékenysége az összefegyvernemi előjárók fegyvernemi helyetteseként. A katonai műveletek támogatásánál a bemutatott szakágak és szakágazatok szemléleti változást követelnek a szervezetek kialakításánál a harcászati kategóriában sor kerülhet a főnöki beosztások megszüntetésére, illetve a fegyvernemi parancsnokok törzseinek megerősödésére.

Befejezésül párhuzamot vonva a korábbi hadműveleti és harcbiztosítás, valamint a NATO-szemléletű hadművelet, békeművelet és a harc támogatása között, megállapítható a vezetésbeli különbség mellett, hogy a korábbi kiszolgáló, illetve rendelkezésre bocsátó jellegű volt, míg az utóbbi a manőverszabadság és a műveleti hatékonyság növelését segíti, s út a képességeken alapuló fegyveres erő kialakításához.

Mindebből adódik, hogy a manőverek támogatási összetevői hatékonyságának kutatása a hadtudomány kiemelt területe, különösen az Öböl-háború, valamint a délszláv háború tapasztalatainak felhasználásával. Újszerű hatású a támogatás összességének alkalmazása a manőverek során az ellenség ellenállásának megtörésében, de kevésbé hatásos a nagyobb mértékű fizikai megsemmisítésre és rombolásra, ami nem feltétlen cél. A hadművelet és a békeművelet, valamint a harctámogatás a fegyveres erők tevékenységének eredményes végrehajtását erősíti, a felkészítés lényeges összetevője, a fejlesztés egyik kiemelt területe.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. A hadművészet középkori és újkori klasszikusai; ZKK, 1974. Bp.
2. Hadtudományi lexikon I-II; MHTT, 1995, Bp.
3. Harcászati szabályzat HIMSZ; 485, 1939, Bp.
4. FM 100-5 hadműveletek; HVK 1997, Bp.
5. Wilfried Wilhelmi: Die Studiengruppe Unterstützung; S. u. T., 1993/4.
6. Peter Steenbel: Deutsche Soldaten in SFOR Einsatz; Wt. 1997/10.
7. Ralf Hahn: Unterstützungshubsrauber; Wt., 1997/5.
8. Peter Luthi: Der Feuerunterstützungsoffizier; ASMZ, 1998/1.
9. H. W. Steinhoff: Die ABC Abwehrtruppe; Wt. 8., 9/1997.
10. B. Bank.: Preparint the next war; Strategie Review, 3/1996.
11. A szerzőnek (V. V.) három megjelent tanulmánya: Gondolatok a biztosításról, Honvédelem 1990/4.; A támogatás hadtudományi értelmezése; A fegyveres küzdelem és a békeműveletek támogatása, ZMNE jegyzet 1998

Peták György

A MiG–29 repülőgépek korszerűsítése a NATO-kompatibilitás érdekében

A Magyar Köztársaság nagy dilemma előtt áll: hogyan oldja meg a légierő fejlesztését. A meglévő MiG–29 típusú repülőgépeket újítsa fel, vagy az ajánlatok közül választva új repülőgépeket vásároljon, esetleg más megoldásokat keressen. Mindezt sürgeti a légierő, különösen a haderőnem egyik fontos fegyverneme, a harcászati repülőgépek fejlesztésének igénye, a NATO-komform mielőbbi elérése. E jogos igény kiteljesedésének objektív akadály a gazdaság teljesítőképessége. A szerző rövid cikkében a jelenleg rendszerben lévő MiG–29-esek korszerűsítésének lehetőségeit, az átalakítás költségkihatását vizsgálja: a NATO kompatibilitás, a korszerűség szintje, a többcélú alkalmazhatóság, az alacsony élettartamköltségek, a komputerizáltság szintje és a rendszerben tartás várható időtartama függvényében.

Németország mint NATO-tagállam az egyesüléskor megörökölt MiG–29 típusú repülőgépeket, melyeket csak úgy tudja a továbbiakban a német légierőnél rendszerben tartani, ha azok NATO kompatibilitását megoldja. A teljes körű NATO kompatibilitás, amely nemcsak az egymás közötti kommunikációt, irányíthatóságot, barát–idegen felismerést, hanem a közös fegyverzeti eszközök alkalmazhatóságát is biztosítja, nagyon széles körű feladat.

A hazai MiG–29 típusú repülőgépek hazánk NATO-csatlakozása után jelenlegi technikai felszereltségükkel nem lesznek képesek együttműködésre a NATO-erőkkel. Ezért valamilyen megoldást kell találni. Az egyik választásunk a repülőgéppark valamilyen szintű alkalmassá tétele az együttműködésre, a másik a géppark érintett repülőgépeinek az eladása, és helyettük új repülőgépek beszerzése.

A Cseh Köztársaság és Moldova eladta a MiG–29-eseket, mivel a magas költség-szintjük, illetve a Cseh Köztársaság viszonylatában a NATO-kompatibilitás bonyolult és költséges megoldhatósága miatt a további üzemeltetésüket nem tartották célszerűnek. Jelenleg a NATO-ba igyekvő három ország közül csak Magyarország és Lengyelország rendelkezik ezekkel a repülőgépekkel.

Jelen dolgozatban a teljesség igénye nélkül szeretném megvilágítani mindkét változat előnyeit és hátrányait, mivel az eladásra, mint megoldásra, van már példa, az alkalmassá tételre pedig van javaslat. Szerintem bármelyik változat kerül megvalósításra, előtte mindenre kiterjedő gazdasági számítást kell elvégezni, nehogy a realizálás során derüljön ki, hogy a döntés helytelen volt és jelentős gazdasági kárt okozott.

A helyzetet tovább bonyolítja, hogy az orosz MAPO szintén javasolja a MiG–29-

esek korszerűsítését, fegyverzetük kiegészítését nagyobb hatótávolságú, aktív ön-vezérlésű rakétákkal. Ez azt jelenti: a repülőgépek gyártója is tudja, hogy szükséges azok modernizálásra, mivel korszerű szinten tartásuk csak további folyamatos tevékenységgel (beruházásokkal) oldható meg. Az orosz javaslat elfogadása és realizálása hosszú távon még a jelenleginél is szorosabbra fűzné Magyarországot, mint új NATO tagállam, és Oroszország között az alkatrészek és harci eszközök (rakéták) ellátása miatti függést.

A hazai MiG–29 repülőgépek főbb paraméterei

Ismerjük meg a szóban forgó repülőgéptípus főbb jellemzőit, paramétereit és az állapotukra vonatkozó azon adatokat, amelyek indokolják felújításukat. Ezek ugyanis befolyásolhatják választásunkat, a légierő korszerűsítésére vonatkozó döntésünket.

<i>Típus</i>	<i>Db.</i>	<i>Gyártási év</i>	<i>Üzembe állítás</i>
MiG–29B	22	1991	1993
MiG–29UB	6	1993	1993

Javításközi üzemidő

- a repülőgépre 750 repült óra, 8 év alatt (a hazai gépekre 800 repült óra, 9 év alatt);
- a hajtóműre 350 repült óra első javításig.

Jelenlegi üzemidőadatok (ha az 1997. évi C+D-n a Dunai Repülőgépgyár által kiosztott ismertetőben levő adatokhoz az ez évi sajtójelentésekben szereplő évi, mintegy 60 óra átlagos repült időt hozzáadjuk az alábbiakat kapjuk):

- élenjáró MiG–29UB-re (kb.) 410 repült óra;
- 4–5 db MiG–29B-re (kb.) 360–380 repült óra;
- a gépek többségére 260–310 repült óra;
- néhány repülőgépre 120–140 repült óra;
- » átlagos évi repülési idő/repülőgép 60–80 repült óra.

Ha a fenti adatoknak utána számolunk, akkor az átlagos éves repült idő alulról közelíti az évi 60 repült órát. A MiG típusú repülőgépek általában – ez vonatkozik a MiG–29-esre is – ideiglenes technikai üzemidővel rendelkeznek, mely meghatározza jelenlegi élettartamukat. Ezt az ideiglenes technikai üzemidőt (élettartamot) bizonyos időszakonként a gyártó vállalat vagy a tervező intézet határozza meg. A technikai üzemidőt meghatározó dokumentum, mely az élenjáró, legtöbb repült idővel rendelkező repülőgépek műszaki állapotának vizsgálata alapján alakul ki, egyben meghatározza a technikai üzemidő meghosszabbítása során végrehajtandó javítási munkákat, berendezéscseréket.

Jelenleg a teljes technikai üzemidőt a MiG–29-esre még nem határozták meg, csak az első javításig van előírás. Ezért e repülőgépekre azokat a NATO keretében üzemben tartó német légierő, az orosz féllel közösen, ipari javításszintű (Depo level) üzemidő-hosszabbítási tervet dolgozott ki, melynek lényege, hogy:

- a repülőgépekre jelenleg érvényes 800 repült óra/9 év utáni javítást felemelje 1100 repült óra/11 év utánra,
- az 1100 repült óra/11 évet, majd később 1300 repült óra/12 évre,
- » az 1300 repült óra/12 évet, később 1500 repült óra/13 évre.

A szlovákok, eltérően a fenti megoldástól, a repülőgépeken nagyjavítást kezdtek, mivel a fenti háromlépcsős javítás szerintük csak növeli a fenntartási költségeket.

Ha megfigyeljük a németek által tervezett repült órák, illetve naptári idők után előírt javításokat, azt látjuk, hogy a naptári időkorlát a szigorúbb, mivel 1 év javításközi idő növeléséhez 200 repült óra tartozik. Ezt összehasonlítva a magyar MiG-29-esek eddigi éves repülési adataival, látható, hogy a tervezett éves növelés egyharmadát sem repülik meg. Ennek fő oka az egy repült órára jutó magas költség volt, ami a repülési időket a jövőben is korlátozni fogja. A korábbi MiG típusokhoz hasonlóan a teljes technikai üzemidő várhatóan a korábbi típusokra már kialakított és bevált rendszer szerint a hozzá tartozó ipari nagyjavításokkal együtt fokozatosan fog növekedni és majd eléri a végső korlátot, a kb. 2400 repült órát. A teljes naptári idő pedig eléri majd a maximális 25 évet.

A repülőgépek naptári üzemidő szerinti korlátozása a szabadban tárolt repülőgépek esetén nagyon komoly tényezővé fog válni, főleg a technikai üzemidő második felében, amikor a látható és nem látható helyeken a korrózió már komoly károkat tud okozni. Ilyenkor az előírt javítások mélysége növekszik, ami jelentősen kihat a javítások költségeire. Ezért a technikai döntéseknél a naptári időt is komolyan kell venni.

A korszerűsítési elgondolások áttekintése

A német légierő, mint a NATO egyik fontos tagja, megvizsgálta a MiG-29-esek korszerűsítési lehetőségeit, és kidolgozott erre is egy részletes javaslatot, melyet az 1997. évi C+D kiállítás során ismertettek. A németek nyilván ezt a vizsgálatot nem csak a MiG-29 repülőgépek NATO-ban lehetséges alkalmazása szempontjából, hanem mint a NATO-n kívüli államokban meglévő harceszközt, annak képességei szempontjából is vizsgálták, mivel ennek segítségével képesek reális harckiképzést végrehajtani.

A javaslat négy ütemre osztja a korszerűsítést, melyből az első három ütem megvalósítása lehetővé teszi a repülést a MiG-29-esek részére a NATO rendszerében, a repülések megfelelő irányítását, a kapcsolattartást és a megfelelő adat, illetve információ átvitelt. A negyedik ütem a fegyverzeti rendszer korszerűsítését tartalmazza. Foglalkozik még a tanulmány az *üzemben tartás korszerűsítésének kérdéseivel* is, főleg a jelenlegi magas költségek csökkentése érdekében.

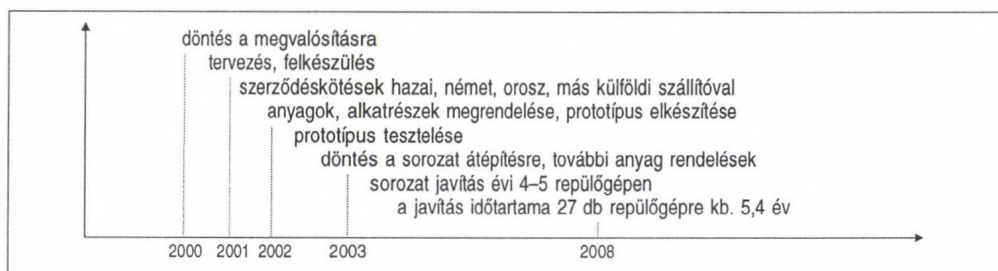
Ha részletesen tanulmányozzuk a német javaslatot, az tulajdonképpen a sárkány és a hajtóművek kivételével majd minden alapvető navigációs, kommunikációs, felismerő és szélesesen értelmezett fegyverzeti fedélzeti rendszer cseréjére kiterjed. Másik jellemzője azonban a kidolgozott javaslatnak, hogy nem említ két, nagyon fontos dolgot: annak vizsgálatáról, hogy mennyi ideig tart az átalakítás és ezáltal a repülőgépek milyen feladatra meddig tarthatók majd rendszerben, valamint mennyi az átalakítás költsége és ez hogyan aránylik egy új, korszerű, egy hajtómű-

ves repülőgép beszerzési és rendszerben tartási költségeihez. Ezért úgy tűnik, a tanulmány elkészítésénél az utóbb említettek nem szerepeltek a szempontok között.

Léven egy egész repülőgéppark-sorozat átalakításáról van szó, mindez csak akkor oldható meg, ha rendelkezésre állnak a repülőgép alapvető tervezési okmányai, azokat a javaslatban levő berendezések és rendszerek alkalmazhatósága szempontjából áttervezik, majd elkészítik a prototípusokat, megtörténik azok földi és légi tesztelése, aminek értékelése után sor kerülhet a sorozatátalakításra.

Ennek időbeni vizsgálatára készítettem ütemtervet, mely jól mutatja, hogy milyen bonyolult, időigényes hazai és nemzetközi feladatsor végrehajtására, illetve annak anyagi, pénzügyi biztosítására lenne szükség.

Feltételezett ütemterv az átalakítás végrehajtására
(ha nem számolunk sem anyagellátási sem pénzügyi problémákkal)

A fenti időpontok csak akkor tarthatók ha mind a döntések, mind a pénzügyi feltételek biztosítása zökkenőmentesen, gyorsan történik.

Ha az átalakítás a terv szerint folyik, akkor a jelenlegi javítási időpontot most megközelítő repülőgépek a korszerűsítés befejezésekor – amire mintegy 5 évet számolni kell – 10–15 éves hátralevő naptári idővel fognak rendelkezni, ha nem lesz minden ideális, akkor kevesebbel. És ez csak az egyik összefüggés. A másik teljesen nyilvánvalóan a költség.

Mint már ismertettem, a mintegy 20–25 évre tervezett élettartam során, normális szintű éves igénybevétel esetén – ami nemzetközileg is elfogadhatóan 100–120 repült óra/év – a repülőgépek teljes technikai üzemidejét ki lehet használni.

Felmerül a kérdés, hogy miért vannak ezek a repülőgépek ilyen nagy lemaradásban a technikai üzemidő kihasználtságához viszonyítva. Szerintem elsősorban azért, mert az egy repült órára jutó magas költségeik miatt a honvédség költségvetése eddig nem tette lehetővé a szükséges éves óraszámok kihasználását.

Miből adódott az egy repült órára jutó magas költség? Alapvetően két tényezőtől:

- a magas üzemanyag- és kenőanyag-fogyasztásból, ez kb. 3000–3600 kg/repült óra;
- valamint a meghibásodások elhárítására fordított magas költségekből, ami szorosan összefügg az alkatrészek megbízhatóságával, a meghibásodások gyakoriságával.

A repülőgéppark üzemképességi százaléka a szolgálatba állításától eltelt teljes időtartam alatt – harcészültségi szolgálatot ellátó egység számára – megengedhetet-

lenül alacsony szinten volt, melyet a helyreállításhoz szükséges anyagok magas költsége és a rendelkezésre álló pénzeszközök közötti különbség határozott meg.

Ennek tükrében kell tehát megvizsgálni, hogy a NATO-adaptáció mekkora költséggel, milyen szintű együttműködési lehetőséget biztosít, illetve nem lenne-e olcsóbb egy hajtóműves, új, teljesen NATO-kompatibilis repülőgépek beszerzése, ami feleslegessé tenné a hosszú tervezési, kipróbálási, átépítési időszakot, egyben a régieknek még egy erősen lecsökkentett eladási árbevétele is megkönnyítené az új repülőgépek beszerzését.

Az átalakítás becsült költségkihatása

Nyilvánvaló a német javaslatból is, hogy ma senki nem rendelkezik pontos költségadatokkal a MiG-29 németek által elgondolt, négyfokozatú korszerűsítésére. Ezt bizonyítja továbbá, hogy azokra a költségeket érintő kérdésekre, amelyeket a parlamenti képviselők feltettek 1997-ben, nem tudtak érdemi választ adni. Sőt érezve a költségek súlyát, olyan válasz is volt, hogy eddig a berendezéscserék a német légierő raktárkészletéből történtek. A költségvizsgálat az átalakításnál tehát nem volt szempont.

Hazai vonatkozásban még nem került eldöntésre a NATO-csatlakozás kapcsán, hogy milyen típusokból fog állni a radarrendszer, az adatátviteli rendszer, hogyan történik a harcvezetés, a célelfogás, a csapásmérés, a felderítés. Ezeket még a repülőgépek átalakítása vagy beszerzése előtt meg kell határozni. Ezen döntések mögött konkrét fedélzeti berendezések, azok földi megfelelő irányítói, kapcsolattartói állnak: vagyis a radar- és a repülőgéptenderhez kapcsolódó teljes infrastruktúra.

A repülőgépek árának százalékában szerintem mégis megbecsülhető az átalakítás költsége. Ha egy repülőgép árát 100%-nak vesszük, akkor a sárkányszerkezet ára annak mintegy 30%-a, a hajtóműveké 20–25%, a fedélzeti lokátoré 15%, a többi – az avionikai, a rádiótechnikai, a fegyverzeti, az életmentő és egyéb rendszerek és berendezések – ára 35–30%.

A Honvédelmi Minisztérium Oktatási és Tudományszervező Főosztály által ez évben kiadott *A légierő fejlesztése* című tanulmánygyűjtemény 102. old. 3.5 táblázata alapján egy MiG-29 repülőgép ára 22 M USD, ha a két hajtómű árát 20%-kal vesszük figyelembe, akkor az 4,4 M USD, vagyis egy új hajtómű ára 2,2 M USD.

A beszerzett 6 db hajtómű árát levéve a tartalék alkatrészek táblázatban közölt költségéből a maradék összeg 60,8 M USD. Nyilván ez az összeg – a korábbi beszerzéseknek megfelelően – volt hivatva a repülőgépek kétéves üzemeltetéséhez szükséges tartalék anyagot biztosítani, mivel új repülőgép beszerzése után egy-két éves üzemeltetési tapasztalatok alapján lehet a következő évi költségvetést összeállítani, illetve ebből a következő évi anyagigényt fedezni. Évi 120 óra/gép repült idő esetén ez 18 095 USD, ami kétévi alkatrészszükségletre szól, éves összege tehát 9048 USD.

Ha a fentiek bizonyítására megvizsgáljuk az egy repült órára jutó költségek főbb összetevőit, az alábbiakat kapjuk:

Az eladó elég jól tudja, mennyi az általa gyártott és forgalmazott repülőgép egy repült órára jutó alkatrész-költsége és ennek megfelelően tesz ajánlatot az éves alkatrész készletekre. Mivel a repülőgépek beszerzése óta ennek megfelelő éves

költségvetés soha nem állt a HM rendelkezésére, így a repülőgépek beszerzésük óta nem érik el a hadseregekben elvárható évi átlagos 85–90%-os üzemképességet. Ennek egyenes következményeként pedig az éves átlagos repült idő sem éri el az elmúlt, mintegy 6 év során a szükséges évi repült időt. Ezeket az adatokat alá lehet támasztani az alábbiakkal is:

- a hajtómű ára 2,2 M USD, 350 repült óra utáni javítási költsége 0,6 M USD, 1200 repült óráig, a teljes élettartamáig kétszer kell javítani. Ez összesen két hajtóműre 6,8 M USD. Mivel ez 1200 repült órát fedez, egy repült órára jutó hajtóműköltsége tehát 5667 USD.
- a sárkánynagyjavítás költsége a beszerzési ár kb. 30%-a 6,6 M USD. Ezt 800 repült óra után kell elvégezni, ennek egy repült órára jutó költsége 8250 USD.
- az éves alkatrészigény 9048 USD/repült óra.

Ha a fenti egy repült órára jutó költségeket összeadjuk azt kapjuk, hogy a repülőgép egy repült órára jutó költsége kb. 22 965 USD. Ami közel van a fent hivatkozott tanulmány 3.6 sz. táblázatában megadott 17 200 USD/repült óra költséghez. A 17 200 USD/repült óra táblázat szerinti és a 22 965 USD/repült óra általam számított költség közötti 5765 USD/repült óra különbség abból adódhat, hogy a HM egyelőre nem rendelkezik árakkal a repülőgépek javítására, hiszen még az sem dőlt el, hogy a németek által javasolt üzemidő-hosszabbítási sorozatot, vagy az orosz nagyjavítást fogja végrehajtani.

A német DASA 1998. október 29-én a HM Beszerzési Hivatalában „korszerűsítve” megismételte az 1997. évi C+D-n ismertetett ajánlatát, amelyeknek lényege, hogy a korábbi átalakítási javaslatukból a 3. számú változat végrehajtását támogatják.

Ez az ajánlat tartalmazza az első két javaslati pont végrehajtását és a repülőgép ellátását egy új komputerrendszerrel, ezzel magában foglalja a repülőgép teljes kommunikációs és avionikai rendszerének átalakítását, egy sor új, nyugati berendezés beépítését. A költségek tényszámairól itt sem volt szó, de összehasonlításként azt állították, hogy ennek költsége kisebb, mint ha ingyen kapnánk egy F-16A típusú repülőgépet, melyet szintén korszerűsíteni kellene.

Ez a változat arról szól, hogy meg kell oldani a repülőgépek üzemidő-hosszabbítását, ipari szintű nagyjavítását és átalakítását. Egy repülőgép nagyjavítása általában egyenlő a beszerzési ár kb. 30%-ával. Ehhez hozzá kell adni az új, nyugati berendezések beszerzési-beépítési költségeit. A továbbiakban pedig ezek alkatrész-ellátási költségei legalább 10–15%-kal növelik a fenti üzemóráköltségeket.

Ha mindezeket figyelembe véve megbecsüljük a felmerülő költségeket, akkor az alábbi számokat kapjuk: a nagyjavítás költsége kb. 6,6 M USD, a repülőgépek árának fenti százalékos összetevői alapján az avionikai, rádiótechnikai berendezések árából a fenti átalakításra csak 20%-ot számítva az mintegy 4,4 M USD, ami közel azonos a román MiG-21-ek Izraelben végzett korszerűsítési költségével.

A két szám összege 11 M USD. Ez egy új repülőgép árának egyharmada, amit a javításkor egy összegben kell majd kifizetni. Ha most megvizsgáljuk a fenti százalékokat, akkor a sárkány és a hajtóművek teszik ki a repülőgép árának kb. a felét, a többi rész pedig majdnem a másik felét. Amíg a sárkány és a hajtóművek viszonylag autonómok, vagyis nem igényelnek földi telepítésű együttműködő berendezéseket, addig a többi, főleg a rádiókapcsolatokat, az irányítást, a navigációt, a harc

megvívását biztosító rendszerek mindegyike igényel ilyen földi kapcsolattartó, illetve ellenőrző berendezést. Ezen földi berendezések költségeit is figyelembe kell tehát venni az átalakítási döntésnél. Ezek nagysága változó, de általában nem kisebb, mint a fedélzeti berendezés költsége. Mindezek alapján egy olyan repülőgépnek a fenti javítás utáni mintegy 10–15 évi alkalmazhatósági időtartamára kell kifizetni a gépenkénti mintegy 11 M USD-t, valamint repült óránként a hajtómű és tartalék alkatrész költségekre az átalakítás figyelembevétele nélkül 14 715 USD-t, amelyik az átalakítások után sem lesz teljes értékű nyugati repülőgép.

Ha az átalakítás kapcsán a fedélzeti berendezések költségéhez még hozzászámítjuk a tervezés, a tesztelés, az átalakítás eddig figyelembe nem vett költségeit, valamint a MiG-29-esek esetleges – akár nagyon alacsony áron történő – eladását, akkor megközelítjük vagy el is érjük egy esetleg beszerezhető új, 25–30 évig üzemeltethető, alacsonyabb repülési órára jutó költségszintű, NATO-interoperabilis repülőgép árát.

Végeredményként, akkor ha maradunk az átalakításnál és minden tökéletesen sikerül, van egy hibrid, se nem keleti, se nem nyugati – de alkatrészszerzőpontból mindkét irányból függő – „korszerűsített” repülőgépünk, ami a szolgálatba állításkor erősen középkorú lesz, közel ugyanolyan vagy ugyanolyan költséggel, mint ha újat vettünk volna. Ehhez még hozzá kell adni, hogy fegyverzet szempontjából a függés teljesen keleti marad. A fenti átalakítás gazdaságosságához még hozzátehetjük, hogy azt egyetlen repülőgépgyártó sem fogja „offset” csomaggal támogatni, tehát a realizálás teljesen csak hazai költségből valósulhat meg.

* * *

S végül e rövid cikkben elvégzett vizsgálatok alapján állíthatjuk: bármilyen mélységű a NATO-kompatibilitás, az átalakításra vonatkozó döntés előtt feltétlenül meg kell vizsgálni annak anyagi kihatását és össze kell hasonlítani az új repülőgépek beszerzéséből adódó költségekkel. A költségvizsgálatnál kiemelten kell kezelni az olyan előnyöket, mint: a teljes NATO-kompatibilitás és interoperabilitás, a korszerűség szintje; a többcélú alkalmazhatóság; az alacsony élettartamköltségek; a komputerizáltság szintje és a rendszerben tartás várható időtartama. Csak akkor döntünk helyesen, ha optimumra törekszünk és nem adunk helyt rövid távra szóló szükségmegoldásoknak.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM

- 1.) A MiG-29 korszerűsítése. Úton a NATO felé; Dunai Repülőgépgyár. MiG AIRCRAFT SUPPORT GmbH; Daimler Benz Aerospace; 1997
- 2.) MiG-29 Upgrade Programs. MiG AIRCRAFT PRODUCT SUPPORT GmbH; DAIMLER BENZ AEROSPACE, 1997
- 3.) MiG-29 MODERNISIERUNG. MiG AIRCRAFT PRODUCT SUPPORT GmbH; DAIMLER BENZ AEROSPACE, 1998
- 4.) Hungary may sway to helicopter purchases. Jane's Defense Weekly 18th November 1998.
- 5.) Dr. Óvári Gyula: A Magyar Honvédség repülőeszközei típusváltásának és üzemeltetésének lehetőségei gazdaságossági-hatékonysági kritériumok, valamint NATO-csatlakozásunk figyelembevételeivel; HM, A légierő fejlesztése c. tanulmánygyűjtemény, 1997

Horváth Gábor

A tisztek összhaderőnemi képzéséről¹

Tapasztaljuk, hogy az összhaderőnemi szemlélet egyeduralkodóvá válása mint globális hadművészeti tendencia még nem eléggé jelentkezik tisztképzésünk elméletében és gyakorlatában. A szerző cikkében arra keres választ, hogy miként lehetne ezt érvényre juttatni. Szmélyes tapasztalatai is közrejátszottak a téma feldolgozásában. A Honvéd Vezérkar Euroatlanti Integrációs Munkacsoportjának tagjaként részt vett az „Partnerség a békéért” program keretében levezetett összhaderőnemi COOPERATIVE GUARD gyakorlat előkészítésének és végrehajtásának több mozzanatában, így nyomon követhette a NATO CJTF (összhaderőnemi alkalmi harci kötelék) elgondolás kialakulásának lépéseit, 1997–1998-ban pedig a francia fegyveres erők Összhaderőnemi Védelmi Kollégiuma hallgatójaként szerezhetett értékes elméleti ismereteket az összhaderőnemi szemléletről és annak oktatásáról. Ezt osztja meg a folyóirat olvasóival.

Napjainkra a fegyveres konfliktusok jellege megváltozott. A tömeghadseregek széles arcvonalon, nagy mélységben végrehajtott bonyolult hadműveleteinek ideje lejárt. A fegyveres erők tevékenysége az alacsony intenzitású konfliktusok irányába mozdult el. Ez azt eredményezte, hogy a fegyveres konfliktusba bevont erők nagysága csökkent, ugyanakkor megnövekedett a bevetett kötelékek technológiai fejlettsége. Az alacsony intenzitású konfliktusoknak a fejlett világtól való nagy térbeli távolsága ezzel párhuzamosan csökkentette azt a képzeletbeli szintet, amely a kizárólag egy haderőnem által végrehajtott hadműveleteket az összhaderőnemi szinttől elválasztotta. Az ezredforduló bekövetkeztével minden katonai művelet összhaderőnemivé vált, abban több haderőnem együttesen vesz részt. Ez logikusan vezet el az összhaderőnemi szemlélet megerősödéséhez.

Az összhaderőnemi szemlélet kialakulásának folyamata

Az első világháborúban az összhaderőnemi műveleteket állami, katonapolitikai szinten hangolták össze, mint ahogy azt például Gallipolinál az antantcsapatok által végrehajtott rossz emlékű partraszállás tanúsítja.

A második világháborúban az összhaderőnemi hadműveletek „egy szinttel lejjebb” kerültek. Az ilyen hadműveletek megtervezésére a szövetségesek közös tervezőcsoportot, majd ennek bázisán a végrehajtás irányítására közös parancsnokság

¹ A Tudományos-szervező Tanács 1998. évi központi pályázatán különdíjat nyert tanulmány rövidített változata.

got állítottak fel. Ezen parancsnokságok alárendeltségébe rendszerint több szárazföldi hadsereg és légiflotta tartozott. Érdekes elgondolkodni azon, hogy ebből a szempontból a német hadseregcsoport-parancsnokságok, illetve a szovjet frontparancsnokságok is kvázi-összhaderőnemi jellegűek voltak.

A második világháborút követő időszakban a haderőnemek együttműködése számos példát szolgáltatott a közös hadműveleti-harcászati szintű tervezésre és végrehajtásra (arab–izraeli háborúk, vietnami háború stb.).

Napjainkra az összhaderőnemi tervezés és végrehajtás – a konfliktusba bevont fegyveres erők nagyságának csökkenése, technológiai fejlettségük, illetve a leküzdendő hadászati méretű távolságok miatt – *tartósan gyökeret vert harcászati szinten is.* Az összhaderőnemi képességek alfája és omegája a projekció (sajnos, a fogalom igazán jó magyar fordítását még nem sikerült megtalálni), azaz a fegyveres erőknek a (had)műveleti körzetbe való átszállítása, utánpótlása és visszatelepítése lett.

Mindez óhatatlanul megnövelte a parancsnokságoknak és törzseknek az összhaderőnemi hadműveletekben jártas tisztek iránti igényét, amely értelemszerűen maga után vonta az összhaderőnemi tisztképzés fellendülését a fejlett országok katonai felsőoktatásában.

A második világháború után az Egyesült Államokban az összhaderőnemi tisztképzés a Fegyveres Erők Törzsiskolájában (Armed Forces Staff College) állandósult. Hosszú ideig ez volt a nyugati világ egyetlen, *nem összhaderőnemi felsőszintű vezetőit, hanem összhaderőnemi törzstiszteket, dolgozókat* képző létesítménye. A fegyveres konfliktusok jellegének rohamos átalakulására reagálva követte ezt a francia ESGI (Ecole Supérieure de Guerre Interarmées – Felsőfokú Összhaderőnemi Hadiiskola), illetve a jogutód CID (College Interarmées de Défense) 1961-ben, illetve 1993-ban történt megalapítása. Hasonló úton indult el a Bundeswehr Vezetési Akadémiája (Führungsakademie) is a kilencvenes évek elején. A meghatározó NATO-tagállamok közül a haderőnemi hagyományaikhoz makacsul ragaszkodó britek maradtak a se-reghajtók: az Összhaderőnemi Felsőszintű Parancsnoki és Törzstanfolyam (Advanced Command and Staff Course) 1996-ban nyitotta meg kapuit a Camberley szárazföldi törzstiszti iskola jogutódjaként.

A nem említett NATO-országok többségében az adott ország fegyveres erői legfelső szintű katonai oktatási intézményének keretei között folyik valamilyen összhaderőnemi képzés, létezik összhaderőnemi tematika. A cikkben ezen külföldi példák közül a két „legrégebbit” kívánom elemezni: az amerikai és a francia modellt.

Az összhaderőnemi tisztképzés az amerikai és a francia haderőben

a.) Az Egyesült Államok Fegyveres Erői Törzsiskolájának (AFSC) szinte minden hivatalos oktatástörténeti okmánya egy neves idézettel kezdődik, amelyet Dwight D. Eisenhower vezérezredes, az Egyesült Államok Szárazföldi Csapatainak akkori parancsnoka írt 1946-ban Chester W. Nimitz admirálisnak, az Egyesült Államok Haditengerészete parancsnokának: *„Szükség van egy olyan iskolára, amelyben rövid, mintegy öt hónapos tanfolyamokat vezetnek le a tengerentúli hadszíntereken végrehajtott hadműveletek során az összhaderőnemi törzsekben alkalmazott technikákból és eljárásokból.”*

A második világháborúban győztes Egyesült Államok két haderőneme (a har-

madik, a légierő csupán 1946-ban vált ki a szárazföldi csapatok kötelékéből) alaposan megfizette az összhaderőnemi tervezés és vezetés elsajátításának tandíját. Bár a normadiai partraszállás a haderőnemek nemzetközi szintű együttműködésének példája maradt napjainkig, a csendes-óceáni hadszíntér közel azonos méretű, bár hadászati szempontból az Overlordhoz nem hasonlítható, partraszálló hadműveletei már kevésbé adtak okot a dicsekvésre: a vérzivataros tarawai, okinawai partraszállás vagy Iwo Jima elfoglalása az összehangolás hiányosságai miatt jelentős és felesleges veszteséggel zajlott le. Nem csoda tehát, hogy az összhaderőnemi gondolkodás, legalábbis annak legújabb kori változata „amerikai találmány”.

A Fegyveres Erők Törzsiskolája természetesen nem az első ilyen kísérlet volt. Már a háború alatt, 1943-ban létrehozták a Szárazföldi Csapatok és Haditengerészet Törzsiskoláját (ANSCOL). A háborút követően azonban az ANSCOL-t, mint a közvetlen háborús igények kielégítésére létrehozott szervezetet megszüntették. Az új iskolának, melynek megalakítása kapcsán került sor az Eisenhower és Nimitz közötti levélváltásra, összhaderőnemi bizottság fektette le az alapjait egy direktívában, melyet a Vezérkari Főnökök Egyesített Tanácsa hagyott jóvá. Az új intézmény – melynek helyét a Virginia állambeli Norfolkban jelölték ki – eredetileg ideiglenes jellegűnek indult, és csak 1962-ben vált állandóvá. 1990 nyarán a tanintézet közép-szintű katonai továbbképző intézményből önálló iskolává vált, ahol az Egyesített Vezérkar főnöke által jóváhagyott összhaderőnemi szakmai képzési program (JPME) második fokozatához szükséges ismeretanyagot tanítják. Valamennyi haderőnem képviselői megtalálhatók az oktatói, hallgatói és kiszolgálói állományban.

Az AFSC három jelentős „iskolát” (állandó tanfolyamot) foglal magában, továbbá jelentős számú egyéb tanfolyamnak szolgál otthonául. Az iskolák (állandó tanfolyamok): az *Összhaderőnemi és Egyesített² Törzstiszti Iskola*, az *Összhaderőnemi és Egyesített Hadiiskola*, továbbá az *Összhaderőnemi Vezetési, Irányítási és Informatikai Hadviselési Iskola*.

Összhaderőnemi és Egyesített Törzstiszti Iskola (JCSOS) a tiszti karrier közepén álló tiszteket készít fel összhaderőnemi, illetve egyesített törzsekben végzendő törzsszolgálatra. Az iskola a már említett összhaderőnemi képzési program második szintjét oktatja. Az összhaderőnemi képzési program első szintjét a haderőnemek törzstiszti iskoláin, tanfolyamain sajátítják el a hallgatók.

Az oktatás programja a szárazföldi csapatok, a légierő, a haditengerészet, a világűr-parancsnokság és a különleges rendeltetésű erők integrált hadászati felvonulását, alkalmazását és kiszolgálását foglalja magában. A programot úgy állították össze, hogy szélesebb körű tanulmányokra épüljön (azaz a haderőnemi törzstiszti iskolákban oktatott első fázis logikus folytatása legyen), mely alapokat nyújt az összhaderőnemi tevékenységek és a lefolytatásukhoz keretül szolgáló környezet megértéséhez. A hangsúlyt a fegyveres küzdelem összhaderőnemi megvívására (joint warfighting) helyezik. A tanórák blokkokat képeznek, melyek mindegyike egy-egy tananyagrészt támogat.

2 Az egyesített jelző ebben a cikkben a koalíciós, szövetségi jelző szinonimája, munkakifejezésként használom. A jelzőt az utóbbi években elég sűrűn alkalmazták „összhaderőnemi” értelemben, amit az angol joint kifejezés szó szerinti fordítása még csak tovább erősített.

Az Összhaderőnemi és Egyesített Hadiiskola (JCWS) a kiválasztott főtisztek összhaderőnemi, illetve egyesített törzsbeosztásokra való felkészítését végzi. Az iskola az összhaderőnemi szakmai képzés programjának úgynevezett főtiszti szintű, másodfokozatát oktatja. Az iskola rendeltetése főtisztek és más vezetők felkészítése összhaderőnemi hadművelleti tervezés és vezetés témakörében. Célja a hallgatók számára elsődleges készségek kialakítása az összhaderőnemi, államigazgatási-tárcaközi és többnemzetiségű csoportmunkában, továbbá az összhaderőnemi felfogás kifejlesztése a problémamegoldás és a távlati gondolkodás terén.

Az iskola tanszékének professzorai között valamennyi haderőnem képviselteti magát, továbbá civil professzorok is jelen vannak. Az állandó oktatói és törzsállományon kívül a hallgatók – formális és informális kereteken belül – rendszeresen találkoznak visszavonult tábornokokkal, tengernagyokkal és magas rangú diplomatákkal, akiknek a közreműködése felbecsülhetetlen értékű a tapasztalatok átadásában.

Az iskola programja 12 hetes, oktatási formáját tekintve a hallgatók bevonásával lefolytatott szeminárium a legjellemzőbb.

Az Egyesített Vezetési, Irányítási és Informatikai Hadviselési Iskola a vezetési, irányítási, hírközlési, számítógépes, hírszerző és informatikai hadviselés területén összhaderőnemi törzsbeosztásra tervezett tisztek felkészítését hajtja végre. Az iskolán két rendszeres alaptanfolyam folyik, az Összhaderőnemi Vezetési, Irányítási, Hírközlési, Számítógépes és Hírszerző Hadviselés (JC4I) Törzs- és Hadművelleti Tanfolyam és az Összhaderőnemi Informatikai Hadviselés (IW) Törzs- és Hadművelleti Tanfolyam. Az iskola ebből a szempontból specializált tanfolyamcsoportnak tekinthető.

A tisztek összhaderőnemi képzésére a haderőnemi törzstiszti iskola vagy tanfolyam elvégzése után kerülhet sor. A tanfolyamok célirányosak, alapvetően összhaderőnemi törzsbeosztás ellátására készítene fel. Magasabb szintű összhaderőnemi parancsnoki beosztás ellátására nem jogosítanak fel, viszont megadják az összhaderőnemi szakképesítésű tiszt (JSO) minősítést. Az összhaderőnemi iskola elvégzése követelmény a karrier későbbi szakaszában a felső vezetői beosztásra felkészítő Nemzetvédelmi Egyetem meghatározott tanfolyamaira történő felvételhez.

Az iskola a három alaptanfolyamon (tanfolyamcsoporton) kívül további tanfolyamokat is indít igény szerint. Ezek: az Összhaderőnemi Tervezői Orientációs Tanfolyam, az Összhaderőnemi Átmeneti Tanfolyam, a Tábornokok és Zászlóstisztek Összhaderőnemi Tervezői Szemináriuma és az Összhaderőnemi Informatikai Hadviselés Orientációs Tanfolyama. Ezen tanfolyamok tartalma többnyire a három alaptanfolyam(-csoport) anyagának kivonatolt áttekintése.

Jellegénél és gyakoriságánál fogva érdemes kiemelni e tanfolyamok közül az Összhaderőnemi Tervezői Orientációs Tanfolyamot (JPOC). A tanfolyam célja a hallgatók megismertetése az összhaderőnemi tervezésben közreműködő parancsnokságok és kormány- (közigazgatási) szervek által alkalmazott módszerekkel és eljárásokkal.

Az Egyesült Államok fegyveres erői összhaderőnemi képzéséből az alábbi következtetések vonhatók le:

- az összhaderőnemi ismereteket két lépcsőben oktatják (bevezetés és alapozás a haderőnemi tanfolyamokon, kibővítés, részletes tervezői ismeretek a speciális összhaderőnemi iskolákon);

- az összhaderőnemi ismereteket állománycsoport és törzsbeosztási szint (azaz egyben rendfokozat) szerint differenciálják;
- rövidebb, „orientációs” jellegű tanfolyamok keretében valósítják meg a törzsek egyes specialistái, továbbá az államigazgatás részéről beiskolázottak megismertetését a legfontosabb összhaderőnemi tervezési ismeretekkel;
- a főtiszteket szakterületekre specializálják, melyből az összhaderőnemi szakképesítés csupán egy (erre egyébként más fegyveres erőknél is van példa).

Az amerikai példa számos európai (elsősorban NATO) haderő vezetését inspirálta kisebb-nagyobb összhaderőnemi képzést megvalósító tanintézet, intézmény létrehozására. A példa gépies másolását ugyanakkor a legtöbb haderőben sikerült elkerülni, és szerencsésen ötvözni a globalizált összhaderőnemi filozófia alapelemeit a fegyveres erők hagyományaival, az adott ország lehetőségeivel és biztonságpolitikai elgondolásaival. A fejlődő országokban a leginkább a rendszer gépies másolására találhatunk példákat, ahol a képzés a tartalom híján főként a külsőségekben igyekszik követni a nagy elődöt.

b.) *Második példának a francia összhaderőnemi képzés kínálkozik*, egyrészt azért, mert egyike az európai kontinensen elsőként megvalósított összhaderőnemi képzési formáknak, másrészt azért, mert a NATO katonai szervezetétől való elhatárolódás a fegyveres erők képzésében a legutóbbi időkig is érvényesült. Remélhető tehát, hogy a francia modell jelenti a napjainkban fellelhető legnagyobb kontrasztot a tömegessé váló amerikai példával szemben.

A francia összhaderőnemi képzés fellegvára a Párizsban található *Összhaderőnemi Védelmi Kollégium (CID)*. A CID 1993 januárjában kezdte meg működését, magába olvasztva minden olyan törzstiszti iskolát, amely a haderőnemek főtisztjeinek haderőnemi képzését végezte. Innen ered az iskola azon sajátossága, hogy a haderőnemi képzés elmélyítését az összhaderőnemi tanintézet keretein belül tovább folytatják.

Az *Összhaderőnemi Védelmi Kollégium* rendeltetése, hogy a hallgatókból olyan tiszteket képezzen, akik a tanfolyam végére összhaderőnemi és általános ismereteik bővítése, képességeik fejlesztése révén:

- képesek aktívan részt venni nemzeti, szövetséges vagy nemzetközi kerekék között összhaderőnemi jellegű hadműveletek megtervezésében és vezetésében,
- alkalmasak felelős beosztások betöltésére a törzsekben és a közigazgatásban,
- képesek felelős posztokat ellátni nemzeti és nemzetközi szervekben,
- hosszabb távon fontos parancsnoki, illetve vezető beosztást láthatnak el.

Az *Összhaderőnemi Védelmi Kollégium* a francia haderők kiválasztott főtisztjei, továbbá az államközi szerződések alapján delegált külföldi főtisztek összhaderőnemi képzését valósítja meg. A kollégium a tiszti karrier folyamatában az első olyan képzési formát nyújtja, ahol a francia szárazföldi csapatok, a légierő, a haditengerészet és a csendőrség főtisztjei együttesen, 90%-ban azonos tematika szerint vesznek részt az oktatásban.

A francia főtisztek szigorú felkészítő tanfolyam és felvételi vizsga után kerülnek beiskolázásra. Életkoruk átlagosan 36–40 év, rendfokozatuk őrnagy (korvettkapitány), illetve alezredes (fregattkapitány). Jellemző iskola előtti utolsó beosztásuk

haderőnemek szerint eltérően az első főtiszti beosztási szintnek³ felel meg. Az iskola elvégzését követően lépnek tovább a második főtiszti beosztásnak megfelelő beosztási szintre.

Összhaderőnemi és haderőnemi alapképzés (szeptember–június) képezi a kolégium legfontosabb időszakát. Az oktatás alapvető egysége a csoport (osztály). Egy osztály 13–14 főből áll, 5–6 osztályt foglal magában a tagozat. Egy évfolyam négy tagozatból (A, B, C, D) áll, melyből az egyiket (A) nemzetközi tagozatnak nevezik, mivel itt az osztályok összetétele 4 francia és 10 külföldi tiszttel. A másik hármat (B,C,D) nemzeti tagozatnak nevezik, mivel itt a csoportok összetétele pont fordított. A nemzeti tagozatokba osztják be a NATO-tagországozból, a semleges európai országokból, illetve a Francia Köztársasággal szorosabb kapcsolatot fenntartó egyes arab, illetve afrikai országokból érkező külföldi tiszteket. A többi külföldi tiszttel (a külföldi hallgatók 75%-a) a nemzetközi tagozatba kerül. Az oktatott tananyag a nemzetközi, illetve a nemzeti tagozaton 65%-ban megegyezik. Összességében a nemzetközi tagozat széles körű, de általános ismereteket nyújt a Francia Köztársaságról és a francia fegyveres erőkről, ennél fogva ide olyan tiszteket iskoláznak be (francia részről is), akiket a későbbiekben Európán kívüli katonadiplomátának, illetve nemzetközi kapcsolatokat érintő (pl. ENSZ, EBESZ) beosztásra terveznek. A nemzeti tagozat lehetőséget nyújt egyes tananyagrészekben való jobb elmélyülésre és a NATO-tisztekkel való kapcsolattartásra, ezért ide olyan tiszteket iskoláznak be, akiket anyaországbeli, európai, illetve a NATO-t érintő beosztásra terveznek.

A képzési forma főbb tartalmi súlypontjai: összhaderőnemi hadművelleti képzés (az oktatott tananyag 50%-a), menedzsment és tevékenységi technikák (20%), geopolitikai és hadászati képzés (20%), haderőnemi ismeretek (5%), egyéni tudományos kutatómunka (5%).

Az összhaderőnemi hadművelleti képzés a haderőnemek és a jelentősebb külföldi hadseregek megismerésén és különféle hadszínterek és hadművelleti helyzetek konkrét – nemzeti, szövetséges, illetve nemzetközi – gyakorlatok kereteiben történő tanulmányozásán keresztül valósul meg. A képzés alapvető formája a csoportos foglalkozás.

A menedzsment és tevékenységi technikák a legáltalánosabban használt csoportmunka-módszerekben, az analízis és a szintézis technikáinak megismerésén, továbbá a francia haderők által a hadászati-hadművelleti szinten használt hadászati katonai helyzetmegítélés módszerének (MASM) elsajátításán alapulnak. Részüket képezi a kommunikációs problémák megoldása és a médiával való együttműködés elsajátítása. A tananyagrészhöz kapcsolódik az alapképzés mellett folytatott nyelvtanulás (francia anyanyelvű tisztek számára az angol, nem francia anyanyelvűek részére a francia nyelv). A képzés előadásokon, csoportos foglalkozásokon, helyzetgyakorlatokon és látogatásokon keresztül valósul meg.

A geopolitikai és hadászati képzés célja olyan geopolitikai és stratégiai ismeretek nyújtása a hallgatók részére, amelyek lehetővé teszik a honvédelem környezetének és a katonai akciók hatásának minél teljesebb elemzését. A tananyagrészt oktatásának másik fő célja széles körű globális ismeretek nyújtása az államközi kapcsolatok,

3 A nyugati hadseregekben a beosztás és a rendfokozat szigorú, kivételek nélküli egységet képez.

a világgazdaság és a nemzetközi együttműködés kérdésköreiben. A tananyagrészt fontosságát jelzi, hogy a hallgatók számára az iskolaév során kötelezően elkészítendő mindkét szakdolgozat ezen képzés kereteibe tartozik (egy geopolitikából, egy pedig hadászatból). A képzés előadásokon és egyéni kutatótevékenységen keresztül valósul meg. A képzéshez tartozik az év végén végrehajtott tanulmányút, amelyet tagozatkötelékben valósítanak meg.

A *haderőnemi ismeretek* oktatásának célja a hallgató eredeti haderőnemére (szárazföldi, légierő, haditengerészet, csendőrség) vonatkozó ismeretek elmélyítése haderőnemi fakultáció keretében. Csoportos foglalkozásokon, speciális gyakorlatokon és csapatlátogatásokon, tanulmányutakon keresztül valósul meg.

Az *egyéni tudományos kutatómunka* csak a nemzeti tagozatokban folyik, kiscsoportonként (4–5 fő) kijelölt témakörökben. A témavezető vezetésével a kiscsoport emlékeztetőt készít a kutatási témáról. A kutatási téma lehet katonapolitikai, hadigazdasági, média- vagy hadműveleti vonatkozású. Egy-egy kiscsoport a tanulmányútra kijelölt ország(ok)ra vonatkozó ismereteket gyűjti össze és elemez, részt vesz az utazás előkészítésében.

A *nemzetközi tagozat* a nemzeti tagozatokkal 65%-ban megegyező, 10%-ban azonos, de eltérő pedagógiai módszerekkel oktatott, és 25%-ban eltérő tananyagot dolgoz fel. Az eltérő tananyagrészt felöleli a Francia Köztársaságra vonatkozó ismereteket, egy, a költségvetési tervezést és a haderőfejlesztést feldolgozó gyakorlatssorozatot, továbbá a francia nyelvi készség szinten tartását.

Az Francia Köztársaság fegyveres erői összhaderőnemi képzéséből számunkra az alábbi következtetések vonhatók le:

- a haderőnemi képzés folytatása, elmélyítése az összhaderőnemi ismeretek oktatása során tovább folyik;
- az összhaderőnemi ismeretek oktatásában nincs rendfokozat vagy állománycsoport szerinti differenciálás;
- az összhaderőnemi ismereteket oktató tanintézmény a tisztí piramis harmadik szűrője: az összhaderőnemi ismereteket a tisztí karrier szerves részeként, a magasabb beosztásba kerülés feltételeként oktatják (azaz a magasabb beosztású tiszték mindegyike eleve összhaderőnemi képzettségű);
- a főtiszték szakterületekre való specializálása itt is jelen van, de funkcionálisan működik. Nincs kifejezett összhaderőnemi szakképesítés, hanem az összhaderőnemi végzettséggel rendelkezők között vannak funkcionális szakképesítések (pl. nemzetközi kapcsolatok, kommunikáció és média stb.).

Az összhaderőnemi képzés francia példája főként a francia nyelvterületen (Európában és elsősorban Észak-Afrikában) terjedt el, ugyanakkor számos elemét hasznosították a brit összhaderőnemi képzés beindításához is.

A külföldi tapasztalatok tanulságai

A fent felvázolt kétfajta összhaderőnemi képzési forma azt támasztja alá, hogy míg az oktatandó ismeretek tartalmában sok azonosság mutatkozik, a képzés formájában alapvetően az adott ország hagyományai, oktatási rendszere és a tiszttel szemben támasztott általános társadalmi követelmények tükröződnek. Bár veszélyes és

megtévesztő lehet sztereotípiák felállítása, megkíséreljük néhány jellegzetes vonás felvázolásával megrajzolni az amerikai és a francia összhaderőnemi törzstiszt képét. Ezzel az a célunk, hogy megállapíthassuk, mely attitűdök képezik azokat a nemzeti sajátosságokat, melyeket figyelembe lehet és kell venni a célba vett képzési forma általános jellemzőinek kidolgozása során.

Az azonosságokkal kell kezdenünk: mindkét tiszt jó általános műveltségi alappal rendelkezik, már van legalább egy katonai és egy kiegészítő diplomája. Elvégezte haderőneme alapképzését, fegyvernemet, specialitást választott. Szolgált alegység- (részleg, kötelék) parancsnokként, ismeri az alegység-, egységszintű mindennapi feladatokat. Elvégezte haderőneme törzstiszti iskoláját, azaz ismereteit haderőnemi szinten már integrálta. Fizikailag fitt, karrierje közepén álló főtisztről van szó, akinek bizonyított általános katonai, vezetői képességei vannak. Egy vagy két nyelven beszél, rendelkezik külföldi tapasztalatokkal, hadműveletekben, békefenntartó műveletekben vett már részt.

A különbségekre rátérve meg kell állapítanunk, *hogyan az amerikai összhaderőnemi tiszt elsősorban igen hatékony specialista*. Ismeri az összhaderőnemi rendszereket, ezen belül tökéletesen tisztában van saját helyével és szerepével a rendszerben. Mások feladatait, a sajátján kívüli haderőnemekben működő rendszereket és folyamatokat azonban csupán felületesen ismeri. Erőteljesen támaszkodik a szabályzatokra, szakutasításokra, munkájában a rögtönzésnek, improvizálásnak nincs helye. Az amerikai tiszt egy nagy és bonyolult hadsereg terméke, amelynek viszonylag kevés hagyománya és multikulturális környezete a minden részletre kiterjedő pontosság felé sarkallja. Mint minden erősen specializált szakember, ő is nehezen viseli a szakmailag más, új környezetet.

A francia összhaderőnemi tiszt elsősorban általános ismeretekkel rendelkező értelmi-ségi, *generalista*. Az összhaderőnemi képzés során, mint eddigi képzése során mindig, elsősorban gondolkozni tanítják meg, nem terhelik túl adatokkal. Az amerikaival szemben kevésbé hatékony, mivel nála az általános ismeretek dominálnak, nem a specializáció. Mivel szabályzatai, szakutasításai igen tág teret hagynak az önálló értelmezésnek, sokszor improvizál a döntés-előkészítés folyamatában. A francia tiszt egy nagy hagyományokkal bíró európai hadsereg terméke. Hagyományai és erőteljesen patriotikus monokulturális környezete miatt munkájában is csak a leglényegesebb munkaelemek végrehajtásában kényszerül aprólékos rendszerességre. Az új iránt az amerikaiénál fogékonyabb, de kulturális öröksége és a nemzetközi törzsekben végzett munkát illetően kevés tapasztalata miatt (elhatárolódás a NATO-tól) ez időnként nehézségekbe ütközik.

A két attitűd azonos és különböző jellemvonásai rávezethetnek bennünket a Magyar Honvédség összhaderőnemi tisztjének főbb jellemvonásaira, továbbá tisztí továbbképzésünk sajátosságaira is. Ezek közül a legfontosabbak – a teljesség igénye nélkül – az alábbiak lehetnek:

- A kilencvenes évek magyar tisztje, esetleges nemzetközi tapasztalatai ellenére is, monokulturális környezet „terméke”. Oktatásában, képzésében, de mindennapi munkájában is alapvetően az általános ismeretek elsajátítása játszotta a fő szerepet. Ebből a szempontból kijelenthetjük, *hogy a magyar tiszt inkább menedzseri szemléletű generalista lehet, mintsem specialista*.

- Jelenleg még a tisztek karrierjének tervezése és nyomon követése nem áll azon a szinten, hogy nagy tömegű specialistát képezzünk, és garantáljuk számukra a szakképesítésnek megfelelő beosztást. Mindebből az a következtetés adódik, hogy *a magyar összhaderőnemi tisztképzésben az általános ismeretek bővítésére kell törekedni*. Ezzel az is összefügg, hogy jelenleg még gyermekcipőben jár a magyar összhaderőnemi doktrína, mintahogy az ahhoz csatlakozó összhaderőnemi (elsősorban hadműveleti) tervező rendszerek is, amelyeknek a rendeltetése haderőnemek együttes tevékenységének összehangolása. Magyarán: *még nincs is igazán mire specializálunk a leendő összhaderőnemi tiszteket*.
- Katonai posztgraduális képzési rendszerünk a polgári felsőoktatással való kompatibilitás irányába mozdult el. Mivel az összhaderőnemi képzés polgárilag értelmezhetetlen kategória, *a képzés egyelőre céltanfolyam rendszerében képzelhető el*.

Az összhaderőnemi képzés igénye és hazai megvalósításának lehetősége

A Magyar Honvédség számára szükséges összhaderőnemi végzettségű tisztek és főtisztok számának meghatározásához elengedhetetlen annak felmérése, hogy melyek lehetnek a Magyar Honvédség jelenlegi és jövőbeni összhaderőnemi szervezetei, illetve milyen, szövetségesi kötelezettségből fakadó összhaderőnemi tisztigényt kell kielégítenünk.

Az utóbbi kérdésre viszonylag egyszerű a válasz megadása. A Magyar Honvédség részére felajánlott közel 70 tábornoki, tiszti, tiszthelyettesi beosztás körülből fele összhaderőnemi parancsnokságok állománytáblájában van rendszerezítve.

A Magyar Honvédség összhaderőnemi végzettségű tisztek szempontjából *legigényesebb szerve maga a Honvéd Vezérkar*. Tervezői, kidolgozói állományának zömét elsősorban a hadműveleti, védelmi tervezési és vezetési főcsoportfőnökség állományába tartozóknak, de hosszú távon valamennyi kidolgozónak összhaderőnemi végzettségű tiszteknek kellene lenniük, ezzel is lehetővé téve a haderőnemi vezérkarok és az összhaderőnemi Honvéd Vezérkar közötti pontosabb munkamegosztást. A Honvéd Vezérkar részéről ez – a szervezet további létszámváltozásaira vonatkozó szélső értékeket is figyelembe véve – mintegy 150–300 tisztet és főtisztet jelent.

A következő kategória *a haderőnemek magasabbegységeinek, magasabbparancsnokságainak parancsnoki és vezető hadműveleti állománya*. Hasonló képzettséggel kell bírnia a szövetségesi együttműködésre kijelölt, rövid készenléti idejű alakulatok vezető állományának is. A két kategória együttesen mintegy 100 fős állományt jelenthet.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem egyetlen, összhaderőnemi képzést megvalósító tanfolyama, a felső szintű vezetők számára létrehozott vezérkari tanfolyam csak mintegy 10–15 fő éves képzését biztosítja. Ezen állomány jelentős része ráadásul vezető és nem kidolgozó beosztást kap a tanfolyam elvégzése után.

A kép teljessé tételéhez elengedhetetlen felmérni a Magyar Honvédség részére prognosztizálható összhaderőnemi tevékenységeket. Ez egyben támpontul szolgál-

hat az összhaderőnemi kidolgozói tisztképzés tananyagának összeállításához is. A jövőbeli összhaderőnemi műveleteket célszerű nemzeti és szövetséges keretben végrehajtott műveletekre bontani.

Mivel NATO-tagságunk a tanulmány megírásakor már csupán hetek kérdése, *a nemzeti keretben végrehajtott összhaderőnemi műveletek* képezik az ilyen tevékenységek kisebbik hányadát. Gyakorlatilag olyan, elsősorban harcászati szintű műveletekről van szó, melyek a határaink mentén zajló, esetleges regionális konfliktusok, válságok következtében a Magyar Köztársaság területének, légterének megsértése esetén annak megakadályozását, a következmények felszámolását célozzák. Jellemzőik a Magyar Honvédség két haderőneme, továbbá a Határőrség csapatai, valamint más fegyveres testületek kötelékei tevékenységének *harcászati szintű összehangolása*.

A szövetségesi keretben végrehajtott műveletek között az első helyen a nagy erejű ellenség támadása elleni *honvédelmi hadművelet* állhat. A haderőnemek tevékenységét itt nem részletezve, az ilyen jellegű hadművelet összhaderőnemi vonatkozású jellemzője *a saját és a szövetséges csapatok tevékenységének hadműveleti-harcászati szintű összehangolása*.

A szövetség más tagállama ellen irányuló támadás esetén a Washingtoni Szerződés V. pontja alapján kijelölt csapatainknak feltételezhetően részt kell venniük az agresszor visszaverésében. Ez esetben feltételezhető *a magyar csapatok expedíciós haderőkénti alkalmazása. Ez már hadászati-hadműveleti szintű összhaderőnemi összehangolást igénylő feladat*, mely felsorakoztathatja az összhaderőnemi hadműveletek jellemző mozzanatait, így a hadászati-hadműveleti tengeri és légi szállítást, a légi kidobást, esetleg partraszálló hadműveletekben való korlátozott részvételt is.

Az itt felsoroltak között az utolsó helyen, de bekövetkezésük valószínűségében feltehetően az élen állnak *azok a békétámogató, illetve humanitárius műveletek*, melyekben a Magyar Honvédség mindkét haderőneméből részt vesznek erők és eszközök. Ezeket a műveleteket (az ENSZ-megfigyelői tevékenységet leszámítva) ezentúl minden esetben feltehetően a NATO-szövetségesekkel együttesen hajtjuk végre, így bár *alapvetően harcászati, ritkábban hadműveleti szinten* ugyanazon összhaderőnemi képességekre, illetve készségekre lesz szükségünk, mint az előző pontban.

A felsorolt esetek természetesen más szempontokból is csoportosíthatók. A sikeres végrehajtást biztosító összhaderőnemi képességek kialakítását célzó műhelymunka elsősorban a NATO haderőtervezési rendszerében jelenleg is folyamatban van, jóllehet ezen képességek konkrét megfogalmazása még várat magára.

Az összhaderőnemi képzés megszervezésének és végrehajtásának hazai keretei

A tisztek összhaderőnemi képzése a Magyar Honvédségben két lépcsőben történik megvalósíthatónak. Az első lépcsőben összhaderőnemi kidolgozói képzés, a második lépcsőben a mai vezérkari tanfolyam bevált modelljén alapuló összhaderőnemi parancsnoki képzés valósulhatna meg. Mivel tanulmányom célja elsősorban a külföldi (főként NATO) fegyveres erőkben létező összhaderőnemi kidolgozói réteg megteremtése érdekében végzett útkeresés, a hangsúlyt ezért a képzeletbeli első lépcsőfokra helyezem.

Az összhaderőnemi tisztképzés célja az eddig leírtak figyelembevételével olyan tisztek képzése lehet, akik

- megalapozott ismeretekkel bírnak a demokratikus országok fegyveres erői polgári irányítását megvalósító közhatalmi és államigazgatási szervek helyéről, szerepéről és a fegyveres erők tevékenységét befolyásoló aktusairól;
- széles körű általános katonapolitikai, hadászati és hadtörténelmi ismeretekkel rendelkeznek;
- ismerik a jelentősebb nemzetközi szervezetek alapokmányait, jogosítványait, döntéshozatali mechanizmusukat és a fegyveres erők tevékenységét befolyásoló aktusait;
- részletes ismeretekkel rendelkeznek a saját és a szövetséges összhaderőnemi vezető szervek, parancsnokságok szervezetéről, tevékenységéről, az összhaderőnemi hadászati-hadművelési elvekről (az összhaderőnemi doktrínáról), az előkészítő-tervező munka elméletéről és gyakorlatáról, a döntés-előkészítés és a döntéshozatal mechanizmusairól, az alárendeltek feladatai megszabásának rendjéről; ismerik továbbá az idevonatkozó szövetségi szabványokat;
- részletesen ismerik eredeti haderőnemük (saját és szövetséges) szervezetét, béke-, válság- és háborús időszakra vonatkozó képességeit, hadművelti-harcászati alkalmazásának elveit (doktrínáját), a haderőnemre jellemző tervező-előkészítő tevékenységet, továbbá a haderőnemre vonatkozó vezetési, irányítási és logisztikai tevékenységek elméletét és gyakorlatát;
- átfogó ismeretekkel rendelkeznek a többi (saját és szövetséges) haderőnem szervezetéről, hadművelti-harcászati elveiről (doktrínáiról), de részletesen ismerik a többi haderőnem hadművelti-harcászati lehetőségeit és előkészítő-tervező tevékenységük rendjét.

Az ilyen elméleti és gyakorlati ismeretanyaggal felkészített tisztek legyenek képesek:

- a saját, a szövetséges és a nemzetközi szervezetek által kezdeményezett összhaderőnemi hadműveletek megtervezése, megszervezése és végrehajtása során az összhaderőnemi törzsbe beosztott hadművelti tiszt alapfeladatainak végrehajtására;
- az eredeti haderőnem tervező-kidolgozó szintű képviselőjére az összhaderőnemi törzsekben;
- a Magyar Honvédség képviselőjére az ideiglenesen összeállított többnemzetiségű kötelékek parancsnokságain és törzseiben.

Amennyiben a jelenlegi globális hadművészeti tendenciák tartósak bizonyulnak, azzal kell számolnunk, hogy középtávon a Magyar Honvédség tisztjeinek posztgraduális képzésében az összhaderőnemi képzésnek kellene dominálnia. *Ez azt jelenti, hogy a haderőnemi törzstiszti tanfolyamoknak egy idő után logikusan fokozott összhaderőnemi jelleget kellene öltetniük, meghagyva természetesen a haderőnemi ismeretek összefegyvernemivé válását, elmélyítését célzó fakultáció lehetőségét.*

Egyelőre a tisztek hazai összhaderőnemi képzése alapvetően tanfolyamrendszerben képzelhető el. Önálló oktatási intézmény létrehozása ilyen célból (a nyugati mintát követve) a magyar katonai felsőoktatási rendszer sajátosságai, továbbá a megfelelő pénzügyi fedezet hiánya miatt nem célszerű és nem is szükséges.

A tanfolyamot összhaderőnemi törzstiszti tanfolyamnak lehetne nevezni. A tanfolyam alapvetően a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Karának bázisán hozható létre. Az oktatott tananyag szintje és tartalma miatt a tanfolyam megszervezésére és vezetésére a kar Hadászati Tanszéke tűnik a leghasznosabbnak. A tanfolyam anyagának előkészítése és az oktatás lefolytatása a Honvéd Vezérkar szakmai irányítása mellett valósulhatna meg.

A képzés időtartama a jelenlegi viszonyok között 3–6 hónap között tűnik megvalósíthatónak. Tartalmát tekintve az egyharmadrész ismeretközlés, egyharmadrész gyakorlati tevékenység, egyharmadrész csapatlátogatás és egyéni kutatómunka felosztás tűnik célszerűnek. Az oktatott tananyag, legalábbis a hazai elméleti alapok kidolgozásáig, célszerű erőteljesen támaszkodnia a külföldi, elsősorban szövetségesek részéről érkező ismeretanyagra. Célszerű lehet, ha a hallgatók lehetőséget kapnak egy NATO-összhaderőnemi parancsnokság meglátogatására a tanfolyam során. Értelemszerűen elengedhetetlen lehet a tananyagban a NATO vonatkozó műveleti jellegű szabványügyi egyezményeinek (STANAG) oktatása. Hiánypótló lehet a haditengerészeti tárgyú ismeretek oktatása, a vonatkozó NATO-szabványok ismeretszinten történő átadása.

Az összhaderőnemi törzstiszti tanfolyamra olyan tisztek beiskolázása tűnik ésszerűnek, akik az alábbi követelményeknek felelnek meg:

- hazai vagy szövetségbeli beosztásuk szükségessé teszi az összhaderőnemi ismeretek elsajátítását és nem végeztek ilyen szintű tanfolyamot külföldön;
- a saját haderőnemükre vonatkozó ismereteket már elsajátították (elvégeztek a hazai haderőnemi tanfolyamot vagy annak külföldi megfelelőjét);
- első főtiszti rendfokozatban vannak, vagy előléptetésük a közeljövőben várható.

Természetesen az igényoldalon feltüntetett számú tisztet, főtisztet a beosztásából egyidejűleg kiemelni és a javasolt tanfolyamra egyidejűleg vezényelni nem lehetséges. A megfelelő összhaderőnemi kidolgozói gárda kialakítását célzó átmeneti időszak áthidalására elképzelhető alternatívát jelent egy rövidített, néhány hetes „kiegészítő” összhaderőnemi tanfolyam beindítása. Másik módszer lehet a tábornokok, tisztek rendszeres továbbképzésébe, az irányított önképzések rendszerébe súlyozottan beágyazott összhaderőnemi tananyag, melynek számonkérésére is súlyt fektetnek, és a megfelelő szint elérését – sikeres vizsga esetén – diplomával honorálják.

Az ilyen típusú tanfolyam valós igényt elégítene ki, hasznos katonai-szakmai szakképesítést adhatna, elősegítené tisztjeink, főtisztjeink szakmai képzettségének kompatibilitását a NATO-hoz.

* * *

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a fegyveres erők által a 21. században lefolytatandó hadműveletek zömében az összhaderőnemi, szövetséges és többnemzetiségű jelleg fog dominálni. A hadműveletek kisebb, de komplexebb erőkkel kerülnek végrehajtásra, melyek létrehozásának alapjául a NATO hadászati-hadműveleti doktrínális alapkövévé vált összhaderőnemi alkalmi harci kötelékek (CJTF) fognak szolgálni. Ebből következik, hogy az összhaderőnemi vezérkarok, parancsnokságok és törzsek szerepe, jelentősége a jövőben növekedni fog. A NATO állandó parancsnok-

ságainak mintegy fele, a feladatok végrehajtására létrehozott hadműveleti kötelékek szinte mindegyike összhaderőnemi jellegű lesz.

Az eddigiek során tisztjeink, főtisztjeink összhaderőnemi ismereteiket külföldi tanintézetekben, illetve a NATO összhaderőnemi törzsgyakorlásain, hadijátékain (alapvetően a COOPERATIVE GUARD gyakorlatsorozaton), gyakorlati úton szerezték meg. Azt hiszem: nem túlzás azt állítani, hogy az utóbbi csupán az összhaderőnemi törzsmunka fogásainak, eljárásainak megismerését tette lehetővé, a mögötte lévő elméleti alapok elsajátítását csak korlátozott mértékben segítette elő.

Kár lenne tisztjeink összhaderőnemi képzését teljes egészében külföldi tanintézetekre bízni. Független Magyar Honvédségünk nagy hagyományokkal rendelkező szellemi alapjának fejlesztése, a magyar hadtudomány töretlen fejlődése, képzési rendszerünk teljessé tételének igénye mind arra sarkall bennünket, hogy tisztjeink összhaderőnemi képzésén saját erőnkől is munkálkodjunk. A 21. század kicsiny, de jól képzett Magyar Honvédségének professzionális összhaderőnemi kidolgozóira is nagy szüksége lesz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Ralph Peters: A jövő konfliktusainak kultúrája; Új Honvédségi Szemle, 1997/1. sz., 32–41. o.
2. Nagy Andrea–dr. Pintér István: Leadership – vezetési stílus, katonai vezetési stílus; Új Honvédségi Szemle, 1997/2. sz., 66–78. o.
3. Dr. Oroszi Antal: Magyarok az Osztrák–Magyar Monarchia vezérkari képzésében, 1852–1918; Új Honvédségi Szemle, 1997/. sz. 32–47. o.
4. Végh Ferenc: Milyen honvédséget akarunk?; Új Honvédségi Szemle, 1997/6. sz., 4–9. o.
5. Dr. Oroszi Antal: A vezérkari tisztí értékredek alakulása 1920–1950 között; Új Honvédségi Szemle, 1997/9. sz., 43–54. o.
6. Dr. Oroszi Antal: Adalékok a vezérkari tisztképzésről (1868–1918); Hadtudomány, 1997/3. sz., 110–117. o.
7. Dr. Jeney Géza: A katonai felsőoktatást átfogó képzési rendszer szükségességéről; Hadtudomány, 1996/4. sz., 84–91. o.
8. Dr. Sztárnák György: Elgondolás a vezérkari tisztképzés céljáról és tematikai programjáról (középtávú terv); ZMNE Hadtudományi Kar, Budapest, 1997.
9. Dossier d'enseignement (a párizsi Összhaderőnemi Védelmi Kollégium tematikai programja és bemutató kiadványa, College Interarmées de Défense, Paris, 1997)
10. Az alábbi website-okon elérhető információk:
 - a.) US Military Academy: HYPERLINK <http://www.usma.edu>,
 - b.) US Armed Forces Staff College: HYPERLINK <http://www.usma.edu>,
 - c.)US Army Command and Staff School: <http://leav-www.army.mil>,
 - d.) US Army War College: <http://carlisle-www.army.mil>,
 - e.) UK MOD: HYPERLINK <http://www.mod.uk>,
 - f.) Ministre de Défense: HYPERLINK <http://www.defense.gouv.fr>.
11. Az 1997. februárjában a gödi csapatpihenőben a NATO hadműveleti tervezésről levezetett továbbképzés anyagai; a „COOPERATIVE GUARD” NATO CJTF gyakorlatsorozat előkészítése, levezetése és értékelése során elkészített, illetve megszerzett anyagok, továbbá a párizsi Összhaderőnemi Védelmi Kollégiumban 1997–1998-ban végzett tanulmányok során elhangzott előadások anyagai, illetve az utóbbiakról készült jegyzetek.

Turcsányi Károly – Vasvári Ferenc

A biztonságtudományról* és szerepéről a korszerű menedzserszemlélet kialakításában

A hazai felsőoktatási intézmények X. országos ankétján, 1998-ban Mosonmagyaróváron neves egyetemi oktatók, kutatók, szakemberek – közöttük e tájékoztató jellegű írás szerzői is – állást foglaltak abban, hogy a biztonságot csakis komplex módon lehet kezelni. Ennek értelmében az érintett diszciplínák egyesítésére van szükség, amelynek megvalósításában a ZMNE a haditechnikai menedzser szakán folyó menedzserképzésével az élen jár.

A ma és a jövő vezetőinek, haditechnikai menedzsereinek a biztonságot szolgáló sokféle szakterület összefogása, művelőinek, szakértőinek, vezetőinek és szervezőinek irányítása egyre bonyolultabb feladattá válik. Ennek csak az ismeretek bizonyos szintű integrációjával lehet az oktatásban megfelelni. E cikk szerzői, mint a kongresszus meghívott résztvevői, nem csupán az előadásokból, hanem a személyes beszélgetésekből és a későbbi információ-szerzésekből is közvetlenül megismerkedhettek a biztonságtudomány több kérdésével.

Mindezen ismeretek, az előrejelzések és saját kutatásaik jelentős szerepet játszottak abban, hogy a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, a haditechnikai menedzser szak alapításakor – már 1996-ban – a biztonságtudományt önálló tantárgyként vették fel az általános haditechnikai szakirány kötelező tantárgyai sorába.

Az ipari társadalmakban a tömegtermelés, a technológia rohamos fejlődése mellett lemaradt annak biztonsága, és ezért a biztonság, a veszélytelenség dimenziója fokozatosan előtérbe került, sőt napjainkra felértékelődött. A 70-es évektől a Római Klub globális elemzései, a katasztrófák, haváriák, környezetpusztítások értékelései alapozták meg a biztonságtudomány létrejöttét.

A biztonságtudomány, mint a tudomány egyik új, kialakulóban lévő ága, már jelentős múltra tekint vissza. Reprezentánsként a II. biztonságtudományi világkongresszust említjük. Mi, magyarok büszkéek lehetünk nem csupán a sikeres megrendezésre, hanem arra is, hogy a kongresszus elnöke – korunk egyik legismertebb tudósa, tudományos közéleti személyisége, a magyar származású – Teller Ede volt. A kongresszus igen sok alapkérdésben állásfoglalást jelentett a biztonságtudomány fel fogását, filozófiai megközelítését, téziseit, területeit, rendszerét és hatókörét illetően.

* A biztonság, a biztonságtudomány általános fogalmán belül e cikkben az ember, a technika és a környezet összhangjának megteremtéséről, a biztonságos munkakörnyezet kialakításának igényéről, szükségességéről és a jövő haditechnikai menedzsereinek felkészítéséről van szó – a szerk.

Ugyanakkor – a tudományos gondolkodás fejlődése természetének megfelelően – egy sor lényeges biztonságtudományi kérdésben nézeteket ütköztetett és további elemzéseket, kutatómunkát igényelt, ösztönzött.

Az Európai Unió és a világ más régióinak fejlett országaiban a menedzsment minden területén és szintjén ma már kiemelt feladat a minőségi szemlélet, a preventív gondolkodás és a biztonságos munkakörnyezet összhangjának megteremtése. Ennek szellemében például az EU szociális chartája rögzíti azt is, hogy a fejlett munkakörülmények közepette a munkavégző érezze jól magát, veszély ne érje vagy ne fenyegetse, az egészséges, hosszú élet biztosítható legyen. Alapelv: „Health and Safety”, azaz „Egészség és Biztonság”. Az EU másik alapvető elve szerint a tőke (a pénz), a munkaerő és az árú szabad áramlását kell biztosítani úgy, hogy a szociális chartában rögzítettek ezzel együtt teljes mértékben érvényesüljenek.

A két elv összehangolt és együttes megvalósítása az EU szociális chartájának elvárása, ezért mindazon országok, amelyek csatlakozni kívánnak az Európai Unióhoz, a fenti követelményekből eredő feladatokat és terheket saját elhatározásból és erőből kell hogy megvalósítsák.

Amikor tehát Magyarország elhatározott szándéka a NATO-hoz, majd később az EU-hoz való csatlakozás, akkor ez egyúttal a NATO-követelmények és -ajánlások, az EU-elvek, -ajánlások átvételének, adaptálásának, bevezetésének és teljes körű alkalmazásának vállalása is. Ezek hiányosságai a piacon szigorú és a kirekesztés lehetőségét is magában foglaló értékelő tényezők lesznek, azaz a gazdasági érdekérvényesítést is meghatározó kritériumokká lépnek elő.

A tervek szerint Magyarországon 2002. január 1-jétől az EU-szabályozóknak működniük kell. Nem sok idő áll tehát rendelkezésünkre. Különösen igaz ez akkor, ha figyelembe vesszük, hogy egy szabályozó átvételéhez, honosításához általában egy esztendő szükséges. Mindehhez járul az új előírásokat, normákat, elveket alkalmazó közeg részéről a megfelelő felkészültség, az elengedhetetlen befogadószemlélet kialakítása, mind a termelő-szolgáltató, mind a felhasználó szempontjából.

Belátható tehát, hogy a közeljövőben új törvények, törvénymódosítások, jogszabályok, előírások és ajánlások tömege zúdul majd a munkáltatókra, akik sorába ugyanúgy beletartoznak a Magyar Honvédség menedzsmentjei, a katonai szervezetek parancsnokai, vezető- és irányítóállománya, mint a nemzetgazdaság más szervezetei, vállalatai, intézményei menedzsmentje.

A munka-, üzemeltetési (kiképzési, kezelési, alkalmazási), környezeti stb. követelmények ugrásszerű megnövekedése megköveteli az auditálás, akkreditálás, tanúsítás EU-ban elfogadott és elterjedt rendszerének bevezetését. Példaként megemlítjük az auditálás két területét:

- a környezetvédelmi auditálást, amely nemsokára az egyik beszállítói alapkövetelmény lesz a termelő- és szolgáltatószervezeteknél;
- a munkavédelmi auditálást, amely az előzőnél újabb keletű ugyan, de már megjelent az EU nagy cégeinél, és a megelőzésre irányuló törekvés megfelelő szinten beépült a menedzsmentbe.

A világ és Európa jellemző változásai sorában látnunk kell, hogy egyre szélesebb körben terjed a prevenció követelménye, az erre irányuló szemlélet kialakulása. Ennek egyszerű magyarázata a globalizáció és az az információs forradalom, amely

az értelmiség, a politikai, a gazdasági és a tudományos élet vezetői, kutatói részére lehetővé teszi az előrelátáshoz szükséges feltételek, információk széles körű rendelkezésre állását.

Az EU-ban egyre szélesebbre nyílik a prevenció olyan szakterületek integrációs folyamatában, mint pl. az egymást részben átfedő, kiegészítő, esetenként befoglaló munkavédelem, tűzvédelem, munkabiztonság, biztonságtechnika, foglalkozás-egészségügy, környezetvédelem, biztonságvédelem stb. Az integráció mértéke és a prevenció szemlélet mélysége persze ma még közel sem egységes. Ez országonként, régióként változik, és milyensége elsősorban a tradíciókkal függ össze.

Ma Magyarországon az előző kérdésekben fő feladat a képzési-felkészítési, a munkahelyi, az üzemeltetési színvonal emelése, amelyben véleményünk szerint a korszerű felkészítésnek, oktatás-képzésnek meghatározó szerepet kell vállalni, illetve az ehhez szükséges feltételeket biztosítani kell. Ez a feladatkör különösen érinti a felsőoktatást és annak integráns részeként a katonai felsőoktatást is. A megvalósítás odáig kell vezessen, hogy e területeken is megeremtlődjék a hazai és a külföldi egyetemek és főiskolák egyenértékűségének alapvető feltétele. Ennek egyik lényeges biztosítója a felsőoktatási intézmények akkreditálása, másik pedig – részben az előzővel összefüggésben – az idevonatkozó ismeretek oktatásának kiszélesítése és folyamatos korszerűsítése.

A biztonságstudományi ismeretek oktatásáról

A biztonságstudományi ismeretek oktatásával azt kívánjuk elérni, hogy a jövő haditechnikai menedzserei

- komplex módon legyenek képesek a földi technoszféra, bioszféra és homeoszféra létét egyre inkább meghatározó általános biztonság alapkérdéseit megérteni;
- a munkavédelem, a tűzvédelem, a munkabiztonság, a biztonságtechnika, a foglalkozás-egészségügy, a környezetvédelem és még további, a komplex biztonság részét képező területen a legfontosabb szerepköröket, teendőket megismerni;
- mindezeket az általuk vezetett szervezet funkciótartományában, annak biztonsági kultúrájaként megjeleníteni, érvényesíteni.

Ezért a tantárgy keretében e területek komplex biztonságot szolgáló legalapvetőbb ismereteit, módszereit, szabályait gyűjtjük össze, integráljuk és szintetizáljuk egy-egy tananyagga.

A biztonságstudomány nemcsak az egyes embert, a szociotechnikai közösséget, hanem a társadalmat is szolgálja, ebből következik, hogy a tantárgyon belül a katasztrófaregelőzés alapkérdéseit is elemezzük.

Mindezek alapján meggyőződésünk: a *haditechnikai menedzszerképzésben* az alkalmazott ismeretanyag a hivatásos tiszteket és későbbiekben a képzés valamennyi hivatásos és nem hivatásos résztvevőjét arra készíti fel, hogy a sokoldalú, széles látókört igénylő biztonsági ismereteket összefogva, lényegretörően sajátítsák el és gyakorlati munkájukban képesek legyenek azokat koordinálni a követelményeknek megfelelően.

Tehát nemcsak általánosan, hanem a szakterületükhöz kapcsolódóan is képessé kell válniuk a haditechnikai eszközök biztonságos üzemeltetésének, üzemfenntartásának irányítására, a testi épség és egészség valamint a biztonság összhangjának megteremtésére, a Health and Safety megvalósítására.

Mindehhez a képzésben részt vevőknek szükségük van egyrészt a biztonság tudományi ismeretek tantárgyban, másrészt az alapozó tantárgyak keretében elsajátított megfelelő műszaki-technikai alapismeretekre; a hazai és a nemzetközi szabályozási rendszer ismeretére; jogi alapozó és szakmai (műszaki) jogi ismeretekre; a komplex biztonságot elemző, számítási, értékelési munkában való ismeretek és jártasságok megszerzésére. Csak így alakulhat ki a biztonság tudomány tanulmányozásának az alapja, az alapkérdések elsajátításának feltételrendszere és ezek eredményeként a komplex biztonsági szemlélet.

A biztonság tudomány alkalmazása többek között támaszkodik az ergonómia legkorszerűbb alapelemeire. Ennek során épít az antropometriai jellemzőkre, a rendszerergonómián belül külön szerepet biztosít a réteg – a termék –, a kognitív, valamint a szociotechnika ergonómiai ismereteknek. Új fogalmak, követelmények jelentek meg, mint pl. a felhasználóbarát (user friendly); használhatóság (usability); tanulhatóság (learnability); támogathatóság (supportability) stb., amelyek a korszerű eszközök (termékek) alapvető minősítő jellemzői. Külön is emlitenünk kell az emberi információfeldolgozási és a hibázási modellek tanulmányozását és eredményeinek felhasználását. A komplex biztonság értékelése során alkalmazott különféle rendszer-megközelítési eljárások, modellek eredményei felhasználásával ugyanis jelentős mértékben javítható a biztonsági faktor.

Ma a biztonságnak a társadalom által előírt magas szintje a gyakorlatban csak korszerű védelmi rendszerekkel valósítható meg. Az elvárt biztonsági szint egyre növekszik, s az ennek eléréséhez szükséges védelmi rendszerek egyre bonyolultabbakká válnak. Ez az oka annak, hogy oktatásunkban jelentős teret szentelünk a legkorszerűbb, intelligens műszaki-védelmi megoldásoknak, módszereknek. Ezeknek az elemzését nem önmagukért, hanem a biztonságot érintő törvényekből, jogszabályokból levezetve, illetve azokra utalva végezzük el.

A biztonság szerves alkotóeleme, megteremtője és fenntartója maga az ember, aki így a biztonsági kultúra szerves része, amelyben egyénileg is törekedni kell az egészséges életvitelre, életmódra, az egészség megóvására és fenntartására, s a kultúrában mindezek fejlesztésére másokat is ösztönözni kell. Mindezekre tekintettel alakítottuk ki a *haditechnikai menedzserképzés általános haditechnikai szakirányán a képzés tantervét és tematikai programjait, valamint tantárgyleírásait.* A komplex biztonsági szemlélet kialakításához nélkülözhetetlen műszaki-technikai alapismereteket és a jogi alapozó, különösen pedig a szakmai (műszaki) jogi ismereteket az alapozó tantárgyak biztosítják. Az ezzel összefüggő hazai és nemzetközi szabályozási rendszer alapkérdéseit és a komplex biztonságot elemző, számítási, értékelési munka ismereteit, folyamatait és eljárásait a biztonság tudomány tantárgy ismerteti meg a hallgatókkal. *A tantárgy fő témakörei:*

- a biztonság tudomány fogalma, kialakulása, rendszere;
- az ember–technikai–környezet reláció, a technoszféra szabályozása;
- a biztonság tudomány területei, az integrált és a komplex biztonság;

- a korszerű ergonómia alapelvei;
- a munkavédelem alapjai, rendszere, felügyelete;
- biztonságtechnika és intelligens berendezései;
- a technikai (haditechnikai) eszközök biztonságos üzemeltetése;
- a környezetvédelem alapjai, aktuális kérdései;
- a környezeti biztonság és annak megvalósítása. A környezeti biztonság felügyelete, a környezetközpontú irányítási rendszer;
- a tűz megelőzés, tűzbiztonság kérdései;
- a katasztrófamegelőzés alapkérdései;
- az ember–technika–környezet kapcsolat harmonizálása, az emberi magatartás illesztése a környezetbe, az egészséges életmód, életvitel fenntartása;
- a kockázatelemzés alapjai, kockázatelemzés, kockázati határérték számítása;
- a biztonságkultúra. A munkahelyi kockázatkezelés és értékelés.

A biztonságkultúra, a komplex biztonság megközelítésének általános modellje

A biztonságkultúra (safety culture) az angolszász országokban már elterjedt fogalom és követelmény, amely szerint *minden érintett személy figyelemmel kíséri, elemzi, feltárja a veszélyeztető körülményeket és törekszik a kockázatok csökkentésére*. A biztonságkultúra garanciája az, hogy a veszélyeket a priori kezelik, azoknak mindenkor prioritása van a gazdasági döntésekkel szemben, a fejlesztések alapja pedig az emberi hibázások adatgyűjtése, feldolgozása, a következtetések levonása. Feltétele a probléma-érzékenység (érzékelés), a tudatos feltárás (észlelés), a szociotechnikai rendszerekben a közösségi szellem, a közös cél, a megfogalmazó képesség és a probléma továbbítása az adott szintre, amelyben a résztvevők nem nélkülözhetik az etikai érzéket és a morális tartást. A biztonság filozófiája és rendszere a maga helyén teremtett emberi, technikai, gazdasági stb. garanciákra törekszik. Mindezek mellett figyelembe veszi, hogy a teljes körű biztonságot nemcsak a saját, hanem a környezetünk különféle szintjének biztonsága adhatja.

A II. biztonságtudományi világtudományi kongresszus a biztonságkultúra szellemiségében több szekcióban is részletesen foglalkozott a kockázatelemzés, a kockázati határértékek, a kockázatelemzés és az emberi kockázati tényezők kérdéseivel, kölcsönhatásaival. A világtudományi kongresszuson megszilárdult az a felfogás, amely szerint a biztonságtudomány egyik leginkább meghatározó kérdése napjainkban az integrált (komplex) biztonság, azaz a biztonság–kockázat elemzése, valamint a megbízhatóság–prognózis kapcsolatának, elveinek, módszereinek alkalmazása a szükséges szakmai ismeretek és tapasztalatok bázisán. Ezek alapján megállapítható, hogy a biztonság javításának egyik lehetősége a kockázatok mérési, számítási módszerekre épülő elemzésének és értékelésének felhasználása a lehetséges kockázatok kezelésére. Ez tekinthető a biztonságtudomány legfontosabb pillérének, alapjának.

A komplex biztonság megközelítése – amint arra már az előzőekben is utaltunk – az ember–technika–környezet egy rendszerként történő megközelítéséből indul ki. A komplex biztonság tehát mindazokat a kockázatok fel kívánja deríteni, figyelembe kívánja venni és az egzakt tudományosság mai lehetőségeinek felhasználásával

meghatározni (számszerűsíteni), amelyek a rendszer (ember, technika, környezet) összetevőinek bármelyikétől származnak.

Az általános modell is természetszerűen egy meghatározott helyzetből, tágabban értelmezve – átfogóbb vizsgálatoknál – az életciklus vagy egy termelési, szolgáltatási stb. technológiai folyamat adott fázisából indul ki. Ezt egy konkrét állapotmodellel lehet leírni.

A további vizsgálat a megbízhatóságelmélet alkalmazására épít, amelynek érdekében egyrésztől meghatározza a folyamatok, elemek kapcsolati modelljét, másrésztől felhasználja azokat a megbízhatósági adatokat (jellemzőket), amelyeket matematikai (valószínűségelméleti, matematikai statisztikai) módszerek igénybevételel meghatároz. Ilyenek például a meghibásodási ráta értékek, a valószínűségi eloszlás jellemzői stb. Az általános megbízhatósági modell ezek felhasználásával meghatározható.

A komplex kockázati modellhez általában négy kockázati tényezőt szükséges figyelembe venni:

- az emberi tevékenységgel járó kockázatot;
- a technika alkalmazásának kockázati szerepét (rendellenes működés, meghibásodás);
- a környezet közrehatásából származó kockázati hatásokat;
- a gazdasági kockázatot.

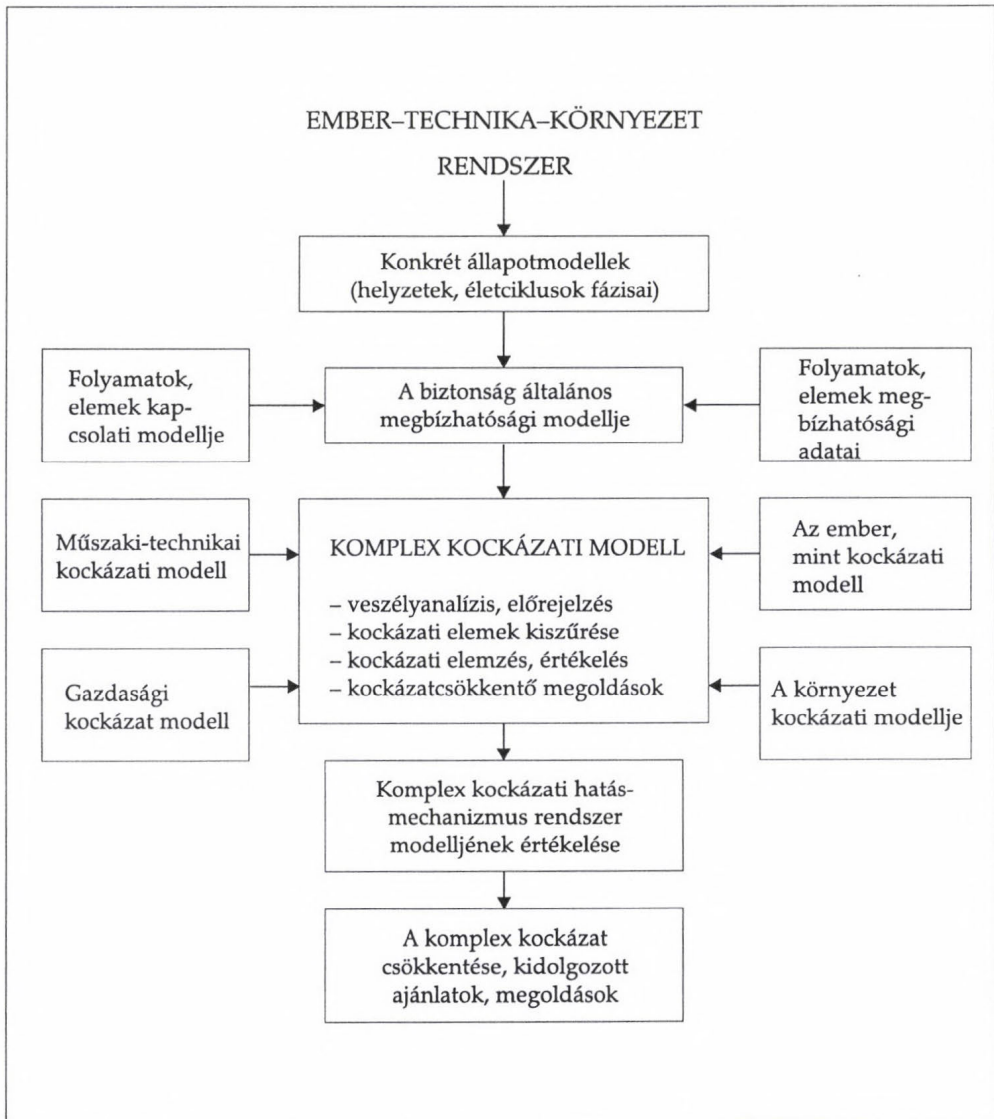
A komplex kockázati modell magában foglalja a kockázati elemek meghatározását, a kockázatok értékelését, a veszélyanalízist, a veszély bekövetkezésének lehetséges becslését, előrejelzését és a kockázatot csökkentő megoldásokat. Mindezek a lépések igen bonyolultak, elvégzésük lehetősége és mértéke esetenként jelentősen eltérő lehet. Mégis rendkívül hatékonyak lehetnek azoknak a megoldásoknak a megtalálásában, amelyekkel a komplex kockázat csökkenthető és az emberi, környezeti és gazdaságossági szempontokat egyaránt figyelembe vevő határokon belül tartható.

A komplex biztonság vizsgálatához kapcsolódó modelleket és azok alapvető összefüggéseit a következő oldalon lévő ábrán mutatjuk be.

A vázlatosan ismertetett sokrétű metodika részletes bemutatása egy cikk keretében nem lehetséges. Ezért a továbbiakban – csak mintegy tézisszerűen – a kockázattertékelés és -kezelés leggyakrabban alkalmazott módszereiből emelünk ki néhányat.

- A metodika első lépése a valós kockázatok felderítése, kiszűrése, azonosítása, majd a kockázat mérése, számítása, amely a veszteségi kockázatok emberi tényezőit is figyelembe veszi és vizsgálja.
- A feltárt kockázatok számíthatók például döntésfüggvénnyel, Bayes-tétel vagy eseményfa, illetve szimuláció alkalmazásával.
- Fontos alap a kockázati szintek, osztályok meghatározása és a szükséges besorolások elvégzése.
- A számított értékek elemzése képezi a feladat legnehezebb részét, mivel a kockázati típus alapjának meghatározása után a kockázati felelősség vállalása, a döntés sok szempont (érdek) ütközésével jön létre.
- Végül meg kell határozni azokat a korrekciós paramétereket, amelyek a kockázatkezelés esetleges hibáinak figyelembevételére adnak lehetőséget.

- A legfontosabb vizsgálati szempont a valószínűségek és a gyakoriságok kapcsolatának, továbbá a valószínűségi értékek és a következmény súlyosságának számszerű, kategorizált meghatározása, elemzése. A részletes kockázatelemzés igen sokféle jellemző, paraméter, mérőszám, rugalmasság, index stb. meghatározását alkalmazza. Bonyolult vagy új rendszerek elemzéséhez nem elegendő a vázlatosan bemutatott metodika alkalmazása, hanem külső szakértők bevonása is nélkülözhetetlen.

A komplex biztonság vizsgálatához kapcsolódó modellek összefüggései

Végül a *munkahelyi kockázatértékelésről néhány gondolatot*, amely a munkavédelmi törvény 54. § 2. bekezdése alapján lényeges területe az oktató tanfolyamnak. A tanszék érintett oktatói tanfolyamon sajátították el az EU-ban használatos legkorszerűbb és egységesített eljárásokat, az elemzés-értékelés módszerét. Ez a katonai élethez adaptálva, gyakorlati példákkal kiegészítve a jövő haditechnikai menedzsereinek képzésében az oktatás és a tanszéki kutatás tárgyát képezi.

A munkáltatók, műszaki vezetők feladata a kockázatértékelés megszervezése, irányítása, összefogása, amelyben tételes kockázatokat dolgoznak fel pl. a következő sorrend szerint:

- veszélyeztetés felderítése, vizsgálata, elemzése;
- a potenciális veszélyeztetés megállapítása;
- a mennyiségi, minőségi értékek meghatározása, értékelése és végül a szükséges intézkedések megtétele.

Az elemző listák kidolgozásával gyakorlati lehetőség nyílik a helyi (munkahelyi, haditechnikai) adaptációra, amelyek elősegítik a kockázatcsökkentés lehetőségeinek, módszereinek kiválasztását, alkalmazását. Az elemzés, értékelés végeredménye: a kockázatokhoz hozzárendelt védelmi módszerek megadása.

A *védelmi módszerek* közül megoldás lehet: a veszély fokának csökkentése (védelem, lokalizálás, elkülönítés), a kitettség idejének csökkentése vagy a technológia korszerűsítése, kiváltása. Emberi oldalról nézve a felkészítés, begyakorlás fokozása, az ismeretek szinten tartása, valamint a szabályozók, szigorító intézkedések kiadása is eredményre vezethet. A munkahelyikockázat-értékelés a szükséges dokumentálásokkal végződik. Úgy véljük, hogy a ZMNE Haditechnikai tanszéke képes a „munkahelyikockázat-értékelés módszertanát” a felkészítések és továbbképzések rendszerében széles körű oktatás tárgyává tenni, amelynek alkalmazása a törvény szerint a munkáltatók feladatköre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Dr. Teller Ede: A biztonság bizonytalansága; Bp., 1991. Relaxa Kft.
2. A 2. biztonságtudományi világkongresszus jegyzőkönyve, I–II. kötet; Bp., 1993. Kong. Szerv. Ltd.
3. Dr. Turcsányi Károly: Munkabiztonsági, biztonságtudományi oktatás a haditechnikai menedzszerképzésben; Bp., 1998. OM Különkiadvány
4. Dr. Damjanovics J.–Radványi L.: A Magyar Köztársaság környezeti biztonsága; Bp., 1997. SVK. Kiadvány
5. Dr. Vasvári Ferenc: Megalakult a Biztonságtechnikai Hivatal; Bp., 1995. Katonai Logisztika 3. évf. 4. sz.
6. Dr. Izsó L.: Ergonómia; egyetemi jegyzet, Bp., 1997. OMKTI
7. Dr. Vasvári Ferenc: A komplex munkabiztonsági menedzserszemlélet kialakítása a biztonságtudományi ismeretek alapján; Bp., 1998. OM Különkiadvány
8. Dr. Turcsányi Károly: A honvédség és a környezetvédelem összefüggésének néhány aktuális kérdése; Bp., 1996. Hadtudomány 1. sz.

Kiss Lajos

Az amszterdami szerződés hatása a magyar határőrizeti rendszer fejlesztésére

A szerző az Európai Unió külső és belső határain jelenleg működtetett határőrizeti rendszer kialakításának történelmi előzményeiből kiindulva felvázolja, hogy az unióhoz történő csatlakozásunk határhelyzetiinkben milyen változásokat okozhat és az amszterdami szerződés hogyan befolyásolja a schengeni egyezményhez csatlakozásunk korábban kialakított lehetséges változatait. Bemutatja azokat az új technikai eszközöket és eljárásokat, amelyeknek a jövőben a határőrizeti rendszer, különösen a határátkelőhelyek közötti szakaszok ellenőrzésében fontos szerepiük lehet. A cikk a Magyar Hadtudományi Társaság 1998. évi pályázati felhívására készített munka rövidített változata, amely szervesen illeszkedik dr. Nagy György és a szerző korábban megjelent munkáihoz.*

Az Európai Unióhoz történő csatlakozás kérdésköre valamilyen mértékben minden magyar állampolgárt érint. Az ország lakosságának nagy része fokozódó érdeklődéssel kíséri a megkezdett csatlakozási tárgyalásokat hazánk és az Európai Unió között. Mindenkit érdekel, hogy ez a folyamat hogyan hat személyére, szűkebb vagy tágabb környezetére, milyen előnyökkel jár a társadalom egyes tagjai számára. Az érdeklődés nemcsak hazánkra korlátozódik. Szomszédaink, és az ezen országokban élő magyar kisebbség is élénk figyelemmel kíséri a csatlakozási folyamatot.

A személyek szabad mozgása feltételeinek megteremtése az unión belül

A személyek szabad mozgása megteremtésének gondolata az egyesült Európán belül már a két világháború között megjelent. A római szerződés fogalmazta meg konkrétan „négy szabadságként” az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek szabad mozgásának közösségen belüli megvalósítását. A személyek szabad mozgása a közösségen belül azt jelenti, hogy minden közösségi állampolgár szabadon mozoghat, letelepedhet és dolgozhat ezen a területen.

Határőrizeti vonatkozásban ez azt jelenti, hogy az unió területén tartózkodó személyek a tagállamok egymás közötti államhatárát szigorítást nem igénylő határhelyzetben ellenőrzés nélkül léphetik át, míg a tagállamok nem uniós határszaka-

* Lásd a Hadtudomány 1997/4. és 1998/1. számait.

szain hatékony határőrizetet valósítanak meg. Az uniós tagországok határőrizetére vonatkozó legfontosabb előírásokat a schengeni egyezmény tartalmazza.

Ahhoz, hogy a schengeni határőrizeti rendszer eredményesen működhessen, kialakultak és hatnak azok a legfontosabb kategóriák, amelyek a rendszer eredményes működését biztosítják. Ezek a külső és belső határok. Ezen határok átlépésének feltételeit a schengeni egyezmény II. Cím I–II. fejezete tartalmazza. E fejezetekből meghatározóan csak azokkal a kérdésekkel foglalkozom, amelyek a határátkelőhelyek közötti határszakaszok határőrizetének szabályozását érintik.

Az I. fejezet a belső határok átlépésének kérdéseit tárgyalja. Ennek egyik legfontosabb megállapítása, hogy a belső határok személyi ellenőrzés nélkül bárhol átléphetők. Azonban ha a közrend vagy a nemzetbiztonság érdeke úgy kívánja, bármelyik szerződő fél, a többi szerződő féllel történt egyeztetés után, úgy dönthet, hogy belső határain korlátozott időtartamra, a helyzetnek megfelelő és az adott ország határőrizeti szervei által végzett ellenőrzést foganatosít. Ha a közrend vagy nemzetbiztonság azonnali intézkedést tesz szükségessé, az érintett szerződő fél megteszi a szükséges intézkedéseket, és azokról a legrövidebb időn belül tájékoztatja a többi szerződő felet.

A II. fejezet a külső határok átlépését szabályozza. A külső határok elvben csak a kijelölt határátkelőhelyeken és csak azok nyitvatartási ideje alatt léphetők át. A részletesebb rendelkezéseket, valamint a kivételeket, a kishatárforgalom módját, továbbá a speciális tengeri forgalomra vonatkozó szabályokat a Végrehajtó Bizottság állapítja meg.

A megvalósítás legáltalánosabb gyakorlati tapasztalatai az osztrák és német külső és belső határokon

A határőrizeti rendszer fejlesztésének középpontjába mindkét országban az informatikai és a határőrizetet, valamint határforgalom-ellenőrzést segítő technikai eszközök széles körű alkalmazását állították.

Megállapítható, hogy ezek a fejlesztések nagyban hozzájárultak a határőrizet eredményességének növeléséhez, a határőrizet hatékonyságát azonban kizárólagosan biztosítani nem tudják. A külső határokon a jogellenes cselekményeket szervező csempészszervezetek megismerték a különböző hőképteknikai berendezések működési és alkalmazási elveit, tevékenységük fő irányait azokra a területekre összpontosítják, ahol ezek az eszközök a terep adta lehetőségek miatt nehezen vagy kevésbé hatékonyan alkalmazhatók.

A határőrizetben részt vevő szervek mindkét országban saját negatív tapasztalataik alapján jutottak hasonló megállapításokra, mint amelyeket mi határőrizeti elveinkben megfogalmaztunk. Ennek eredményeként a technikai eszközök alkalmazása mellett tovább növelik a határőrizetben részt vevő járőrök számát.

Összességében megállapítható, hogy a külső határok eredményes őrzete legalább két lépcső alkalmazásával, többvonalas határőrizeti rendszerrel oldható meg hatékonyan, a határőrizetben részt vevő erők és eszközök alkalmazása összhangjának megteremtésével.

A belső határokon a határátkelőhelyeken az ellenőrzést megszüntették, a határvonalától számított 20–30 kilométeres mélységig azonban egyre növekvő létszám-

mal és hatékonysággal úgynevezett „háttérellenőrzéseket” végeznek a jogellenes cselekményeket elkövetők kiszűrésére.

Ezek az országok érdekeiknek megfelelően, nemzeti sajátosságaik figyelembevételével alakítják ki határőrizeti rendszerüket.

A központi határőrizeti szakszerv egyre erősödő befolyása mellett igyekeznek mindkét országban az államhatár eredményesebb őrzését megvalósítani.

Az amszterdami szerződés hatása a magyar határőrizeti rendszer fejlesztésére

Az amszterdami szerződés létrejötte előtt meghatározóan az volt az elképzelésünk, hogy az Európai Unióhoz történő csatlakozásunk után anyagi helyzetünknek és a kialakult határhelyzetnek megfelelően fokozatosan teljesítjük a Schengeni Egyezmény előírásait, majd ezt követően csatlakozunk az egyezményhez. A csatlakozás és a határőrizeti rendszer fejlesztésének alábbi lehetőségeit vizsgáltuk:

- A Magyar Köztársaság az Európai Unió tagja lesz, azonban nem csatlakozik a Schengeni Egyezményhez,
- Hazánk csatlakozik a Schengeni Egyezményhez, de különleges státuszt kér a szomszéd, de nem tagállamokhoz fűződő kapcsolatai alakításában,
- Teljeskörű csatlakozás a Schengeni Egyezményben megfogalmazott jogokkal és kötelezettségekkel.

Az Amszterdami Szerződés új fejezetet nyitott a határőrizeti rendszer fejlesztésével kapcsolatos elgondolások vonatkozásában. Azzal, hogy a Schengeni Egyezményt a harmadik pillérből az elsőbe emelte át, azt a közösségi jog részévé tette. Így az új tagjelöltek számára a Schengeni Egyezményben megfogalmazottak teljesítése már a csatlakozás feltétele. A jelenlegi prognózisok szerint hazánk kedvező esetben már 2002-ben csatlakozhat az Európai Unióhoz. Erre az időpontra a magyar határőrizeti rendszer minden elemének meg kell felelnie a schengeni előírásoknak.

A kérdéskör súlyát növeli, hogy megítélésem szerint a külső határok hatékony ellenőrzésének a csatlakozás időpontjáig történő megvalósításában derogáció nem kérhető, ugyanis ez a csatlakozási tárgyalások elhúzódásához vezethet vagy annak akadályává válhat.

A fentieket figyelembe véve, a csatlakozás időpontjáig a magyar határőrizeti rendszernek a határátkelőhelyek közötti határszakaszok őrzetének vonatkozásában biztosítani kell:

- A külső határokon a határátkelőhelyeken folytatott ellenőrzés kikerülése senki számára ne váljon vonzóvá,
- A belső határokon a hatékony ellenőrzés ideiglenes visszaállításának lehetőségét.

Az új magyar határőrizeti rendszer kialakítása

a.) Az unióhoz történő csatlakozásunk hatása az egyes viszonylatok határhelyzetére

Új határőrizeti rendszerünk kialakításának első lépése annak prognosztizálása, hogy csatlakozásunkat követően mely határszakaszaink fognak külső és mely határszakaszaink belső határként funkcionálni a schengeni rendszerben.

Szomszédaink közül jelenleg Ausztria tagja az Európai Uniónak és a schengeni egyezmény előírásait teljesítő államoknak. Hazánkkal megközelítően egy időben szomszédaink közül várhatóan Szlovénia fog csatlakozni az Európai Unióhoz. Rendelkezésre álló adataink szerint a többi szomszédunkkal közös államhatárunk a schengeni normák szerinti külső határ kategóriájába fog tartozni. Ezt a kategóriát fogják alkotni: a Szlovákiával, az Ukrajnával, a Romániával, a Jugoszláviával és a Horvátországgal közös határszakaszaink. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben a Magyar Köztársaság 2245 kilométer hosszú államhatárából 1787 kilométer hosszú határszakaszon kell az unió elvárásának megfelelő, külső határookra jellemző határőrizeti rendszert kialakítani, célszerűnek tartom e hosszú határszakasz további differenciálását.

A nemzetközi helyzetben érzékelhető jelenlegi tendenciákat figyelembe véve, feltételezhetjük, hogy az ukrán, a jugoszláv és a román határszakasz fog legtovább külső határszakaszként funkcionálni. Az államhatárral kapcsolatos és más jogellenes cselekmények számát figyelembe véve szintén feltételezhető, hogy hosszú távon ezek a határszakaszaink a legveszélyeztetettebbek.

Tekintettel arra, hogy a most létrehozandó határőrizeti rendszernek meghatározóan az Európai Unióhoz csatlakozásunkat követően kell külső határainkon a hatékony határőrzést – jelenleg pontosan meg nem határozható ideig – biztosítani, célszerűnek tartom annak vizsgálatát, hogy csatlakozásunk milyen hatással lehet az államhatárral kapcsolatos és egyéb jogellenes cselekmények irányultságára ebben az időszakban.

A jelenlegi helyzetet figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy leendő külső határainkon az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekményeket a horvát, a jugoszláv, a román és az ukrán határszakaszon a befelé, míg a szlovák határszakaszon a kifelé irányultság jellemzi. Változással a szlovák határszakaszon számolhatunk. Megítélésem szerint a csatlakozást követően a szlovák határszakaszt is a befelé irányultság fogja jellemezni. Ezt a következő tényezők támasztják alá. Ha Magyarország az Európai Unió tagja lesz, akkor az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekményeket elkövető személyek célja az lesz, hogy az Európai Unió területére bejussanak és innen a belső határellenőrzés csekélyebb hatékonyságát kihasználva jussanak el az unió más tagállamainak területére. Ily módon nem lesz érdekük, hogy Szlovákia irányába tovább menjenek.

Előre láthatóan Lengyelország, Csehország és Magyarország megközelítően azonos időpontban fog az unióhoz csatlakozni. Ezt követően Szlovákia sajátos helyzetbe kerül. Földrajzi helyzeténél fogva északról, nyugatról és délről az unió tagállamai fogják körülvenni. A keletről az ország területére beérkező illegális migránsok bármely irányba is indulnak, ezt követően számukra kedvező célországot fognak találni. Ezek közül az egyik Magyarország lesz. Melyek lehetnek azok a tényezők, amelyek hazánk északi határát az ember- és árucsempész-tevékenység kedvelt területévé tehetik?

Ebből legfontosabb lehet, hogy ez Magyarország leghosszabb határszakasza, ahová nem szándékozunk erőinket és eszközeinket az átlagosnál nagyobb mértékben összpontosítani. A másik meghatározó szempont, hogy e határszakaszunkon a terep rendkívül változatos, kedvező feltételeket biztosít az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekmények elkövetéséhez. A Dunától keletre erdős hegyes, míg az

Ipoly befolyástól nyugatra meghatározóan a Duna képez természetes akadályt. Így ezen határszakasz hatékony ellenőrzése nehezen biztosítható.

A várható helyzet prognosztizálását nehezíti, hogy az embercsempészszervezetek jól felkészültek, nagy helyismerettel rendelkeznek, technikai eszközeik és híradásuk minden kíváncsalmat kielégít. A nyugati tapasztalatok is azt bizonyítják, hogy gyorsan alkalmazkodnak az új határőrizeti rendszerhez és annak leggyengébb pontjait fogják kiválasztani cselekményük elkövetéséhez. Így a lengyel, a cseh, a magyar határszakaszok között is gyorsan válhatnak, és még a magyar határszakaszon belül is gyorsan áthelyezhetik cselekményük súlypontját egyik térségből a másikba. Ezért addig, míg ez a határszakasz nem válik belső határrá, gyakran fog bizonyos helyeken és időszakokban az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekmények elkövetésének kiemelt helyszínévé válni.

A fenti körülményeket figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy erőinket és eszközeinket a jugoszláv, a román és az ukrán határszakaszra célszerű összpontosítani, míg egyéb irányokban az erők és eszközök gyengébb koncentrációja is elégséges, figyelembe véve, hogy milyen sajátos helyzet alakulhat ki a szlovák magyar határszakaszon, Szlovákia Európai Unióhoz történő csatlakozásáig.

b.) A határőrség erői helyzetének értékelése

Napiainkra a határőrség fejlődésének jelentős állomásához érkezett. Az 1989-ben megkezdett átalakítási folyamat első szakasza befejeződött. Elkészültek a határőrség feladat- és tevékenységi rendszerét meghatározó jogszabályok, a hatékonyabb működés érdekében jelentős szervezeti átalakítások kerültek végrehajtásra, az elmúlt évben a határőrség szervezetéből az utolsó sorkatona is kivonásra került.

A jogszabályi változások a szakterületi szabályozásokkal kiegészítve lehetővé teszik, hogy a Határőrség helyi és területi szerveinek vezetői szervezetük illetékességi területén a hatáskörükbe utalt ügyekben döntsenek és egy személyben feleljenek tevékenységük hatékonyságáért.

A fentieket figyelembe véve a magyar határőrizeti rendszer jelenlegi állapota jó lehetőségeket biztosít az Európai Unió elvárásainak megfelelő határőrizeti rendszer kialakításához. Az évtizedek során szerzett elméleti és gyakorlati tapasztalatok biztosítani fogják a kialakítandó határőrizeti rendszer hatékony működtetését.

c.) A legcélszerűbb technikai fejlesztések a külső határokon és ezek hatása a határőrizeti rendszerre

A fent leírtakat figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a fejlesztéseknek a határátkelőhelyek közötti határszakaszok tekintetében is a jugoszláv, a román, az ukrán határszakaszt kell kiemelten érinteniük. Melyek lehetnek azok a technikai eszközök, amelyek beszerzésével ezen határszakaszok hatékony ellenőrzése megvalósulhat? A már korábbi pulikációkban megjelent eszközökön kívül az alábbi eszközök alkalmazását tartanám célszerűnek.

Továbbra is kiemelt helyet kell elfoglalnia az informatikai fejlesztésnek, melynek eredményeként el kell érni, hogy a járőrök a jogosultságuknak megfelelő adatbázisokban a személyeket és a járműveket az illetékességi terület bármely pontjáról ellenőrizni tudják. Ehhez kapcsolódóan a következő fejlesztéseket tartom célszerűnek.

Ahhoz hogy járőreink nagy területeken legyenek képesek mozogni, szolgálatuk ne legyen sablonos, feltétlenül rendelkezniük kell a járőrszolgálat céljainak

megfelelő, jó terepjáró képességű járóautókkal és az ehhez szükséges üzemanyaggal. A járórok hatékonyságát növelné, ha ezek a járművek úgy kerülnének már eredetileg kialakításra, hogy az elfogás helyéről a kirendeltségig az elfogott személyeket a járór önállóan is képes legyen szállítani.

A hőképtechnikai berendezések következő fajtáinak alkalmazása válhat célszerűvé

Állandó telepítésű eszközök alkalmazása

Állandó teletelepítésű hőképtechnikai berendezéseket lenne célszerű alkalmazni az államhatárral kapcsolatos jogellenes cselekmények országos főirányaiban. Ezeket azoknak a határőrizeti kirendeltségeknek kellene üzemeltetni, amelyeknek az illetékességi területén alkalmazásra kerülnek. Kezelőszemélyzetüket is ezeknek a kirendeltségnek kellene biztosítaniuk, amely az üzemeltetési idő alatt kettő fő operátorból áll. Ezen személyek feladata lenne a berendezések kiszolgálása, a kezelő fülkében elhelyezett műszerek figyelése, jogellenes cselekményt elkövetők felfedése esetén a figyelő/üldöző csoport helyszínre irányítása, kapcsolattartás a kirendeltség határőrizeti ügyeletesével, irányába javaslattevés a szolgálatban lévő járórok értesítésére, esetlegesen segítség nyújtás céljából ezen járórok meghatározott tereponokra, terepszakaszokra történő irányítására.

Tekintettel arra, hogy ezeknek a kirendeltségeknek az illetékességi területén belül általában határforgalmi kirendeltség is elhelyezkedik, célszerű lenne megvizsgálni, hogy ezen berendezések személyi kiszolgálása, az egyéb szükséges szervezeti elem(ek) létrehozása nem egyszerűsödne-e, ha ezek a kirendeltségek összevonásra kerülnének. Ez az adott területen rendelkezésre álló erők más területeken történő hatékonyabb alkalmazását is lehetővé tenné.

Mobil hőképtechnikai eszközök alkalmazása

Napjainkra ezeknek az eszközöknek kialakult egy olyan változata, amely egy terepjáró mikrobusz vagy személygépkocsi kocsiszekrényébe építve lehetővé teszi, hogy különböző helyeken és időpontokban kerüljön alkalmazásra. Figyelembe véve kiemelt külső határaink térségében az igazgatóságok illetékességi területén a domborzat és a fedettség kedvező alakulását, feltételezhetjük, hogy ezen eszközök ebben a térségben hatékonyan alkalmazhatók.

A mikrobusz kocsiszekrényében kettő fő operátor részére került munkahely kialakításra. E két fő az állandó telepítésű eszköz kezelő személyzetéhez hasonlóan végzi a berendezés kiszolgálását, figyeli a gépjárműben elhelyezett monitoron a jogellenes cselekményeket elkövető személyek megjelenését, követi mozgásukat a terepen. A helyszínre irányítja a figyelő/üldöző csoportot, amely végrehajtja az elfogást.

Az elfogás végrehajtása azonban több problémát is felvet. Abban az esetben, ha viszonylag nagyobb távolságról kell a tiltott határátlépést elkövetők mozgási útvonalára, tartózkodási helyére irányítani az üldöző csoportot, akkor ennek közeledését a jogellenes cselekményt elkövetők könnyen érzékelhetik. Mivel napjainkban az embercsempészek által szervezett, csoportos elkövetési magatartás a jellemző,

feltételezhető, hogy a csoport tagjai ekkor a terepen megpróbálnak elrejtőzni vagy kis csoportokban és egyénileg folytatják útjukat, hogy később egy megbeszélte helyen vagy településen találkozzanak, vagy megpróbálnak visszajutni a szomszéd ország területére.

Látható, hogy ez a megoldási változat a legtöbb esetben nem fogja biztosítani a sikert. Ezért célszerűbbnek tűnik ha az üldözőcsoport, a csoportos elkövetők feltételezett haladási útvonalán egy olyan terepszakaszon, ahol a meglepetést biztosítani tudja elrejtőzik és váratlanul út rajta a határsértő csoporton és hajtja végre az elfogást. Természetesen ez a megoldási változat feltételezi, hogy legalább 2–3 figyelő/üldöző csoportot működtessünk annak érdekében, hogy a tiltott határátlépést elkövető személyek feltételezett haladási irányában ezeket a csoportokat kellő időben elhelyezhessük és ha szükséges egyéb tevékenységeket is végezthessünk velük. Ilyen lehet a kialakult helyzetnek megfelelően zárás végrehajtása, vagy a mélységben okmányellenőrzés végzése.

Hordozható hőképtecnikai berendezés alkalmazása

Érzelhetjük, hogy a jogellenes cselekményt elkövetett személyek felfedése a terepen, úgy éjjel mint nappal, még nem biztosítja sikeres elfogásukat. Ezt segítheti eredményesen, a hordozható hőképtecnikai berendezés alkalmazása.

Természetesen felmerül a kérdés, miért szükséges egy ilyen eszköz, amikor az üldözést végrehajtó járőreink is rendelkezhetnek a maradék fény felerősítésére alkalmas éjjellátó eszközökkel. Azért, mert ezen eszköz alkalmazója éjjel jelentős előnyre tehet szert a maradék fény felerősítésére alkalmas optikai eszközök használatával szemben. Addig, míg a maradék fény felerősítésén alapuló éjjellátó eszköz alkalmazása esetén megfelelő álcázással, mozdulatlansággal a keresett személy vagy személyek elkerülhetik a felfedést, addig a hőképtecnikai berendezések elől az elrejtőzés nem lehetséges.

Ezért lenne célszerű ezen berendezéssel a figyelő/üldöző csoportok megerősítése. Természetesen minden csoport megerősítésére nem fog lehetőség nyílni, azonban azt célszerű lenne elérni, hogy minden akció végrehajtásakor legalább egy ilyen eszköz rendelkezésre álljon.

Helikopterre szerelt hőképtecnikai berendezések alkalmazása

A helikopterre szerelt hőképtecnikai berendezés nagy területek gyors és megbízható ellenőrzését teheti lehetővé. Szerepe elsődlegesen a jogellenes cselekményeket elkövető személyek felfedésében lehet. Ezt követően a földön szolgálatot teljesítő járőröket vagy a figyelést/üldözést végrehajtó csoportot(okat) a kérdéses körzetbe irányítaná, amelyek az elfogást végrehajtanák. Felmerül a kérdés, célszerű lenne-e, ha a helikopter befogadó képessége lehetővé teszi, egy 2–3 fős üldöző csoport elhelyezése a helikopteren. A földön végrehajtott elfogás nehézségeit figyelembe véve a jelenlegi körülmények között nem tartom célszerűnek ezt a megoldást.

A földön tevékenykedő járőrök és az üldöző csoportok tevékenységét viszont segítené, ha ezek a helikopterek nagy teljesítményű fényszóval kerülnének felszerelésre és az üldözés körzetében megvilágítanák a keresett személyeket.

Hajókra szerelt hőképteknikai berendezések alkalmazása

A vízi határszakaszok megbízható őrzete elsődlegesen ukrán viszonylatban tehet szert kiemelt jelentőségre. Ezt nagyban segíthetné a különböző típusú hajókra szerelt hőképteknikai berendezések alkalmazása. Ezekkel megoldható lenne úgy nap, mint éjszaka a vízfelszín és a part menti területek ellenőrzése. A hajók éjszakai mozgásának biztosítása érdekében ezen hajókat el kell látni a biztonságos vízi közlekedést biztosító lokátorral is.

A különböző szervezeti elemek összehangolt tevékenységének biztosítása érdekében, majd a jogellenes cselekményeket elkövető személyek észlelésekor a *hőképteknikai berendezés, a figyelő/üldöző csoportok, a hajók, a helikopter tevékenységének vezetése szükségessé teheti mozgó vezetési pont alkalmazását*. Erre sor kerülhet akkor is, ha egy időben egy területen több hőképteknikai eszköz, figyelő és üldöző csoport kerül alkalmazásra. A mozgó vezetési pont állománya egy tiszt és egy operátor. A vezetési pont berendezése, az összeköttetést biztosító eszközök teljesítménye nem ismert. Amennyiben ez ismert lesz, célszerű lesz megvizsgálni, hogy esetlegesen a kirendeltségek informatikai rendszerével ez milyen mértékben helyettesíthető.

A jogsértő cselekményt elkövető személyek észlelésekor a gyors és hatékony intézkedések megtétele érdekében fontos, hogy azonnal pontosan meg tudjuk határozni ezen személyek, a járőrök, a figyelő és üldöző csoportok helyzetét. Ez különösen nehéz feladat lehet éjszaka a vízen és a levegőben. Ezen feladat gyors és pontos elvégzésére alkalmas a műholdas helyzet meghatározó berendezés (GPS).

Az eddig leírtakból úgy tűnhet, hogy a határátkelőhelyek közötti határszakaszok hatékony őrzésének egyetlen tényezője van, a technikai eszköz. Már utaltunk is rá, hogy ezek az eszközök jelentősen hozzájárulhatnak a sikerhez, de nem kizárólagos biztosítékai annak. Vannak olyan terepszakaszok, ahol nem vagy csak kevésbé hatékonyan alkalmazhatók. A sablonos alkalmazás, a helytelen helyzetértékelés ezen drága eszközökben rejlő lehetőségek hatékony kihasználását jelentősen csökkentheti.

A technikai fejlesztések hatása a határőr igazgatóságok határőrizeti rendszerére

Az eddig leírtakból is kitűnik, hogy ezek az új technikai eszközök önálló alkalmazás esetén nem eredményezik azt a hatékonyságot, amelyet joggal elvárhatunk. A hatékony alkalmazáshoz szükség van egy hőképteknikai és legalább egy figyelő/üldöző csoport alkalmazására. De ez a hatékonyság további szervezeti elemek összekapcsolásával jelentősen növelhető. Összességében megállapítható, hogy ezek az eszközök a kívánt eredményességet csak rendszerbe szervezve biztosítják. Ezeket figyelembe véve a *következő elgondolások tűnnek célszerűnek*.

Az állandó telepítésű hőképteknikai berendezések célszerű helyének egy változatát a szervezetben már bemutattam. A továbbiakban a mobil eszközök alkalmazási lehetőségeivel és az ezt befolyásoló körülményekkel szeretnék foglalkozni.

Feltételezem, hogy a mobil hőképteknikai berendezések fokozatosan kerülnek beszerzésre és alkalmazásra. Az is célszerűnek tűnik, hogy ezek beszerzése és al-

kalmazása megelőzze az állandó telepítésű berendezések vásárlását, ugyanis ezen eszközök alkalmazásával fel lehetne mérni, hogy az állandó telepítésű eszközök elhelyezése hol célszerű.

Figyelembe véve, hogy a mobil eszközök hatékony alkalmazása is feltételezi még legalább egy figyelő/üldöző csoport alkalmazását, de az elfogás hatékonysága két – három ilyen csoport jelenlétét is megköveteli, ez összességében érinthet egy mobil és egy kézi hőképkamerát, három járőr autót és minimum 11 fő személyi állományt. Felmerül a kérdés, önálló szervezeti egységként, vagy valamely alegység részeként üzemeltessük ezeket az eszközöket. A kezdeti időszakban a feladat végrehajtás szempontjából megítélésem szerint egy önálló hőképtechnikai csoportként kellene alkalmazni ezeket az embereket és eszközöket. Tekintettel arra, hogy egy ilyen csoport meghatározóan éjszaka kerül alkalmazásra, mindenképpen szükséges az eszközök hatékony kihasználása érdekében több váltás személyzetet szervezni. Addig, amíg egy igazgatóságnál egy – két ilyen eszköz található, addig célszerű lenne, ha ezen eszköz vagy eszközök alkalmazási területeit heti bontásban a határőrizeti osztályvezető határozná meg. Az ezt követően beérkező eszközöket az igazgatóság valószínű irányjaiban elhelyezkedő kirendeltségek szervezetében kellene alkalmazni. A fejlesztés végén az igazgatóság közvetlen alárendeltségében egy eszközt lenne célszerű hagyni önálló csoportként, vagy a határvadász század részeként.

Ezt a változatot azért is tartanám célszerűnek, mert ezek az eszközök a határőrizeti kirendeltségek illetékességi területén kerülnének alkalmazásra, ahol az államhatár eredményes őrzéséért a kirendeltség vezető felelős. Ezen eszközöknek a kirendeltség vezető alárendeltségébe kerülésével a döntési jogkör és a felelősség egy helyen jelenne meg.

Azokon a kirendeltségeken, ahol ezek a berendezések a kirendeltség alárendeltségében üzemelnének, ezek alkalmazási területén a határőrizeti rendszernek legalább három vonalasnak kell lennie. Ha befelé irányultsággal számolunk, akkor az államhatár térségében kellene elhelyezkednie 1–2 figyelő/üldöző csoportnak, a második vonalat a hőképtechnikai berendezés képezné, míg a hőképtechnikai berendezés mögött a mélységben szintén 1–2 figyelő/üldöző csoport helyezkedne el. Azokat az erőket, amelyek a kirendeltség állományából a hőképtechnikai csoportban nem vesznek részt, ebben az időszakban a hőképtechnikai berendezés által nem vagy csak nehezen ellenőrizhető terepszakaszokon célszerű alkalmazni.

A belső határokon az új határőrizeti rendszer fokozatos kialakítása tűnik célszerűnek. Ily módon a belső határok az első időszakban a kontroll szerepét tölthetnék be a külső határokon folytatott határellenőrzés hatékonyságának ellenőrzésében. Az így szerzett tapasztalatok alapján kellene kialakítani a kapcsolattartási szolgálati helyek rendszerét és a hátérellenőrzések hatékonyságát. Ennek figyelembe vételével kellene megszervezni a szomszédos országokkal a határőrizeti együttműködésünket is.

Tekintettel arra, hogy még nem teljesen alakult ki az illegális migránsok hazaszállítási és egyéb felmerülő költségei viselésének gyakorlata a schengeni országok között, ezért a belső határok határőrizeti rendszerének kialakításakor ennek anyagi vonzatát is célszerűnek tartom figyelembe venni.

Összességében megállapíthatjuk, ha a szükséges informatikai és technikai fejlesztéseket a csatlakozás időpontjáig lépésről lépésre végre tudjuk hajtani, akkor megfelelünk az uniós elvárásoknak, amelyet a magas színvonalú vezetői munka, a kor követelményeinek megfelelő technikai színvonal és a viszonylag alacsony létszám hármas követelménye fog jellemezni. Ezen rendszer kialakításának és működtetésének kulcsa továbbra is a jól felkészült személyi állomány lesz.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Danyi József: Schengen kapujában. Interjú Kiss Kálmán vezérőrnagy, rendészeti főigazgatóval; Ország-határ, 1998/11. sz. 8-9. p.
2. Dr. Gáspár László: A Magyar Határőrség szolgálati tevékenységeiben ható elvek érvényesülése és változásai 1945-től az 1980-as évek végéig; Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1996. 190. p.
3. Kiss Lajos: Az Osztrák Szövetségi Hadsereg osztrák-magyar határszakaszon történő határőrizeti alkalmazásának tapasztalatai; Nemzetvédelmi Egyetemi Közlemények, I. évfolyam 1. sz. 45-53. p.
4. Kiss Lajos: Az éjszakai határőrizet tapasztalatai; Hadtudomány, VIII. évfolyam 1998/1. sz. 95-100. p.
5. Kovács Gyula: A Magyar Köztársaságnak a schengeni egyezményhez való csatlakozás várható kihatásai az államhatár őrizetére, illetve a határforgalom ellenőrzésére; Határőrségi Tanulmányok, Budapest, Határőrség Országos Parancsnokság, 1995. 15. p.
6. Megállapodás a Benelux Gazdasági Unió tagállamainak kormányai, a Német Szövetségi Köztársaság kormánya és a Francia Köztársaság kormánya között a határokon történő ellenőrzések fokozatos megszüntetése tárgyában 1985. június 14-én létrejött schengeni egyezmény végrehajtásáról
7. Dr. Nagy György: A határforgalomellenőrzés, mint a határőrizet egyik területe, megvalósítását meghatározó és befolyásoló főbb tényezők, a cél- és feladatrendszer; Kézirat, 1997.
8. Dr. Sándor Vilmos: A határrendészetet ellátó szervezetek összetevékenységeiben ható törvényszerűségek és általános elvek; Budapest, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia, 1995. 35. p.

Nick Ferenc

„Iránytű” a tudományos kutatásban

1999. január 1-jén került kiadásra a Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök jóváhagyásával az az okmány, amely mintegy 10–15 évre (2008, illetve 2010-ig) meghatározza a honvédség számára a tudományos kutatás irányait. Az okmány a fő irányokon belül felvázolja azokat a legfontosabb területeket is, amelyek a kutatásban prioritást élveznek, ezáltal mintegy „iránytűt” jelentenek a kutatók számára.

Az okmány szerkesztésénél abból indultunk ki, hogy a honvédségben folyó tudományos munka színvonalának és eredményességének feltétele a szakterületek tudatos, összehangolt fejlesztése. A sikert azonban alapvetően a *tudományszervezés minősége* határozza meg. A tudományszervezésnek jelen kell lennie a kutatás „gondolati” szakaszában, de részt kell vennie a kutatás eredményei hasznosításának visszaellenőrzésében is. Az „iránytű” a gondolati szakasz *első összefoglaló okmánya*.

A HVK Tudományszervező Osztály – továbbiakban TSZO – a Magyar Honvédség parancsnoka, vezérkari főnök közzétételre alárendeltségében szervezi a honvédségben folyó tudományos munkát. Közvetlen befolyása van a katonai szervezeteknél folyó tudományszervezésre, a tudományos kutatásra és a tudományos információellátásra, közvetett hatást gyakorol a tudományos képzésre.

A tudományszervezés minőségét legeggyértelműbben a tudományos kutatás eredményeként született hasznosított (bevezetett) kutatási eredményekkel lehet mérni. Alapvető érdekünk, hogy a tudományos kutatást ennek megfelelően kezeljük. Úgy gondoljuk, hogy a honvédség előtt álló feladatok megoldása érdekében minél szélesebb körben kell megismertetni céljainkat, ehhez nyújtanak „iránytűként” segítséget a hosszú távú tudományos kutatás közzétett céljai.

Az okmány összeállítása közös munka, amelyben a TSZO irányításával a katonai szervezetek mellett, a tudományszervező tanácsok, a ZMNE és a Magyar Hadtudományi Társaság is részt vett.

Első lépésként a katonai szervezetek összeállították az egyes területeken jelentkező problémákat, a szervezeti és tevékenységi jövőképet és az annak megalapozásához szükséges tudományos kutatási feladatokat, célokat. A honvédség tudományszervezői megvitatatták az összeállítást, amelynek eredményeként elkészülhetett a Magyar Honvédség Tudományos Tanácsa részére a tervezet, amelyet néhány módosítással a tanács ülése elfogadott és a Magyar Honvédség parancsnokának, vezérkari főnöknek elfogadásra javasolt. A jóváhagyott okmány segít az eligazodásban, alapját képezi középtávú terve-

inknek és lehetővé teszi számunkra a *hosszú távú programmenedzselést*.

Az iránytű kiadásával az a célunk, hogy elképzeléseinket minél szélesebb körben ismerjék meg, jelenjenek meg a pályázatok kiírásában, évfolyammunkák, szakdolgozatok címjegyzékében és nyújtsanak gondolati segítséget egyre több önálló kutatonak.

A *hosszú távú kutatási irányok meghatározásának célja*: a biztonságpolitikai és honvédelmi alapelvek katonai-technikai oldala összetevőinek kutatása, egységes nézetrendszer kialakítása a haderő átalakításával, haditechnikai korszerűsítésével, a személyi állomány kiképzésével és felkészítésével kapcsolatban. Az okmány kiindulási alapja a sikeres NATO-csatlakozás. A NATO-tagság és az ezzel együtt járó tudományos szervezeti együttműködés, a haditechnikai fejlődés és ma még nem látható események indokolhatják az okmány 8–10 év utáni ismételt kiadását.

A kutatómunka végrehajtásába bevonásra kerülnek a Magyar Honvédség tudományos kutatóhelyei* – továbbiakban kutatóhely –, valamint a középszintű parancsnokságok és a hadtudománnyal foglalkozó más szervezetek, intézmények. A hosszú távú kutatási irányokban rögzített kutatási feladatokat, amelyek a honvédség rövid, illetve éves központi terveiben szerepelnek, a témafelelős kutatóhely szervezi, a finanszírozást a HVK e célra biztosított költségvetéséből a Tudomány-szervező Osztály végzi.

A *Magyar Honvédség hosszú távú kutatási irányait az okmány* – összhangban a magasabb szinten (kormányzati, minisztériumi) folyó kutatásokkal – az alábbiak szerint csoportosítja:

- I. A haderő átalakítása, fejlesztése, felkészítés és integrációja
- II. A katonai logisztikai kutatás
- III. A humán erőforrás-gazdálkodási kutatás
- IV. Egyéb tudományos kutatás

I. A haderő átalakítása, fejlesztése, felkészítése és integrációja

Katonai doktrínához kapcsolódó nézetek és követelmények

- ✧ A Magyar Köztársaság környezetének biztonságpolitikai helyzete és annak hatása a katonai doktrína alakulására
- ✧ A katonai doktrínák elméleti alapjai, valamint összefüggései az ország biztonság- és védelempolitikájával
- ✧ A biztonság- és bizalom erősítő intézmények szerepe és hatása az ország katonai doktrínájának alakulására
- ✧ A katonai doktrínából fakadó követelmények hatása a hadművészet elméleti és gyakorlati kérdéseire
- ✧ A doktrinális elveknek, követelményeknek megfelelő országmozgósítás, országvédelem és hadszíntér-előkészítés feladatai békében, veszélyeztetettségi időszakban és háborúban

A haderő átalakításának fejlesztésének kérdései

- ✧ A honvédség feladatai békeidőszakban és a vele szemben támasztható követelmények teljesíthetősége
- ✧ Az MH lehetséges feladatai veszélyeztetettségi időszakban és háborúban

* A Magyar Honvédség tudományos kutatóhelyeinek alapját az 1998. november 3-án, a magyar tudomány napján alapított 11 tudományos kutatóműhely képezi. A tudománysszervezők és a kutatók közös feladata a műhelymunka beindítása és fejlesztése. A műhelyek a honvédelmi miniszter által kijelölt kutatóhellyel egyenként, pályázat útján, ellenőrzöttén várhatóan 1999–2003 között válnak.

- ✧ A haderő lehetséges modellje, szervezeti és vezetési struktúrája kialakításának elvei és ütemezése
- ✧ A haderő létszáma és kiegészítésének lehetőségei
- ✧ A hadművészet – kiemelten a hadműveleti művészet és harcászat – általános elméleti és gyakorlati kérdései
- ✧ A védelmi harc alapjai, megszervezésének és megvívásának problémái
- ✧ Az országvédelem és hadszíntér-előkészítés katonai feladatai
- ✧ A csapatok célszerű díszklokációja, magasabb készenlétbe helyezésük feladatai
- ✧ A csapatok kiképzési, felkészítési rendszerének korszerűsítése
- ✧ A katonai vezetés elméleti és gyakorlati problémái, a béke- és a háborús vezetés modellezési lehetőségeinek vizsgálata
- ✧ A területvédelmi és a tartalékerők szervezeti, anyagi-technikai korszerűsítésének lehetséges irányai, feladatai
- ✧ A Magyar Honvédség, a Határőrség és a rendvédelmi erők együttműködésének feladatai

Az euroatlanti integrációból adódó feladatok kutatása

- ✧ A NATO szabályzatainak, utasításainak nemzeti sajátosságoknak megfelelő adaptálási lehetőségei
- ✧ A katonai integrációt elősegítő általános szabályozók bevezetését előkészítő kutatások
- ✧ A katonai integrációnak megfelelő hadászati, hadműveleti és harcászati eljárások, elvek bevezetésének feltételei és követelményei
- ✧ A katonai integráció hatása az MH struktúrájára, haderőnemi összetételére, szervezeti-működési rendjére és felszerelésére
- ✧ A parancsnokok és törzsek katonai integrációnak megfelelő kiképzési és felkészítési rendszere
- ✧ A nemzetközi gyakorlatok előkészítésének és végrehajtásának tapasztalatai
- ✧ A békefenntartás elvi kérdései, valamint a békefenntartó szervezetek felkészítése és működtetése
- ✧ A vezetés, irányítás, kommunikáció és az informatika alkalmazása, felhasználásának kölcsönös lehetőségei
- ✧ A katonai integrációval járó jogharmonizációs problémák kutatása

II. A katonai logisztikai kutatás

- ✧ A honvédséggel szemben támasztott követelményekkel és a gazdaság teherbíró képességével, továbbá a technikai haladással összhangban álló anyagi és technikai biztosítás elvei, lehetőségei, módszerei, valamint feladatai
- ✧ A katonai logisztika elveinek alakulása, a logisztikai rendszer fejlesztésének elvi, módszertani lehetőségei
- ✧ A honvédség gazdálkodási, ellátási és üzemeltetési rendszerének korszerűsítése.
- ✧ A védelemgazdasági erőforrások feltárásának, előkészítésének és felhasználásának lehetőségei a haderő készenléte érdekében
- ✧ A logisztikai biztosítás és a szabványosítás általános, valamint speciális feladatai
- ✧ A korszerű egészségügyi biztosítás feladatai
- ✧ Az elhelyezés-biztosítás feladatai
- ✧ Az MH komplex környezetvédelmi rendszerének kialakítása, a károkozások (katasztrófák) megelőzésének módszerei

III. A humánerőforrás-gazdálkodás

- ✧ A humánerőforrás-gazdálkodás elveinek alakulása és a vele szemben támasztott követelmények
- ✧ A humánerőforrás-gazdálkodás rendszere és hatékonyságának növelése
- ✧ Az állomány kiválasztása, képzése és felkészítése
- ✧ A hivatásos (önkéntes) állomány életkörülményeinek javítása, pályán tartásának követelményei
- ✧ A társadalmi nyilvánosság hatása a humánerőforrás-gazdálkodásra

IV. Egyéb tudományos kutatási feladatok

- ✧ A hadművelet és harc mindenoldalú biztosítása elveinek változásai, a biztosítást felváltó támogatás értelmezése
- ✧ Az automatizált vezetési rendszerek korszerűsítése és alkalmazása
- ✧ Az elektronikai hadviselés, támogatás és ellenőrzés eszközrendszereinek műszaki fejlesztési lehetőségei

- ✧ Az MH alapfeladatainak végrehajtásához szükséges térképészeti adatok és anyagok iránti igények meghatározása, az alkalmazás lehetőségei
- ✧ Az informatika eredményeinek felhasználási lehetőségei
- ✧ A hadtudomány és a határtudományok kapcsolatának alakulása, hatásuk a honvédelem egészére

A tudományszervezők, mint a honvédségben folyó tudományos élet „háttérmunkásai”, azon dolgoznak, hogy a tervekben meghatározott célok, kutatási feladatok, rendezvények megvalósuljanak, a publikációk megjelenjenek, a tudományos fokozattal rendelkezők száma emelkedjen, és hozzáférést tegyenek lehetővé a tudományos információkhoz.

Úgy gondoljuk, hogy a hadtudomány érdekében kifejtett munkánk eredményét a tudományos kutatók tevékenységén keresztül tudjuk – az esetek többségében látványosan – bemutatni. Az „iránytűvel” az ő munkájukat kívánjuk megkönnyíteni.

Daróczy István

Gondolatok a készülő katasztrófatörvényhez

A különböző természeti erők, tűz és az emberi tevékenység okozta balesetekből eredő károk megelőzésére, a következmények felszámolására, a károk enyhítésére az egész emberiség, az adott ország minden társadalmi rétegének – ideértve az állami szerveket és az állampolgárokat is – összefogása szükséges. Magyarországon elkészültek az egyes katasztrófahelyzetekre vonatkozó jogi szabályozások Ennek alapján a szervezetek, az állampolgárok ismerik feladataikat, készek és képesek az abban foglaltak végrehajtására. Úgy is fogalmazható, hogy horizontálisan a különböző szintű szervek (helyi, megyei, országos) jól működő, felkészült rendszert alkotnak, vertikálisan azonban még nincs kiépítve az egységes irányítási rendszer, és annak sem a hatásköre, sem az illetékessége nincs megállapítva. Ez igazából akkor jelent gondot, ha a katasztrófahelyzet kialakulásában, az egyes elemek együttesen jelentkeznek, hatásuk összegződik, vagy több elem kombinációja okozza, illetve ha a katasztrófa nemcsak helyi jellegű. Erre vonatkozóan a jogszabályaink eltérő megoldásokat tartalmaznak, ami adott esetben azt okozhatja, hogy két vagy több szerv végzi ugyanazt a tevékenységet vagy esetleg egyik sem, mert egymásra várnak. Ezért azon túl hogy ez a hatékonyságot csökkenti, néha emberi élettel kell fizetni. Mindenképpen szükséges tehát, hogy olyan törvény szülessen, amely szabályozza az egységes irányítási rendet, valamint azokat a rendelkezéseket, amelyeket a kormány vezethet be katasztrófa idején,

megfelelő garanciát adva arra, hogy ezek a rendelkezések a védelmet, a károk enyhítését szolgálják. Ezen túl, mivel az ipari tevékenység során a veszélyes tevékenységekből legnagyobb a katasztrófa bekövetkezésének valószínűsége, célszerű ezt a tevékenységet állami kontroll alá vonni, kötelezve az ilyen tevékenységet végzőket, hogy a biztonságos működés és a megelőzés érdekében megtegyék a szükséges lépéseket, felkészüljenek a katasztrófa hatásainak csökkentésére, illetve a környezet megóvására. A katasztrófavédelem irányításának rendezését célzó törvény előkészületben van. A cikk szerzője a törvénytervezetről fejti ki gondolatait.

A katasztrófavédelem irányításával kapcsolatos törvény elkészítése több olyan problémát hoz felszínre, amelyek megválaszolása a törvénynek az alkotmányhoz való viszonyát elemezve lehetséges.

Az eddigi kezdeményezések legfőbb problémája, hogy leszűkítik a kérdést a természeti erőkre vagy az ipari balesetekre, illetve a kettő kombinációjára. Ezzel szemben figyelmen kívül hagyják azt a tényt, hogy elsősorban nem magát a várható eseményt, hanem a bekövetkezett vagy a várható következményt kell figyelembe venni, az alkotmányi szabályozásnak megfelelően.

Az alkotmányban „három és fél” minősített időszak szerepel, melyből hármat nevesít az alkotmány (18. § (4) bek.):

- rendkívüli állapot [19. § (3) bek. h) pont],
 - szükségállapot [19. § (3) bek. i) pont],
 - veszélyhelyzet [35. § (1) bek. i) pont]
- és a „fél” a 19/E. §-hoz kapcsolódó helyzet, amely átmeneti állapot a békeidőszak és a rendkívüli állapot között.

A katasztrófavédelem szempontjából csak a szükségállapot és a veszélyhelyzet megfogalmazása a lényeges. Ahhoz azonban, hogy elhatárolható legyen a két fogalom egymástól, célszerű azokat összevetni egymással, megvizsgálva a közös, illetve az eltérő vonásokat.

A szükségállapot megfogalmazásának második fordulata hasonlít a veszélyhelyzetére, de alapvetően két ponton mégis különbözik (lásd a táblázatot!).

Ebből a megfogalmazásból kitűnik, hogy nagyságrendi az eltérés a két kategória között, a tömeges méret miatt, és minőségi az eltérés, mivel az ipari szerencsétlenség is szerepel a szükségállapot kihirdetésének feltételei között, bár burkoltan megjelenik a veszélyhelyzetben is, mivel az elemi csapás következménye lehet ipari szerencsétlenség is.

Ezek alapján adja meg a hatáskört az alkotmány az Országgyűlésnek, illetve a kormánynak. Nem ad választ azonban arra, hogy a szükségállapot szintet el nem érő mértékű ipari szerencsétlenség esetén mi a teendő, illetve kinek van hatásköre a szükséges intézkedések megtételére. Erre a választ a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény (a továbbiakban: Hvt.) 199. §-ának (4) bekezdése, valamint a polgári védelemről szóló 1996. évi XXXVII. törvény (a továbbiakban: Pvtv.)

2. §-ának (2) bekezdése adja meg. Ezek szerint a kormány teheti meg, illetve köteles megtenni azokat az intézkedéseket, amelyek a megelőzést, illetve a következmények felszámolását szolgálják.

Mindezekből következnek:

1. A hatályos alkotmány keretei között a katasztrófavédelem kezelhető.

2. A katasztrófák megelőzésének és a következmények felszámolásának rendjét törvényben kell szabályozni, bár mind a mai napig nem születtek meg az alkotmány 19/D. §-ában előírt törvényi szabályok. De ezen túl a jogállamiságból adódóan, illetve az alkotmány 8. §-ának (4) bekezdése miatt is törvényben kell szabályozni a kérdések zömét, természetesen az alkotmány és a Hvt. keretei között, mert az alkotmány, és a Hvt. adós marad azzal, hogy ki és hogyan vezeti be a „veszélyhelyzetet”. Ezt nem célszerű kormányrendeletben szabályozni, mivel a veszélyhelyzetben megteendő intézkedések a kormány hatáskörébe tartoznak.

Ezen túl a Hvt. 199. § (5) bekezdésének értelmező szabálya nem nevezi meg a rendeletek felsorolásában a kormány veszélyhelyzet időszakában kiadott rendeletét. A (6) bekezdésből a rendkívüli intézkedések területi végrehajtására a megyei közgyűlés elnökének, illetve a fővárosi főpolgármesternek adott rendeletalkotási felhatalmazás esetei közül a veszélyhelyzet hasonló módon kimaradt. Még nagyobb az ellentmondás a 200. §-ban, amely megtiltja a bevezetett rendkívüli intézkedéssel ellentétes jogszabályok alkalmazását, de

Szükségállapot

az állampolgárok élet- és vagyónbiztonságát

- tömeges méretekben veszélyeztető
- elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén

Veszélyhelyzet

- veszélyeztető
- elemi csapás, illetőleg következményeinek elhárítása

csak a rendkívüli és a szükségállapot idején. Ez szabályozási hiányosság, hiszen a kormány intézkedéseinek nyilvánvalóan hasonlóan kell érvényesülnie, mint a két minősített időszak idején bevezetett rendkívüli intézkedések esetében azzal, hogy térben és időben korlátozottabb, mint az előző kettő. Ennek oka, hogy a Ptv. hiányosan módosította a Hvt.-t, adós maradvány a fenti probléma megoldásával.

Egy másik oknál fogva is fontos a törvényi szabályozás, mivel a Hvt. úgy intézkedik: a kormány a Hvt.-ben szabályozott lépéseket akkor teheti meg, ha már kialakult a veszélyhelyzet. Ez viszont önmagában kevés. Ahhoz, hogy ne csak az eseményeket követve reagáljon a kormány, szükséges a megelőzés, előrelátás, intézkedések sorozata, ha kell, jogosultságokat kell korlátozni, amelyeket mindenképpen törvényben kell szabályozni.

A törvény lényege, hogy a fenti keretek között szabályozza:

- ki, hogyan és mikor, milyen konkrét feltételekkel jogosult katasztrófavédelemben a minősített időszak elrendelésére, ide nem értve a szükségállapotot;
- milyen szervezeti kereteket kell létrehozni az eredményes tevékenység végzése érdekében és ezek hogyan, milyen feltételekkel működnek. Milyen információs és riasztási rendszert kell működtetni;
- a veszélyes tevékenységet végzők milyen többletbiztonsági és egyéb feltételek mellett végezhetnek olyan tevékenységet, amely – ha ellenőrizhetetlenné válik – katasztrófát okozhat.

Ezzel párhuzamosan a törvény végrehajtására vonatkozó rendeletben célszerű szabályozni:

- milyen gyakorisággal, milyen körben, milyen finanszírozási feltételekkel történjen a feladatok gyakoroltatása a szervezetek, esetleg a lakosság részére;

- a bekövetkezett elemi csapás vagy ipari katasztrófa felszámolásának rendjét;
- a felszámolás költségei elszámolásának rendjét;
- az erre vonatkozó tények elemzésének és az erről szóló (az Országgyűlésnek szóló) jelentési kötelezettséget.

A katasztrófatörvény tervezetének első változatát a Tűz- és Polgári Védelem Országos Parancsnoksága 1993-ban készíttette el. Készítői azt a célt tűzték ki, hogy a katasztrófák megelőzését és elhárítását a korábbi partikuláris és alacsony szintű jogszabályok helyett egységes rendszerben, törvényi szinten kezelve szabályozzák. A szervezet akkori vezetése úgy tartotta, hogy polgári védelmi törvényre (a később megszületett formában) nincs is szükség. Ezért egy sor területet (például a „katasztrófavédelmi kötelezettség” dologát) itt kívánták szabályozni. A tervezetet az államigazgatási egyeztetést követően a kormány elfogadta és az Országgyűlésnek beterjesztette, majd 1994-ben visszavonta.

A tűzvédelem és a polgári védelem felső irányításában időközben változások következtek be: az integráció megszűnt, a polgári védelem legfelső irányító szerve ismét a Polgári Védelem Országos Parancsnoksága lett. Közben az Alkotmánybíróság vonatkozó határozatának hatására és a polgári védelmi tevékenység szabályozatlansága miatt a polgári védelemről szóló törvény előkészítése aktuálissá vált. Ismét felmerült az is, hogyan lehetne egy törvényben szabályozni a katasztrófák elleni védekezést és a polgári védelmet. Született egy tervezet, amely egy okmányba foglalta a Ptv. törvény akkori és a katasztrófatörvény aktuálissá tett tervezetét. De az államigazgatási egyeztetéseket követően csak a polgári védelemről szóló törvényt terjesztette be a kormány az Országgyűlésnek. Ennek elfogadása több szempontból közelí-

tett a katasztrófatörvényhez: definiálta a katasztrófa és a veszélyhelyzet fogalmát, a polgári védelmi kötelezettséget, a szervezeteket, fogalmakat. A veszélyhelyzet definíciójában már szerepelt civilizációs katasztrófa is.

A polgári védelemről szóló törvényből azonban hiányzik az egységes irányítási és végrehajtási rendszer, ami minden típusú természeti és civilizációs katasztrófa során biztosítaná a megelőzést, a felkészülést és a védekezést. Jelenleg több területen külön teremtték meg az irányítási rendszert, melynek keretében bizottságok, munkabizottságok, operatív csoportok és törzsek, valamint végrehajtó szervezetek egymással nem koordinált rendszere működik. Nincs kimunkálva a törvényben a kormány felhatalmazása olyan veszélyhelyzeti intézkedésekre, amelyet normálidőszakban nem tehet meg.

Mindezeken túl: ez év elejétől lépett hatályba az Európai Unió 96/82/EEC (SEVESO II.) Irányelve a súlyos ipari balesetek elleni védekezésről, az Európai Unió tagjai számára kötelező jogi normaként, amit a nemzeti jogszabályok közé kell illeszteni. A jogharmonizáció ezen a területen is csatlakozási feltétel.

Az ipari balesetek határon túli hatásairól szóló ENSZ-EGB egyezmény, amely 1998-ban történő érvénybe lépésekor feltételezi a veszélyes létesítményekre és technológiákra vonatkozó, többnyire a SEVESO II-ben rögzített szabályozást. Ennek a hazai jogrendbe illesztése a nemzetközi kötelezettségvállalások miatt akár a katasztrófatörvényben, akár önállóan nem halasztható.

Mindezek alapján az új jogszabálynak három alapvető területet kell tartalmaznia: a katasztrófák elleni védekezés irányítási rendszerét, a veszélyhelyzetben alkalmazandó intézkedéseket, valamint a katasztrófaveszélyes tevékenységekkel összefüggő szabályokat.

Az irányítási rendszerről

Minden összetett, sok szervezet által egyidejűleg végzett tevékenység sikeres végrehajtásának alapvető feltétele az egyértelmű irányítási rendszer, ahol az irányító és az irányított szerepe tisztázott, az együttműködés szereplői, területei és feladatai mindenki számára világosak. Ez eddig a katasztrófák megelőzésénél gyakorlatilag nem, az elhárítás területén pedig csak részben valósult meg. Ez a szabályozást nehezebbé teszi, mert ahol a védekezés egy-egy területét más törvény vagy rendelet már lefedi, ott ezt, amennyire lehet, figyelembe kell venni.

Jelenleg szabályozottnak mondható a polgári védelem, a tűzvédelem, a nukleárisbaleset-elhárítás, a vizek kártételei elleni védelem és egy sor más terület. Ugyanakkor alapvető követelmény, hogy a védekezés irányítási rendszere egységes legyen, valamint feleljen meg a nemzetközi, ezen belül a csatlakozási szándékaink miatt az európai uniós elvárásoknak.

A követelmény ezen a területen összetett: az irányítási rendszer alkalmazkodjék az államigazgatáshoz, vegye figyelembe a már működő struktúrákat (tehát a lehető legkevesebb jogszabály-módosítással járjon). A javasolt struktúra a következő: a törvénynek meg kell határoznia a kormány feladatait, ami a legfelső irányítási szintet jelenti.

A kormány kialakított munkamódszere nem teszi lehetővé a folyamatos irányítást, ezért létre kell hozni egy operatívabb, de alacsonyabb szintű szervet *a katasztrófaelhárítási kormánybizottságot.* Ennek vezetőjét a miniszterelnök nevezné ki, tagjai a katasztrófa elleni védekezésben közvetlenül érintett miniszterek, országos hatáskörű szervek vezetői. A törvénynek precízen meg kell határoznia mind a kormány, mind a kormánybizottság normálidőszaki és veszély-

helyzeti feladatait. A kormánybizottság, mivel minden érintett terület képviselte magát, képes az adott katasztrófa jellegének megfelelő döntéseket előkészíteni. Ehhez azonban a döntés-előkészítést célszerű egy munkabizottsággal végeztetni, amelynek vezetője az adott típusú katasztrófa elleni védekezésben leginkább érintett tárca vezetője, tagjai az általa kijelölt vezető beosztású szakemberek. A munkabizottságok tevékenységét operatív törzs, szakértői tudományos testület, titkárság stb. segítheti. A kormánybizottság határozza meg a védekezésben érintett tárcák, országos hatáskörű szervek feladatait. A védekezés területi és helyi irányítása a védelmi bizottságokra, a megyei közgyűlés elnökére, a polgármesterre hárulna, akik a döntéseik előkészítését a szervek bázisán létrehozott munkaszervükre bíznák.

A katasztrófák elleni védekezés feladatait a végrehajtó szervek és szervezetek, illetőleg a védekezésre kötelezettek végzik. A védekezést végrehajtó szervek és szervezetek a következők lehetnek: a hivatásos, az önkéntes és a munkahelyi tűzoltóság, az Országos Mentőszolgálat; a Rendőrség; a Polgári Védelem területi, települési és munkahelyi szervei és szervezetei; a Magyar Honvédség katonai szervezetei; az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat; a Határőrség; a vízkár-elhárítási szerv; a növény- és állategészségügyi szolgálat; a környezetvédelmi kárelhárítási szerv, valamint a katasztrófát előidéző vagy károsító hatása által érintett polgári szerv baleset-elhárító szervezete. Törvényben kell megfogalmazni azt, hogy ha a védekezésben egyidejűleg több szerv együttműködése szükséges, akkor a védekezés irányításáért ki viseli a felelősséget: helyi szinten a polgármester, területi szinten pedig a megyei közgyűlés elnöke (főpolgármester) által kijelölt személy. Ez a szervezeti struktúra és feladatkör azon-

ban nem terjed ki az atomenergiáról szóló 1996. évi CXVI. törvény és a kapcsolódó jogszabályok hatálya alá tartozó tevékenységre, eseményekre.

A veszélyhelyzetben alkalmazandó intézkedésekről

Veszélyhelyzetben a kormánynak olyan döntéseket kell hoznia amelyekre normálidőszakban nincs felhatalmazása. Például: szervek, szervezetek különleges jogköröket, feladatokat kaphatnak; az államhatár veszélyeztetett szakaszait lezárhatják; veszélyes anyagok, eszközök előállítását, forgalmazását szállítását korlátozhatják; a kormány rendkívüli szállítási, közellátási előállítási feladatokat szabhat; hírközlési korlátozásokat vezethet be, kötelezettségeket határozhat meg; korlátozhatja a katasztrófaveszélyes területre történő ki- és belépést, és egy sor más olyan jellegű korlátozást vezethet be, vagy kötelezettséget állapíthat meg, ami a katasztrófa elleni védekezésben szükséges.

A Hvt. taxatív sorolja fel azokat az intézkedéseket, amelyeket a kormány megtehet és ezek elsősorban szervezési, vezetési intézkedések. Ugyanakkor nem mondja meg, hogy ezenkívül milyen konkrét esetekben és hogyan lehet elrendelni az intézkedéseket, mivel nem sorolja be a Honvédelmi Tanács vagy a köztársasági elnök rendeleti úton bevezetett rendkívüli intézkedései közé. Megadja viszont azokat a kereteket, amelyek lehetővé teszik, hogy a veszélyeztetett területet kiürítsék, a költségvetést átcsoportosítsák stb. mindazon esetekben, amelyeket a Ptv. csak példalózó jelleggel sorol fel, hiszen nem is lehet előre megjósolni, hogy a természeti erők vagy az ipari létesítmények milyen veszélyeket, illetve pusztító hatásokat okozhatnak. Hiányoznak azonban a bevezetésre vonatkozó szabályok, ame-

lyekre a törvénynek kell rendelkeznie, a konkrét szabályok normaszövegét pedig előre el kell készíteni és a tervezet szerint, ha szükséges, be kell vezetni.

Napjainkban a különböző, katasztrófát előidéző okokhoz a természeti erők és a tűz mellé felsorakozott az ember is, a maga tevékenységével. Az ipari tevékenység minden olyan tevékenységet is magában foglal, amely a természet átalakítását eredményezi, mesterséges anyagot, élő szervezetet hoz létre, vagy élő szervezetet biológiailag, genetikailag megváltoztat. Ez a tevékenység a közlekedés kiszélesedésével világméretű katasztrófák előidézője is lehet.

Figyelemmel az előzőekre, továbbá arra, hogy az ország NATO-tagsága is jelentős kötelezettséget hordoz, olyan hatékony katasztrófaelhárító szervezet működtetésére van szükség, amely alkalmas nemzetközi segítségnyújtás adására, illetve annak igénybevétele esetén a feladatok összehangolására. A törvénytervezetet a kormányprogram előírásai, a NATO-csatlakozás, ezen belül a polgári veszélyhelyzeti tervezés fontossága és szükségessége alapozta meg.

A tervezet alapvető célja, hogy a hatályos törvények és egyéb jogszabályok módosítása mellett egységes jogszabályi keretbe foglalja az élet- és a vagyonbiztonságot veszélyeztető természeti és civilizációs katasztrófák elleni védekezés felkészítési, irányítási és a védekezésben érintett szervezetek működtetési rendszerének kialakítását. Meghatározza a különböző kormányzati és igazgatási szervek ezzel kapcsolatos feladatait és a katasztrófa sújtotta területen alkalmazható szabályokat.

A katasztrófák elleni védekezés irányítási rendszerében a tervezet a kormányt mind a védekezésre való felkészülés és a megelőzés időszakában, mind a katasztrófavédelem irányításában – a korábbiaktól eltérő módon –

olyan hatáskörökkel ruházza fel, amely növeli az e területen folyó kormányzati munka operativitását. Erre alapvetően azért van szükség, mert a különböző fajtájú katasztrófák kezelésére jelenleg más-más kormánybizottságok működnek, melyeknek a tagjai lényegében ugyanazon személyek (pl.: a nukleáris-baleset-elhárítási rendszernél, a vizek kártételei elleni védekezésnél). Ezeknek a kormánybizottságoknak a feladatai számos területen átfedik egymást (pl.: a lakosság kitelepítése), ugyanakkor vannak speciális jellegű feladatok is, de ezek nem indokolják, hogy más-más rendszert működtessünk. A rendelkezésre álló pénzeszközök, illetve a központi források is centralizáltan, hatékonyabban használhatók fel egy egységes rendszerben. Hasonlóképpen hatékonyabb felkészítés valósítható meg ily módon.

A kormány hatáskörének kiszélesítése megteremti annak lehetőségét, hogy a különböző katasztrófa helyzetekben a felkészítés, a védekezés irányítása, a tevékenység összehangolása, a feladatrendszer, a felelősök egy szervezeti egységben működjenek, mindig ugyanazon szerv végezze az irányítást, ugyanazzal az apparátussal, ami egyszerűsíti a felkészítést, gyorsabbá és hatékonyabbá teszi a végrehajtást.

A tervezet rögzíti, hogy veszélyhelyzetben a kormány hogyan vezetheti be azokat a rendkívüli intézkedéseket, amelyeket a Ptv. emelt be a Hvt. szabályai közé. Garanciális szabályként rögzíti, hogy az intézkedések a veszélyhelyzet idejére maximum 30 napig lehetnek hatályban, esetleges meghosszabbításuk csak az Országgyűlés által történhet.

Ha a katasztrófák elleni védekezés során a veszélyhelyzet nem kerül kihirdetésre, a tervezet szerint a kormány a fentieknél térben és időben, valamint

tartalmában szűkebb körben ugyancsak rendkívüli intézkedéseket vezethet be a védekezés idejére. Ennek szükségességét alátámasztják a napjainkban folyó katasztrófavédelmi tevékenység tapasztalatai is. Így a katasztrófa sújtotta területen joga lenne a kormánynak elrendelni a polgári védelmi szervezetek aktivizálását, illetve a Hvt. által biztosított tartalékos katonai szolgálatot. Mindezek megteremtik a védekezés bázisát, amely hatékony irányítás mellett várhatóan garantálja a megbízható védekezést.

A tervezet a belügyminiszter hatáskörén túlmenően első ízben szabályozza törvény szintjén a feladatköre szerint illetékes miniszter felelősségét az ágazati feladatkörébe tartozó terület katasztrófavédelmével kapcsolatos tervező, szervező és irányító tevékenységéért. A belügyminiszter Ptv.-ben és Tü.tv.-ben módosított jogkörének meghagyása mellett a jövőben egyetértési jogot gyakorol az ágazati miniszterek által tervezett, a katasztrófavédelmet érintő szabályozásokkal kapcsolatban. A rendelkezés jelentősége abban van, hogy a katasztrófavédelemért viselt felelősségének csak akkor tud teljes mértékben eleget tenni, ha minden területen érvényesíthető a védelem biztonságát garantáló központi akarat.

A tervezet a megyei, a fővárosi és a helyi védelmi bizottságok feladatainak meghatározásában feloldja a Hvt.-ben rögzített feladatok és a Hvt. 2. §-a közötti ellentmondást, nem érintve a Ptv.-ben a minősített időszak feladataikat. Egyúttal meghatározza a polgármesterek felelősségét és feladatait a településen élők élet- és vagyonbiztonságának megóvása érdekében a megelőzés és a védekezés során.

Lényeges eleme a tervezetnek, hogy megteremti annak jogi alapját, hogy a polgári védelem és az állami tűzoltóság bázisán a belügyminiszter irányítása

alatt létrejöjjen országos szinten a PVOP és a TOP, megyei szinten a pv. megyei parancsnokságának és a tűzoltóság megyei parancsnokságának integrálása útján egy egységes rendvédelmi szerv, amelynek feladata a katasztrófavédelemmel összefüggő ágazati feladatok irányítása, összehangolása és végrehajtása, illetőleg azon államigazgatási feladatok ellátása, amelyeket jelenleg a Ptv. és a Tütv. rögzít. Az új szervezet létrehozása megkívánja a jelenlegi személyi állomány átcsoportosítását, melynek végrehajtását kormányrendelet fogja szabályozni. Az átcsoportosítás nem von maga után létszámleépítést.

A végrehajtás helyi szintjén a tűzoltóság önkormányzati, illetve a polgári védelmi feladatok állami jellege az integráció megvalósítását nem teszi ugyan lehetővé, de a felső és közép (megyei) szinten létrehozott szervezetek, az anyagi eszközök centralizáltsága, továbbá az a tény, hogy a védekezés irányítását helyi védelmi bizottság végzi, a biztosítéka a katasztrófavédelem hatékony végrehajtásának. Ez jellemzi a fővárosi helyzetet is, ahol az integráció szintén nem hajtható végre.

Összességében: az országos és a megyei szintű szervezet egy, a párhuzamosságoktól mentes, ezért hatékonyabb, elsődlegesen a funkcionális feladatokra orientált szervezatként működne. A tervezet, figyelemmel arra, hogy a katasztrófavédelem irányításának megszervezése és finanszírozása állami feladat, a kártalanítás és a térítés szabályainak meghatározásában a Hvt. szabályait veszi alapul. Mivel az operatív és a hatékony irányítás megvalósítása a kormány felelőssége, ezért a végrehajtás részletes szabályozására a kormányt hatalmazza fel a tervezet. Mindezzel a tervezet megteremti a szervezeti és törvényi alapjait egy hatékonyabban működő katasztrófaelhárító rendszernek.

Az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottságának évvzáró ülése

1998. december 8-án tartotta évvzáró ülését az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága. Az ülés napirendjén szerepelt a bizottság elnökének beszámolója az 1998. évi munkáról, a bizottság keretében működő munkabizottságok elnökeinek beszámolója, az 1999. évi munkaprogram megvitatása és elfogadása, továbbá egyéb időszzerű kérdések.

A bizottság ülését Szabó Miklós elnök nyitotta meg, majd megtartotta beszámolóját. Kiemelte, hogy elkészült két tájékoztató a IX. osztály részére. Ezek: a magyar hadtudomány helyzete és lehetőségei az ezredfordulón, továbbá a nemzetbiztonság és a katonai stratégia fejlődése 2010-ig a NATO-csatlakozás tükrében. A két munkának igen jó visszhangja volt, emelték a bizottság presztízsét. Gyuricza Béla politikai államtitkár felkérésére a bizottság részéről Simon Sándor és Matus János részt vett a biztonságpolitikai és honvédelmi alapelvek módosításának kidolgozásában. Ezt követően áttekintette az év folyamán tartott üléseken megtárgyalt témákat. Majd beszámolt az MTA 1998. december 7-ei közgyűléséről.

Az elnöki beszámolót követően a munkabizottságok elnökei számoltak be, majd vita következett. Végül határoztak arról, hogy az érintett bizottságok elnökeinek javaslatai alapján a kommunikációs és a koordinációs munkabizottságok tevékenységét felfüggesztik. Így négy munkabizottság maradt: a haderő-átalakítási (elnöke Szabó József), a pályázati (elnöke Ungvár Gyula), a hadtudományelméleti (elnöke Mórícz Lajos) és a hadtörténeti (elnöke Dombrády Loránd).

A bizottság 1999. évi munkaprogramját Ács Tibor titkár terjesztette be, melyet vita után elfogadtak. A munkaprogram az alábbi főbb célokat jelöli meg.

1. Alkotó közreműködés a magyar tudomány ezredfordulós helyzete elemzésé-

ben, a tudánypolitika, a kutatóműhelyek katasztere és a diszciplínáviták anyagai kidolgozásában, szorgalmazni a hadtudomány és szakterületei helyzete felmérésének beépítését a *Tudományok az ezredforduló Magyarországn című, háromkötetes áttekintésbe és a hosszú távú programokba.*

2. Beszámolót készíteni, majd vitát indítani a hadtudomány helyzetének alakulásáról az elmúlt évtizedben (1989–1998), fogalmi rendszerének, elméleteinek és módszereinek hazai és nemzetközi változásairól, fejlődésének tendenciáiról, diszciplináris problémáiról, időszzerű feladatairól és perspektíváiról.

3. Mozgósítani a hadtudomány műhelyeit és kutatóit, hogy aktívabban vegyenek részt az MTA nemzeti stratégiai kutatások programjában, az országvédelmi, a biztonsági és a katonai stratégiai, a haderő-fejlesztési és a NATO-integrációs alternatívák feltárásában.

4. Állást foglalni a hadtudomány és szakterületei vagy a diszciplína szempontjából jelentős tudánypolitikai, kutatásszervezési, pályázati, személyi és más fontos kérdésekben.

5. Figyelemmel kísérni és értékelni a hadtudomány nemzetközi fejlődését és javaslatot tenni az MTA IX. Osztályának, az állami és a tudományos szervezeteknek, intézeteknek és társaságoknak a kapcsolatok tartalmi vonatkozásaira; lehetőségek szerint bekapcsolódni a Budapesten 1999. június 26 – július 1. között megrendezendő *Tudomány Világkonferenciája* munkáiba és a kapcsolódó rendezvényeibe.

6. Kezdeményezni a hadtudomány és szakterületei kiemelkedő egyéniségeinek, a neves hadvezetéseknek történelmi évfordulóiról való megemlékezéseket, megkezdni az előkészületeket az MTA alapítása 175. és a magyar államiság ezredik évfordulójának méltó megünneplésére.

7. Javaslatokat tenni az MTA IX. Osztályának, az állami, tudományos és honvédségi szervezetnek a kiemelkedő hazai és nemzetközi hadtudományi eredmények publikálására, a hadtudomány hazai művelői eredeti műveinek a könyv- és folyóirat-kiadási tervekbe való bekerülésére, elősegíteni megjelentetésüket világnyelveken. A Hadtudományi Bizottság segíteni kívánja az új magyar hadtörténeti szintézis 1999. évi megjelenését és bemutatását.

8. Ösztönzi hogy a hadtudomány és a katonai felsőoktatás viszonya még elmélyültebbé váljon, közreműködik a katonai felsőoktatás és a doktori képzés továbbfejlesztésében, a fiatal kutatók Bolyai- és más ösztöndíjakban való részesítésében, a hadtudományi utánpótlás biztosításában.

9. Szorgalmazza a kiemelkedő kutatók erkölcsi-anyagi elismerését, szakemberek pályázását az Akadémia autonóm minősítési rendszerében a Magyar Tudományos Akadémia doktora címért.

10. Törekszik arra, hogy minél több köztestületi tagot és nem tag kutatót bevonjon a Hadtudományi Bizottság és munkabizottságai tevékenységébe, a főbb célok, a rendezvények, a szervezési és együttműködési feladatok végrehajtásába.

A munkaterv tartalmazza még az ülések tervezett napirendjét, a konferenciák és egyéb rendezvények tervét, továbbá a szervezési és együttműködési feladatokat.

Z. R.

Az elnökség üléseiről

Az MHTT elnöksége a vizsgált időszakban két ülést tartott.

□ Az 1998. december 17-i ülésen a felkért szakértők értékelése és javaslatai alapján jóváhagyta az 1998. évi pályázatoknak az IB által elkészített értékelését, majd átadta a díjakat. Köszönetét és elismerését fejezte ki a díjazott pályamunkák szerzőinek és az elbírálásban részt vevő szakértőknek.

Az IB javaslata alapján az elnökség az ZMNE doktoranduszai közül *Ruppert József alezredesnek*, *Nagy Lajos tüzoltó alezredesnek*, *Buknicz Ferenc őrnagynak*, *Tatorján István mérnök őrnagynak* és *Balla Attila századosnak* munkásságuk elismeréseként a Hadtudományi Lexikon 1–1 példányát adományozta. A doktoranduszok felkészítése és kutatómunkájuk segítése terén hosszabb ideje végzett munkája elismeréseként Hadtudományi Lexikont adományozott *dr. Koczka József ezredes*, tanszékevezető egyetemi tanárnak. Az elnök bejelentette, hogy a fiatal kutatók közszereplésének javítása érdekében márciusban a közgyűléshez (vagy a küldöttgyűléshez) kapcsolódóan ifjúsági fórumot kíván szervezni. A javaslatot a következő elnökségi ülésen előterjeszti.

Dr. Szabó József, a társaság elnöke beszámolt az előző elnökségi ülés óta végzett munkáról. Ismertette, hogy *dr. Gyuricza Bélának*, a MEH politikai államtitkárnak felkérésére a társaság szakértőinek egy csoportja

véleményezte a *nemzeti katonai stratégia* szinopszisát. Megtörtént az elnökség képviselőinek bemutatkozása a HM politikai államtitkárnál. Az államtitkár úrtól ígéretet kapunk társaságunk további segítésére.

Megjelent és a Scriptum Kft. üzlethálózatában már kapható a Hadtudományi Lexikon CD-változata. A kiadói jog részarányáról a honvédség lemondott. A sajtó pozitív értelemben foglalkozott a CD-vel. Kérdésre válaszul elmondta, hogy a lexikon minket megillető példányainak értékesítéséről még mindig nincs megállapodás a HVK-val.

Bejelentette, hogy az év elejétől *dr. Iván Dezső* visszavonulása miatt a titkárságvezetői feladatokat *Balogh Csabáné Gyuricza Éva* fogja ellátni.

Az IB – a korábbi javaslatokat is figyelembe véve – meg kívánja teremteni az Internetre csatlakozás lehetőségét. Ennek érdekében elkészíti a társaság honlapját, ami ismeretűt is tartalmazna a társaság céljairól, szervezeti felépítéséről, tevékenységéről és szolgáltatásai igénybevételének módjáról. A Hadtudományt teljes terjedelmében megjelentetné a honlapon. A társaság tagjainak lehetőséget biztosítana az Interneten tárolt információk lehívására. A kezdéshez igen kedvező ajánlatot kaptunk, a technikai feltételeket azonban meg kellene teremtenünk. Szükséges egy számítógép beszerzése és egy táv-

beszélő-fővonal létesítése. Ezek finanszírozására az elnök 400 000 Ft felhasználásának engedélyezését kérte. Az elnökség a javaslattal egyetértett és a kért összeg felhasználását engedélyezte.

Az elnökség felkérte az IB-t, hogy a következő elnökségi ülésre terjessze be javaslatát a közgyűlés (küldöttgyűlés) idejére, tervezett napirendjére, a beszámolókra és előterjesztésekre olyan számvetéssel, hogy a közgyűlést (küldöttgyűlést) március végén meg lehessen tartani.

□ Az 1999. február 25-én tartott ülés napirendjének jelentős részét a következő közgyűlés elé kerülő beszámolók és előterjesztések megvitatása és elfogadása képezte.

A két elnökségi ülés közötti időszakban végzett munkáról beszámolva az elnök kiemelte, hogy megtörtént a társaság vezetőinek bemutatkozó látogatása dr. Szabó János honvédelmi miniszternél. Az elnök tájékoztatta a minisztert a társaság céljairól, szervezeti felépítéséről, vállalt feladatairól és működésének eddigi tapasztalatairól. A miniszter úr kifejtette, hogy igényli a társaság segítségét és működéséhez szükséges anyagi feltételekhez a tárca a továbbiakban is hozzá kíván járulni. A rendszeres kapcsolattartásra dr. Szabó János helyettes államtitkárt kérte fel.

Február 11-én újjáalakult a belügyi szakosztály. Bemutatta dr. Szabó Gyula urat, a szakosztály megválasztott elnökét, aki a mai nappal bekapcsolódott az elnökség munkájába is. Az elnök felvette a kapcsolatot a nemzetbiztonsági szakosztály korábbi vezetőivel, és kezdeményezte a szakosztály munkájának újraindítását, amennyiben erre igény van.

A decemberi elnökségi ülés döntésének megfelelően az Internetre csatlakozás érde-

kében megvásároltuk a számítógépet, megrendeltük a távbeszélő-fővonalat, megkezdődött a társaság honlapjának és a Hadtudomány felvitele számítógépes programjának előkészítése. A tényleges rákapcsolódás 2-3 hét múlva megtörténhet.

Elkészült a jelentés az MTA IX. Osztály Hadtudományi Bizottsága részére a hadtudomány helyzetéről az ezredfordulón és fejlődésének perspektíváiról. A jelentés is részét fogja képezni az MTA közgyűlése elé kerülő értékelő anyagoknak.

A beszámolót az elnökség tudomásul vette.

Ezt követően megvitatták az alapszabály módosítására előterjesztett javaslatot, amit az elnökség hosszas és részletes vita után módosításokkal elfogadott. Kisebbségi javaslatok után elfogadták a közgyűlés elé terjesztendő beszámolókat és az 1999. évi munkatervet. (A közgyűlés elé kerülő jelentéseket és előterjesztéseket a titkárság a közgyűlési meghívóval együtt minden tag részére megküldi.) Végül az elnökség döntött az Ifjúsági Fórum megrendezésének elveiről, majd elfogadta a közgyűlés idejének, helyének és napirendjének meghatározására vonatkozó javaslatot.

✧ A közgyűlés ideje: 1999. március 26-a, helye a ZMNE díszterme. Határozatképthez esetén tartaléknapi március 31-e.

✧ Az Ifjúsági Fórum ideje: 1999. március 25-e.

A fórumra az elnökség a társaság minden tagját, továbbá a ZMNE-n és más egyetemeken hadtudományi témákban készülő doktoranduszokat meghívja. Szereplésük lehetőségeiről értesíti őket.

Az elnökség végül elfogadta a társaság 1999. évi pályázati felhívását.

Z. R.

A szakosztályok 1998. évi munkájáról és 1999. évi terveiről

A társaság szakosztályainak az elmúlt évben végzett munkájáról készített összeállításunkból kitűnik, hogy a 19 szakosztály tevékenységében lényeges különbségek látszanak: vannak kiemelkedően jól, az elvárásoknak megfelelően és kevésbé hatékonyan, gyakorlatilag működőképtelen szakosztályok is. Nem feladatunk a szakosztályok minősítése, ez a közgyűlés feladata lesz.

A biztonságpolitikai szakosztály folytatta a korábbi években megkezdett vitasorozatát aktuális biztonságpolitikai kérdésekről. Fórumot tartottak: – a globális erőviszonyok alakulásáról a 21. század első évtizedében, (Hadtudomány, 1998. 2. sz. 126. o.) – a NATO déli szárnya (Hadtudomány, 1998. 4. sz. 125–126. o.) – a honvédség hosszú távú fejlesztési elgondolásai témákból. A december 9-én tartott közgyűlésen bejelentették dr. Mórocz Lajos lemondását szakosztály-elnökségi tagságáról, helyét fiatalabb és arra érdemes kutatónak kívánja átadni. A közgyűlés résztvevői méltatták eddigi munkásságát, amit emléktárgy átadásával is kifejeztek.

1999-ben szakosztályfórumokat terveznek: – a NATO-tagság követelményei és azok teljesítése, – a haderőreform folyamata, – a hadsereg és a társadalom viszonyrendszere, továbbá – a biztonságpolitika aktuális kérdései napjainkban témákból.

Az egészségügyi szakosztály részt vett a magyar hadiegségügy történetéről rendezett kiállítás megszervezésében. Bekapcsolódott a Honvéddorvosi Klub rendezvényeibe. Tagjai kutatásokat folytattak a Központi Katonai Kórház centenáriumi ünnepségeinek előkészítése kapcsán.

A szakosztály bejelentette tevékenységének felfüggesztését, mivel tagsága 9 főre csökkent. A továbbiakban a Honvéddorvosi Klubban kívánnak tevékenykedni.

Az elektronikai-informatikai szakosztály tagjai a HM Elektronikai, Logisztikai és Vagyonkezelő Rt.-vel közös fórumon ismerkedtek meg az Rt. által kifejlesztett információvédelmi és műholdas járműkövető berendezésekkel. A bemutató utáni fórumon élénk vita bontakozott ki az eszközök alkalmazhatóságának elvi és gyakorlati kérdéseiről. A

TÁKI-val közösen tartott fórumon megismertek a korszerű elektronikai felderítő-berendezéseknek a TÁKI Rt.-nél folyó fejlesztésével és gyártásával. A fórumon ismét felvetődött a hadiipar és az alkalmazók, továbbá a tudományos kutatóhelyek közötti kapcsolat szorosabbá tételének igénye. A szakosztályközgyűlést megelőzően Ványa László előadásában ismertek meg a szerzőnek az információs hadviselés eszközrendszeréről a társaság pályázatán eredményesen szerepelt tanulmányával.

1999-ben folytatni kívánják a hadiipari cégeknél tett látogatásokat, most a MIKI Rt. kerül sorra. Országos szintű elektronikai fórumot terveznek a híradó-, az informatikai és az elektronikai feladatoknak a NATO-csatlakozás után kialakult helyzetéről.

A haditechnikai szakosztály tagjai részt vettek a Haditechnikai Intézet konferenciáján, ahol a hazai haditechnikai fejlesztés helyzetével és lehetőségeivel foglalkoztak. A tagság egy része részt vett a Haditechnikai Főcsoportfőnökségnek a haditechnikai eszközök technikai kiszolgálási rendszere korszerűsítésének lehetőségeiről tartott konferenciáján (Hadtudomány, 1998. 3. sz. 125–126. o.). Segítették a Láhner György Haditechnikai Klub rendezvényeit. A szakosztálynak önálló rendezvénye nem volt.

1999-ben konferenciát terveznek a haditechnikai eszközök jelenlegi helyzetéről és jövőjéről. Fórumon tervezik áttekinteni a hazai harcjárműpark helyzetét és fejlesztésének lehetőségeit, továbbá a híradás technikai eszközeinek helyzetét.

A hadműveleti-harcászati szakosztály tagjai részt vettek a NATO parancsnoki és törzs munkarendje hazai adaptálásáról, továbbá a terület-ellenőrzésről, mint a szárazföldi csapatok tevékenységének új eleméről a Szárazföldi Csapatok Vezérkarával és más szervezetekkel közösen tartott konferencián. Több tanulmányt készítettek, melyeket az ZMNE harcászati jegyzeteiben vagy a HVK Tudomány-szervező Osztály útján hasznosulnak.

1999-ben konferenciát terveznek a NATO parancsnoki és törzsmunkarend, a vezetés és irányítás elveinek adaptálásáról. Horváth And-

rás és Magyar Tibor doktori értekezése munkahelyi vitájának megtartását is felvállalják.

A *hadművészeti szakosztály* fórumokon dolgozta fel a katonai vezetés fejlesztésének alapkérdéseit, a katonai doktrínák korszerűsítésének elveit és a haderőreform aktualitásait. Előkészítette a társaság 1998. március 19-én tartott fórumának referátumát, melynek előadója dr. Pekó József, a szakosztály elnöke volt, tárgya: ajánlások a Magyar Köztársaság katonai stratégiájához. Ezen a fórumon hangzott el Lőrincz Kálmán: A katonai válságkezelés stratégiai irányelvei és követelményei, és dr. Seebauer Imre: A katonai stratégia vezetési kérdéseiről című korreferátuma. Ezek a szakosztály műhelyvitáin formálódtak. (A fórumról a Hadtudomány 1998. 2. sz. 3–10. oldalán olvashatnak.)

1999-ben három fórumot terveznek. Ezek témái: – a honvédelem további szabályozásának újragondolása; – a honvédelem vezetési rendszere fejlesztésének feladatai; – a haderő modernizációjának alapkérdései az újragondolt nemzeti katonai stratégiának megfelelően.

A *hadtörténeti szakosztály* sem önálló, sem társult rendezvényt nem tartott.

1999-ben társrendezőként részt kíván venni a Magyarország az első világháborúban c. könyv, és Erőd a Duna mentén – Budapest, 1944–45 c. forráskiadvány bemutatóján. Részt vesznek A magyarországi harcok kezdete 1944-ben c. konferencián. Ezen a szakosztály több tagja előadást is tart. Saját szervezésben tervezik megtartani a székesfehérvári páncéloscsata, 1945 – elnevezésű konferenciát.

A *hadtudomány-elméleti és -történeti szakosztály* önálló rendezvényt nem tartott, de a társaság és a más szervekkel közösen tartott rendezvényeken tevékenyen részt vettek. Ilyenek voltak: az MTA IX. Osztály felolvasóülése, melyen Ács Tibor, a szakosztály elnöke Kápolnai Pauer István levelező tag tudományos munkásságát ismertette (Hadtudomány, 1998. 2. sz. 124. o.); a magyar tudomány napja alkalmából a ZMNE szervezésében tartott hadtudományi rendezvénysorozaton szintén Ács Tibor tartott előadást Hadtudósok és a Magyar Katonai Főtanoda címmel. (Hadtudomány, 1998. 4. sz. 124. o.).

A szakosztály 1999-ben tudományos konferencia szervezését tervezi A magyar hadtudomány évszázadai címmel, mellyel a tár-

saság bekapcsolódhatna a millenniumi programba. A konferencia anyagának könyv alakban történő megjelenését is kezdeményezi.

A *határőrszakosztály* két konferenciát tartott. Ezek témái: – a Határőrség humántevékenysége, a munkavégzés sajátos jellemzői a különböző szakterületeken; – a Határőrség kiképzési rendszere az EU-integráció jegyében. Fórumot tartottak az EU-államok határőrizetéről. Kerekasztal-beszélgetésen foglalkoztak a Határőrség szervezeti átalakításával és az állománycsoportok képesítési követelményeivel, továbbá a vezetéselmélet és gyakorlat időszerről kérdéseivel a Határőrségnél. Az évzáró közgyűlésen szakmai munka irányultságának javítása érdekében 10 szekciót hoztak létre (tudományelméleti, határőrizet-történeti, vezetéselméleti, határőrizeti, határforgalmi, jogi, idegenrendészeti, pszichológiai, oktatási és kiképzési, logisztikai. Megválasztották ezek vezetőit is. Eredményesnek tartották a vidéki tagozatok munkáját. A szakosztályrendezvények egy részének is ők adtak otthont.

1999-re három konferenciát terveznek. Ezek témái: – a Határőrség logisztikai rendszerének elméleti és gyakorlati kérdései; – átjárható és biztonságos határok; – a rendvédelem helye és szerepe a hadtudomány rendszerében. Egyéb fórumok témái: – a honvédség, a rendőrség, a vám- és pénzügyőrség felépítésében és feladatrendszerében bekövetkező változások; – a határőrtiszt- és -tiszthelyettes-képzés története 1945-ig; – a különböző jogszabály-módosítások hatása a határőrségi feladatok végrehajtására. Kerekasztal-beszélgetésen foglalkoznak az EU-csatlakozás határőrségi vonatkozásaival. A szakosztály ebben az évben is önálló pályázatot tervez kiírni.

A *humán erőforrás-fejlesztési szakosztály* munkatervi feladatait nem tudta teljesíteni, szakosztályrendezvényt a június 10-én tartott vezetőségválasztó közgyűlés kivételével nem tartottak.

1999-ben a személyi állomány értékelési rendszeréről és a csapatkiképzési rendszer tapasztalatairól készített előterjesztéseket kívánják szakosztályfórumon megvitatni.

A *légierő-szakosztály* fórumán előadást hallgattak meg a NATO repülésirányítási és légijármű-azonosító rendszeréről, ezen belül kiemelten az ASOC rendszerről.

A repüléstudományi szakcsoport rendezésén egész napos konferenciát tartottak Szolnokon *Merre, hová, helikopter?* címmel. Ezen több előadás hangzott el a helikopterálmány és a csapatok helyzetéről, harci alkalmazásuk és üzemeltetésük aktuális kérdéseiről. A szekciókban lefolytatott szakmai vitán számos új gondolat merült fel. Az elhangzottak szerkesztett változata megjelent a *Repüléstudományi Értesítő* különkiadásában. A szakosztály kiemelkedő rendezvénye volt a *Légierő Vezérkar*al közösen szervezett nemzetközi konferencia a *harcászati repülőik fejlesztésének szükségességéről és lehetőségeiről*. Ezen a haderőnem szinte teljes vezetői állománya és a szakosztály tagjainak döntő többsége részt vett. Jelen voltak és felszólaltak a repülőtenyeren pályázni kívánó repülőgépgyártó nemzetközi vállalatok képviselői is. A konferencia anyaga különkiadásban megjelent.

1999-ben a repüléstudományi szakcsoport *Kihívások a repüléstudományban a harmadik évezred kiűszőben* címmel tervez konferenciát. Szakosztály-konferenciát terveznek a tiszt- és tiszthelyettes-képzés követelményeinek és szervezeti struktúrájának várható változásairól. Több együttműködő szervezettel közösen (BME, KTE SZRTI) tervezik a *XII. magyar repüléstudományi napok* nemzetközi rendezvénysorozatát.

A *logisztikai szakosztály* nem tartott rendezvényt. Márciusban tervezik a szakosztály újraindítását. Az év folyamán még egy szakosztályfórumot terveznek a közlekedési szolgálat történetéről.

A *műszaki szakosztály* tagjai részt vettek az *Építéstudományi Egyesület* robbantástechnikai szakosztályával közösen rendezett robbantástechnikai konferencián. Két esetben tanulmányi kiránduláson vettek részt, amelyeken megtekintették a budapesti polgári védelmi létesítmények egy részét és a tótvázsonyi volt szovjet létesítményeket. Részt vettek a *műszaki csapatok napja* alkalmából rendezett ünnepségen, ennek szervezését magukra vállalták. A szakosztály folyóiratának, a *Műszaki Katonai Közleményeknek* három száma jelent meg, ezekben 10 szerző 18 cikket közölték.

1999-ben is tervezik részvételüket a műszaki csapatok napjának rendezvényein. Az ÉTE-vel közösen megrendezik a *VIII. Nemzetközi Robbantástechnikai Kollokviumot*. A szakosztályrendezvények tervezett témái: a

külföldi konzultációk és műszaki delegációk látogatásának tapasztalatai; a honvédség résztvétele a katasztrófaelhárításban és az 1998-as árvízvédelem tapasztalatai; a légierő műszaki támogatásának időszerű kérdései. Megismerkednek a HTI-ben folyó új fejlesztésekkel. Tanulmányi kirándulást terveznek a NIKE-FIOCCI cég meglátogatására, Balatonfüzfőre. Továbbra is tervezik a 10. évfolyamába lépett Műszaki Katonai Közlemények megjelentetését.

A *nemzetbiztonsági szakosztály* beszámoló közgyűlést nem tartott, 1999-re munkatervet nem készített. A szakosztály az elmúlt évben sem működött.

A *térképészeti és katonaföldrajzi szakosztály* részt vett a digitális térképek katonai hasznosításának lehetőségeiről tartott bemutató az *MH Térképészeti Intézetben*. Fórumot tartottak a térképészeti és katonaföldrajzi támogatás fogalomrendszeréről a NATO-tagállamokban, továbbá a térinformatika katonaföldrajzi alkalmazásának lehetőségeiről. Tanulmányt készítettek az MH részére a katonaföldrajzi információkkal történő ellátás rendjéről, továbbá a katonaföldrajzi térségek elméleti és gyakorlati kérdéseiről. Ezeket a témákat konferenciákon is megvitaták.

1999-ben a szakosztályrendezvényeket terveznek a központi gyakorlóter digitális térképeinek megtekintésére; a térképészeti és katonaföldrajzi támogatás NATO-követelmények szerinti fogalomrendszeréről; a katonaföldrajzi információellátás rendszeréről; a térinformatika katonai alkalmazásáról; továbbá a katonaföldrajzi információk és dokumentumok szabványosításának helyzetéről. Konferenciát terveznek a katonai térképezés jövőjéről.

A *vám- és pénzügyőrségi szakosztály* az 1998. évi munkatervi feladatait nem tudta teljesíteni, a szakosztály gyakorlatilag nem működött. Ez a megállapítás tükröződött az elnöki beszámolóban és a hozzászólásokban is. A visszaesést jelzi az a tény is, hogy az évzáró közgyűlésen mindössze 6 fő jelent meg. A múlt lezárását jelenti, hogy az eddigi elnök és titkár bejelentette lemondását és jelölőbizottságot választottak. A jelenlevő tagok szorgalmazták a munka újra indítását.

A *vegyszer- és környezetbiztonsági szakosztály* fórumot tartott a szakmai felső vezetés átszervezésének hatásáról a szolgálat jövőképe. Hagyományápolás keretében anyag-

gyűjtést végeztek a vegyivédelmi szakgyűjteményhez, közreműködtek a múzeum bővítésének és áttelepítésének tervezésében. Találkozót szerveztek a szolgáltatótól eltávozott, más területeken dolgozó tisztekkel és megszervezték az országos vegyivédelmi találkozót. A szakosztály működési területét kibővítették a katonai környezetvédelemmel és ennek megfelelően a szakosztály neve is megváltozott. (A névváltozást és a szakosztály elnökségének felhívását a Hadtudomány, 1998. 4. sz. 127. oldalán közöltük.)

1999-ben szakmai konferenciát tartanak a vegyivédelem és környezetbiztonság, továbbá a szakmai doktrína kérdéseiről. Folytatni kívánják a szakgyűjtemény anyagának gazdagítását, közreműködnek a múzeum átépítésében. Szakmai múzeumok meglátogatását is tervezik.

A védelemgazdasági szakosztály kiemelkedő rendezvénye volt a *védelmi tervezés szerepéről és feladatairól* a NATO-taggá váló Magyarországban témában a *Vezérkar Védelmi Tervezési Főcsoportfőnökséggel* közösen 1998. október 1-jén tartott konferencia. (Hadtudomány, 1998. 4. sz. 126–127. o.) A konferenciát követő közgyűlésen új szakosztályelnökséget választottak, ezzel megszüntették a korábban tapasztalt működési hiányosságokat. (Hadtudomány, 1998. 4. sz. 128. o.)

1999-re tudományos konferenciát terveznek a védelmi tervezés helyéről, szerepéről és feladatairól a NATO tagországaiban (január–február); a regionális biztonságpolitika védelemgazdasági összefüggéseiről (március–április); továbbá a NATO-bővítés védelemgazdasági aspektusairól. Aktív részvételt terveznek a magyar tudomány napja rendezvényein. Szeretnének bekapcsolódni a Közép-Európa biztonságával és a NATO-bővítés gazdasági aspektusaival foglalkozó nemzetközi kutatási programokba.

Z. R.

Megalakult a tüzérszakosztály

1998. december 4-én húsz alapító tag létrehozta a tüzérszakosztályt. Az alapítók szándékai szerint a szakosztály azzal a céllal jött létre, hogy tudományos alapossággal művelje a fegyvernem feladatait megalapozó elméleti tevékenységet, gyűjtse maga köré az el-

méleti kérdésekkel foglalkozó, továbbá a képzést és a gyakorlati munkát irányító szakemberek népes csoportját, oldja az elméleti és a gyakorlati kérdésekkel foglalkozók soraiban tapasztalható ellenérzéseket.

Az alakuló közgyűlésen ideiglenes elnökséget választottak. Elnöknek *Kálmán Ferenc dandártábornokot*, alelnöknek *dr. Szendy István alezredest*, titkárnak *Felházi Sándor őrnagyot* választották meg.

Az alakuló ülés határozott arról, hogy az ideiglenes elnökség dolgozza ki a szakosztály szervezeti és működési szabályzatát, készítse el az éves munkatervet és költségvetést, ezeket elfogadásra március végéig terjessze a szakosztály tagsága elé. A munkaterv elkészítésének elősegítésére rendezvényt fogadtak el, mely szerint negyedévente tartanak klubdélutánokat. Ezekon a megjelölt témák közül választják ki a megvitatandó kérdéseket.

A belügyi szakosztály újjászervezése

Az 1998. évi közgyűlésen és az elnökségi üléseken elhangzott beszámolók alapján a tagság előtt ismertek azok a gondok, amelyek a belügyi szakosztály szervezeti életét és tevékenységét kísérték. A megalakulást követő években, különösen 1994-ig jól működött, tagsága meghaladta a 150 főt, a társaság legnagyobb létszámú és igen eredményes szakosztálya volt. Eredményes vállalkozókból álló szponzori klub is kialakult körülötte. Működési zavarai 1994-ben kezdődtek. Első jelei abban nyilvánultak meg, hogy csökkent tagságának érdeklődése a szakosztály szervezeti élete iránt. Ebben az évben új vezetőséget választottak, ami kezdetben még tudott eredményeket produkálni, de később egyre inkább elbizonytalanodott. Nehezen tudta érzékelni és feldolgozni a rendőrség személyi állományában bekövetkezett változásokat, a többszöri vezetőváltást és a magárahagyatottságot. A személyi változások a vezetőséget sem kerülték el: az elnök később lemondott, az elnökség tagjai egy fő kivételével nyugállományba vonultak, vagy kikerültek a rendőrség állományából. A tagság növelése érdekében indított szervezőmunka nem volt eredményes, a BM-hez tartozó más

szervek – a tűzoltóság és a polgári védelem – szinte teljesen kimaradtak. Így következett be, hogy a szakosztály az elmúlt két évben gyakorlatilag nem működött.

Az 1998. márciusi közgyűlés határozatának megfelelően a társaság elnöke az év közepén kísérletet tett a szakosztály működésének újraindítására, új vezetőség megválasztásának előkészítésére. Ez a kísérlet akkor eredménytelen maradt, amihez az is hozzájárult, hogy a kormányváltás újabb bizonytalansági tényezőként jelentkezett, célszerűnek látszott megvárni a helyzet konszolidálódását. Az igényt jelzi, hogy a szakosztály volt tagjai közül 59 fő még 1998-ban is megújította tagságát. A doktoranduszképzésben részesülők közül is többen kifejezték igényüket a munkájukat segítő és publikációs lehetőségeket teremtő, működő szakosztály iránt.

A szakosztály megmaradt tagjai közül többen kezdeményezték a munka újraindítása feltételeinek megteremtését. Ezek közé tartozott *Kopasz Árpád r. ezredes*, a vezetőség még beosztásban maradt tagja is, aki jelenleg Jász-Nagykun-Szolnok megye rendőrfőkapitánya. Helyzetét és kapcsolatait is felhasználva tájékoztatta az országos rendőrfőkapitányt és a BM illetékes helyettes államtitkárát a szakosztály körül kialakult helyzetről, és miután tőlük elvi egyetértést kapott, vállalta a szakosztály újjászervezésének kezdeményezését. Felkérte a társaság elnökét, hogy ebben vállaljon megfelelő szerepet.

Az elnök úr felvette a kapcsolatot *Felkai László* belügyi helyettes államtitkár úrral, aki egyetértett elgondolásával és támogatásáról biztosította a megválasztandó vezetőséget. Ezek után 1999. február 11-ére összehívták a szakosztály közgyűlését.

A közgyűlésen a részt vevők hosszas vita után úgy határoztak, hogy újraindítják a szakosztály munkáját, majd elnökséget választottak. Elnökké *dr. Szabó Gyula* urat, az elnökségbe *Bartha Vámos László*, *Horváth Ede*, *Lovas Attila* és *dr. Párdi Máttyás* urakat választották meg. Határoztak arról is, hogy a társaság és a szakosztály most megválasztott elnöke együtt keresse fel a BM illetékes helyettes államtitkárát és tájékoztassák a szakosztály közgyűlésének döntéseiről, kérjék ki véleményét az év folyamán végzendő munkáról, továbbá kérjék a BM és az ORFK vezetőinek támogatását.

Z. R.

A hadművészeti szakosztály fóruma

A hadművészeti szakosztály 1999. február 10-én fórumot tartott a *honvédelem szabályozásának újragondolásáról*. Előadó *dr. Pekó József*, a szakosztály elnöke volt. A fórum időszerűségét jelzi, hogy a NATO-csatlakozás és az utóbbi évek változásai miatt időszerűvé vált a biztonságpolitika, valamint a honvédelem alapelveit szabályozó okmány korszerűsítése.

A vitaindítóban az előadó kitért arra, hogy az ország NATO-taggá válása az euroatlanti államok szövetségének keretei közé helyezi honvédelmünket, ami új követelményeket támaszt a honvédelem rendszerének működtetésében és modernizációjában. A honvédelmet meghatározó alapidokumentumoknak tartalmazniuk kell azokat a követelményeket, melyeket az országnak a megváltozott biztonságpolitikai helyzetben és a szövetségi rendszerben teljesítenie kell. A haderő további modernizációjának céljait és feladatait a szövetségi rendszerben támasztott követelményeknek kell alárendelni. A honvédelem időálló szabályozásának feltétele, hogy elvi alapjainak meghatározása a tudományos vizsgálatok szintézise alapján történjen. Ezt a célt szolgálja a szakosztály fórumai is.

A vitaindító előadást széles körű véleménynyilvánítás követte. Vitatott kérdések voltak: a haderő elvárt szintű működtetésének garantálása; a magyar haderőrészek külföldi alkalmazásának elvei és ezek várható következményei; a térségünkben alkalmazott békeműveletek várható hatása nemzeti érdekeinkre és szomszédságpolitikánkra; továbbá azok a kritériumok, amelyek a katonai stratégia megalkotását befolyásolják. Mivel a témák nagyobb nyilvánosságot érdemelnek, az előadó vitaindítóban felvetett gondolatait és a vita következtetéseit cikkben tervezte kifejezni.

P. J.

Konferencia a védelmi tervezés helyzetéről

A védelemgazdasági szakosztály 1999. február 9-én tudományos tanácskozást rendezett a *Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen A védelmi tervezés helyzetéről a NATO-csatlakozás tükrében* címmel. A konferencián részt vettek:

a szakosztály tagjai, a honvédség gazdálkodásával foglalkozó vezető szakemberek, a ZMNE tudományos rektorhelyettese és azontanszékvezetők, akik a gazdálkodással kapcsolatos tematikák oktatásában érdekeltek. A rendezvényt résztvételével megtisztelte a logisztikai szakosztály elnöke és több tagja.

A megnyitóban dr. Mátyás Mihály szakosztályelnök kiemelte, hogy elkerülhetetlenül közeledik az az időpont, amikor a védelmi tervezési rendszer (VTR) fejlesztéséről beszélnünk kell. Rámutatott, hogy Magyarországnak a NATO tagjaként tudományosan megalapozott controlling tevékenységet kell kifejtenie.

Dr. Csontos András mérnök ezredes tartott vitaindítót, amelyben felvázolta a védelmi tervezési rendszer fejlesztésének jelenlegi állapotát, a gyakorlati rendszerkísérlet megkezdésének indokait és akadályait, a VTR kormányzati integrálásának feltételeit és követelményeit. Kitért a szervezeti változásoknak a rendszerkísérlet elindítására gyakorolt hatásaira, illetve a VTR-t megalapozó elméleti koncepciók eltéréseire. Befejezésül felsorolta azokat a kérdéseket, amelyek jelenleg a legvitatottabbak a VTR bevezetése kapcsán.

A vitát dr. Turák János hozzászólása nyitotta, aki a védelmi tervezés kormányzati koordinációs mechanizmusának kialakításáról adott tájékoztatást. Dr. Gruber Nándor a VTR-re vonatkozó, egymással vitatkozó elméleteket állította párhuzamba. Dr. Bognár Ferenc a védelmi tevékenység költséghatékonyasága méretének fontosságát hangsúlyozta. Dr. Várhelyi István elsősorban a tervezési időtávok rögzítését, valamint a vezetési számtételeken alapuló controlling tevékenység fontosságát emelte ki. Dr. Geller István a programfejlesztés jelenlegi helyzetével és feladataival ismertette meg a résztvevőket. Dr. Földes Ferenc a védelmi követelmények és költségvetési lehetőségek visszhangjáról, a költségvetés átláthatóságának lehetőségeiről és az átláthatóság értelmezéséről beszélt. Dr. Bencsik István a VTR makrokörnyezeti illeszkedésének fontosságát és a NATO-tervezés rendszeréhez való illeszkedés mellett a nemzeti jelleg megőrzésének fontosságát emelte ki.

A konferencia dr. Király László zárszavával ért véget majd dr. Mátyás Mihály megköszönte a hozzászólásokat és a szponzorálást.

M. M.

Cikkek, tanulmányok közlési feltételei

A szerzők a szöveget csak a lap egyik oldalára (62 leütés, 30 sor) gépeltessék, másfeles sortávolsággal. A kézirat lehetőleg ne haladja meg a 20–22 gépelt oldalnyi terjedelmet. (Maximum 40 ezer karakter!)

Amennyiben a szerző számítógéppel dolgozik tanulmányát, cikkét bármilyen számítógépes lemezen is kérjük.

A beküldött cikkekhez, tanulmányokhoz készítsenek 10–12 soros annotációt, amely hűen tükrözi írásuk tartalmát. Külön mellékelt lapon vagy a cikk, tanulmány végén tüntessék fel: teljes nevüket, rendfokozatukat, valamint irányítószámmal ellátott pontos munkahelyi és lakcímüket, esetleg telefonszámukat.

A cikkeket, tanulmányokat, véleményeket, javaslatokat, olvasói leveleket közvetlenül a *Hadtudomány szerkesztőbizottság* címére (1581 Budapest, Hungária krt. 9–11. Pf.: 15.) küldjék meg.

A kézirat közlési ideje – a cikk elfogadása esetén – 3–6 hónap, mivel a folyóirat negyedévenként jelenik meg.

A szerkesztőség fenntartja a jogot a beküldött munkák rövidítésére, a szükséges nyelvtani és formai javításokra. A szerzők szakmai véleményét hűen közöljük, mondanivalót nem csorbítjuk.

Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Az 1998. évi pályázatok értékelése

A társaság pályázati felhívására (Hadtudomány, 1998. 1. sz. 127–128. o.) 10 szerződéses és 14 jelíges pályamunka érkezett be. Az intézőbizottság szakértők bevonásával elbírálta a pályamunkákat és javaslatára az elnökség 1998. december 17-i ülésén határozott a díjak odaitéléséről, majd átadta a díjakat.

A szerződéses pályamunkák szerzői az alábbiak szerint részesültek tiszteletdíjban:

1. dr. Csabai Károly–dr. Móricz Lajos: A torborzáson alapuló honvédségé a jövő (120 000 Ft megosztva);

2. dr. Hajma Lajos: Katonai stratégia kutatások a NATO-ban (120 000 Ft);

3. Kiss Lajos: Az amszterdami szerződés hatása a magyar határőrizeti rendszer fejlődésére (60 000 Ft);

4. Krajcz Zoltán–Tatorján István: A légvédelmi rakétacsapatok integrálása a NATO egységes légvédelmi rendszerébe (120 000 Ft megosztva);

5. dr. Óvári Gyula: A nagyhatalmak hosszú távú katonai repülőgép-fejlesztési programjai és ezek lehetséges hatásai a légi harcra, valamint a kis országok fegyverzetvásárlására (120 000 Ft);

6. dr. Pataky Iván: A polgári szükség-helyzeti tervezés lehetőségei és feladatai Magyarországon a NATO-csatlakozás tükrében (80 000 Ft);

7. dr. Pirityi Sándor–dr. Várhegyi István: Biztonságkultúra (120 000 Ft megosztva);

8. Ritecz György–dr. Sallai János: Az Európai Unió határőrizete (90 000 Ft);

9. dr. Sallai János–Siposné dr. Kecskeméthy Klára: Európai uniós kézikönyv (50 000 Ft megosztva);

10. dr. Seebauer Imre: A honvédelem vezetési rendszerének fejlesztési területe és iránya, különös tekintettel a katonai vezetésre (150 000 Ft).

A pályamunkák közül dr. Csabai Károly és dr. Móricz Lajos, dr. Hajma Lajos, továbbá Krajcz Zoltán és Tatorján István tanulmányát a HVK Tudományos-szervező Osztálya felhasználásra átvette és a megítélt tiszteletdíjakból 80 000 Ft-ot átvállalt.

A jelíges pályamunkák szerzői közül:

az I. díjat

Felházi Sándor–Szabó Tibor: A magyar

önjáró tüzérség helyzete a XXI. század elején, a TASCFORM módszertan alapján (80 000 Ft megosztva);

a II. díjat

1. Kovács Gábor: A határőrségi csapaterő határrendészeti alkalmazásáról (50 000 Ft);

2. Szabó András: Az információs hadviselés értelmezése az USA-ban, a NATO-ban és a Magyar Honvédségben (50 000 Ft);

a III. díjat

1. Gaál Gyula: a határellenőrzés, a határ-rezsim és az embercsempészet helyzete az EU-csatlakozás tükrében hazánk osztrák, szlovén és horvát államhatárán (35 000 Ft);

2. Jósai János–Tóth Rudolf: A Határőrség és a Polgári Védelem védelmi feladatainak kapcsolódása az országvédelem komplexitása tükrében (35 000 Ft megosztva);

3. Resperger István: Konfliktuskezelés, válságmegelőzés (35 000 Ft) c. szakdolgozatok szerzőinek ítelték oda.

20 000 Ft különdíjban részesült

1. Jósai János: Az objektumörizetben ható törvényszerűségek és általános elvek;

2. Jósai János–dr. Tauber István: A Határőrség bűnüldözési feladatai (megosztva);

3. Krajcz Zoltán–Tatorján István: A légierő feladatrendszeréből fakadó hadszíntér-előkészítési feladatok (megosztva).

Az elnökség *Hadtudományi Lexikont* adományozott: dr. Bertalan Györgynek Egy krízisszituáció kommunikációs tapasztalatai c. dolgozatáért.

A jelíges pályázatok közül a HVK Tudományos-szervező Osztály felhasználásra átvette és 50 000 Ft szerzői díjban részesítette:

1. Krajcz Zoltán–Tatorján István: Az elhárítás megalkotása a légierőnél (megosztva);

2. dr. Ruttai László: A légvédelmi rakétarendszerek szükséges mennyiségének meghatározása harcászati ballisztikus rakéták fenyegetettsége esetén;

3. Ványa László: Az információs hadviselés fegyverarzenálja a XXI. század biztonságát alapvetően befolyásoló tényező c. dolgozatok szerzőinek.

A pályamunkák a titkárságon tanulmányozásra átvehetők.

A Magyar Hadtudományi Társaság pályázati felhívása az 1999. évre

A társaság elnöksége a hadtudomány fejlődése és a tagság kutatási eredményei megismertetése céljából pályázatot hirdet.

A pályázat javasolt témái:

1. NATO-tagságunk hatása országunk és környezetünk biztonságára;

2. Az új helyzetnek megfelelő nemzeti biztonsági stratégia és nemzeti katonai stratégia kidolgozásának elméleti alapjai és követelményrendszere;

3. A honvédelem jogi szabályozásának helyzete, az új követelményeknek és feladatoknak megfelelő jogrendszer különböző területein megoldandó feladatok;

4. A védelmi igazgatás és a honvédség integrált vezetési rendszere létrehozásának követelményei, a haderő vezetési rendszerének illesztése a NATO integrált vezetési rendszeréhez;

5. A haderő működése követelményeinek és feltételeinek igazítása a NATO követelményeihez;

6. A haderőnemi doktrínák kidolgozásának aktuális elméleti kérdései, a velük szemben támasztott követelmények. A haderőnemi vezetés működését befolyásoló elméleti és gyakorlati kérdések feldolgozása;

7. A béketeremtés és -fenntartás tapasztalatai, az ilyen tevékenységre kijelölt erők várható feladatai és felkészítésük követelményei;

8. A határőrizet és -védelem, továbbá a katasztrófaelhárítás várható feladatai az euróatlanti szervezetekhez csatlakozás függvényében;

9. Új kihívások: a szervezett bűnözés, a kábítószer-kereskedelem, a korrupció és más, az ország biztonságára veszélyes és a lakosság biztonságérzetét rontó tömeges bűnözési fajták kezelésének kutatása.

A pályázaton a társaság tagjai egyénileg vagy csoportosan, kifejezetten ezen pályázat céljára készített, eredeti – más helyen még nem publikált – szakdolgozatokkal vehetnek részt. A pályázat lehet jelíges vagy szerződéses.

a.) A *jelíges pályázat* megőrzi a pályázó személyiségének anonimitását a pályamunka elbírálásának teljes befejezéséig. A pályá-

zó személye csak a pályamunkák elbírálása után válik ismertté. A jelíges pályázat a pályázati kiírásban szereplő vagy önálló kezdeményezésű (általában nem komplex) téma alapos kimunkálására irányul.

Jelíggel egyénileg és csoportosan lehet pályázni.

Elnyerhető díjak (bruttó)

I. díj (egy)	80 000 Ft,
II. díj (kettő)	60 000–60 000 Ft,
III. díj (három)	35 000–35 000 Ft.

b.) A *szerződéses pályázat* a társaság pályázati kiírásában szereplő vagy saját kezdeményezésű téma kidolgozására irányul. A szerződéses pályázathoz be kell adni a téma feldolgozására vonatkozó előtervet, amelyben meg kell jelölni: a választott témát, a kutatás célját, a vizsgálandó kérdéseket (szinopszis), továbbá a tartalom és a terjedelem függvényében a kutatáshoz kért összeget. A téma elfogadása után a várható terjedelmet és a díjazást a társaság elnöke és a pályázó megbízási szerződésben rögzíti.

A *szerződéses pályázat előterve benyújtásának határideje*: 1999. május 1-je. Mind a jelíges, mind a szerződéses pályamunka benyújtásának határideje: 1999. október 15.

A pályázatokat két példányban kell beküldeni.

A pályaműveket az elnökség által felkért szakértők bírálják el.

A díjazott szerződéses vagy jelíges pályázatok hasznosításáról a kiíró a szerzők egyetértésével dönt. Az arra alkalmas pályázatok – cikkszerű feldolgozás után – a Hadtudomány című folyóiratban is közlésre kerülhetnek. A pályamunkák átadásra kerülhetnek továbbá a hasznosításban érdekelt szervek részére. Más folyóiratnak (hírlapnak) a szerző csak a kiíró előzetes hozzájárulásával adhatja át közlésre tanulmányát.

A társaság pályázati rendszerének előírásait a Magyar Hadtudományi Társaság pályázati rendszere című leírás tartalmazza. Az okmány a titkárságon megtekinthető.

Budapest, 1999. február 25-én.

Az MHTT Elnöksége

Aus dem Inhalt

Dem Leitartikel „Verantwortung und Möglichkeit“ über die Bedeutung der NATO-Mitgliedschaft Ungarns folgt ein Artikel, der sich mit den sicherheits- und verteidigungspolitischen Grundsätzen der Republik Ungarn befaßt.

Weitere bemerkenswerte Themen der Zeitschrift:

- Merkmale der Hauptrichtungen (Konzeption) der Streitkräftereform,
- neue Fragen der Kriegsführung der Zukunft,
- zu erarbeitende militärische Doktrinen,
- Unterstützung und Sicherstellung des bewaffneten Kampfes,
- Modernisierung der Flugzeuge MiG-29,
- Ausbildung der Offiziere nach Ansprüchen der Teilstreitkräfte,
- Möglichkeiten der Entwicklung des Grenzschutzsystems.

Kürzere Publikationen der Nummer erörtern Themen wie vom Generalstab empfohlene Forschungsthemen, wehrtechnische Managerausbildung, Katastrophenschutz, sowie wichtige Ereignisse im Leben der Gesellschaft.

From the contents

Responsibilities and possibilities was the title of the article dealing with Hungary joining NATO and it was followed by an article about Hungary's basic rules of security and defence policy, and about the crisis in the Balkans and its consequences. The following topics are important the characteristics of concepts of the military reforms, new questions of the future warfare' work on new military doctrines, with the support and modernization of MiG-29s, education of military students and with the development of border protection.

The final semester publications deal with research topics suggested by the chief of staff, with education of military technology managers, with the catastrophe management and speak about the most important events social life of the society.

Содержание номера

Главная статья "Ответственность и возможность" уделяет внимание Венгрии, как будущему члену НАТО, а также последующие статьи журнала освещают основные законы политики безопасности и обороны ВР (Венгерской Республики), влияние балканского кризиса на страну. Также заслуживают внимания следующие темы журнала: концепции реформы армии; приёмы ведения войны в будущем; разработка военных доктрин; обеспечение и поддержка боя; модернизация самолётов МИГ-29; обучение офицеров всех родов войск, а также вопросы усовершенствования защиты погранситемы.

Среди многих статей журнал уделяет внимание ещё и таким темам, как исследовательские работы Генштаба, обучение военных менеджеров, устранение катастрофы, и ещё журнал информирует читателя о главных событиях общественной жизни.

M E G J E L E N T

A HADTUDOMÁNYI
LEXIKON

CD

V Á L T O Z A T A

A közelmúltban megjelent
a Hadtudományi Lexikon CD változata.

M E G R E N D E L H E T Ő

a Scriptum Kft.-nél

6771 Szeged, Mályva u. 34.
Tel.: 62/406-113 vagy 406-144
Fax: 62/405-772

KAPHATÓ A NAGYOBB KÖNYVESBOLTOKBAN IS

Ára: 6720 Ft